EUROPA-PARLAMENTET

1999 *2004*

Mødedokument

ENDELIG
A5-0264/2001
Par 1

11. juli 2001

BETÆNKNING

om eksistensen af et globalt system til aflytning af privat og økonomisk kommunikation (Echelon-aflytningssystemet) (2001/2098 (INI)

Del 1: Forslag til beslutning
Begrundelse

Det Midlertidige Udvalg om Echelon-aflytningssystemet

Ordfører: Gerhard Schmid

DA

"Sed quis custodiet ipsos custodes"
Juvenal (ca. 60-130 e.K.), 6. Satire, 347

DA

INDHOLD

Side

PROTOKOLSIDE

På mødet den 5. juli 2001 vedtog Europa-Parlamentet, jf. forretningsordenens artikel 150, stk. 2, at nedsætte et midlertidigt udvalg om Echelon-aflytningssystemet og fastsatte dets mandat som omhandlet i afsnit 1, 1.3 i begrundelsen. Med henblik på opfyldelse af dette mandat valgte det midlertidige udvalg på det konstituerende møde den 6. juli 2000 Gerhard Schmid til ordfører.

På møder den 29. maj, 20. juni og 3. juli 2001 behandlede udvalget udkastet til betænkning.

På sidstnævnte møde vedtog det forslaget til beslutning (for: 27; imod: 5; hverken/eller: 2).

Til stede under afstemningen var: Carlos Coelho (formand), Elly Plooij-van Gorsel, Neil MacCormick og Giuseppe Di Lello Finuoli (næstformænd), Gerhard Schmid (ordfører), Mary Elizabeth Banotti, Bastiaan Belder, Maria Berger, Charlotte Cederschiöld, Gérard Deprez, Giorgios Dimitrakopoulos, Robert Evans, Colette Flesch, Pernille Frahm, Anna Karamanou, Eva Klamt, Alain Krivine, Torben Lund, Erika Mann, Jean-Charles Marchiani, Hughes Martin, Patricia McKenna, William Francis Newton Dunn (for Jorge Salvador Hernández Mollar, jf. forretningsordenens artikel 153, stk. 2), Reino Paasilinna, Bernd Posselt (for Hubert Pirker), Jacques Santkin (for Catherine Lalumière), Ilka Schröder, Gary Titley (for Ozan Ceyhun), Maurizio Turco, Gianni Vattimo, W.G. van Velzen, Christian von Bötticher, Jan Marinus Wiersma og Christos Zacharakis (for Enrico Ferri)

Mindretalsudtalelserne og bilagene er offentliggjort særskilt (A5-0264/2001- Del 2).

Betænkningen indgivet den 11. juli 2001.

Fristen for ændringsforslag til denne betænkning vil fremgå af forslaget til dagsorden for den mødeperiode, hvor den skal behandles.

FORSLAG TIL BESLUTNING

Europa-Parlamentets beslutning om eksistensen af et globalt system til aflytning af privat og økonomisk kommunikation (Echelon-aflytningssystemet) (2001/2098 (INI)

Europa-Parlamentet,

– der henviser til sin afgørelse af 5. juli 2000 om nedsættelse af et midlertidigt udvalg om Echelon-aflytningssystemet og om dettes mandat[1],

– der henviser til EF-traktaten, der bl.a. tilsigter etablering af et fælles marked med en høj grad af konkurrenceevne,

– der henviser til EU-traktatens artikel 11 og 12, som forpligter medlemsstaterne til at styrke og udvikle deres gensidige politiske solidaritet,

– der henviser til traktaten om Den Europæiske Union, særlig artikel 6, stk. 2, der fastlægger EU's forpligtelse til at respektere menneskerettighederne, og afsnit V med bestemmelser om en fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik,

– der henviser til artikel 12 i verdenserklæringen om menneskerettighederne,

– der henviser til Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, hvis artikel 7 beskytter privat- og familielivet og udtrykkeligt præciserer retten til respekt for kommunikation, og artikel 8, som beskytter personoplysninger,

– der henviser til den europæiske menneskerettighedskonvention, særlig artikel 8, der beskytter privatsfæren og brevhemmeligheden, og de talrige andre internationale traktater, der sikrer beskyttelse af privatsfæren,

– der henviser til det arbejde, som er udført af Det Midlertidige Udvalg om Echelon-aflytningssystemet, som har holdt mange høringer og møder med alle mulige eksperter og navnlig med ansvarlige fra den offentlige og den private sektor inden for telekommunikationsområdet og databeskyttelse, med repræsentanter for efterretningstjenester, journalister, advokater med speciale inden for området, repræsentanter for medlemsstaternes nationale parlamenter, osv.,

– der henviser til forretningsordenens artikel 150, stk. 2,

– der henviser til betænkning fra Det Midlertidige Udvalg om Echelon-aflytningssystemet (A5-0264/2001),

Eksistensen af et globalt system til aflytning af privat og økonomisk kommunikation (Echelon-aflytningssystemet)

A. der henviser til, at der ikke længere kan være tvivl om, at der eksisterer et

[1] EFT C 121 af 24.4.2001, s. 36.

verdensomspændende kommunikationsaflytningssystem, som fungerer gennem et samarbejde mellem USA, Det Forenede Kongerige, Canada, Australien og New Zealand inden for rammerne af UKUSA-aftalen, og at det på grundlag af de foreliggende indicier og samstemmende erklæringer fra meget forskellige kredse - herunder amerikanske kilder - kan antages, at systemet eller dele deraf i det mindste i en vis periode gik under dæknavnet "Echelon",

B. der henviser til, at der ikke kan være tvivl om, at systemet i det mindste benyttes til aflytning af privat og erhvervsmæssig kommunikation og ikke til aflytning af militær kommunikation, idet undersøgelsen dog har vist, at systemet sandsynligvis langtfra har den tekniske kapacitet, som visse dele af medierne har antaget,

C. der henviser til, at det derfor er forbavsende, for ikke at sige foruroligende, at mange af de ansvarlige inden for EU, navnlig medlemmer af Kommissionen, i forbindelse med høringer herom har erklæret, at de ikke havde kendskab til dette fænomen,

Aflytningssystemets grænser

D. der henviser til, at aflytningssystemet navnlig er baseret på verdensomspændende aflytning af satellitkommunikation, at kommunikationen i områder med en stor kommunikationsintensitet kun i ringe grad transmitteres via satellitter, og at størstedelen af kommunikationen dermed ikke kan aflyttes fra jordbaserede anlæg, men kun ved aflytning af kabel- og radiokommunikation, hvilket, - som undersøgelserne i denne beretning har vist - kun er muligt inden for snævre grænser; der tillige henviser til, at personaleressourcerne til den endelige analyse af opfanget kommunikation medfører yderligere begrænsninger, og at UKUSA-staterne derfor kun har adgang til en meget begrænset del af den kabel- og radiobaserede kommunikation og kun kan analysere en endnu mere begrænset del af kommunikationen; der endvidere henviser til, at selv om de forhåndenværende midler og muligheder for aflytning af kommunikation er meget store, er det i praksis umuligt at foretage en udtømmende og detaljeret kontrol af al kommunikation på grund af selve kommunikationsmængdens enorme omfang,

Den mulige eksistens af andre aflytningssystemer

E. der henviser til, at aflytning af kommunikation er en almindelig anvendt spionageform blandt efterretningstjenester, og at et sådant system også vil kunne anvendes af andre stater, hvis de råder over de nødvendige finansielle midler og har de geografiske forudsætninger herfor; der tillige henviser til, at Frankrig - i kraft af sine oversøiske territorier- er den eneste EU-medlemsstat, der geografisk og teknisk er i stand til selvstændig drift af et globalt aflytningssystem og også råder over den dertil fornødne tekniske og organisatoriske infrastruktur; der henviser til, at der er udførlige beviser for, at Rusland sandsynligvis opererer med et sådant system,

Forenelighed med EU-retten

F. der henviser til, at der, for så vidt angår foreneligheden af et system som Echelon med gældende EU-ret, må sondres mellem to aspekter: anvendes systemet kun til efterretningsformål, er det ikke i strid med EU-retten, da aktiviteter vedrørende statens sikkerhed ikke er omfattet af EF-traktaten, men henhører under EU-traktatens afsnit V

(FUSP), idet der dog her endnu ikke findes relevante bestemmelser og dermed ingen kriterier; der henviser til, at systemet, hvis det derimod anvendes til konkurrencespionage, er i strid med medlemsstaternes pligt til loyalt samarbejde og konceptet om et fælles marked med fri konkurrence, således at en medlemsstat, der deltager heri, overtræder EU-retten,

G. der henviser til, at Rådet på plenarmødet den 30. marts 2000 fremsatte følgende erklæring: "Rådet kan ikke acceptere, at der oprettes eller findes et system til aflytning af telekommunikation, som ikke respekterer medlemsstaternes lovgivning, og som overtræder de grundlæggende principper, som går ud på at beskytte den menneskelige værdighed",

Forenelighed med den grundlæggende ret til beskyttelse af privatsfæren (artikel 8 i den europæiske menneskerettighedskonvention)

H. der henviser til, at enhver aflytning af kommunikation er et alvorligt indgreb i den enkeltes privatsfære, og at menneskerettighedskonventionens artikel 8, der garanterer respekt for privatsfæren, kun tillader indgreb med henblik på beskyttelse af den nationale sikkerhed, og kun for så vidt som der er fastlagt bestemmelser herom i national ret, og disse bestemmelser er almindeligt tilgængelige og fastlægger, under hvilke omstændigheder og på hvilke betingelser myndighederne må foretage sådanne indgreb; der desuden henviser til, at indgrebene ikke må gå længere, end hvad der er nødvendigt, at der derfor skal foretages en interesseafvejning, og at det ifølge Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis ikke er tilstrækkeligt, at indgreb blot er "hensigtsmæssige" eller "ønskværdige",

I. der henviser til, at et efterretningssystem, som foretager en vilkårlig og vedvarende aflytning af enhver form for kommunikation, ville overtræde proportionalitetsprincippet og ikke være foreneligt med den europæiske menneskerettighedskonvention (EMK), og at der ligeledes ville foreligge en krænkelse af EMK, hvis de bestemmelser, som kommunikationsovervågningen er baseret på, savner retsgrundlag, ikke er alment tilgængelige eller er formuleret på en sådan måde, at konsekvenserne for den enkelte ikke er overskuelige, eller indgrebet går videre, end nødvendigt er; der tillige henviser til, at de bestemmelser, som danner grundlag for den amerikanske efterretningstjenestes virke i udlandet, for det meste er fortrolige, og at der dermed kan sættes spørgsmålstegn ved, om proportionalitetsprincippet overholdes, hvormed der i så fald sandsynligvis er tale om en krænkelse af de af Menneskerettighedsdomstolen fastlagte principper om tilgængelighed til retsakter og forudsigelighed i anvendelsen heraf,

J. der henviser til, at medlemsstaterne ikke kan unddrage sig deres forpligtelser i henhold til EMK ved at lade andre landes sikkerhedstjenester, som er underlagt mindre strenge bestemmelser, arbejde på deres territorium, da legalitetsprincippet og dettes to elementer - tilgængelighed og forudsigelighed - i så fald ville blive gjort virkningsløse, og Menneskerettighedsdomstolens retspraksis ville blive udhulet rent indholdsmæssigt,

K. der henviser til, at efterretningstjenesters ved lov legitimerede virksomhed kun er i overensstemmelse med de grundlæggende rettigheder, hvis der findes et fyldestgørende kontrolsystem, som kan modvirke faren ved, at en del af forvaltningen benytter sig af hemmelige aktiviteter; der henviser til, at Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol

udtrykkeligt har fremhævet betydningen af et effektivt kontrolsystem på efterretningsområdet, og at det derfor forekommer betænkeligt, at nogle medlemsstater ikke har et selvstændigt parlamentarisk kontrolorgan for efterretningstjenester,

Er EU-borgerne beskyttet tilstrækkeligt mod efterretningsvirksomhed?

L. der henviser til, at EU-borgernes beskyttelse afhænger af anvendelsen af gældende ret i de enkelte medlemsstater, at der er store forskelle på dette punkt, at nogle end ikke råder over parlamentariske kontrolorganer, og at der derfor næppe kan tales om tilstrækkelig beskyttelse; der desuden henviser til, at EU-borgerne har en grundlæggende interesse i, at deres nationale parlamenter har et særligt, formelt struktureret kontroludvalg, der overvåger og kontrollerer efterretningstjenesternes aktiviteter; der henviser til, at disse selv dér, hvor der findes kontrolorganer, i høj grad fristes til snarere at beskæftige sig med indenrigsefterretningstjenesternes virke end med udenrigsefterretningstjenesternes, da landets egne borgere som regel kun berøres af førstnævntes aktiviteter; der henviser til, at det ville tilskynde efterretningstjensterne til en aflytningspraksis, der er afpasset efter det, der er nødvendigt, hvis de var forpligtet til at give en borger, hvis kommunikation er blevet aflyttet, meddelelse herom på et senere tidspunkt, f.eks. fem år efter aflytningen har fundet sted,

M. der henviser til, at anlæg til satellitaflytning i betragtning af deres størrelse ikke kan bygges på en stats område, uden at den pågældende stat er indforstået hermed,

N. der henviser til, at institutionerne i forbindelse med et samarbejde mellem efterretningstjenester inden for rammerne af FUSP eller RIA må vedtage bestemmelser, der beskytter EU-borgerne i tilstrækkelig grad,

Økonomisk spionage

O. der henviser til, at det er en del af udenrigsefterretningstjenesternes opgave at beskæftige sig med økonomiske data, herunder vedrørende udviklingen inden for forskellige brancher, udviklingen på råstofmarkederne, overholdelse af økonomiske embargoer, regler for salg af varer med dobbelt anvendelse (dual use) m.m., og at der derfor ofte foretages overvågning af de virksomheder, der berøres heraf,

P. der henviser til, at de amerikanske efterretningstjenester ikke kun efterforsker generelle erhvervsmæssige fakta, men netop i forbindelse med udbud også aflytter virksomheders kommunikation i enkeltheder og som begrundelse anfører ønsket om at bekæmpe forsøg på bestikkelse; der henviser til, at der ved detaljeret aflytning er den risiko, at oplysningerne ikke benyttes til bekæmpelse af bestikkelse, men til konkurrencespionage, selv om USA og Det Forenede Kongerige hævder, at det ikke er tilfældet; der henviser til, at det fortsat ikke står fuldstændigt klart, hvilken rolle der spilles af det amerikanske handelsministeriums Advocacy Center, og at en planlagt samtale, som skulle have skabt klarhed herom, blev aflyst,

Q. der henviser til, at der inden for rammerne af OECD i 1997 blev indgået en aftale om bekæmpelse af bestikkelse af embedsmænd, der gør bestikkelse strafbar i henhold til folkeretten, og at bestikkelse i enkelte tilfælde derfor ud fra dette perspektiv heller ikke kan berettige aflytning af kommunikation,

R. der mener, at det under ingen omstændigheder er acceptabelt, at efterretningstjenester lader sig anvende til konkurrencespionage ved at udspionere udenlandske virksomheder for at skaffe nationale virksomheder en konkurrencefordel, men at der ikke er belæg for, at det globale aflytningssystem har været anvendt hertil, selv om dette ofte er blevet hævdet,

S. der henviser til, at autoritative kilder under det besøg, som delegationen fra Det Midlertidige Udvalg om Echelon-aflytningssystemet aflagde i USA, har bekræftet Brown-rapporten fra den amerikanske Kongres, der antyder, at 5% af de efterretninger, der indsamles via non-open sources, anvendes til økonomisk spionage; der henviser til, at de samme kilder anslog, at denne overvågning kunne give den amerikanske industri mulighed for en kontraktmæssig fortjeneste på op til 7 mia. USD,

T. der henviser til, at følsomme virksomhedsoplysninger ofte holdes inden for selve virksomheden, og at konkurrencespionage derfor navnlig sker ved, at der gøres forsøg på at få oplysninger via medarbejdere eller indslusede personer og i stadig stigende grad ved at trænge ind i interne edb-net; der henviser til, at kommunikationsovervågningssystemer kun kan anvendes til konkurrencespionage, når følsomme data kommer ud via kabelkommunikation eller trådløs kommunikation (satellit), og at dette kun sker systematisk i følgende tre tilfælde:
   - i forbindelse med virksomheder, der arbejder inden for tre tidszoner, således at foreløbige resultater kan sendes fra Europa til Amerika og videre til Asien;
   - i forbindelse med multinationale selskabers videokonferencer via VSAT eller kabel;
   - når der forhandles om vigtige kontrakter på stedet (f.eks. i bygge- og anlægssektoren, opbygning af telekommunikationsinfrastruktur, etablering af nye transportsystemer osv.), og der derfra skal føres samråd med virksomhedernes hovedkontor,

U. der henviser til, at risiko- og sikkerhedsbevidstheden hos de små og mellemstore virksomheder ofte er utilstrækkelig, og at faren for industrispionage og aflytning af kommunikation ikke erkendes,

V. der henviser til, at EU-institutionerne (med undtagelse af Den Europæiske Centralbank, Rådets generaldirektorat for eksterne forbindelser og Kommissionens generaldirektorat for eksterne forbindelser) ikke altid udviser en udpræget sikkerhedsbevidsthed, og at der derfor er behov for handling,

Mulighederne for selv af beskytte sig

W. der henviser til, at virksomhederne kun kan opnå sikkerhed, hvis hele arbejdsmiljøet sikres, og alle kommunikationsmidler, som anvendes til overførsel af følsomme oplysninger, beskyttes; der henviser til, at der findes tilstrækkeligt sikre krypteringssystemer til rimelige priser på det europæiske marked; der tillige henviser til, at også private stærkt må rådes til at kryptere deres e-mails, da en ikke-krypteret e-mail kan sidestilles med et brev uden konvolut; der henviser til, at der på Internettet findes relativt brugervenlige systemer, som endog stilles gratis til rådighed til privat brug,

Samarbejde mellem efterretningstjenesterne i EU

X. der henviser til, at EU er nået til enighed om at koordinere efterretningstjenesternes indsamling af oplysninger inden for rammerne af udviklingen af en fælles sikkerheds- og forsvarspolitik, idet samarbejdet med andre partnere på dette område dog skal fortsættes,

Y. der henviser til, at Det Europæiske Råd i december 1999 i Helsinki besluttede at udvikle en mere effektiv europæisk militær kapacitet for fuldt ud at kunne løse samtlige Petersberg-opgaver til støtte for FUSP; der henviser til, at Det Europæiske Råd endvidere med henblik på at opnå dette mål besluttede, at EU senest i 2003 skal være i stand til hurtigt at udsende militære styrker på op til 50.000-60.000 mand, som skal opretholde sig selv, bl.a. med hensyn til den fornødne befalings-, kontrol- og efterretningskapacitet; der henviser til, at de første skridt i retning af en sådan uafhængig efterretningskapacitet allerede er taget inden for rammerne af WEU og den faste sikkerheds- og forsvarspolitiske komite,

Z. der henviser til, at et samarbejde mellem efterretningstjenesterne inden for EU også forekommer uomgængeligt, dels fordi det vil være ulogisk at tale om en fælles sikkerhedspolitik uden inddragelse af sikkerhedstjenesterne, og dels fordi dette vil indebære mange fordele af erhvervsmæssig, økonomisk og politisk art; der henviser til, at dette også vil være mere i overensstemmelse med tanken om at være en ligeværdig partner over for USA og vil kunne samle alle medlemsstater om et system, som udformes fuldt i overensstemmelse med EMK; der henviser til, at der må sikres passende kontrol af et sådant samarbejde fra Europa-Parlamentets side,

AA. der henviser til, at Europa-Parlamentet er i færd med at gennemføre forordningen om offentlig adgang til Europa-Parlamentets, Rådets og Kommissionens dokumenter ved at tilpasse sin forretningsordenen med hensyn til tilgængeligheden af følsomme dokumenter,

Indgåelse og ændring af internationale aftaler om beskyttelse af borgere og virksomheder

1. bekræfter på grundlag af oplysningerne fra Det Midlertidige Udvalg, at der ikke længere er tvivl om eksistensen af et verdensomspændende aflytningssystem for kommunikation, som anvendes inden for rammerne af UKUSA-aftalen med deltagelse fra USA, Det Forenede Kongerige, Canada, Australien og New Zealand;

2. opfordrer Europarådets generalsekretær til at forelægge Ministerudvalget et forslag til beskyttelse af privatsfæren som garanteret i artikel 8 i EMK og tilpasset til de moderne kommunikationsmetoder og aflytningsmuligheder, enten i en tillægsprotokol eller sammen med reglerne om databeskyttelse som led i en revision af databeskyttelseskonventionen, forudsat at der derved hverken sker en reduktion af det retsbeskyttelsesniveau, Menneskerettighedsdomstolen har sikret, eller af den fleksibilitet, der er nødvendig for tilpasning til videre udviklinger;

3. opfordrer de medlemsstater - hvis lovgivning vedrørende efterretningstjenesternes aflytningskapacitet indeholder bestemmelser om beskyttelse af privatsfæren, som er diskriminerende - til at sikre alle europæiske borgere samme retsgarantier vedrørende beskyttelse af privatlivets fred og af kommunikationshemmeligheden;

4. opfordrer EU-medlemsstaterne til at oprette en europæisk platform bestående af repræsentanter for de nationale instanser, der er ansvarlige for overvågning af medlemsstaternes overholdelse af de grundlæggende rettigheder og borgernes rettigheder, for

at undersøge, hvorvidt de nationale lovgivninger om efterretningstjenester er i overensstemmelse med den europæiske menneskerettighedskonvention og Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, og vurdere de lovmæssige bestemmelser om sikring af brev- og telehemmeligheden samt vedtage en henstilling til medlemsstaterne om udarbejdelse af en adfærdskodeks, som sikrer beskyttelse af privatsfæren, som fastlagt i artikel 7 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, for alle EU-borgere på medlemsstaternes territorium som helhed og desuden garanterer, at efterretningstjenesters virksomhed er i overensstemmelse med de grundlæggende rettigheder og opfylder betingelserne i denne betænknings kapitel 8, særlig punkt 8.3.4., der er baseret på artikel 8 i EMK;

5. opfordrer medlemsstaterne til på den næste regeringskonference at vedtage, at Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder er bindende ret, der kan indbringes for en domstol, for derved at forbedre beskyttelsesniveauet for de grundlæggende rettigheder, navnlig hvad angår beskyttelse af privatsfæren;

6. opfordrer Europarådets medlemsstater til at vedtage en tillægsprotokol, som gør det muligt for De Europæiske Fællesskaber at tiltræde EMK eller at overveje andre foranstaltninger, som kan udelukke konflikter i retspraksis mellem Menneskerettighedsdomstolen i Strasbourg og Domstolen i Luxembourg;

7. opfordrer EU-institutionerne til inden for deres respektive kompetence- og virksomhedsområder at føre de grundlæggende rettigheder som fastlagt i chartret ud i livet;

8. opfordrer FN's generalsekretær til at pålægge det kompetente udvalg at forelægge forslag om tilpasning af artikel 17 i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder, som sikrer beskyttelse af privatsfæren, til den nye teknologiske udvikling;

9. mener, at det er nødvendigt, at der forhandles om og indgås en aftale mellem EU og USA, hvori det fastlægges, at parterne gensidigt respekterer de bestemmelser om beskyttelse af borgernes privatsfære og hemmeligheden af virksomheders kommunikation, der er gældende for deres egne borgere og virksomheder;

10. opfordrer USA til at undertegne tillægsprotokollen til den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder, således at enkeltpersoner kan indbringe sager mod USA for krænkelse af konventionen for konventionens Menneskerettighedskomité; opfordrer de relevante amerikanske ngo'er, navnlig ACLU (American Civil Liberties Union) og EPIC (Electronic Privacy Information Center) til at lægge pres på den amerikanske regering for at opnå dette;

Nationale lovgivningsforanstaltninger til beskyttelse af borgere og virksomheder

11. opfordrer medlemsstaterne til at revurdere og om nødvendigt vedtage deres nationale lovgivning om efterretningsvirksomhed for at sikre overensstemmelse med de grundlæggende rettigheder som omhandlet i den europæiske menneskerettighedskonvention og med Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols retspraksis;

12. opfordrer medlemsstaterne til at tilvejebringe bindende instrumenter, der kan sikre fysiske

og juridiske personer effektiv beskyttelse mod enhver form for ulovlig aflytning af deres kommunikation;

13. opfordrer medlemsstaterne til at tilstræbe et fælles beskyttelsesniveau over for efterretningsaktiviteter og med henblik herpå udarbejde en adfærdskodeks (som nævnt i punkt 4), som er baseret på det højeste nationale beskyttelsesniveau, da de borgere, der er berørt af en udenrigsefterretningstjenestes virke, som regel er statsborgere i andre stater og dermed også i andre medlemsstater;

14. opfordrer medlemsstaterne til sammen med USA at vedtage en adfærdskodeks af samme art som EU's adfærdskodeks;

15. opfordrer de medlemsstater, der endnu ikke har gjort det, til at sikre en parlamentarisk og retlig kontrol med deres efterretningstjenester;

16. opfordrer Rådet og medlemsstaterne til snarest muligt at indføre et system for demokratisk overvågning og kontrol af den autonome europæiske efterretningsvirksomheds kapacitet og andre fælles og koordinerede efterretningsaktiviteter på europæisk plan; mener, at Europa-Parlamentet bør spille en vigtig rolle inden for dette overvågnings- og kontrolsystem;

17. opfordrer medlemsstaterne til at gå sammen om deres kommunikationsaflytningsmidler for at gøre den europæiske sikkerheds- og forsvarspolitik mere effektiv med hensyn til efterretningsvirksomhed, bekæmpelse af terrorisme, spredning af atomvåben eller international narkotikahandel under overholdelse af bestemmelserne om beskyttelse af privatlivets fred og kommunikationshemmelighed og under kontrol fra Europa-Parlamentets, Rådets og Kommissionens side;

18. opfordrer medlemsstaterne til med henblik på øget beskyttelse af EU-borgernes privatsfære at indgå en aftale med tredjelande, som forpligter alle de kontraherende parter til i tilfælde af aflytning på en anden kontraherende parts territorium at underrette denne om de planlagte foranstaltninger;

Særlige foranstaltninger til bekæmpelse af økonomisk spionage

19. opfordrer medlemsstaterne til at overveje, i hvilken udstrækning økonomisk spionage og bestikkelse med henblik på at skaffe kontrakter kan bekæmpes gennem europæisk og international ret, navnlig om der inden for rammerne af WTO er mulighed for regulering, som tager højde for den konkurrenceforvridende virkning af sådanne fremgangsmåder, f.eks. ved at annullere sådanne kontrakter; opfordrer USA, Australien, New Zealand og Canada til at tilslutte sig disse initiativer;

20. opfordrer medlemsstaterne til i EF-traktaten at indføje en bestemmelse om forbud mod økonomisk spionage og til ikke at drive økonomisk spionage mod hinanden, enten direkte eller under dække af en fremmed magt, der eventuelt kan intervenere på deres territorium, eller lade en fremmed magt drive spionage fra en EU-medlemsstats territorium, for at respektere EF-traktatens ånd og bogstav;

21. opfordrer medlemsstaterne til gennem et fælles entydigt og bindende instrument at forpligte sig til ikke at udøve økonomisk spionage og derved at bekræfte deres forpligtelser over for

EF-traktatens ånd og bogstav; opfordrer endvidere medlemsstaterne til at gennemføre dette bindende princip i deres nationale lovgivning om efterretningstjenester;

22. opfordrer medlemsstaterne og den amerikanske regering til at indlede en åben dialog mellem USA og EU om økonomisk spionage;

Foranstaltninger vedrørende anvendelsen af gældende ret og kontrollen hermed

23. opfordrer de nationale parlamenter, som ikke råder over selvstændige parlamentariske kontrolorganer til overvågning af efterretningstjenester, til at oprette sådanne;

24. anmoder de nationale kontroludvalg for efterretningstjenesterne om under udøvelsen af de kontrolbeføjelser, der er tillagt dem, at lægge stor vægt på beskyttelse af privatsfæren, uanset om der er tale om overvågning af egne statsborgere, EU-statsborgere eller borgere fra tredjelande;

25. opfordrer medlemsstaterne til at sikre, at deres efterretningssystemer ikke misbruges til at opsnappe konkurrencerelaterede oplysninger i strid med medlemsstaternes loyalitetspligt og konceptet om et fælles marked baseret på fri konkurrence;

26. opfordrer Tyskland og Det Forenede Kongerige til at gøre de amerikanske efterretningstjenesters fortsatte tilladelse til aflytning af kommunikation på deres territorium betinget af, at denne sker i overensstemmelse med EMK, dvs., at proportionalitetsprincippet overholdes, at retsgrundlaget er tilgængeligt og konsekvenserne forudsigelige for den enkelte, og at der gennemføres en effektiv kontrol, da de selv bærer ansvaret for, at efterretningsvirksomhed på deres territorium, hvad enten den er tilladt eller blot tålt, sker i overensstemmelse med menneskerettighederne;

Fremme af borgernes og virksomhedernes selvbeskyttelse

27. opfordrer Kommissionen og medlemsstaterne til at informere deres borgere og virksomheder om, at deres internationale kommunikation under visse omstændigheder kan blive aflyttet; understreger, at denne oplysningsaktion må ledsages af praktisk bistand ved udarbejdelse og gennemførelse af omfattende beskyttelsesforanstaltninger, herunder vedrørende informationsteknologisikkerhed;

28. opfordrer Kommissionen, Rådet og medlemsstaterne til at udvikle og gennemføre en effektiv og aktiv politik for sikkerhed i informationssamfundet; understreger, at denne politik må lægge særlig vægt på at øge bevidstheden hos alle brugere af moderne kommunikationssystemer om nødvendigheden af at beskytte fortrolige oplysninger; understreger endvidere, at der bør oprettes et europæisk, koordineret net af organer, som kan yde praktisk bistand ved opstilling og implementering af omfattende beskyttelsesstrategier;

29. opfordrer Kommissionen og medlemsstaterne til at udarbejde hensigtsmæssige foranstaltninger til fremme, udvikling og fremstilling af europæisk krypteringsteknologi og -software og navnlig at støtte projekter, der sigter mod at udvikle brugervenlig krypteringssoftware med offentlig kildetekst;

30. opfordrer Kommissionen og medlemsstaterne til at fremme softwareprojekter, hvis kildetekst er offentlig (såkaldt "open source software"), da det kun derved kan sikres, at der ikke er indbygget "backdoors";

31. opfordrer Kommissionen og medlemsstaterne til at fremme softwareprojekter, hvis kildetekst er offentlig (såkaldt "open source software"), da det kun derved kan sikres, at der ikke er indbygget "backdoors"; opfordrer Kommissionen til at fastlægge en standard for sikkerhedsgraden af software bestemt til brug ved elektronisk kommunikation og placere software, hvis kildetekst ikke er offentlig, i den mindst pålidelige kategori;

32. opfordrer EU-institutionerne og medlemsstaternes offentlige forvaltninger til systematisk at anvende kryptering af e-mails for derved på længere sigt at lade kryptering blive normen;

33. opfordrer EU-institutionerne og medlemsstaternes offentlige forvaltninger til at sørge for, at deres personale uddannes og gøres fortroligt med de nye krypteringsteknologier og -teknikker ved indførelse af en relevant praksis og afholdelse af de nødvendige uddannelseskurser;

34. opfordrer til særlig opmærksomhed omkring ansøgerlandenes stilling; anmoder om, at der ydes støtte, hvis de på grund af manglende teknologisk uafhængighed ikke kan træffe de fornødne sikkerhedsforanstaltninger;

Andre foranstaltninger

35. opfordrer virksomhederne til at samarbejde mere intensivt med kontraspionageorganer og især at informere disse om angreb udefra med henblik på økonomisk spionage for derved at øge disse organers effektivitet;

36. opfordrer Kommissionen til at lade foretage en sikkerhedsundersøgelse af, hvad der skal beskyttes, og få udviklet et sikkerhedskoncept;

37. opfordrer på baggrund af den stærkt tiltrængte modernisering Kommissionen til at opdatere sit krypteringssystem og anmoder indtrængende budgetmyndigheden (Rådet og Parlamentet) om at stille de nødvendige midler til rådighed;

38. anmoder det kompetente udvalg om at udarbejde en initiativbetænkning om sikkerheden og beskyttelsen af hemmeligheder i EU-institutionerne;

39. opfordrer Kommissionen til at sikre databeskyttelse i forbindelse med dens egen databehandling og øge beskyttelsen af den fortrolige art af dokumenter, der ikke er offentligt tilgængelige;

40. anmoder Kommissionen og medlemsstaterne om som led i det 6. rammeprogram for forskning at investere i nye teknologier inden for krypterings- og dekrypteringsteknik;

41. opfordrer til, at stater, der udsættes for konkurrenceforvridning som følge af statsstøtte eller økonomisk misbrug af spionage, giver meddelelse herom til myndighederne og kontrolorganerne i den stat, hvorfra disse aktiviteter er udført, for at disse konkurrenceforvridende aktiviteter kan bringes til ophør;

42. opfordrer Kommissionen til at forelægge et forslag med henblik på i tæt samarbejde med erhvervslivet og medlemsstaterne at etablere et europæisk, koordineret net af rådgivningsinstanser - navnlig i de medlemsstater, hvor der endnu ikke findes sådanne - for informationssikkerhed i erhvervslivet, som ud over at skærpe bevidstheden om problemet også skal yde praktisk hjælp;

43. anser det for hensigtsmæssigt, at der afholdes en international kongres om beskyttelse af privatsfæren mod telekommunikationsovervågning for derved at skabe en platform, hvor ngo'er fra Europa, USA og andre stater kan drøfte de grænseoverskridende og internationale aspekter og koordinere aktivitetsområder og fremgangsmåder;

44. pålægger sin formand at sende denne beslutning til Rådet, Kommissionen, Europarådets generalsekretær og Parlamentariske Forsamling, medlemsstaternes og ansøgerlandenes regeringer og parlamenter samt USA, Australien, New Zealand og Canada.

BEGRUNDELSE

1. Indledning

1.1. Nedsættelse af udvalget

Den 5. juli 2000 vedtog Europa-Parlamentet en afgørelse om at nedsætte et midlertidigt udvalg om Echelon-aflytningssystemet. Baggrunden herfor var debatten om en undersøgelse af det såkaldte Echelon-system[1], som STOA[2] havde bestilt, og som blev forelagt af undersøgelsens forfatter, Duncan Campbell, i anledning af en høring i Udvalget om Borgernes Friheder og Rettigheder, Retsvæsen og Indre Anliggender om Den Europæiske Union og databeskyttelse.

1.2. Påstandene i de to STOA-undersøgelser om et globalt aflytningssystem med dæknavnet Echelon

1.2.1. Den første STOA-rapport fra 1997

I en rapport med titlen "Vurdering af teknologier til politisk kontrol", som STOA havde ladet Omega Foundation udarbejde for Europa-Parlamentet, blev også Echelon beskrevet i kapitlet om nationale og internationale netværk inden for kommunikationsovervågning. Undersøgelsens forfatter opstillede heri den påstand, at al kommunikation i Europa, der foregår via E-mail, telefon og telefax, rutinemæssigt aflyttes af NSA (National Security Agency, den amerikanske efterretningstjeneste).[3] Gennem denne rapport blev Echelon kendt i hele Europa som formodet altomfattende globalt aflytningssystem.

1.2.2. STOA-rapporterne fra 1999

For at erfare mere om dette spørgsmål bestilte STOA i 1999 en undersøgelse i fem dele, som omhandler "overvågningsteknologiens udvikling og risikoen for misbrug af økonomiske oplysninger". Del 2/5, der har Duncan Campbell som forfatter, vedrører efterretningstjenesternes eksisterende kapacitet og navnlig Echelon-systemets måde at fungere på.[4]

---

[1] *Duncan Campbell,* Teknikkens stade inden for kommunikationsefterretninger (Comint) i forbindelse med den automatiserede behandling i efterretningsøjemed af aflyttede faste eller fælles bredbåndsforbindelser på flere sprog og dens anvendelse på indhentning og udvælgelse af Comint, herunder talegenkendelse, Bind 2/5 i: STOA (red.), Udviklingen i overvågningsteknologien og risikoen for misbrug af kommercielle oplysninger (oktober 1999), PE 168.184.

[2] STOA (Scientific and Technological Options Assessment: vurdering af videnskabelige og teknologiske projekter) er en tjenestegren i Europa-Parlamentets Generaldirektorat for Forskning, som efter anmodning fra udvalgene lader udføre forskningsprojekter. Arbejderne underkastes dog ikke nogen videnskabelig kontrol.

[3] *Steve Wright*, An appraisal of technologies for political control (1998), STOA interim study, PE 166.499/INT.ST., s. 20.

[4] *Duncan Campbell,* Teknikkens stade inden for kommunikationsefterretninger (Comint) i forbindelse med den automatiserede behandling i efterretningsøjemed af aflyttede faste eller fælles bredbåndsforbindelser på flere sprog og dens anvendelse på indhentning og udvælgelse af Comint, herunder talegenkendelse, Bind 2/5 i: STOA (red.), Udviklingen i overvågningsteknologien og risikoen for misbrug af kommercielle oplysninger (oktober 1999), PE 168.184.

Særlig opsigt vakte rapportens påstand om, at Echelon havde fjernet sig fra sit oprindelige formål, nemlig forsvar mod Østblokken, og i dag blev anvendt til industrispionage. Denne tese blev i rapporten underbygget med eksempler på industrispionage, og især Airbus og Thomson CFS skal have lidt skade som følge heraf. Campbell refererer her til beretninger i den amerikanske presse.[1]

STOA-undersøgelsen resulterede i, at Echelon blev drøftet i næsten alle medlemsstaternes parlamenter, og i Frankrig og Belgien blev der endog udarbejdet betænkninger herom.

1.3. Udvalgets mandat

Samtidig med afgørelsen om at nedsætte et midlertidigt udvalg vedtog Europa-Parlamentet udvalgets mandat.[2] I medfør heraf har det midlertidige udvalg til opgave:

"- at efterprøve eksistensen af det system til opfangelse af kommunikation, der betegnes Echelon-systemet, og hvis aktiviteter er beskrevet i STOA-rapporten "Overvågningsteknologiens udvikling og risikoen for misbrug af økonomiske oplysninger",

- at efterprøve et sådant systems forenelighed med fællesskabsretten, navnlig EF-traktatens artikel 286 og direktiv 95/46/EF og 97/66/EF, samt med EU-traktatens artikel 6, stk. 2, på baggrund af følgende spørgsmål:

  - er EU-borgernes rettigheder beskyttet mod efterretningstjenesters virksomhed?

  - er kryptering en passende og tilstrækkelig beskyttelse til at sikre borgernes privatliv, eller bør der træffes yderligere foranstaltninger, og i bekræftende fald hvilke foranstaltninger?

  - hvordan kan EU-institutionerne få bedre kendskab til de risici, disse aktiviteter indebærer, og hvilke foranstaltninger kan der træffes?

- at efterprøve, om den globale opfangelse af kommunikation frembyder en fare for den europæiske industri,

- i givet fald at fremsætte forslag til politiske og lovgivningsmæssige initiativer".

1.4. Hvorfor ikke et undersøgelsesudvalg?

Europa-Parlamentet besluttede at nedsætte et midlertidigt udvalg, fordi et undersøgelsesudvalg kun har til opgave at undersøge påstande om krænkelse af fællesskabsretten (EF-traktatens artikel 193) og derfor logisk kun kan beskæftige sig med spørgsmål, der falder ind under denne ret. Spørgsmål, som er omhandlet i EU-traktatens afsnit

[1] Rayethon Corp Press release, http://www.raytheon.com/sivam/contract.html; *Scott Shane, Tom Bowman*, America's Fortress of Spies, Baltimore Sun, 3.12.1995.

[2] Europa-Parlamentets beslutning af 5. juli 2000, B5-0593/2000, EFT C 121/131 af 24.4.2001.

V (FUSP) og VI (politisamarbejde og retligt samarbejde i kriminalsager) er udelukket. I henhold til den interinstitutionelle afgørelse[1] kan et undersøgelsesudvalg desuden kun gøre sine særlige beføjelser vedrørende indkaldelse af eksperter og aktindsigt gældende, når tavshedspligt eller hensyn til offentlig eller national sikkerhed ikke er til hinder derfor, hvilket i hvert fald udelukker fremmøde af efterretningstjenester. Et undersøgelsesudvalg kan heller ikke udvide sit arbejde til at omfatte tredjelande, fordi disse lande pr. definition ikke kan overtræde fællesskabsretten. Var der blevet tale om et undersøgelsesudvalg, ville det således have været ensbetydende med en indholdsmæssig begrænsning uden yderligere rettigheder, hvorfor et flertal af Europa-Parlamentets medlemmer afviste at nedsætte et sådant udvalg.

1.5. Arbejdsmetode og arbejdsplan

For at kunne udføre sit mandat fuldt ud har udvalget valgt nedenstående fremgangsmåde. I et arbejdsdokument, som forelægges af ordføreren og vedtages af udvalget, behandles følgende emneområder: 1) Konkret viden om Echelon, 2) Drøftelser på nationalt parlaments- og regeringsplan, 3) efterretningstjenester og deres virksomhed, 4) Kommunikationssystemer og muligheden for at opfange dem, 5) Kryptering, 6) Industrispionage, 7) Spionagemål og beskyttelsesforanstaltninger, 8) Retlige rammebetingelser for beskyttelse af privatlivet og 9) konsekvenserne for EU's forbindelser udadtil. Emnerne behandles løbende i de enkelte møder, idet rækkefølgen fastsættes ud fra praktiske synspunkter og således ikke er udtryk for den betydning, som de enkelte emner tillægges. Som forberedelse til de enkelte møder gennemgår og vurderer ordføreren systematisk eksisterende materiale. Under hensyntagen til de behov, som opstår i forbindelse med de enkelte emner, indbydes derpå repræsentanter fra de nationale administrationer (navnlig fra efterretningstjenesterne) og parlamenter til møderne i deres funktion som organer til kontrol af efterretningstjenesterne samt juridiske eksperter og eksperter på områderne kommunikations- og aflytningsteknik, forretningssikkerhed og krypteringsteknik i teori og praksis. Også journalister, som har forsket i dette emne, høres. Generelt er møderne offentlige, men holdes af og til også for lukkede døre, dersom dette skønnes hensigtsmæssigt af hensyn til arbejdet med at finde frem til bestemt information. Derudover vil udvalgets formand og ordføreren sammen rejse til London og Paris for her at træffe personer, som af forskellige årsager ikke har kunnet deltage i udvalgsmøderne, men som det kunne være formålstjenligt at inddrage i udvalgets arbejdet. Af samme årsag vil udvalgets formandskab, koordinatorerne og ordføreren rejse til USA. Endelig har ordføreren ført en lang række, delvis fortrolige individuelle samtaler.

1.6. Echelon-systemets tilskrevne egenskaber

Echelon-aflytningssystemet adskiller sig fra andre aflytningssystemer som følge af den ganske særlige karakter, som to egenskaber efter sigende giver systemet:

For det første tillægges det den egenskab, at det har kapacitet til at gennemføre en så at sige total overvågning. Det hævdes, at det først og fremmest ved hjælp af satellitmodtagestationer og spionsatellitter skulle være muligt at opfange enhver meddelelse, der sendes af en hvilken som helst person via telefon, telefax, Internet eller E-mail, så man på den måde kan få kendskab til dens indhold.

Den anden egenskab, man tillægger Echelon, er, at systemet fungerer over hele verden som et

[1] Europa-Parlamentets, Rådets og Kommissionens afgørelse af 19. april 1995 om de nærmere vilkår for udøvelse af Europa-Parlamentets undersøgelsesbeføjelse (95/167/EF, Euratom, EKSF), artikel 3, stk. 3-5.

samspil mellem flere stater (Det Forenede Kongerige, USA, Canada, Australien og New Zealand). Det betyder en merværdi i forhold til nationale systemer, idet de stater, der deltager i systemet (UKUSA-staterne[1]), gensidigt kan stille aflytningsanlæg til rådighed for hinanden, dele omkostningerne ved systemet og i fællesskab udnytte den opnåede viden. Dette internationale samarbejde er netop nødvendigt, hvis man vil overvåge satellitkommunikation globalt, fordi det er den eneste måde, hvorpå man kan sikre, at man opfanger begge dele af en samtale ved international kommunikation. Det er indlysende, at satellitmodtagestationer på grund af deres størrelse ikke kan opføres på en stats territorium, uden at denne stat har givet sit samtykke hertil. Der må nødvendigvis foreligge en aftale og et samspil mellem flere stater, der er fordelt over hele jordkloden, og som hver især yder deres bidrag.

Eventuelle farer ved et system som Echelon for private og erhvervslivet skyldes imidlertid ikke kun, at der er tale om et særdeles kraftigt overvågningssystem, men i endnu højere grad, at det agerer i et rum, hvor der stort set hersker retsløshed. Et system til aflytning af international kommunikation, er for det meste ikke møntet på statens egne borgere. Som udlændinge har de, der aflyttes, dermed ingen national retsbeskyttelse. Den enkelte er således fuldstændig hjælpeløs over for systemet. Også den parlamentariske kontrol er i dette tilfælde utilstrækkelig, da vælgerne regner med, at det ikke rammer dem, men "kun" personer i andre lande. Derfor interesserer det dem ikke i særlig grad, og de repræsentanter, de vælger, følger i første række deres vælgeres interesse. Det er således ikke så mærkeligt, at de høringer om NSA's virksomhed, der har fundet sted i den amerikanske Kongres, kun beskæftiger sig med spørgsmålet om, hvorvidt amerikanske borgere også er berørt af systemet. Det, at et sådant system findes, vækker i sig selv ikke særligt anstød. Så meget des vigtigere er det at forholde sig hertil på europæisk plan.

[1] Se kapitel 5, 5.4.

2. Efterretningstjenester og deres virksomhed

2.1. Indledning

Til varetagelse af landets sikkerhed har de fleste regeringer ud over politimyndigheder også oprettet efterretningstjenester. Deres virke er ofte hemmeligt, og de tjener til at

- skaffe oplysninger for at afværge trusler mod statens sikkerhed
- foretage kontraspionage generelt
- afværge farer, som kunne true de væbnede styrker
- skaffe oplysninger om forhold i udlandet.

2.2. Hvad er spionage

Regeringerne har brug for systematisk at indsamle og evaluere oplysninger om bestemte forhold i andre lande. Der er tale om grundlaget for afgørelser, der vedrører de væbnede styrker, udenrigspolitikken osv. De har derfor oprettet efterretningstjenester. Disse tjenester evaluerer i første omgang systematisk informationskilder, som er offentligt tilgængelige. Ordføreren har fået oplyst, at dette i gennemsnit udgør mindst 80% af efterretningstjenesternes virksomhed.[1] Særlig vigtige informationer på de nævnte områder hemmeligholdes imidlertid af regeringer og erhvervsvirksomheder og er derfor ikke offentligt tilgængelige. For at komme i besiddelse af disse informationer må man stjæle dem. Spionage er ikke andet end organiseret tyveri af informationer.

2.3. Spionagemål

De klassiske mål for spionage er militære hemmeligheder, andre statshemmeligheder eller informationer om regeringers stabilitet eller mangel på samme. Dette gælder f.eks. nye våbensystemer, militærstrategier eller oplysninger om stationering af tropper. Lige så vigtige er oplysninger om forestående udenrigspolitiske eller valutapolitiske afgørelser eller insiderinformation om interne spændinger i en regering. Desuden har informationer af økonomisk betydning interesse. Hertil kan ud over oplysninger vedrørende enkelte sektorer også høre detaljer om ny teknologi eller handelstransaktioner med udlandet.

2.4. Spionagemetoder

Spionage er at skaffe sig adgang til informationer, som indehaveren egentlig vil beskytte mod fremmedes adgang. Denne beskyttelse må altså overvindes og brydes. Dette er tilfældet både ved politisk spionage og ved industrispionage. Derfor er spionage inden for de to områder kendetegnet af de samme problemer, og derfor anvendes den samme spionageteknik inden for begge områder. Logisk er der ingen forskel, blot er beskyttelsesniveauet i erhvervslivet for det meste lavere, hvorfor industrispionage ofte er nemmere at udføre. Især er bevidstheden om risikoen ved anvendelse af ikke-aflytningssikret kommunikation mindre udpræget i erhvervslivet, end det er tilfældet inden for de områder, der vedrører statens sikkerhed.

---

[1] "The Commission on the Roles and Capabilities of the US Intelligence Community" fastslog i sin rapport med titlen "Preparing fo.r the 21st Century: An Appraisal of U.S. Intelligence" (1996), at 95% af al "economic intelligence" stammer fra offentlige kilder (kapitel 2: "The role of intelligence") http://www.gpo.gov/int/report.html.

2.4.1. Menneskets rolle i spionagen

Beskyttelsen af hemmelige informationer er altid tilrettelagt på samme måde:

- kun få kontrollerede personer har adgang til hemmelige informationer
- der eksisterer faste regler for behandling af disse informationer
- informationerne forlader normalt ikke det beskyttede område og kun, hvis de er sikret og kodet. Derfor sigter organiseret spionage først mod at opnå direkte adgang uden omvej til de ønskede informationer via **personer** (såkaldt human intelligence). I den forbindelse kan der være tale om
    - personer (agenter) fra egen efterretningstjeneste/virksomhed, som sluses ind i det beskyttede område
    - personer, som hverves i målområdet.

De hvervede personer arbejder for det meste af følgende grunde for fremmede tjenester/virksomheder:

- seksuel forførelse
- bestikkelse med penge eller ydelser, der har pengeværdi
- afpresning
- appel til ideologier
- tildeling af særlig betydning eller ære (appel til utilfredshed eller mindreværdsfølelser).

Et grænsetilfælde er ufrivilligt samarbejde, hvorved der "udfrittes" oplysninger: Ved angiveligt harmløse lejligheder (samtaler i tilslutning til konferencer, under faglige arrangementer eller ved hotelbarer) lokkes en myndigheds eller et firmas medarbejdere til at tale ved at appellere til deres forfængelighed osv.

Ved at anvende personer har man den fordel, at man opnår direkte adgang til den ønskede information. Der er imidlertid også ulemper forbundet hermed:

- kontraspionage koncentrerer sig altid om personer og ledende agenter
- ved hvervede personer kan de svagheder, som var udgangspunktet for hvervningen, vise sig som en boomerang
- mennesker begår uvilkårligt fejl og ender derfor på et eller andet tidspunkt i kontraspionagens net.

Hvor det er muligt forsøger man derfor at erstatte brugen af agenter eller hvervede personer med en anonym spionage, der er uafhængig af personer. Dette foregår mest enkelt ved at analysere radiosignaler fra anlæg eller fartøjer af militær betydning.

2.4.2. Analysering af elektromagnetiske signaler

Den form for spionage med tekniske midler, der er bedst kendt i offentligheden, er anvendelse af satellitbilleder. Derudover opfanges og analyseres også elektromagnetiske signaler af enhver art (såkaldt signal intelligence, SIGNINT).

2.4.2.1. Elektromagnetiske signaler, der ikke tjener til kommunikation

Bestemte elektromagnetiske signaler, f.eks. signaler fra radarstationer, kan på det militære område levere værdifulde oplysninger om opbygningen af modpartens luftforsvar (såkaldt electronic intelligence, ELINT). Derudover er elektromagnetiske signaler, der kan give oplysning om troppers, flys, skibes eller ubådes position, en værdifuld informationskilde for

en efterretningstjeneste. Det har også betydning at følge andre staters billedoptagende spionsatellitter og at registre og tyde sådanne satellitters signaler.

Signalerne optages af stationære stationer, af lavt flyvende satellitter eller af kvasi-geostationære SIGNINT-satellitter. Denne del af efterretningstjenesternes virksomhed på det elektromagnetiske område fylder kvantitativt meget i deres aflytningskapacitet. Dermed er brugen af teknik imidlertid ikke udtømt.

2.4.2.2. Analysering af opfanget kommunikation

Mange staters efterretningstjenester aflytter andre staters militære og diplomatiske kommunikation. Mange af disse tjenester overvåger også andre staters civile kommunikation, for så vidt de har adgang hertil. I nogle stater har tjenesterne ret til også at overvåge kommunikationen til eller fra det eget land. I demokratier gælder bestemte forudsætninger og kontrolprocedurer for efterretningstjenesters overvågning af **egne** borgeres kommunikation. De nationale lovgivninger beskytter imidlertid i almindelighed kun borgere og andre personer, som opholder sig på eget statsterritorium (se kapitel 8).

2.5. Bestemte efterretningstjenesters virksomhed

Den offentlige debat har navnlig drejet sig om amerikanske og britiske efterretningstjenesters aflytningsvirksomhed. Man kritiserer, at kommunikation (tale, telefax og E-mail) optages og analyseres. En **politisk** evaluering kræver en målestok, hvormed denne virksomhed kan bedømmes. Som sammenligningsgrundlag kan man benytte den aflytningsvirksomhed, som udøves af EU-landenes efterretningstjenester. Nedenstående tabel 1 giver en oversigt. Heraf fremgår, at amerikanske og britiske efterretningstjenester ikke er de eneste efterretningstjenester, der aflytter privat kommunikation.

Land	Udlandskommunikation	Statslig kommunikation	Civil kommunikation
Belgien	+	+	-
Danmark	+	+	+
Finland	+	+	+
Frankrig	+	+	+
Tyskland	+	+	+
Grækenland	+	+	-
Irland	-	-	-
Italien	+	+	+
Luxembourg	-	-	-
Nederlandene	+	+	+

Østrig	+	+	-
Portugal	+	+	-
Sverige	+	+	+
Spanien	+	+	+
UK	+	+	+
USA	+	+	+
Canada	+	+	+
Australien	+	+	+
New Zealand	+	+	+

Tabel 1: Efterretningstjenesters aflytningsvirksomhed i EU og i UKUSA-staterne.

De enkelte spalter angiver:

Spalte 1: Det pågældende land

Spalte 2: Udlandskommunikation omfatter kommunikation til og fra udlandet, idet der både kan være tale om civil, militær eller diplomatisk kommunikation.[1]

Spalte 3: Statslig kommunikation (militær, ambassader osv.)

Spalte 4: Civil kommunikation.

"+" = kommunikation aflyttes
"-" = kommunikation aflyttes ikke

[1] Hvis efterretningstjenesten har adgang til kabel, kan den aflytte kommunikation til og fra udlandet. Aflytter efterretningstjenesten satellitkommunikation, har den ganske vist kun adgang til downlink, men kan aflytte hele den transporterede kommunikation, dvs. også kommunikation, der ikke er bestemt til det pågældende territorium. Da satellitternes dækningsområde som regel omfatter hele Europa eller endnu større områder (se kapitel 4, 4.2.5.) kan man aflytte satellitkommunikationen i hele Europa ved hjælp af en modtagerstation.

3. Tekniske forudsætninger for at aflytte telekommunikation

3.1. Forskellige kommunikationsmediers eksponering for aflytning

Når mennesker vil kommunikere med hinanden over en bestemt afstemt, er et kommunikationsmedie påkrævet. Det kan være:

- luft (lyd)
- lys (morseblinker og optisk glasfiberkabel)
- elektricitet (telegraf og telefon)
- en elektromagnetisk bølge (alle mulige former for radio).

Ønsker tredjemand adgang til kommunikationsmediet, kan han aflytte kommunikationen. Denne adgang kan være let eller vanskelig og kan være mulig fra en hvilken som helst position eller kun fra bestemte positioner. I det følgende behandles to diametralt modsatte tilfælde: på den ene side en spions tekniske muligheder på stedet, på den anden side mulighederne for et globalt arbejdende aflytningssystem.

3.2. Muligheder for at aflytte på stedet[1]

På stedet kan enhver kommunikation aflyttes, når den aflyttende person er rede til at overtræde loven og den aflyttede person ikke beskytter sig.

- **Samtaler** i lokaler kan aflyttes ved hjælp af skjulte mikrofoner eller ved registrering med laser af vinduernes svingninger.

- **Billedskærme** udsender stråling, som kan opfanges på en afstand af indtil 30 meter; dermed bliver skærmens indhold synligt.

- **Telefon, telefax og E-mail** kan aflyttes, hvis den aflyttende person tapper det kabel, som kommer fra bygningen.

- En **mobiltelefon** kan, selv om det rent teknisk er besværligt, aflyttes, såfremt lytteposten befinder sig i samme celle (diameter i byområder 300 m på landet 30 km).

- **Intern radiokommunikation** kan aflyttes inden for VHF-frekvensområdet (ultrakorte bølger).

Betingelserne for at anvende teknisk udstyr til spionage er ideelle på stedet, fordi aflytningsforanstaltningerne kan afgrænses til en målperson eller et målobjekt, og praktisk talt næsten enhver kommunikation kan opfanges. Den eneste ulempe er risikoen for at blive opdaget, når der er tale om installation af skjulte mikrofoner eller aftapning af et kabel.

[1] *Manfred Fink*, Lauschziel Wirtschaft - Abhörgefahren und -techniken, Vorbeugung und Abwehr, Richard Boorberg Verlag (1996).

3.3. Muligheder forbundet med et globalt arbejdende aflytningssystem

Til interkontinental kommunikation findes i dag forskellige kommunikationsmedier for alle kommunikationsformer (tale, telefax og data). Mulighederne for et globalt arbejdende aflytningssystem er begrænset af to faktorer:

- den begrænsede tilgængelighed til kommunikationsmediet

- nødvendigheden af at sortere den relevante kommunikation blandt en omfattende kommunikationsmængde.

3.3.1. Adgang til kommunikationsmedierne

3.3.1.1. Kommunikation via kabel

Alle former for kommunikation (tale, telefax, E-mail og data) overføres via kabel. Kabelbaseret kommunikation kan aflyttes, når det er muligt at få adgang til kablet. En sådan adgang er under alle omstændigheder mulig ved kabelforbindelsens endepunkt, når det ligger på den aflyttende stats territorium. På nationalt plan kan alle kabler **teknisk set** altså aflyttes, hvis aflytningen er tilladt ifølge loven. Udenlandske efterretningstjenester har imidlertid som regel ingen lovlig adgang til kabler på andre staters territorium. Illegalt kan de eventuelt opnå punktuel adgang under stor risiko for at blive opdaget.

Interkontinentale kabelforbindelser blev oprettet i telegrafens tidsalder og er baseret på undersøiske kabler. Det er altid muligt at skaffe sig adgang til disse kabler på de steder, hvor de dukker op af vandet. Arbejder flere stater sammen i et aflytningsforbund, vil der være adgang til alle endepunkter på de kabelforbindelser, som fremføres til de pågældende stater. Historisk var dette af betydning, fordi både de undersøiske telegrafkabler og de første undersøiske telefonkoaksialkabler mellem Europa og Amerika kom op fra havet i New Foundland (canadisk territorium), og forbindelserne til Asien gik via Australien, fordi det var nødvendigt at operere med indskudte forstærkere. I dag følger optiske glasfiberkabler den direkte vej uden hensyntagen til undersøiske bjerglandskaber og forstærkerkrav og dermed uden mellemstop i Australien eller New Zealand.

Elektriske kabler kan også tappes induktivt mellem en forbindelses endepunkter (dvs. elektromagnetisk med en spole, der lægges til kablet), uden at der oprettes en direkte elektrisk ledende forbindelse. Dette er også muligt fra ubåde, hvilket dog er forbundet med store omkostninger. Denne teknik blev anvendt af USA for at tappe et bestemt undersøisk kabel tilhørende Sovjetunionen, over hvilket der ukodet blev kommunikeret befalinger til russiske atomubåde. En generel anvendelse af denne teknik er dog - alene af økonomiske grunde - urealistisk.

Ved de optiske glasfiberkabler af den ældre generation, der anvendes i dag, er induktiv aflytning kun mulig på de steder, hvor der er indskudt forstærkere. Ved disse forstærkere ændres det optiske signal til et elektrisk signal, som forstærkes for igen at blev forvandlet til et optisk signal. Imidlertid er det spørgsmålet, om de enorme datamængder, som transporteres i et sådant kabel, kan sendes fra aflytningsstedet til evalueringsstedet, uden at der trækkes et selvstændigt glasfiberkabel. Af omkostningsmæssige grunde vil det kun i meget sjældne

tilfælde komme på tale at anvende ubåde med evalueringsteknik om bord, f.eks. i krig for at aflytte modstanderens strategiske, militære kommunikation. Efter ordførerens opfattelse vil det ikke kunne betale sig at indsætte ubåde til rutineovervågning af internationale telekommunikationsstrømme. Glasfiberkabler af den nyere generation benytter erbiumlasere som mellemforstærkere, hvor det ikke er muligt at foretage en elektromagnetisk tilkobling med henblik på aflytning! Sådanne glasfiberkabler kan således kun aflyttes ved forbindelsens endepunkter.

I praksis betyder dette for de såkaldte **UKUSA-staters** aflytningsforbund, at de økonomisk forsvarligt kun kan aflytte ved endepunkterne af de undersøiske kabler, som kommer op af undergrunden på deres statsområde. I det væsentlige kan de således kun aftappe kabelbaseret kommunikation, som ankommer til eller forlader deres land. Det betyder, at deres adgang til denne kabelkommunikation **i Europa** er begrænset til **Det Forenede Kongeriges territorium (!)**, eftersom indenlandsk kommunikation hidtil for det meste er blevet overført via det indenlandske kabelnet. Med privatiseringen af telekommunikationssektoren kan der opstå undtagelser, men de vil være delvise og uforudsigelige!

Dette gælder i det mindste telefon og telefax. Ved kabelkommunikation via Internet gælder andre forhold. Sammenfattende kan følgende dog fastslås:

- Kommunikation på Internet afvikles ved hjælp af datapakker, i hvilken forbindelse de pakker, der er stilet til en modtager, kan tage forskellige veje i nettet.

- I begyndelsen af internettidsalderen blev uudnyttet kapacitet på det offentlige net anvendt til at overføre E-mail. Derfor var den vej, som de enkelte meddelelser og datapakker ville tage, helt uforudsigelige og vilkårlige. Den vigtigste internationale forbindelse på den tid var den såkaldte "science backbone" mellem Europa og USA.

- Med kommercialiseringen af Internettet og etableringen af internetudbydere fulgte også en kommercialisering af nettet. Internetudbydere etablerede eller lejede egne net. De forsøgte derfor i stigende grad at holde kommunikationen inden for deres eget net for at undgå at skulle betale brugerafgifter til andre netoperatører. En datapakkes vej på nettet bestemmes i dag derfor ikke kun af nettets kapacitet, men afhænger også af økonomiske overvejelser.

- En E-mail, som sendes fra en udbyders kunde til en anden udbyders kunde, forbliver som regel på firmanettet, også selv om dette ikke er den hurtigste vej. Ved hjælp af de såkaldte routere, som er computere, der er beliggende på nettets knudepunkter, og som bestemmer datapakkernes rute, tilrettelægges overgangen til andre net ved bestemte overgangspunkter (såkaldte "switches").

- På den tid, da ovennævnte "science backbone" eksisterede, var den globale internetkommunikations "switches" beliggende i USA. Derfor havde efterretningstjenesterne dér dengang adgang til en væsentlig del af den

europæiske internetkommunikation. I dag afvikles kun en meget lille del af den interne europæiske kommunikation på Internet via USA.[1]

- Den interne europæiske kommunikation afvikles for en mindre dels vedkommende via en "switch" i London, hvortil den britiske efterretningstjeneste GCHQ har adgang – da det drejer sig om udlandskommunikation. Hovedparten af kommunikationen forlader ikke kontinentet. Således afvikles over 95% af den interne tyske internetkommunikation via en "switch" i Frankfurt.

I praksis betyder dette, at **UKUSA-staterne** kun har adgang til en **meget begrænset del** af den kabelbaserede internetkommunikation.

3.3.1.2. Radiokommunikation [2]

I hvilken udstrækning radiokommunikation kan aflyttes, afhænger af de anvendte elektromagnetiske bølgers rækkevidde. Forløber de udsendte radiobølger langs med jordoverfladen (såkaldt **jordbølger**), er deres rækkevidde begrænset og afhænger af stedets topografi, bebyggelse og bevoksning. Går radiobølgerne i retning af verdensrummet (såkaldte **rumbølger**), kan signalerne sendes over meget store afstande ved hjælp af radiobølgernes refleksion fra ionosfærens lag. Ved at lade denne refleksion ske flere gange forøges rækkevidden betydeligt.

Rækkevidden er afhængig af bølgelængden:

- Langbølger (3 kHz - 300 kHz) forplanter sig kun via jordbølger, fordi rumbølger ikke reflekteres. De har ringe rækkevidde.

- Mellembølger (300 kHz - 3 mHz) forplanter sig via jordbølger og om natten også via rumbølger. De har mellemlang rækkevidde.

- Kortbølger (3 mHz - 30 mHz) forplanter sig først og fremmest via rumbølger; da de reflekteres flere gange, kan de modtages **over hele jorden**.

- Ultrakorte bølger (VHF-frekvens) (30 mHz - 300 mHz) forplanter sig kun via jordbølger, fordi rumbølger ikke reflekteres. De forplanter sig i en relativ lige linje som lyset; på grund af jordens krumning afhænger deres rækkevidde derfor af højden på senderens og modtagerens antenne. Afhængigt af effekten har de en rækkevidde på op til ca. 100 km (mobiltelefoner 30 km).

- Decimeter- og centimeterbølger (30 mHz - 30 gHz) forplanter sig i endnu højere grad end ultrakorte bølger på samme måde som lyset. De kan let samles og

[1] Ved hjælp af en demoversion af Visual Route, et program, der viser, hvilken vej en Internetforbindelse går, kunne det påvises, at forbindelsen går via USA og Storbritannien for forbindelser med England, Finland eller Grækenland. En forbindelse fra Tyskland til Frankrig går ligeledes over Storbritannien. Fra Luxembourg går forbindelser til Belgien, Grækenland, Sverige eller Portugal over USA. Forbindelser til Tyskland, Finland, Frankrig, Italien, Nederlandene eller Østrig over en switch i London http://visualroute.cgan.com.hk/.

[2] *Ulrich. Freyer*, Nachrichtenübertragungstechnik, Hanser Verlag (2000).

muliggør dermed målrettede transmissioner med ringe effekt (jordbaseret system baseret på mikrobølgeradiolinks). De kan kun modtages med en antenne, som står meget nær og parallelt med transmissionsleddene eller på selve transmissionsvejen eller i forlængelse heraf.

Lang- og mellembølger anvendes kun til radiosendere, radiofyr osv. Militær og civil radiokommunikation finder sted via kortbølge og navnlig de ultrakorte bølger og decimeter- og centimeterbølger.

Af ovenstående fremgår, at et globalt arbejdende kommunikationsaflytningssystem kun kan aflytte kortbølgeudsendelser. Alle øvrige radiofrekvenser kræver en lyttestation inden for en radius af 100 km eller mindre (f.eks. på et skib eller i en ambassade).

I praksis betyder det, at **UKUSA-staterne** med jordbaserede lyttestationer kun har adgang til en meget begrænset del af radiokommunikationen.

3.3.1.3. Kommunikation via geostationære telekommunikationssatellitter[1]

Som nævnt ovenfor kan decimeter- og centimeterbølger let samles til radiolinks. Opbygger man et sådant transmissionssystem til en stationær kommunikationssatellit placeret i stor højde, som modtager og omsætter radiosignalerne og sender dem tilbage til jorden, kan man overvinde store afstande uden brug af kabler. En sådan forbindelses rækkevidde er egentlig kan begrænset af, at satellitten ikke kan modtage og sende hele vejen rundt om jorden. Derfor anvender man flere satellitter for at kunne dække hele jorden (se kapitel 4 for nærmere detaljer). Hvis **UKUSA-staterne** etablerer lyttestationer i de nødvendige egne af jorden, kan de i princippet aflytte al den telefon-, telefax- og datakommunikation, som går via sådanne satellitter.

3.3.1.4. Muligheder for at foretage aflytning fra fly og skibe

Det har i lang tid været kendt, at specialfly af typen AWACS indsættes til lokalisering af andre luftfartøjer over lange afstande. Disse maskiners radar suppleres med et system til identifikation af bestemte mål, som kan lokalisere og klassificere elektronisk stråling og korrelere den med radarkontakter. Der eksisterer ingen særskilt SIGNINT-kapacitet.[2] Derimod har den amerikanske flådes langsomt flyvende spionfly EP-3 mulighed for at aflytte mikrobølger, ultrakorte bølger og kortbølger, og signalerne analyseres direkte om bord; flyet tjener rent militære formål.[3]

Derudover indsættes overvågningsskibe og i kystområder også ubåde til aflytning af militær radiokommunikation.[4]

3.3.1.5. Muligheder for at foretage aflytning fra spionagesatellitter

Så længe radiobølger ikke bundtes ved hjælpe af brugbare antenner, forplanter de sig i alle retninger, altså også i verdensrummet. Signal intelligence satellitter i lavt kredsløb kan kun

---

[1] *Hans Dodel*, Satellitenkommunikation, Hüthig Verlag (1999).

[2] Skrivelse af 14.2.2001 fra statssekretær i det tyske forsvarsministerium, Walter Kolbow, til ordføreren.

[3] Süddeutsche Zeitung nr. 80, af 5.4.2001, s. 6.

[4] *Jeffrey T. Richelson*, The U.S. Intelligence Community, Ballinger, (1989), s. 188 og s. 190.

opfange den sender, der skal aflyttes, i få minutter ad gangen. I tætbefolkede industriområder vanskeliggøres aflytningen af de mange sendere på samme frekvens i en sådan grad, at det næsten er umuligt at skelne enkelte signaler.[1] Disse satellitter er således ikke egnet til vedvarende overvågning af civil radiokommunikation. Desuden anvender USA såkaldte kvasistationære SIGNINT-satellitter med høj omløbsbane (42.000 km).[2] Til forskel fra de geostationære kommunikationssatellitter har disse satellitter en inklination på 3-10 grader og flyver i en bane, hvis højeste afstand fra jorden er 39.000 - 42.000 km og den laveste 30.000 - 33.000 km. Satellitterne står derfor ikke ubevægelige i rummet, men bevæger sig i en kompleks elliptisk bane. Dermed dækker de et større område i dagens løb og gør det muligt at pejle sig ind på radiosendere. Dette forhold og de i øvrigt offentligt tilgængelige kendetegn ved de pågældende satellitter afslører, at de anvendes til rent militære formål.

De modtagne signaler sendes stærkt bundtet tilbage til modtagestationen med en frekvens på 24 gHz.

3.3.2. Muligheder for automatisk analyse af opfanget kommunikation: anvendelse af filtre

Ved aflytning af udenlandsk kommunikation koncentrerer man sig ikke målrettet om en enkelt telefonforbindelse. I stedet optages al kommunikation (eller en del heraf), der passerer den overvågede satellit eller det aflyttede kabel, og filtreres ved hjælp af computere under anvendelse af kodeord. Det ville være helt umuligt at analysere al registreret kommunikation.

Det er let at sortere kommunikation på en given forbindelse. Med kodeord er det også muligt at registrere kommunikation via telefax og E-mail. Selv en bestemt stemme kan registreres, hvis systemet er afstemt efter stemmen.[3] Derimod kan det endnu ikke lade sig gøre automatisk og med tilstrækkelig præcision at genkende ord, der stammer fra en vilkårlig stemme - i hvert fald ikke ifølge de oplysninger, ordføreren ligger inde med. Mulighederne for at filtrere kommunikation begrænses også af andre faktorer: computernes ultimative kapacitet, taleproblemet og især det lille antal analytikere, som kan læse og analysere filtrerede oplysninger.

Ved en vurdering af mulighederne for at anvende filtreringssystemer må der også tages højde for, at de fulde tekniske muligheder ved et sådant aflytningssystem, der arbejder efter "støvsugerprincippet", fordeler sig på en række emner. En del af kodeordene har med militær sikkerhed at gøre og en del med narkohandel og andre former for international kriminalitet; en del stammer fra handel med varer med dobbelt anvendelse, og en del vedrører overholdelse af handelsembargoer. Endelig har en del af kodeordene også med økonomisk virksomhed at gøre. Det betyder, at systemets kapacitet er fordelt på flere områder. En indsnævring af kodeordene til kun at vedrøre områder af økonomisk interesse vil slet og ret gå imod regeringernes krav til efterretningstjenesterne; selv afslutningen på den kolde krig var ikke nok til at tage et sådant skridt.[4]

---

[1] Skrivelse af 14.2.2001 fra statssekretær i det tyske forsvarsministerium, Walter Kolbow, til ordføreren.

[2] Major A. Andronov, Zarubezhnoye voyennoye obozreniye, nr. 12, 1993, s. 37-43.

[3] Privat meddelelse til ordføreren, kilde beskyttet.

[4] Privat meddelelse til ordføreren, kilde beskyttet.

3.3.3. Den tyske efterretningstjeneste som eksempel

Den tyske efterretningstjenestes afdeling 2 skaffer informationer ved aflytning af udenlandsk kommunikation. Dette var genstand for en undersøgelse af den tyske forfatningsdomstol. De enkeltheder, som blev offentliggjort i tilknytning til sagen[1], giver - sammenholdt med den redegørelse, som koordinatoren for efterretningstjenesterne i forbundskanslerens kontor, Ernst Uhrlau, gav i Echelon-udvalget den 21.11.2000 - et indtryk af efterretningsvæsenets udbytte ved aflytning af satellitkommunikation (indtil maj 2001 var det ikke tilladt BND at aflytte udlandskommunikation via kabel i Tyskland).

Andre efterretningstjenesters muligheder kan være større på bestemte områder som følge af forskellige retsrammer eller grundet et større antal analytikere. Især en analyse af de kabelbaserede kommunikationsstrømme øger den statistiske sandsynlighed for en fuldtræffer, men ikke nødvendigvis antallet af brugbare kommunikationer. I grunden er den tyske efterretningstjeneste (BND) for ordføreren et godt eksempel på, hvilke muligheder og strategier efterretningstjenester råder over ved aflytning af udenlandsk kommunikation, selv om de ikke vil afsløre det.

BND søger med **strategisk** telekommunikationsovervågning at skaffe oplysninger fra udlandet via udlandet. Til dette formål opfanges satellitkommunikation ved hjælp af en række søgetermer (som i Tyskland skal godkendes forinden af den såkaldte G10-kommission[2]). De relevante tal er som følger (situationen i år 2000): af de godt ti millioner internationale kommunikationsforbindelser, der finder sted til og fra Tyskland hver dag, afvikles ca. 800.000 via satellit. Heraf filtreres knap 10% (75.000) ved hjælp af en søgemaskine. Efter ordførerens opfattelse har denne begrænsning ikke rod i loven (teoretisk ville 100% have været tilladt - i det mindste før sagen ved forfatningsdomstolen), men er teknisk begrundet, f.eks. begrænset analysekapacitet.

Også antallet af anvendelige søgetermer er begrænset af tekniske årsager og kravet om tilladelse. I præmisserne til forfatningsdomstolens dom tales ved siden af de rent formelle søgetermer (forbindelser, der anvendes af udlændinge eller udenlandske virksomheder i udlandet) om 2.000 søgetermer på det område, der vedrører spredning af atomvåben, 1.000 søgetermer inden for våbenhandel, 500 termer inden for terrorisme og 400 på området handel med ulovlig narkotika. Når det gælder terrorisme og narkohandel, har processen imidlertid ikke givet mange resultater.

Med søgemaskinen søges efter godkendte søgetermer, der anvendes inden for telefax- og telexkommunikation. Automatisk genkendelse af ord i tale er endnu ikke muligt. Finder maskinen ikke søgebegreberne, ender kommunikationen teknisk set automatisk i papirkurven; den må ikke analyseres, fordi der ikke er noget retsgrundlag herfor. Dagligt registreres omkring fem kommunikationer med deltagere, som er omfattet af den tyske forfatnings beskyttelse. Den tyske efterretningstjenestes overvågningsstrategi går ud på at finde elementer, der udgør holdepunkter for yderligere overvågning. Den har ikke total overvågning af udenlandsk kommunikation som målsætning. Ifølge de oplysninger, ordføreren er i besiddelse af, gælder dette også andre efterretningstjenesters SIGNINT-aktiviteter.

---

[1] BverfG, 1 Bv 2226/94 af 14.7.1999, punkt 1.

[2] Tysk lov af 13.8.1968 om begrænsning af brev-, post- og kommunikationshemmeligheden (lov til artikel 10 i den tyske grundlov).

4. Den tilgrundliggende teknologi for satellitkommunikation

4.1. Kommunikationssatellitters betydning

Kommunikationssatellitter udgør i dag en afgørende faktor i de globale telekommunikationsstrømme og er af vital betydning for transmission af fjernsyns- og radioprogrammer og for multimedieaktiviteterne. På trods heraf er satellitkommunikationens andel af den internationale kommunikation i Centraleuropa aftaget stærkt de senere år; den ligger mellem 0,4 og 5%.[1] Dette hænger sammen med fordelene ved optiske glasfiberkabler, som transmitterer langt større kommunikationsmængder med bedre forbindelse.

Talekommunikation afvikles i dag også digitalt. Kapaciteten for digitale forbindelser, der går via satellit, er pr. transponder på satellitten begrænset til **1890** talekanaler med ISDN-standard (64 kbits/sek.). Sammenholdt hermed kan der på et enkelt glasfiberkabel i dag sendes **241.920** talekanaler med samme standard. Det svarer til et forhold på **1:128**!

Dertil kommer, at forbindelsernes kvalitet er ringere via satellit end via undersøiske glasfiberkabler. Som følge af signalernes lange transmissionstid på flere hundrede millisekunder spiller kvalitetstabet ikke den store rolle ved normal taletransmission - selv om man kan høre tidsforskydningen. Når det gælder data- og telefaxforbindelser, som afvikles ved en kompliceret "handshaking"-procedure, har kablet klare fordele for så vidt angår forbindelsens sikkerhed. Imidlertid er kun 15% af verdens befolkning sluttet til det globale kabelnet.[2]

Til bestemte anvendelsesformål vil satellitsystemer derfor i lang tid trods alt frembyde flere fordele end kabler. Dette viser følgende eksempler fra det civile område:

- National, regional og international telefon- og datakommunikation i områder med små kommunikationsmængder, dvs. hvor det ikke vil kunne betale sig at etablere en kabelforbindelse på grund af den ringe kapacitetsudnyttelse.
- Tidsbegrænset kommunikation i forbindelse med naturkatastrofer, arrangementer, omfattende byggeri og anlægsarbejder, osv.
- FN-missioner i områder med underudviklet kommunikationsinfrastruktur.
- Fleksibel/mobil erhvervskommunikation under anvendelse af meget små sendestationer (VSAT, se nedenfor).

Disse anvendelsesområder for satellitter inden for kommunikation kan forklares med, at de har følgende egenskaber: En enkelt geostationær satellit kan dække næsten 50% af jordens overflade, og uvejsomt terræn udgør ingen hindring. I dette område er 100% af brugerne dækket, både til lands, til vands og i luften. Satellitter er funktionsdygtige i løbet af få måneder og er ikke afhængige af infrastrukturen på stedet; de er desuden mere pålidelige end kabler og kan udskiftes uden problemer.

[1] Oplysninger fra telekommunikationsudbydere i europæiske medlemsstater som svar på spørgsmål fra udvalget.

[2] Deutsche Telekoms hjemmeside: www.detesat.com/deutsch/.

Følgende egenskaber ved satellitkommunikation må betegnes som ulemper: de relativt lange signaltransmissionstider, tilbagegangen i satellitkommunikationens udbredelse, 12-15 års kortere levetid end kablet, større risiko for beskadigelse og stor aflytningsrisiko.

4.2. Hvordan en satellitforbindelse fungerer[1]

Som allerede nævnt (se kap. 3) kan mikrobølger nemt bundtes ved brug af de rigtige antenner. Derfor kan man erstatte kabler med mikrobølgeradiolinks. Er sende- og modtageantenne ikke placeret på en vandret linje, men - som det er tilfældet på jorden - på overfladen af en kugle, "forsvinder" modtageantennen på grund af jordens krumning under horisonten fra og med en bestemt afstand. De to antenner kan dermed ikke længere "se" hinanden. Det samme ville f.eks. være tilfældet med en interkontinental radioforbindelse mellem Europa og USA. Antennerne skulle stå på 1,8 km høje master for at kunne etablere en forbindelse. Alene af den grund er det ikke muligt at etablere en interkontinental radioforbindelse - helt bortset fra, at signalet under transmissionen dæmpes som følge af påvirkningen fra luft og vanddampe. Lykkes det derimod at placere en slags spejl til brug for transmissionen på en "fast position" i stor højde i verdensrummet, kan der sendes over store strækninger trods jordens krumning på samme måde som, man kan se om hjørner med et trafikspejl. Det her beskrevne princip gennemføres ved at anvende såkaldte geostationære satellitter.

4.2.1. Geostationære satellitter

Lader man en satellit kredse én gang om jorden på 24 timer i en cirkelformet bane parallelt med ækvator, følger den nøjagtigt jordens omdrejning. Set fra jordens overflade vil satellitten da i ca. 36.000 kilometers højde stå stille - den har en **geostationær** position. De fleste kommunikations- og fjernsynssatellitter hører til denne type satellitter.

4.2.2. En satellitkommunikationsforbindelses signalvej

Transmission af signaler via satellitter kan beskrives på følgende måde:

Det signal, der kommer fra en ledning, sendes til satellitten fra en jordbaseret sendestation med en parabolantenne via en opadgående transmissionsvej, det såkaldte **uplink**. Satellitten modtager signalet, forstærker det og sender det tilbage til en anden jordbaseret station via en nedadgående transmissionsvej, det såkaldte **downlink**. Derfra går signalet så igen tilbage til et kabelnet.

Ved mobilkommunikation (satellitmobiltelefoni) transmitteres signalet til satellitten direkte fra den mobile kommunikationsenhed og kan derfra via en jordstation igen indføres i en ledning eller videresendes direkte til en anden mobil enhed.

[1] *Hans Dodel*, Satellitenkommunikation, Hüthig Verlag (1999), *Georg E. Thaller*, Satelliten im Erdorbit, Franzisverlag (1999).

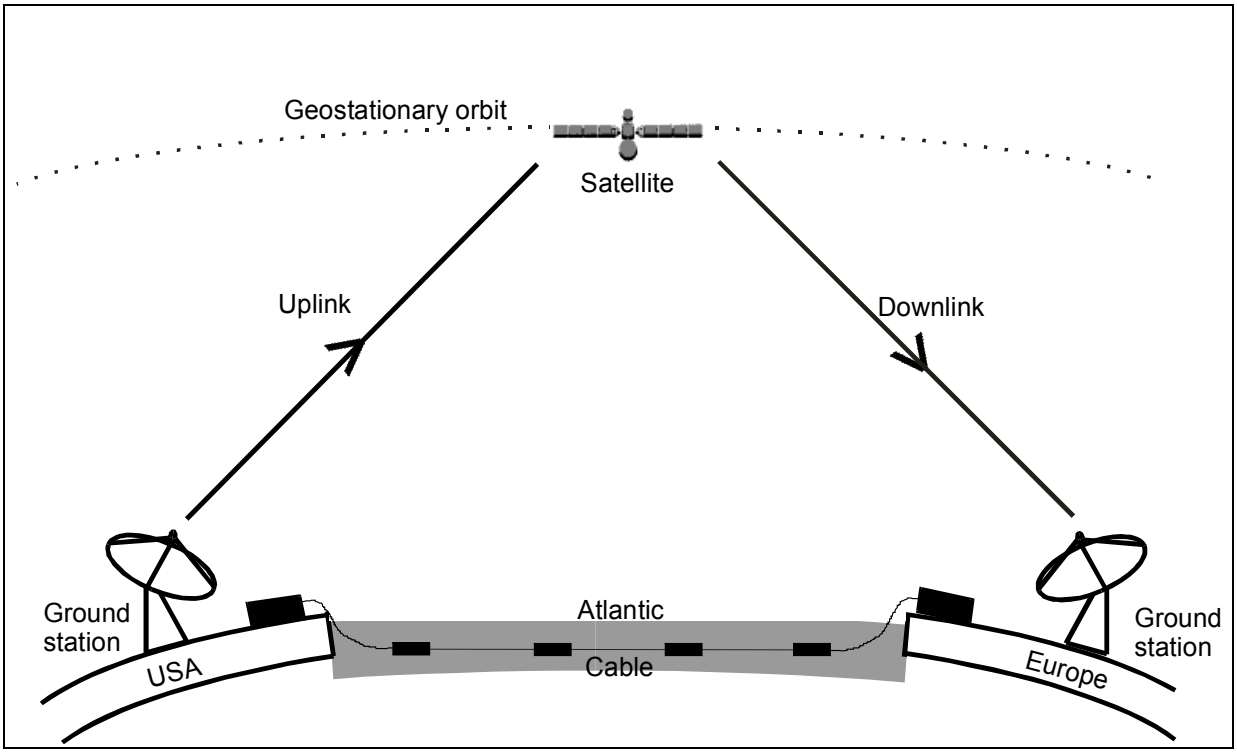

4.2.3. De vigtigste eksisterende satellitkommunikationssystemer

Den kommunikation, der stammer fra de **offentligt tilgængelige kabelnet** (ikke nødvendigvis statslige) sendes om nødvendigt via satellitsystemer med forskellig rækkevidde fra og til stationære sendestationer på jorden for så igen at tilgå kabelnettene. Man skelner mellem

- globale (f.eks. INTELSAT)
- regionale (kontinentale) (f.eks. EUTELSAT) og
- nationale (f.eks. ITALSAT)

satellitsystemer.

De fleste af disse satellitter har en geostationær position; 120 private selskaber i hele verden driver ca. 1000 sådanne satellitter.[1]

Derudover er jordens nordligste del dækket af satellitter, der kredser i en meget excentrisk bane (russiske molnyia kredsløb), således at disse satellitter under over halvdelen af deres kredsløb er synlige for brugeren i denne del af verden. Med to satellitter kan der i princippet således opnås en komplet regional dækning[2], som ikke er mulig fra en geostationær position over ækvator. For så vidt angår de russiske molnyia-satellitter, der har været anvendt som kommunikationssatellitter siden 1974 (prototype allerede i 1964), kredser tre satellitter med

[1] *Georg E. Thaller*, Satelliten im Erdorbit, Franzisverlag (1999).

[2] Sml. *Hans Dodel,* Satellitenkommunikation, Hüthig Verlag (1999).

en omløbstid på 12 timer og en indbyrdes afstand på 120° om Jorden og sikrer således kontinuerlig kommunikationstransmission[1]

Desuden findes i form af det globale INMARSAT-system et **mobilkommunikationssystem**, der i øvrigt oprindelig var oprettet for at blive brugt til søs, hvormed der kan etableres satellitbaserede forbindelser overalt i verden. Dette system arbejder ligeledes med geostationære satellitter.

Det satellitbaserede mobiltelefonsystem ved navn IRIDIUM, som fungerede på grundlag af flere satellitter, der var placeret i tidsforskudte lave kredsløb, indstillede for nylig sin virksomhed af økonomiske årsager grundet manglende kapacitetsudnyttelse.

Endelig eksisterer der et hurtigt udviklende marked for såkaldte VSAT-forbindelser (VSAT = very small aperture terminal). Der anvendes her meget små jordbaserede sendestationer med antenner med en diameter på mellem 0,9 og 3,7 m, som drives af firmaer til eget behov (f.eks. videokonferencer) eller af udbydere af mobilkommunikation til dækning af tidsbegrænsede kommunikationsbehov (f.eks. møder). I 1996 var 200.000 sådanne sendestationer i drift i hele verden. Volkswagen AG driver 3.000 VSAT-enheder, Renault 4.000, General Motors 100.000 og den største europæiske oliekoncern 12.000. Kommunikationen afvikles åbent, medmindre kunden selv sørger for kryptering.[2]

4.2.3.1. Globalt arbejdende satellitsystemer

Disse satellitsystemer dækker hele jordkloden på grundlag af satellitter, der er placeret over Atlanterhavet, Det Indiske Ocean og Stillehavet.

INTELSAT[3]

INTELSAT (International Telecomunications Satellite Organisation) blev oprettet i 1964 som en myndighed med en organisationsstruktur svarende til FN's og med det formål at drive international kommunikation. Medlemmer var de nationale postvæsener i regeringseje. I dag er 144 regeringer medlem af INTELSAT. I 2001 bliver INTELSAT privatiseret.

INTELSAT har i øjeblikket 20 geostationære satellitter, der forbinder over 200 lande, og hvis ydelser udlejes til medlemmerne af INTELSAT. Medlemmerne driver deres egne jordstationer. Gennem INTELSAT Business Service (IBS) har også ikke-medlemmer (f.eks. telefonselskaber, store firmaer, internationale koncerner) siden 1984 kunnet benytte satellitterne. INTELSAT tilbyder globale tjenester på områder som kommunikation, fjernsyn etc. Transmissionen af telekommunikation sker på C- og Ku-båndet (se nedenfor).

INTELSAT-satellitterne er de vigtigste internationale kommunikationssatellitter. Over disse afvikles størstedelen af den satellitbaserede internationale kommunikation.
Satellitterne dækker det atlantiske, indiske og pacifiske område (se tabel, kapitel 5, 5.3).

Over Atlanterhavet befinder der sig mellem 304°E og 359°E 10 Satellitter, det indiske område

[1] Federation of American Scientists' hjemmeside, http://www.geo-orbit.org.

[2] *Hans Dodel*, privat meddelelse.

[3] INTELSAT's hjemmeside: http:www.intelsat.com.

dækkes af 6 Satellitter mellem 62°E og 110,5°E, Stillehavsområdet af 3 satellitter mellem 174°E og 180°E. Via flere enkeltsatellitter i Atlanterhavsområdet dækkes behovet her.

INTERSPUTNIK[1]

I 1971 blev den internationale satellitkommunikationsorganisation INTERSPUTNIK oprettet af 9 lande som agentur i det tidligere Sovjetunionen med opgaver svarende til INTELSAT's. I dag er INTERSPUTNIK en mellemstatslig organisation, som regeringerne i alle stater kan blive medlem af. Den har nu 24 medlemsstater (bl.a. Tyskland) og ca. 40 brugere (bl.a. Frankrig og Det Forenede Kongerige), der er repræsenteret ved deres postvæsener, hhv. teleselskaber. Hjemstedet er Moskva.

Telekommunikationstransmissionerne sker på C- og Ku-båndet (se nedenfor).

Med satellitterne (Gorizont, Express, Express A under Den Russiske Føderation og LMI-1 under Lockhead-Martin Joint venture), dækkes ligeledes hele kloden: over Atlanterhavsområdet er der 1 satellit, og der er planer om en til, over det indiske område er der 3 satellitter, i Stillehavsområdet 2 (se tabel, kapitel 5, 5.3).

INMARSAT[2]

INMARSAT (Interim International Maritime Satellite) har siden 1979 med sit satellitsystem muliggjort verdensomspændende **mobil** kommunikation til havs, i luften og til lands samt sikret et nødradiosystem. INMARSAT er opstået på grundlag af et initiativ fra „International Maritime Organisation“ som mellemstatslig organisation. Nu er INMARSAT privatiseret og har sit hjemsted i London.

INMARSAT-systemet består af ni satellitter i geostationære omløbsbaner. Fire af satellitterne – INMARSAT III-generationen – dækker hele kloden med undtagelse af de ekstreme polområder. Hver af satellitterne dækker ca. 1/3. På grund af deres position over de fire ocean-regioner (vestlige og østlige Atlanterhav, Stillehavet, Det Indiske Ocean) dækker de globalt. Samtidig har hver INMARSAT også en række „Spot-Beams“, hvilket muliggør samling af energi i områder med større kommunikationsvolumen.

Telekommunikationstransmissionen sker på L- og Ku-båndet (se nedenfor, 4.2.4.).

PANAMSAT[3]

PanAmSat blev oprettet i 1988 som kommerciel udbyder af et globalt satellitsystem og har hjemsted i USA. PanAmSat råder i øjeblikket over 21 satellitter, der på verdensplan, men hovedsagelig i USA, udbyder forskellige tjenesteydelser som tv-, Internet- og telekommunikation.

Telekommunikationstransmissionen sker på C- og Ku-båndet.
Af de 21 satellitter dækker 7 det atlantiske område, 2 Stillehavsområdet og 2 det indiske område. De øvrige satellitters dækningsområde omfatter Amerika (Nord- und Syd-). PanAmSatellitterne spiller kun en underordnet rolle for kommunikationen i Europa.

---

[1] INTERSPUTNIK's hjemmeside: http://www.intersputnik.com.

[2] INMARSAT's hjemmeside, http://www.inmarsat.com.

[3] PANAMSAT’s hjemmeside, http://www.panamsat.com.

4.2.3.2. Regionale Satellitsystemer

Via regionale satellitsystemers transmissionsområder dækkes de enkelte regioner/kontinenter. Den kommunikation, de transmitterer, kan derfor kun modtages i disse regioner.

EUTELSAT[1]

EUTELSAT blev oprettet i 1977 af 17 europæiske postvæsener med sigte på at dække Europas specifikke behov for satellitkommunikation og støtte den europæiske rumfartsindustri. Det har hjemsted i Paris og har ca. 40 medlemsstater. I 2001 skal EUTELSAT privatiseres.

EUTELSAT driver 18 geostationære satellitter, der dækker Europa, Afrika og store dele af Asien og har forbindelse til Amerika. Satellitterne befinder sig mellem 12,5°W og 48°E. EUTELSAT tilbyder hovedsagelig fjernsyn (850 digitale og analoge kanaler) og radio (520 kanaler), men benyttes derudover også til kommunikation – i første række inden for Europa (inklusive Rusland): f.eks. til videokonferencer, til store virksomheders private netværk (f.eks. General Motors, Fiat), for presseagenturer (Reuters, AFP), for udbydere af finansielle data samt til mobile datatransmissionstjenester.
Telekommunikationstransmissionen sker på Ku-båndet.

ARABSAT[2]

ARABSAT er en pendant til EUTELSAT i den arabiske region, oprettet i 1976. Medlemmer er 21 arabiske Lande. ARABSAT-satellitter benyttes både til transmission af fjernsyn og til kommunikation.

Telekommunikationstransmissionen sker hovedsagelig på C-båndet.

PALAPA[3]

Det indonesiske PALAPA-system har været i drift siden 1995 og er den sydasiatiske pendant til EUTELSAT. Det dækker Malaysia, Kina, Japan, Indien, Pakistan og andre lande i regionen.

Telekommunikationstransmissionen sker på C- og Ku-båndet.

4.2.3.3 Nationale satellitsystemer[4]

Mange stater benytter til dækning af nationale behov egne satellitsystemer med begrænsede dækningsområder.

Den franske telekommunikationssatellit **TELECOM** tjener bl.a. til at forbinde de franske departementer i Afrika og Sydamerika med moderlandet. Telekommunikationstransmissionen sker på C- og Ku-båndet.

ITALSAT driver telekommunikationssatellitter, der med forbundne, begrænsede

---

[1] EUTELSAT's hjemmeside: http://www.com.

[2] ARABSAT's hjemmeside: http://www.arabsat.com.

[3] *Hans Dodel*, Satellitenkommunikation, Hüthig Verlag (1999).

[4] *Hans Dodel,* Satellitenkommunikation, Hüthig Verlag (1999)og efterforskning på Internet.

dækningsområder dækker hele den italienske støvle. Modtagelse er derfor kun mulig i Italien. Transmissionen sker på Ku-båndet.

AMOS er en israelsk satellit, der dækker Mellemøsten. Telekommunikationstransmissionen sker på Ku-båndet.

De spanske satellitter **HISPASAT** dækker Spanien og Portugal (Ku-spots) og transmitterer spanske tv-programmer til Nord- og Sydamerika.

4.2.4 Tildeling af frekvenser

ITU (International Telecommunication Union) er ansvarlig for fordeling af frekvenser. For at skabe en vis orden er verden, for så vidt angår telekommunikation, inddelt i tre regioner:

1. Europa, Afrika, det tidligere Sovjetunionen, Mongoliet
2. Nord- und Sydamerika samt Grønland
3. Asien med undtagelse af lande i Region 1, Australien og det sydlige Stillehav.

Denne historisk baserede opdeling blev overtaget til satellitkommunikationsformål og medfører en ophobning af satellitter i bestemte geostationære zoner.

Die vigtigste frekvenser til satellitkommunikation er:

- L-båndet (0.4 - 1.6 GHz) til mobil satellitkommunikation, f.eks. over INMARSAT
- C-båndet (3,6 - 6,6 GHz) til sendestationer, f.eks. over INTELSAT og andre civile kommunikationssatellitter
- Ku-båndet (10 – 20 GHz) til sendestationer, f.eks. INTELSAT-Ku-Spot og EUTELSAT
- Ka-båndet (20 - 46 GHz) til sendestationer, f.eks. militære kommunikationssatellitter (se kapitel 4, 4.3.)
- V-båndet (46 – 56 GHz) til små jordbaserede sendestationer (VSATs)

4.2.5. Satellitternes dækningsområder (footprints)

Som dækningsområde eller „footprint“ betegner man det område på Jorden, der dækkes af satellitantennen. De kan omfatte op til 50 % af Jordens overflade eller gennem koncentration af signalet begrænses til små, regionalt begrænsede spots.

Jo højere det udsendte signals frekvens er, desto stærkere lader det sig koncentrere, og desto mindre bliver dækningsområdet. Gennem koncentration af det transmitterede satellitsignal til mindre dækningsområder kan signalets energi øges. Jo mindre dækningsområde, desto stærkere kan signalet være, og desto mindre kan modtagelsesantennerne være.

For så vidt angår INTELSAT-satellitterne[1] forholder dette sig mere præcist som følger:

[1] INTELSAT Satellit 706, 307°E, dækningsområde fra INTELSAT's hjemmeside, http://www.intelsat.com.

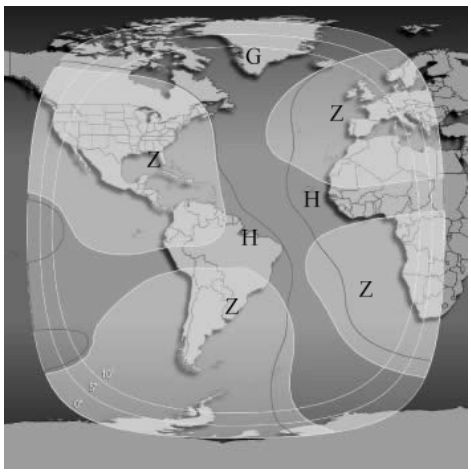

INTELSAT-satellitternes footprint er underdelt i forskellige Beams:

Alle satellitters Global-Beam (G) dækker omkring en tredjedel af jordoverfladen, Hemi-Beams (H) hver et område, der er mindre end halvdelen af Global-Beam-omådet. Zone-Beams (Z) er Spots i bestemte zoner på Jorden; de er mindre end Hemi-Beams. Derudover er der de såkaldte Spot-Beams; det er præcise, små footprints (se nedenfor).

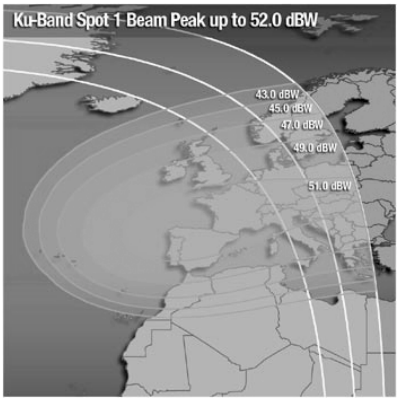

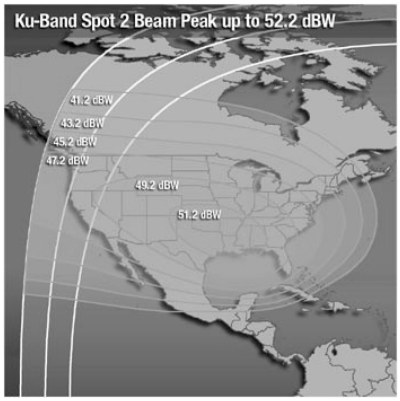

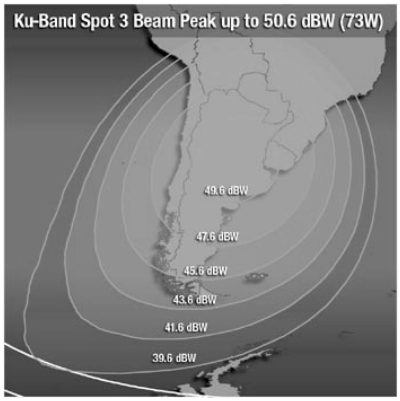

C-båndets frekvenser finder man i Global-, Hemi- samt Zone-Beams. I Spot-Beams findes Ku-båndets frekvenser.

4.2.6 De nødvendige antennestørrelser til radiostationer

Som modtageantenner på jorden anvendes parabolantenner med en diameter mellem 0,5 og 30 m. Parabolspejlet reflekterer alle indgående bølger og koncentrerer dem i sit brændpunkt. I brændpunktet befinder sig det egentlige modtagesystem. Jo større signalets energi er på modtagestedet, desto mindre kan parabolantennens diameter være.

Med henblik på den undersøgelse, der udføres med denne betænkning, er det afgørende, at en del af den interkontinentale kommunikation går over C-båndet i INTELSAT-satellitternes og andre satellitters (f.eks. INTERSPUTNIK's) Global Beam, til modtagelse af hvilken der til dels kræves satellitantenner med en diameter på over 30 m (se kapitel 5). 30m-antenner var også nødvendige for de første lyttestationer for kommunikationssatellitter, da den første generation af INTELSAT kun havde Global-Beams og signaltransmissionen var mindre udviklet end i dag. Disse paraboler med en diameter på til dels over 30 m benyttes stadig på de pågældende stationer, også selv om de ikke længere er teknisk nødvendige (se også kapitel 5, 5.2.3.). De typiske antenner, der i dag kræves til INTELSAT-kommunikation på C-båndet, har en diameter på mellem 13 og 20 m.

Til INTELSAT-satellitternes Ku-Spots og til andre satellitter (EUTELSAT-Ku-bånd, AMOS Ku-bånd etc.) kræves antenner med et gennemsnit på 2 til 15 m.

Til små stationære sendestationer, der arbejder på V-båndet og hvis signal på grund af den høje frekvens kan koncentreres endnu stærkere end på Ku-båndet, er antennediametre på 0,5-3,7 m (f.eks. VSATs under EUTELSAT eller INMARSAT) tilstrækkelige.

4.3. Satellitkommunikation til militære formål

4.3.1. Generelt

Også på det militære område spiller kommunikationssatellitter en vigtig rolle. Mange lande - deriblandt USA, Det Forenede Kongerige, Frankrig og Rusland - har egne geostationære militære kommunikationssatellitter, der muliggør global kommunikation uafhængigt af andre kommunikationsmidler. USA har med ca. 32 orbitalpositioner på verdensplan gennemsnitligt placeret en satellit for hver 10° . Til militær kommunikation griber man dog delvis også tilbage til kommercielle, geostationære satellitter.

4.3.2. Militært anvendte frekvenser

De frekvensbånd, der anvendes til militær kommunikation, ligger i frekvensområdet mellem GHz og 81 GHz. Typisk anvendte bånd til militære kommunikationssatellitter er X-båndet (SHF) ved 3-30 GHz og Ka-båndet (EHF) ved 20-46 GHz.

4.3.3. Modtagestationernes størrelse

I forbindelse med modtagestationerne sondrer man mellem mobile stationer, der kan have en diameter helt ned til få decimeter, og stationære stationer, der som regel ikke overskrider en diameter på 11 m. Der findes dog to antennetyper (til modtagelse af DSCS-satellitter) med en diameter på 18 m.

4.3.4 Eksempler på militære kommunikationssatellitter

Det amerikanske **MILSTAR**-program (Military Strategy, Tactical and Relay Satellite System), der globalt råder over 6 geostationære satellitter, gør det muligt for USA ved hjælp af små jordstationer globalt at sikre kommunikation mellem, fly, skibe og Man-Packs indbyrdes og mellem disse og kommandocentralen. Gennem indbyrdes forbindelse af satellitterne bevares denne mulighed, også når samtlige jordstationer uden for USA er ude af drift.

DSCS (Defense Satellite Communications System) sikrer med 5 geostationære satellitter ligeledes global kommunikation. Kommunikationssystemet anvendes af USA's militære tjenester og af visse regeringsmyndigheder.

Det britiske militære satellitsystem **SKYNET** kan ligeledes anvendes globalt.

Det franske system, **SYRACUSE**, det italienske system, **SICRAL**, og det spanske system indgår som "passagerer" på de nationale, civile kommunikationssatellitter og muliggør militær kommunikation på X-båndet; denne er dog regionalt begrænset.

Russerne sikrer deres militære kommunikation via en transponder på Molnyia-satellitternes X-bånd.

NATO har egne kommunikationssatellitter (**NATO IIID**, **NATO IVA og IVB**). Satellitterne

transmitterer tale, telex og data mellem de forskellige militære enheder.

5. Indiciebevis på eksistensen af mindst ét globalt aflytningssystem

5.1 Hvorfor indiciebevis?

Hemmelige tjenester offentliggør af naturlige årsager intet om deres arbejde. Der er i det mindste ingen officiel erklæring fra UKUSA-staternes efterretningstjenester om, at de i fællesskab driver et globalt aflytningssystem. Påvisning må derfor ske gennem indsamling af så mange indicier som muligt, der fortættes til et overbevisende indiciebevis.

Kæden af indicier består af tre elementer:

- påvisning af, at UKUSA-staternes efterretningstjenester aflytter privat og forretningsmæssig kommunikation.

- påvisning af, at der på de dele af Jorden, der er nødvendige på grund af det civile satellitkommunikationssystems funktionsmåde, findes lyttestationer, der drives af en UKUSA-stat.

- påvisning af, at der findes en efterretningsmæssig forbindelse mellem disse stater, der går ud over rammerne for det sædvanlige. Om dette går så vidt, at der indgås aflytningsaftaler mellem parterne, der derefter fremsender det optagne råmateriale uden selv at evaluere det, er uden betydning for beviset af eksistensen af et samarbejde. Dette spørgsmål spiller kun en rolle, når der er tale om klarlæggelse af hierarkierne inden for et sådant aflytningssamarbejde.

5.1.1. Påvisning af efterretningstjenesternes aflytningsaktiviteter

I hvert fald i demokratier arbejder efterretningstjenester på grundlag af love, der definerer deres formål og/eller deres beføjelser. Det kan derfor let bevises, at der i mange af disse stater findes efterretningstjenester, der aflytter civil kommunikation. Dette gælder også for de fem såkaldte UKUSA-stater, der alle har sådanne tjenester. I hver enkelt af disse stater kræves der intet yderligere bevis for, at de aflytter intern kommunikation og kommunikation ud af landet. Fra det nationale territorium kan der i forbindelse med satellitkommunikation også aflyttes en del af den informationsstrøm, der er bestemt til modtagere i udlandet. I alle fem UKUSA-stater er der ingen retlige begrænsninger, der hindrer dette. Den indre logik i metoden for strategisk kontrol med udlandstelekommunikationen og i formålet med den, som til dels er offentliggjort, viser klart, at disse tjenester også gør det således.[1]

5.1.2. Påvisning af eksistensen af stationer i de geografisk nødvendige områder

Den eneste begrænsning for forsøget på at opbygge verdensomspændende overvågning af kommunikation, der er baseret på satellitter, ligger i teknikken for denne kommunikation. Der

[1] Ordføreren råder over oplysninger, der bekræfter, at dette er korrekt. Kilden er beskyttet.

er intet sted, hvorfra **al** satellitkommunikation i verden kan aflyttes (se kapitel 4, 4.2.5).

Et globalt arbejdende aflytningssystem vil kunne opbygges på tre betingelser:

- operatøren har nationalt territorium i alle de nødvendige dele af verden,
- operatøren har delvis nationalt territorium i alle de nødvendige dele af verden, og supplerende en gæsteret i de manglende dele af verden og kan drive eller medbenytte stationer her,
- operatøren er et efterretningsmæssigt samarbejde mellem stater og driver systemer i de nødvendige dele af verden.

Ingen af UKUSA-staterne vil kunne drive et globalt system alene. USA har i hvert fald officielt ingen kolonier. Canada, Australien og New Zealand har heller intet nationalt territorium uden for selv landet i snævrere forstand. Heller ikke Det Forenede Kongerige vil kunne drive et globalt aflytningssystem alene.

5.1.3. Bevis for et snævert efterretningssamarbejde

Det er derimod ikke klart, om og hvordan UKUSA-staterne i givet fald samarbejder på efterretningsområdet. Normalt gennemføres tjenesternes samarbejde bilateralt og på grundlag af udveksling af evalueret materiale. Et multilateralt samarbejde vil være meget usædvanligt; når hertil kommer regelmæssig udveksling af råmateriale, opstår en helt ny kvalitet. Et samarbejde af denne art kan kun påvises via indicier.

5.2. Hvorledes identificerer man en station til aflytning af satellitkommunikation?

5.2.1. Kriterium 1: Adgang til anlæggene

Postvæseners, radio- og tv-stationers og forskningsinstitutioners anlæg, der er udstyret med store antenner, er tilgængelige for besøgende, i hvert fald efter aftale; det er aflytningsstationer ikke. De drives for det meste formelt af militæret, som også teknisk står for i hvert fald en del af aflytningsaktiviteterne. Således drives stationerne for USA f.eks. af Naval Security Group (NAVSECGRU) i samarbejde med United States Army Intelligence and Security Command (INSCOM) eller Air Intelligence Agency under US Airforce (AIA). For så vidt angår de britiske stationer, driver den britiske efterretningstjeneste, GCHQ, anlæggene sammen med det britiske Royal Airforce (RAF). Dette arrangement muliggør en militær skarp bevogtning af anlæggene og tjener samtidig som camouflage.

5.2.2. Kriterium 2: Antennernes art

I anlæg, der opfylder kriterium 1, kan man finde forskellige typer antenner, der på karakteristisk vis adskiller sig i form. Formen giver oplysning om aflytningsanlæggets formål. Således anvendes anordninger af høje stavantenner i en ring med stor diameter (såkaldte Wullenweber-antenner) til retningspejling af radiosignaler.

Ligeledes ringformede anordninger af rhombisk formede antenner (såkaldte pusher-antenner) tjener samme formål. Antenner til modtagelse fra alle retninger eller retningsantenner, der ligner kæmpemæssige klassiske tv-antenner, tjener til aflytning af ikke-retningsbestemte radiosignaler. **Til modtagelse af satellitsignaler anvendes derimod udelukkende**

parabolantenner. Står parabolantennerne i åbent landskab, kan man på grundlag af deres placering, deres hældningsvinkel (elevation) og deres kompasvinkel (azimut) beregne, hvilken satellit, de modtager. Dette vil f.eks. være muligt i Morwenstow (UK), i Yakima (USA) eller Sugar Grove (USA). For det meste er parabolantennerne imidlertid skjult under et kugleformet hvidt dække, såkaldte radomer. Disse tjener som beskyttelse af antennerne, men også som camouflage.

Befinder der sig parabolantenner eller radomer på en lyttestations område, aflyttes der med sikkerhed her signaler fra satellitter. Det ses imidlertid ikke, hvilken form for signaler, der er tale om.

5.2.3. Kriterium 3: Antennestørrelsen

Antenner til satellitmodtagelse i et kriterium 1-anlæg kan tjene forskellige formål:
- modtagelse fra militære kommunikationssatellitter,
- modtagelse fra spionagesatellitter (billeder, radar),
- modtagelse fra SIGINT-satellitter,
- aflytning af civile kommunikationssatellitter.

Udefra kan man ikke på antennerne/radomerne se, hvilken opgave de tjener. Man kan imidlertid på grundlag af antennernes diameter til dels foretage konklusioner om deres funktion. For civile kommunikationssatellitter, der skal modtage den såkaldte "Global Beam" på C-båndet af den på satellitter baserede civile internationale kommunikation, er der teknisk betingede minimumsstørrelser. I forbindelse med første generation af disse satellitter krævedes antenner med en diameter på 25-30 m, i dag er en diameter på 15-20 m tilstrækkelig. Den automatiske computerfiltrering af de opfangede signaler kræver en så god signalkvalitet som muligt, derfor vælger man til efterretningsbrug antennestørrelser, der ligger i overkanten.

Også til militær kommunikation er der ved kommandocentraler to antennetyper med en diameter på ca. 18 m (AN/FSC-78 und AN/FSC-79). De fleste antenner til militær kommunikation har dog en meget mindre diameter, da de skal være mobile (taktiske stationer).

På jordstationerne til modtagelse fra SIGINT-satellitter er der på grund af karakteren af det signal, der sendes til stationen (høj koncentration og høj frekvens), kun behov for små antenner. Dette gælder også for antenner til modtagelse fra spionsatellitter.

Er der i et anlæg mindst 2 satellitantenner med en diameter over 18 m, aflyttes der med sikkerhed civil kommunikation. På stationer, der drives af USA's militær, kan én af antennerne også anvendes til militær kommunikation.

5.2.4. Kriterium 4: Dokumentation fra officiel side

For så vidt angår nogle stationer, foreligger der fra officiel side en nøje definition af opgaverne. Som officielle kilder regnes her oplysninger fra regeringer og fra militære enheder.

Er dette kriterium opfyldt, er de øvrige kriterier ikke nødvendige for at identificere en station som aflytningsstation for civil kommunikation.

5.3. Offentligt tilgængelige oplysninger om kendte lyttestationer

5.3.1. Metode

For at konstatere, hvilke stationer der opfylder de i kapitel 5.2. anførte kriterier, indgår i det verdensomspændende aflytningssystem og hvilke opgaver, de har, er der foretaget en gennemgang af den relevante, til dels modstridende litteratur (Hager[1], Richelson[2], Campbell[3]), deklassificerede dokumenter[4], Federation of American Scientists hjemmeside[5] samt operatørernes[6] (NSA, AIA, m.fl.) hjemmesider og andre Internet-oplysninger. For så vidt angår den New Zealandske station i Waihopai, foreligger der en nøje definition af dennes opgaver, formuleret af New Zealands regering[7]. Derudover er kommunikationssatellitternes footprints blevet uddraget, de nødvendige antennestørrelser beregnet og sammen med de mulige stationer opført på verdenskort.

5.3.2. Præcis analyse

For evalueringen gælder følgende principper, der hænger sammen med de fysiske rammer for satellitkommunikation (se også kapitel 4):

- En satellitantenne kan kun opfange det, der befinder sig inden for det respektive dækningsområde, den står i. For at kunne opfange kommunikation, der hovedsagelig transmitteres på C- og Ku-båndet må der etableres en antenne i det dækningsområde, der rummer C- hhv.. Ku-båndet.
- Til enhver Global-Beam kræves en satellitantenne, også når to satellitters Beams overlapper hinanden.
- Har en satellit flere dækningsområder end blot Global-Beam, hvilket er karakteristisk for vore dages generation af satellitter, kan en enkelt satellitantenne ikke længere opfange den samlede kommunikation, der transmitteres over denne, da en enkelt satellitantenne ikke kan stå i alle satellittens dækningsområder. Til modtage Hemi-Beams og Global-Beams fra en satellit kræves altså to satellitantenner i forskellige områder (sml. redegørelsen for

---

[1] *Nicky Hager*: Exposing the global surveillance system, http://www.ncoic.com/echelon1.htm.
Nicky Hager: Secret Power. New Zealands´s Role in the international Spy Network, Craig Potton Publishing (1996).

[2] *Jeffrey T. Richelson*, Desperately seeking Signals, The Bulletin of the Atomic Scientists, Vol 56, nr. 2, 47-51, http://www.bullatomsci.org/issues/2000/ma00/ma00richelson.html
Jeffrey T. Richelson, The U.S. Intelligence Community, Westview Press 1999.

[3] *Duncan Campbell,* Teknikkens stade inden for kommunikationsefterretninger (Comint) i forbindelse med den automatiserede behandling i efterretningsøjemed af aflyttede faste eller fælles bredbåndsforbindelser på flere sprog og dens anvendelse på indhentning og udvælgelse af Comint, herunder talegenkendelse, del 2/5 i STOA (udg.): Overvågningsteknologiens udvikling samt risikoen for misbrug af økonomiske oplysninger (oktober 1999), PE 168.184, http://www.europarl.eu.int/dg4/stoa/en/publi/pdf/98-14-01-2en.pdf.

Duncan Campbell: Inside Echelon, 25.7.2000 , http://www.heise.de/tp/deutsch/special/ech/6928/1.html.

Duncan Campbell: Interception Capabilities - Impact and Exploitation – Echelon and its role in COMINT, forelagt Europa-Parlamentets Echelon-Udvalg den 22. januar 2001.
Federation of American Scientists, http://www.fas.org/irp/nsa/nsafacil.html.

[4] *Jeffrey T.Richelson*: Newly released documents on the restrictions NSA places on reporting the identities of US-persons: Declassified: http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB23/index.html.

[5] Federation of American Scientists, (FAS), http://www.fas.org/.

[6] Military.com; *.mil-Homepages

[7] Domestic and External Security Secretariat, Department of the Prime Minister and Cabinet, Securing our Nation's Safety (2000), http://www.dpmc.govt.nz/dess/securingoursafety/index.html.

dækningsområder i kapitel 4). Kommer der yderligere Beams til (Zone- og Spot-Beams), kræves der yderligere satellitantenner. Forskellige Beams fra en satellit, der overlapper hinanden, kan i princippet modtages med én satellitantenne, da det er teknisk muligt at adskille de forskellige frekvensbånd ved modtagelsen, men dette medfører dog en forringelse af signal/støjforholdet.

Derudover gælder de i kapitel 5.2. anførte forudsætninger: manglende adgang til anlæggene, da de drives af militæret[1], at der kræves en parabolantenne til modtagelse af satellitsignaler, og at kravene til størrelsen af satellitantennerne til modtagelse af C-båndet i Global-Beam for første generation af INTELSAT var mindst 30 m, for senere generationer 15-18 m. De officielle beskrivelser af en del af stationernes opgaver er anvendt som belæg for disse stationers funktion som aflytningsstationer.

5.3.2.1. INTELSAT-udviklingens parallelitet med bygningen af stationer

Et globalt aflytningssystem må vokse med fremskridtene inden for kommunikation. Indledningen af satellitkommunikation må derfor logisk ledsages af bygning af stationer, og indførelse af nye satellitgenerationer med udvikling af nye stationer og rejsning af nye satellitantenner, der opfylder de respektive krav. Antallet af stationer og af satellitantenner må hele tiden kunne vokse, når det er nødvendigt for modtagelsen af kommunikation.

Og omvendt, når der dér, hvor der opstår nye dækningsområder, bygges nye stationer og nye satellitantenner, er dette intet tilfælde, men kan tages som indicium for tilstedeværelsen af en aflytningsstation for kommunikation.

Da INTELSAT-satellitterne var de første kommunikationssatellitter, der desuden dækkede hele kloden, er det logisk, at bygning og udvidelse af stationerne følger udviklingen i INTELSAT-generationerne.

Den første globale generation

Allerede i 1965 blev den første INTELSAT-satellit (Early Bird) bragt i geostationært kredsløb. Dens transmissionskapacitet var ringe, og dens dækningsområde strakte sig kun over den nordlige halvkugle.

Med INTELSAT-generationerne II og III, der blev sat i drift i 1967, hhv. 1968, opnåedes for første gang global dækning. Satellitternes Global-Beams dækkede det atlantiske, det pacifiske og det indiske område. Mindre dækningsområder fandtes ikke. Til modtagelse af den samlede kommunikation krævedes derfor tre satellitantenner. Da to Global-Beams overlappede hinanden over det europæiske område, kunne man i dette område på én station med to satellitantenner, der vendte forskelligt, modtage de globale dækningsområder fra to satellitter.

[1] Anvendte forkortelser: NAVSECGRU: Naval Security Group, INSCOM: United States Army Intelligence And Security Command, AIA: Air Intelligence Agency, IG: Intelligence Group, IS: Intelligence Sqadron, IW: Intelligence Wing, IOG: Information Operation Group, MIG: Military Intelligence Group.

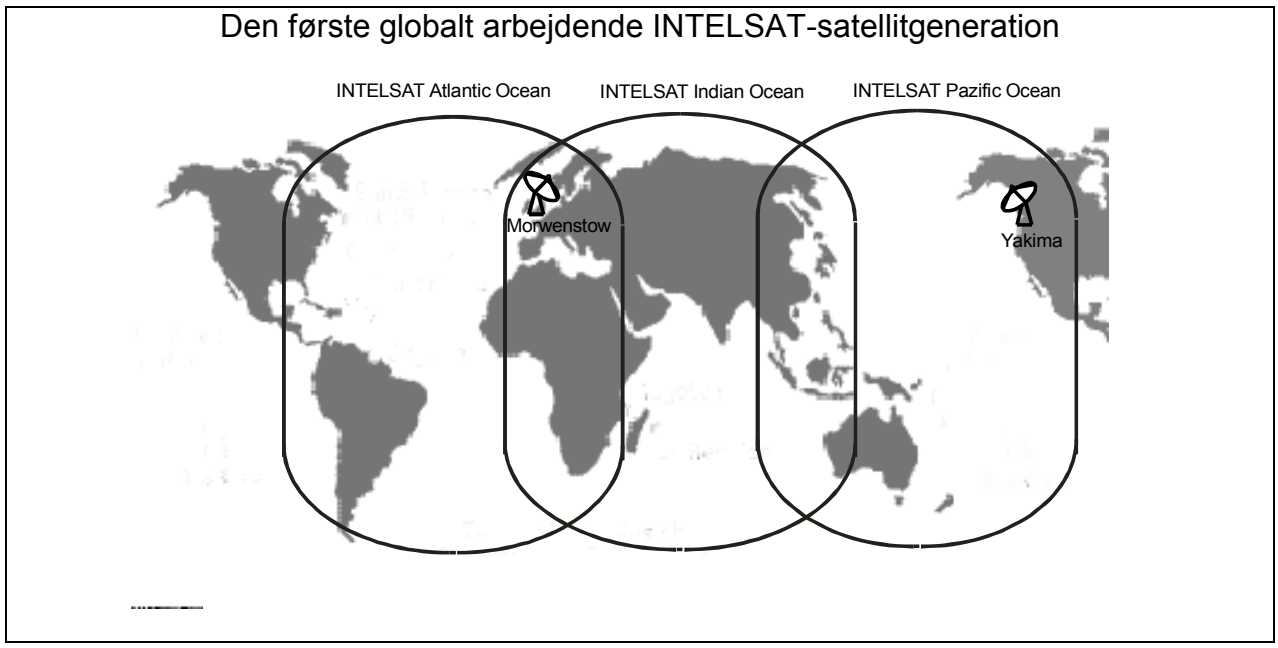

I de tidlige1970'ere blev **Yakima** i det nordvestlige USA oprettet, i 1972/73 **Morwenstow** i Sydengland. Yakima havde dengang én stor antenne (rettet mod Stillehavet), Morwenstow havde to store antenner (en mod Atlanterhavet, en mod Det Indiske Ocean). På grund af de to stationers beliggenhed var modtagelse af den samlede kommunikation mulig.

Den anden globale generation

Den anden generation af INTELSAT-satellitter (IV og IVA) blev udviklet i 70erne og bragt i geostationært kredsløb (1971 und 1975). De nye satellitter, der ligeledes sikrede global dækning og rådede over væsentligt flere telefonkanaler (4000 – 6000), havde ud over Global-Beams også Zone-Beams over den nordlige halvkugle (se kapitel 4). En Zone-Beam dækkede det østlige USA, en anden det vestlige USA, en Vesteuropa og en Østasien. Med to stationer med tre satellitantenner var modtagelse af den samlede kommunikation ikke længere mulig. Med de eksisterende stationer i Yakima kunne Zone-Beam'en til det vestlige USA modtages, med Morwenstow Zone-Beam'en over Europa. Til modtagelse af yderligere to Zone-Beams var det nødvendigt at bygge en station i det østlige USA og en i det østasiatiske område.

Den anden globalt arbejdende INTELSAT-satellitgeneration

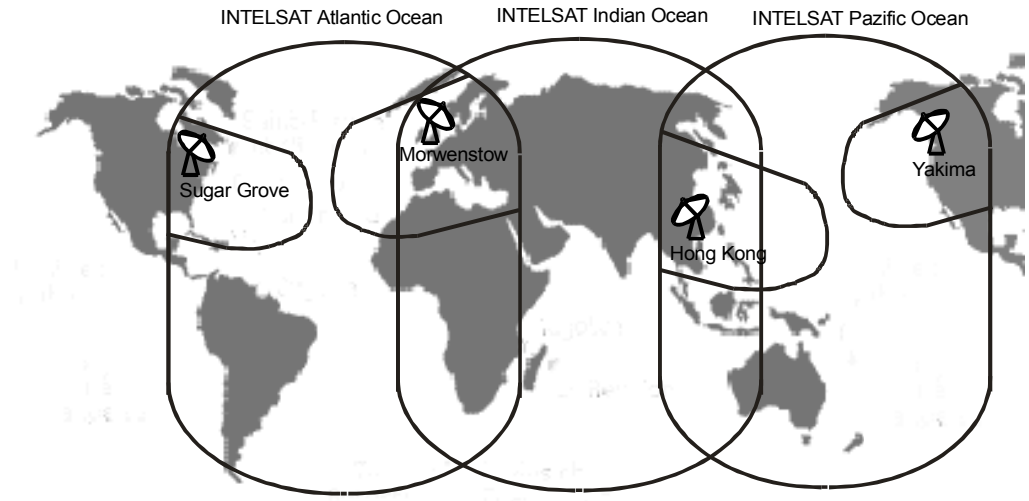

I de sene 70ere byggedes **Sugar Grove** det østlige USA (stationen fandtes allerede til aflytning af russisk kommunikation); den blev sat i drift i 1980. Ligeledes i de sene 70ere blev der oprettet en station i **Hongkong**.

Med de fire stationer – Yakima, Morwenstow, Sugar Grove og Hongkong - var global aflytning af INTELSAT-kommunikation mulig i 80'erne.

De senere INTELSAT-satellitter med Zone-Beams og Spot-Beams ud over Global- und Hemi-Beams gjorde yderligere stationer i forskellige dele af verden nødvendige. Her er det med de indtil nu kendte oplysninger vanskeligt at dokumentere en sammenhæng mellem bygning af yderligere stationer og etablering af nye satellitantenner.

Da man derudover kun vanskeligt får adgang til informationer om stationer, er det ikke muligt præcist at finde ud af, hvilke satellitter med hvilke Beams der modtages af hvilke stationer. Man kan dog konstatere, i hvilke Beams kendte stationer ligger.

5.3.2.2. Den globale dækning med stationer, der entydigt aflytter kommunikationssatellitter

I dag sikres den globale satellitkommunikation via satellitter fra INTELSAT, INMARSAT og INTERSPUTNIK. Opdelingen i tre dækningsområder (det indiske, pacifiske og atlantiske område) er bevaret som ved de første satellitgenerationer.

I hvert enkelt dækningsområde findes stationer, der opfylder de for lyttestationer karakteristiske kriterier:

Satellitter over Det indiske Ocean:

INTELSAT 604 (60°E), 602 (62°E), 804 (64°E), 704 (66°E)	Geraldton, Australien Pine Gap, Australien

EXPRESS 6A (80°E) INMARSAT indisk område	Morwenstow, England Menwith Hill, England
INTELSAT APR1 (83°), APR-2 (110,5°)	Geraldton, Australien Pine Gap, Australien Misawa, Japan

Satellitter over Stillehavsområdet:

INTELSAT 802 (174°), 702 (176°), 701 (180°) GORIZONT 41 (130°E), 42 (142°E), LM-1 (75°E) INMARSAT Stillehavsområdet	Waihopai, New Zealand Geraldton, Australien Pine Gap, Australien Misawa, Japan Yakima, USA - kun Intelsat og Inmarsat

Satellitter over Atlanterhavet:

INTELSAT 805 (304,5°), 706 (307°), 709 (310°) 601 (325,5°), 801 (328°), 511(330,5°), 605 (332,5°), 603 (335,5°), 705 (342°) EXPRESS 2 (14°W), 3A (11°W) INMARSAT det atlantiske område	Sugar Grove, USA Sabana Seca, Puerto Rico Morwenstow, England Menwith Hill, England
INTELSAT 707 (359°)	Morwenstow, England Menwith Hill, England

Dette viser, at global aflytning af kommunikation er mulig.

Derudover er der andre stationer, som ikke overholder kriteriet om antennestørrelse, og for hvilke der ikke er andre entydige belæg, men som alligevel kan være en del af det globale aflytningssystem. Med disse stationer vil f.eks. kunne modtages Zone- eller Spot-Beams fra satellitter, hvis Global-Beams aflyttes af andre stationer, eller til aflytning af hvis Global-Beam der ikke kræves store satellitantenner.

5.3.2.3. Stationerne i detaljer

I den detaljerede beskrivelse af stationer sondres mellem stationer, der entydigt aflytter kommunikationssatellitter (kriterier jf. kapitel 5, 5.2) og stationer, hvis opgaver ikke med sikkerhed kan dokumenteres med ovenanførte kriterier.

5.3.2.3.1. Stationer til aflytning af kommunikationssatellitter

De i kapitel 5, 5.2. anførte kriterier, der kan betragtes som indicier på stationer til aflytning af kommunikationssatellitter passer på følgende stationer:

Yakima, USA (120°W, 46°N)
Stationen blev oprettet i 1970'erne, samtidig med første satellitgeneration. Siden 1995 har Air Intelligence Agency (AIA) været på stedet med 544th Intelligence Group (Detachment 4). Naval Security Group (NAVSECGRU) er ligeledes stationeret her. På området findes 6 satellitantenner, hvis størrelse kilderne ikke giver oplysninger om. Hager beskriver satellitantennerne som store og oplyser, at de er rettet mod Intelsat-satellitter over Stillehavet (2 antenner), Intelsat-satellitter over Atlanterhavet og mod Inmarsat-satellit 2.
Oprettelsen af Yakima samtidig med den første Intelsat-satellitgeneration samt den generelle

beskrivelse af 544th Intelligence Group's opgaver taler for, at Yakima deltager i den globale overvågning af kommunikation. Et yderligere indicium på dette er Yakimas beliggenhed tæt på en almindelig satellitmodtagelsesstation, der ligger 100 miles nordligere.

Sugar Grove, USA (80°W, 39°N)
Sugar Grove blev oprettet samtidig med at anden generation af INTELSAT-satellitterne blev sat i drift i de sene 70ere. Her er stationeret NAVSECGRU samt AIA med 544th Intelligence Group (Detachment 3). Stationen har efter forskellige kilders oplysninger 10 satellitantenner, hvoraf tre er større end 18m (18,2 m, 32,3 m og 46 m) og benyttes dermed entydigt til aflytning af kommunikationssatellitter. Det hører til opgaverne for Detachment 3 under 544th IG på stationen at stille „Intelligence Support" til rådighed for indsamling af oplysninger fra kommunikationssatellitter gennem Navy-stationer.[1]
Derudover ligger Sugar Grove i nærheden af (60 miles fra) den almindelige satellitmodtagelsesstation i Etam.

Sabana Seca, Puerto Rico (66°W, 18°N)
I 1952 blev NAVSECGRU stationeret i Sabana Seca. Siden 1995 også AIA med 544th IG (Detachment 2). Stationen har mindst en satellitantenne med en radius på 32 m og 4 andre små satellitantenner.
Ifølge officielle oplysninger er stationens opgave bearbejdelse af satellitkommunikation („performing satellite communication processing"), „cryptologic and communications service" samt at støtte Navy- og DoD-opgaver (bl.a. indsamling af COMSAT-information (beskrivelse fra 544th IG)). Fremover skal Sabana Seca være den første station til analyse og behandling af satellitkommunikation.

Morwenstow, England (4°W, 51°N)
Morwenstow blev som Yakima oprettet samtidig med den første Intelsat-generation i begyndelsen af 70erne. Operatør på Morwenstow er den britiske efterretningstjeneste (GCHQ). I Morwenstow står ca. 21 satellitantenner, hvoraf to med en diameter på 30 m; der findes ingen oplysninger om de øvrige antenner.

Om stationens opgaver oplyses intet officielt, størrelsen og antallet af satellitantennerne og disses placering kun 110 km fra Telekom-stationen i Goonhilly levner ingen tvivl om, at den fungerer som aflytningsstation for kommunikationssatellitter.

Menwith Hill, England (2°W, 53°N)
Menwith Hill blev oprettet i 1956, i 1974 var der allerede 8 satellitantenner. Nu er der ca. 30 satellitantenner, hvoraf ca.12 har en diameter på over 20 m. Mindst én af de store antenner, men næppe alle, er modtagelsesantenne for militær kommunikation (AN/FSC-78). I Menwith Hill arbejder briter og amerikanere sammen. US-amerikanerne har her stationeret NAVSECGRU, AIA (451st IOS) samt INSCOM, som driver stationen. Jorden, Menwith Hill befinder sig på, tilhører Englands Forsvarsministerium og er udlejet til USA's regering. Ifølge officielle kilder er Menwith Hill's opgave „to provide rapid radio relay and to conduct communications research". Ifølge Richelson og Federation of American Scientists er

[1] „It provides enhanced intelligence support to Air Force operational commanders and other consumers of communications satellite information collected by Navy-commanded filed stations." aus der Homepage der 544th Intelligence Group http://www.aia.af.mil.

Menwith Hill såvel jordstation for spionagesatellitter som aflytningsstation for russiske kommunikationssatellitter.

Geraldton, Australien (114°O, 28°S)
Stationen har eksisteret siden begyndelsen af 90'erne. Stationen ledes af den australske hemmelige tjeneste (DSD), briter, der tidligere var stationeret i Hongkong (se ovenfor) hører nu til mandskabet på denne station. Fire satellitantenner af samme størrelse (diameter ca. 20 m), er ifølge Hager rettet mod satellitter over Det Indiske Ocean og over Stillehavet. Ifølge en ekspert, der var taget under ed af det australske Parlament, aflyttes der i Geraldton civile kommunikationssatellitter.[1]

Pine Gap, Australien (133°O, 23°S)
Stationen i Pine Gap blev oprettet i 1966. Den drives af den australske hemmelige tjeneste (DSD); ca. halvdelen af de dér stationerede ca. 900 personer er amerikanere fra CIA og NAVSECGRU.[2]

Pine Gap har 18 satellitantenner, heraf en med en diameter på ca. 30 m og en med en diameter på ca. 20 m. Ifølge officielle oplysninger samt oplysninger fra flere kilder har stationen fra begyndelsen været jordstation for SIGINT-satellitter. Herfra kontrolleres og styres flere spionagesatellitter og deres signaler modtages, forarbejdes og analyseres. De store satellitantenner taler imidlertid også for aflytning af kommunikationssatellitter, da SIGINT-satellitter ikke kræver store satellitantenner. Indtil 1980 var australiere udelukket fra signalanalyseafdelingen, siden har disse haft fri adgang til alt, undtagen til amerikanernes nationale kryptografirum.

Misawa, Japan (141°O, 40°N)
Stationen i Misawa blev bygget i 1948 til en HFDF-antenne. Der er stationeret japanere og amerikanere. Fra US-amerikansk side er er tale om NAVSECGRU, INSCOM samt grupper af AIA (544th IG, 301st IS,). På området befinder sig ca. 14 satellitantenner, hvoraf nogle med en diameter på ca. 20 m (skønnet). Misawa tjener officielt som „Cryptology Operations Center“. Ifølge Richelson benyttes Misawa til aflytning af de russiske Molnyia-satellitter og andre russiske kommunikationssatellitter.

Waihopai, Neuseeland (173°O, 41°S)[3]
Waihopai har eksisteret siden 1989. Siden da har der været en stor antenne med en diameter på 18 m, en anden er kommet til senere. Ifølge Hager er de store antenner rettet mod Intelsat 701 over Stillehavet. Waihopais opgave er ifølge officielle oplysninger fra GCSB (General Communications Security Bureau) aflytning af kommunikationssatellitter samt evaluering og bearbejdning af signalerne[4].

---

[1] Proof Committee Hansard, Joint Standing Committee on Treaties, Reference: Pine Gap, 9 August 1999, Canberra, http://www.aph.gov.au/hansard.

[2] Proof Committee Hansard, Joint Standing Committee on Treaties, Reference: Pine Gap, 9 August 1999, Canberra, http://www.aph.gov.au/hansard.

[3] Domestic and External Security Secretariat, Department of the Prime Minister and Cabinet, Securing our Nation's Safety (2000), http://www.dpmc.govt.nz/dess/securingoursafety/index.html.

[4] Domestic and External Security Secretariat, Department of the Prime Minister and Cabinet: "Securing our Nations Safety", Dezember 2000, http://www.dpmc.govt.nz/dess/securingoursafety/index.html: "In 1989, [...] the GCSB opened its satellite communications interception station at Waihopai, near Blenheim. [...] The signals

Da stationen kun råder over to satellitantenner, kan den new zealandske efterretningstjeneste kun aflytte en lille del af kommunikationen i Stillehavsområdet. Stationen er altså kun hensigtsmæssig i sammenhæng med en anden station i samme område. Hager nævner ofte Geraldtown i Australien som "søsterstation" til Waihopai[1].

Hongkong (22°N, 114°O)
Stationen blev oprettet i de sene 70'ere, samtidig med anden INTELSAT-generation og var udstyret med store satellitantenner. Der foreligger ingen oplysninger om de præcise størrelser. I 1994 indledtes en afvikling af stationen i Hongkong, antennerne blev flyttet til Australien. Hvilken station der har overtaget Hongkongs opgaver er ikke klart: Geraldton, Pine Gap eller Misawa i Japan.
Måske blev opgaverne fordelt på flere stationer.

5.3.2.3.2. Andre stationer

Følgende stationers funktion kan ikke entydigt fastlægges på grundlag af ovennævnte kriterier:

Leitrim, Canada (75°W, 45°N)
Leitrim er led i et udvekslingsprogram mellem canadiske og US-amerikanske militære enheder. Derfor er der i Leitrim ifølge US-Navy stationeret ca. 30 personer. I 1985 blev den første af 4 satellitantenner installeret, hvoraf de to største kun har en diameter på ca. 12 m (skønnet) .

Bad Aibling, Tyskland (12°O, 47°N)
På stationen i nærheden af Bad Aibling arbejder i øjeblikket ca. 750 amerikanere. I Bad Aibling er stationeret INSCOM (66th IG, 718 IG), NAVSECGRU, som har kommandoen, samt forskellige grupper af AIA (402nd IG, 26th IOG). Der er 14 satellitantenner, hvoraf ingen er større end 18 m. Ifølge officielle oplysninger har Bad Aibling følgende opgaver: "Rapid Radio Relay and Secure Commo, Support to DoD and Unified Commands, Medium and Longhand Commo HF& Satellite, Communication Physics Research, Test and Evaluate Commo Equipment". Ifølge Richelson er Bad Aibling modtagestation for SIGINT-satellitter og aflytningsstation for russiske kommunikationssatellitter. Den 30. september 2002 skal stationen lukkes ifølge afgørelse i Department of Defense. Personalet skal fordeles på andre enheder[2]

Ayios Nikolaos, Cypern (32°O, 35°N)
Ayios Nikolaos på Cypern er en britisk station. Stationen har 14 satellitantenner, hvis størrelse er ukendt, dens opgaver er fordelt på to enheder, „Signals Regiment Radio" og "Signals Unit (RAF)".

---

intelligence is obtained from a variety of foreign communications and other non-communications signals, such as radar. The GCSB not only intercepts the signals, it also processes, decrypts or decodes and/or translates the information the signals contain before passing it on as a report to the appropriate Minister or government department."

[1] *Nicky Hager,* Secret Power. New Zealands´s Role in the International Spy Network, Craig Potton Publishing (1996), 182.

[2] Meddelelse af 31.5.2001 på INSCOM's hjemmeside, http://www.vulcan.belvoir.army.mil/bas_to_close.asp http://www.vulcan.belvoir.army.mil/bas_to_close.asp.

Agios Nikolaos placering i nærheden af de arabiske stater og det forhold, at Agios Nikolaos er den eneste station inden for bestemte dækningsområder (navnlig Spot-Beams) i denne region, taler for, at denne station spiller en rolle i efterretningsarbejdet.

Shoal Bay, Australien (134°O, 13°S)
Shoal Bay drives udelukkende af den australske efterretningstjeneste. Stationen skal have 10 satellitantenner, om hvis størrelse der ikke foreligger noget nærmere. Af de satellitantenner, der ses på fotos, har de 5 største en diameter på maksimalt 8 m, den synlige sjette er mindre. Ifølge Richelson er antennerne rettet mod de indonesiske PALAPA-satellitter. Om stationen er en del af det globale system til aflytning af civil kommunikation er ikke klart.

Guam, Stillehavet(144°O, 13°S)
Guam har eksisteret siden 1898. I dag er det en Naval Computer and Telecommunication Station, hvor der er stationeret 544th IG under AIA og Navy-soldater.
Stationen har mindst fire satellitantenner, hvoraf to har en diameter på ca. 15 m.

Kunia, Hawaii (158°W, 21°N)
Denne station har siden 1993 været i drift som Regional Security Operation Center (RSOC), derved af NAVSECGRU og AIA. Til dens opgaver hører tilrådighedstillelse af information og kommunikation samt kryptologisk støtte. Kunias funktion er ikke klar.

Buckley Field, USA, Denver Colorado (104°W, 40°N)
Stationen blev oprettet i 1972. Her er stationeret 544th IG (Det. 45). På området findes mindst 6 satellitantenner, hvoraf 4 har en diameter på ca. 20 m. Ifølge officielle oplysninger er det stationens opgave at indsamle, evaluere og analysere data om nukleare hændelser, der er opnået via SIGINT-satellitter.

Medina Annex, USA Texas (98°W, 29°N)
Medina er som Kunia et Regional Security Operation Center – oprettet i 1993 - , drevet af NAVSECGRU og AIA-enheder med opgaver i Stillehavet.

Fort Gordon (81°W, 31°N)
Fort Gordon er ligeledes et Regional Security Operation Center, drevet af INSCOM og AIA (702nd IG, 721st IB, 202nd IB, 31st IS) med uklare opgaver.

Fort Meade, USA (76°W, 39°N)
Fort Meade er Headquarter for NSA.

5.3.3. Sammenfatning af resultaterne

Af de indsamlede data om stationer, satellitter og de ovenfor anførte forudsætninger kan drages følgende konklusioner:

1. Der findes i hvert dækningsområde aflytningsstationer for i hvert fald nogle Global-Beams med hver mindst én antenne med en diameter på over 20 m, der drives af amerikanere eller briter, hhv. hvor amerikanere eller briter udfører efterretningstjenestelige aktiviteter.
2. Udviklingen i INTELSAT-kommunikationen og den samtidige bygning af aflytningsstationer dokumenterer systemets globale sigte.

3. Nogle af disse stationer har ifølge officielle oplysninger til opgave at aflytte kommunikationssatellitter.
4. Oplysningerne i de deklassificerede dokumenter kan tages som belæg for de dér anførte stationer.
5. Nogle stationer ligger samtidig i Beams hhv. Spots fra forskellige satellitter, således at en stor del af kommunikationen kan opfanges.
6. Der er andre stationer, der ikke har store antenner, men alligevel kan være en del af systemet, da de kan opfange kommunikation fra Beams og Spots. Her må man afstå fra indiciet om antennestørrelse og gribe til andre indicier.
7. Nogle af de nævnte stationer ligger beviseligt i umiddelbar nærhed af regulære modtagestationen for kommunikationssatellitter.

5.4. UKUSA-aftalen

UKUSA-aftalen er betegnelsen på en SIGINT-aftale, der blev indgået i 1948 mellem Storbritannien (United Kingdom, UK), De Forenede Stater (USA) samt Australien, Canada og New Zealand.

5.4.1. UKUSA-aftalens historiske udvikling[1]

UKUSA-aftalen er en fortsættelse af det meget snævre samarbejde mellem De Forenede Stater og Storbritannien under Anden Verdenskrig, der allerede indledtes under Første Verdenskrig.

Initiativet til oprettelse af en SIGINT-alliance blev taget af amerikanerne i august 1940 på et møde mellem amerikanere og briter i London.[2] I februar 1941 leverede de amerikanske kryptoanalyster en krypteringsmaskine (PURPLE) til Storbritannien. I foråret 1941 indledtes det kryptoanalytiske samarbejde.[3] Det efterretningstjenestelige samarbejde styrkedes gennem flådernes fælles indsats i det nordlige Atlanterhav i sommeren 1941. I juni 1941 kunne briterne bryde den tyske flådes kode, ENIGMA.

Amerikas indtræden i krigen styrkede SIGINT-samarbejdet yderligere. I 1942 begyndte amerikanske kryptoanalytikere under „naval SIGINT agency" at arbejde i Storbritannien.[4] Kommunikationen mellem U-båds-Tracking-Rooms i London, Washington og fra maj 1943 også i Ottawa i Canada, blev så snæver, at de ifølge en tidligere involveret arbejdede som én

---

[1] Christopher Andrew, "The making of the Anglo-American SIGINT Alliance" in *Hayden, Peake and Samuel Halpern* (Eds), In the Name of Intelligence. Essays in Honor of *Walter Pforzheimer* (NIBC Press (1994) s. 95 - 109.

[2] *Christopher Andrew*, "The making of the Anglo-American SIGINT Alliance", s. 99: „At a meeting in London on 31 August 1940 between the British Chiefs of Staff and the American Military Observer Mission, the US Army representative, Brigadier General George V. Strong, reported that "it had recently been arranged in principle between the British and the United States Governments that periodic exchange of information would be desirable," and said that "the time had come or a free exchange of intelligence". (citeret efter COS (40)289, CAB 79/6, PRO. Smith, The Ultra Magic Deals, 38, 43f. *Sir F.H. Hinsley*, et al., British Intelligence in the Second World War, Vol. I, 312f.)

[3] *Christopher Andrew*, "The making of the Anglo-American SIGINT Alliance", s. 100: „ In the spring of 1941, Steward Menzies, the Chief of SIS, appointed an SIS liason officer to the British Joint Services Mission in Washington, Tim O´Connor, …, to advice him on cryptologic collaboration".

[4] *Christopher Andrew*, "The making of the Anglo-American SIGINT Alliance", s. 100 (*Sir F.H. Hinsley*, et al., British Intelligence in the Second World War, Vol II, 56).

organisation.[1]

I foråret 1943 blev BRUSA-SIGINT-aftalen undertegnet, og der blev foretaget en udveksling af personale. Aftalens indhold omfatter bl.a. opdeling af arbejdet, hvilket er sammenfattet i de tre første afsnit: Der er tale om udveksling af al information i forbindelse med opdagelse, identifikation og aflytning af signaler samt brydning af koder og krypteringer. Amerikanerne var hovedansvarlige for Japan, briterne for Tyskland og Italien[2].

Efter krigen udgik initiativet til bevarelse af SIGINT-alliancen hovedsagelig fra Storbritannien. Grundlaget for det blev aftalt på en verdensrejse for britiske efterretningsfolk (bl.a. Sir Harry Hinsley, hvis bøger danner grundlag for den citerede artikel) i foråret 1945. Et mål var at sende SIGINT-personale fra Europa mod Stillehavet til krigen mod Japan. I denne forbindelse blev det aftalt med Australien at stille ressourcer og personale (briter til rådighed for de australske tjenester. Tilbagerejsen førte over New Zealand og Canada.

I september 1945 underskrev Truman et strengt hemmeligt memorandum, der udgør hjørnestenen for SIGINT-alliancen i fredstider.[3] I den forbindelse blev der mellem briter og amerikanere indledt forhandlinger om en aftale. En britisk delegation optog derudover kontakt til canadierne og australierne for at drøfte en mulig deltagelse. I februar og marts 1946 afholdtes en strengt hemmelig angloamerikansk SIGINT-konference med henblik på at drøfte detaljer. Briterne havde mandat fra canadierne og australierne. Resultatet af konferencen var en stadig klassificeret aftale på ca. 25 sider, der fastlagde detaljerne i en SIGINT-aftale mellem De Forenede Stater og det britiske Commonwealth. Yderligere forhandlinger fulgte de næste to år, således at den endelige UKUSA-aftales tekst kunne undertegnes i juni 1948.[4]

5.4.2. Belæg for aftalens eksistens

5.4.2.1 Den engelske Intelligence and Security Committee's årsberetning for 1999/2000

I lang tid var der fra de kontraherende staters side ikke blevet sket nogen officiel anerkendelse af UKUSA-aftalen. I årsberetningen fra den engelske Intelligence and Security Committee, Det Forenede Kongeriges parlamentariske kontrolorgan, nævnes UKUSA-aftalen imidlertid udtrykkeligt: "Den samlede informations kvalitet viser klart værdien af det snævre samarbejde

---

[1] *Christopher Andrew*, "The making of the Anglo-American SIGINT Alliance", s. 101 (*Sir F.H. Hinsley*, et al., British Intelligence in the Second World War, Vol. II, 48).

[2] *Christopher Andrew*, "The making of the Anglo-American SIGINT Alliance", s. 101f: Interviews med *Sir F.H. Hinsley*, „Operations of the Military Intelligence Service War Department London (MIS WD London)," 11 June 1945, Tab A, RG 457 SRH-110, NAW

[3] *Harry S. Truman*, Memorandum for the Secretaries of the State, War and the Navy, 12 Sept. 1945: „The Secretary of War and the Secretary of the Navy are hereby authorised to direct the Chief of Staff, U.S. Army and the Commander in Chief, U.S. Fleet; and Chief of Naval Oerations to continue collaboration in the field of communication intelligence between the United States Army and Navy and the British, and to extend, modify or discontinue this collaboration, as determined to be in the best interests of the United States." (citeret efter *Bradley F. Smith*, The Ultra-Magic Deals and the Most Secret Special Relationship (Presidio (1993)).

[4] *Christopher Andrew*, "The making of the Anglo-American SIGINT Alliance" in *Hayden, Peake and Samuel Halpern* (Eds), In the Name of Inteligence. Essays in Honor of *Walter Pforzheimer* (NIBC Press 1995) 95–109: Interviews with Sir Harry Hinsley, March/April 1994, who did a part of the negotiations; Interviews with Dr. Louis Tordella, Deputy Director of NSA from 1958 to 1974, who was present at the signing.

under UKUSA-aftalen. Dette fremgik klart for nylig, da National Security Angency's faciliteter brød sammen og både US-klinter og GCHQ's normale UK-klienter blev betjent direkte af GCHQ i tre dage".[1]

5.4.2.2. Det new zealandske statsministeriums offentliggørelser

Også i det newzealandske statsministeriums offentliggørelser fra sidste år om håndteringen af de nationale sikkerheds- og efterretningstjenester henvises der udtrykkeligt hertil: "Arbejdet i GCSB (Government Communications Security Bureau) foregår udelukkende under den newzealandske regerings ledelse. Det er dog medlem af et langvarigt internationalt partnerskab omkring udveksling af udenlandsk efterretning og fælles udnyttelse af kommunikationsteknologi. De øvrige medlemmer af partnerskabet er National Security Agency (NSA) i USA, Government Communications Headquarter (GCHQ) i Det Forenede Kongerige, Defence Signal Directorate (DSD) i Australien og Communications Security Establishment (CSE) i Canada. New Zealand har store fordele af denne ordning, og New Zealand alene ville ikke være i stand til at opvise samme effektivitet som dette partnerskab af 5 lande."[2]
Derudover er der andre belæg for dennes eksistens.

5.4.2.3 US-Navy's akronymfortegnelse

UKUSA står ifølge US-Navy[3] for „United Kingdom – USA“ betegner en „5-nation SIGINT agreement“.

5.4.2.4. Udtalelse af DSD's direktør

Direktøren for den australske efterretningstjeneste (DSD) har bekræftet aftalens eksistens i et interview: Ifølge hans oplysninger samarbejder den australske hemmelige tjeneste under UKUSA-aftalen med andre oversøiske efterretningstjenester .[4]

5.4.2.5. Betænkning fra Canadian Parliamentary Security and Intelligence Committee

I denne betænkning oplyses, at Canada i efterretningsspørgsmål samarbejder med nogle af sine nærmeste og længstvarende allierede. Betænkningen anfører disse allierede: De Forenede Stater (NSA), Storbritannien (GCHQ), Australien (DSD) og New Zealand (GCSB). Aftalens navn nævnes ikke i betænkningen.

5.4.2.6. Udtalelser af den tidligere vicedirektør i NSA, Dr. Louis Torella

I interviews med Christopher Andrew, Professor ved Cambridge University, i november 1987 og april 1992 bekræfter den tidligere vicedirektør for NSA, Dr. Louis Torella, der var til stede

---

[1] Intelligence and Security Committee Annual Report 1999-2000. Presented to Parliament by the Prime Minister by Command of Her Majesty, November 2000, 8 Rz 14. Originaltekst: "The quality of intelligence gathered clearly reflects the value of the close co-operation under the UKUSA agreement. A recent illustration of this occurred when the US National Security Agency's (NSA) equipment accidentally failed and for some three days US customers, as well as GCHQ's normal UK customers, were served directly from GCHQ."

[2] Domestic and External Secretariat des Department of the Prime Minister and Cabinet i New Zealand, Securing our Nation's Safety. How New Zealand manages its security and intelligence agencies (2000).

[3] „Terms/Abbreviations/Acronyms“ offentliggjort af US Nave and Marine Corps Intelligence Training Centre (NMITC) bei http://www.cnet.navy.mil/nmitc/training/u.html.

[4] *Martin Brady*, Direktor des DSD, skrivelse af 16.3.1999 til Ross Coulthart, Sunday Program Channel 9 .

ved undertegnelsen, aftalens eksistens.[1]

5.4.2.7. Skrivelse fra den tidligere GCHQ-direktør, Joe Hooper

Den tidligere GCHQ-direktør Joe Hooper, nævner UKUSA-aftalen i en skrivelse af …. til den tidligere NSA-direktør, Marshall S. Carter.

5.4.2.8.Ordførerens samtalepartnere

Ordføreren har drøftet aftalen med flere personer, der på grund af deres opgaver må kende UKUSA-aftalen og dens indhold. Herunder er aftalens eksistens i alle tilfælde blevet indirekte bekræftet af svarenes art.

5.5 Evaluering af deklassificeret amerikansk materiale

5.5.1. Dokumenternes art

Inden for rammerne af „Freedom of Information Acts" fra 1966 (5 U.S.C. § 552) og af Forsvarsministeriets bestemmelser (DoD FOIA Regulation 5400.7-R fra 1997) er tidligere klassificerede dokumenter deklassificeret og dermed gjort tilgængelige for offentligheden. Via det i 1985 grundlagte National Security Archive ved George Washington University i Washington D.C. er dokumenterne tilgængelige for offentligheden. Forfatteren Jeffrey Richelson, tidligere medlem af National Security Archives, har via Internet gjort 16 dokumenter tilgængelige, der giver indblik i ledelsen af og mandatet for NSA (National Security Agency).[2]. Derudover nævnes „Echelon" i to dokumenter. Disse dokumenter citeres igen og igen af forskellige forfattere, der har skrevet om Echelon, og tages som bevis for eksistensen af det globale spionagesystem Echelon. Derudover finder man i de dokumenter, Richelson stiller til rådighed, nogle, der bekræfter eksistensen af NRO (National Reconnaissance Office) og beskriver dettes funktion som manager og operatør af opklaringssatellitter.[3]

5.5.2. Dokumenternes indhold

Dokumenterne indeholder fragmentarisk beskrivelser eller omtale af følgende spørgsmål:

5.5.2.1. NSA's opgave og arbejde (dokument 1, 2b, 4, 10 og 16)

I National Security Council Intelligence Directive 9 (NSCID 9) af 10. marts 1950[4] defineres udlandskommunikation med henblik på COMINT; ifølge denne definition omfatter udlandskommunikation **enhver regeringskommunikation i bredeste forstand (ikke kun militært) samt al anden kommunikation, der kan rumme oplysninger af militær, politisk, videnskabelig eller økonomisk værdi.**

---

[1] *Andrew, Christopher* „The growth of the Australian Intelligence Community and the Anglo-American Connection", 223-4.

[2] *Richelson, Jeffrey T.,* The National Security Agency Declassified, National Security Archive Electronic Briefing Book no. 24, George Washington University http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB23/index.html.

[3] *Richelson, Jeffrey T.,* The National Security Agency Declassified, National Security Archive Electronic Briefing Book no. 24, George Washington University http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB35/index.html.

[4] Document 1. NSCID 9, "Communications Intelligence," March 10, 1950.

Direktivet (NSCID 9 ændr. af 29.12.1952) fastlægger udtrykkeligt, at FBI er eneansvarlig for indre sikkerhed.[1]

Direktivet fra Department of Defense (DoD) af 23. december 1971[2] om NSA Central Security Service (CSS) definerer konceptet for NSA som følger:

- NSA er et separat organiseret tjenestested under Department of Defense under ledelse af en „Secretary of Defense.
- NSA sørger dels for opfyldelse af USA's SIGINT-mission, dels stiller den sikre kommunikationssystemer til rådighed for ministerier og tjenestegrene.
- NSA's SIGINT-aktiviteter omfatter ikke produktion af færdige informationer. Dette henhører under andre ministerier og tjenestegrene.

Derudover skitserer DoD-direktivet fra 1971 strukturen i NSA, hhv. CSS.

I sin redegørelse til „House Permanent Select Committee on Intelligence“ den 12. April 2000[3] definerede NSA-direktor Hayden NSA's opgaver som følger:

- via elektronisk overvågning samles udlandskommunikation til militær og politikere (policymakers);
- NSA leverer oplysninger til „U.S. Government consumers“ om international terrorisme, narkotika, våbenspredning;
- det er ikke NSA's opgave at indsamle al elektronisk kommunikation
- NSA må kun videregive oplysninger til modtagere, der er godkendt af USA's regering, ikke direkte til amerikanske firmaer.

I et memorandum, viceadmiral i U.S. Navy, W. O. Studeman, afgav for regeringen den 8.april 1992[4], henvises til NSA's voksende globale opgave (access) ud over støtte til militære operationer.

5.5.2.2. Intelligence Agencies' beføjelser (dokument 7)[5]

Af United States Signals Intelligence Directive 18 (USSID 18) fremgår, at såvel kabel- som radiosignaler aflyttes.

5.5.2.3. Samarbejde med andre tjenester (dokument 2a og 2b)

Til opgaverne for U.S. Communications Intelligence Board hører bl.a. at overvåge alle „arrangements“ med udenlandske regeringer på COMINT-området. Til de opgaver, direktøren for NSA har, hører at afvikle alle forbindelser med udenlandske COMINT-tjenester.[6]

---

[1] Document 2b. National Security Council Intelligence Directive No. 9, Communications Intelligence, December 29, 1952.

[2] Document 4. Department of Defense Directive S-5100.20, "The National Security Agency and the Central Security Service," December 23, 1971.

[3] Document 16. Statement for the Record of NSA Director Lt Gen Michael V. Hayden, USAF before the House Permanent Select Committee on Intelligence, April 12, 2000.

[4] Document 10. Farewell from Vice Admiral William O. Studeman to NSA Employees, April 8, 1992.

[5] Document 7. United States Signals Intelligence Directive [USSID] 18, "Legal Compliance and Minimization Procedures," July 27, 1993.

[6] Document 2a. Memorandum from President Harry S. Truman to the Secretary of State, the Secretary of Defense, Subject: Communications Intelligence Activities, October 24, 1952.

5.5.2.4. Enheder, der er aktive på „Echelon-Sites“ (dokument 9, 12)

I NAVSECGRU INSTRUCTIONs C5450.48A[1] beskrives opgaver, funktion og mål for Naval Security Group Activity (NAVSECGRUACT), 544th Intelligence Group i Sugar Grove, West Virginia. Her anføres, at en speciel opgave er: „Maintain and operate an Echelon-Site“; derudover anføres bearbejdning af efterretningsmæssige oplysninger som en opgave.

I dokumentet „History of the Air Intelligence Agency – 1 January to 31 December 1994[2] anføres under punktet “Activation of Echelon Units“ Air Intelligence Agency (AIA), Detachment 2 og 3:

Dokumenterne giver ingen oplysninger om, hvad en „Echelon-site“ er, hvad der gøres på en „Echelon-site“, hvad dæknavnet Echelon står for. Dokumenterne oplyser intet om UKUSA-aftalen.

5.5.2.5. Angivelse af stationer (dokument 6, 9, 12, nye dokumenter)

- Sugar Grove, West Virginia udpeges som SIGINT-station i NAVSECGRU INSTRUCTIONs C5450.48A[3]
- Misawa Air Base, Japan, udpeges som SIGINT-station i History of the Air Intelligence Agency - January to 31 December 1994[4] og i beskrivelsen af aktiviteterne i Naval Security Group i dokumenter fra marineministeriet[5]
- Sabana Seca i Puerto Rico udpeges som SIGINT-station, samme og i beskrivelsen af aktiviteterne i Naval Security Group i dokumenter fra marineministeriet[6]
- Guam, udpeges som SIGINT-station, samme
- Yakima, Washington, udpeges som SIGINT-station, samme
- Fort Meade, Maryland, en COMINT Report fra NSA fra Fort George G. Meade, Maryland af 31. august 1972 bekræfter COMINT-aktiviteterne der[7].
- Menwith-Hill, Storbritannien, beskrivelse af aktiviteterne i Naval Security Group i dokumenter fra marineministeriet[8]
- Bad Aibling, Tyskland, beskrivelse af aktiviteterne i Naval Security Group i dokumenter fra marineministeriet[9]
- Medina, Texas, beskrivelse af aktiviteterne i Naval Security Group i dokumenter fra

---

Document 2b. National Security Council Intelligence Directive No. 9, Communications Intelligence, December 29, 1952.

[1] Document 9. NAVSECGRU Instruction C5450.48A, Subj: Mission, Functions and Tasks of Naval Security Group Activity (NAVSECGRUACT) Sugar Grove, West Virginia, September 3, 1991.

[2] Document 12. "Activation of Echelon Units," from History of the Air Intelligence Agency, 1 January - 31 December 1994, Volume I (San Antonio, TX: AIA, 1995).

[3] Document 9. NAVSECGRU Instruction C5450.48A, Subj: Mission, Functions and Tasks of Naval Security Group Activity (NAVSECGRUACT) Sugar Grove, West Virginia, September 3, 1991.

[4] Document 12. "Activation of Echelon Units," from History of the Air Intelligence Agency, 1 January - 31 December 1994, Volume I (San Antonio, TX: AIA, 1995).

[5] Department of the Navy, Naval Security Group Instruction C5450.32E af 9.5.1996.

[6] Naval Security Group Instruction C5450.33B af 8.8.1996

[7] COMINT Report der NSA aus Fort George G. Meade, Maryland af 31. August 1972

[8] Department of the Navy, Fact and Justification Sheet for the Establishment of U.S. Naval Security Group Activity vom 23.2.1995 und Department of the Navy, Naval Security Group Instruction C5450.62 af 30.1.1996.

[9] Department of the Navy, Naval Security Group Instruction C5450.63 af 25.10.1995.

marineministeriet[1]
- Kunia, Hawaii, beskrivelse af aktiviteterne i Naval Security Group i Naval Security Group Instructions[2]

5.5.2.6. Beskyttelse af USA-borgeres privatliv (dokument 7, 7a -f, 9, 11,16)

I NAVSECGRU INSTRUCTIONs C5450.48A hedder det, at borgernes privatliv skal garanteres.[3]

I forskellige dokumenter anføres at og hvordan amerikanske borgeres privatliv skal beskyttes (Baker, General Counsel, NSA, skrivelse af 9. september 1992, United States Signals Intelligence Direcive (USSID) 18, 20. Oktober 1980, og forskellige supplementer[4].

5.5.2.7. Definitioner (dokument 4, 5a,7)

Department of Defense Directive af 23. december 1971[5] giver præcise definitioner på SIGINT, COMINT, ELINT og TELINT, hvilket ligeledes gælder National Security Council Intelligence Directive No.6 af 17. februar 1972[6].

Ifølge disse dokumenter betyder COMINT indsamling og bearbejdning af udlandskommunikation (passed by electromagnetic means), inklusive aflytning og bearbejdning af ukodet skreven kommunikation, presse og propaganda.

5.5.3. Sammenfatning

1. Allerede for 50 år siden var interessen ikke blot rettet mod oplysninger vedrørende politik og sikkerhed, men også vedrørende videnskab og økonomi.
2. Dokumenterne beviser, at NSA samarbejder med andre tjenester om COMINT.
3. De dokumenter, der giver oplysninger om, hvordan NSA er organiseret, hvilke opgaver det har, og at det er underlagt Department of Defense går i det store og hele ikke ud over, hvad man kan udlede af offentligt tilgængelige kilder på NSA's hjemmeside.
4. Kabelkommunikation må aflyttes.
5. 544th Intelligence Group og Detachment 2 og 3 under Air Intelligence Agency deltager i indsamlingen af efterretningsmæssige oplysninger.
6. Begrebet „Echelon“ dukker op i forskellige forbindelser.

---

[1] Department of the Navy, Naval Security Group Instruction C5450.60A af 8.4.1996.

[2] Naval Security Group Instruction C5450.55B af 8.8.1996.

[3] Document 9. NAVSECGRU Instruction C5450.48A, Subj: Mission, Functions and Tasks of Naval Security Group Activity (NAVSECGRUACT) Sugar Grove, West Virginia, September 3, 1991.

[4] Dissemination of U.S. Government Organizations and Officials, Memorandum 5 February 1993; Reporting Guidance on References to the First Lady, 8 July 1993; Reporting Guidance on Former President Carter's Involvement in the Bosnian Peace Process, 15 December 1994; Understanding USSID 18, 30 September 1997; USSID 18 Guide 14 February 1998;
NSA/US IDENTITIES IN SIGINT, March 1994; Statement for the record of NSA Director Lt Gen. Michael V. Hayden, USAF, 12. April 2000).

[5] Document 4. Department of Defense Directive S-5100.20, "The National Security Agency and the Central Security Service," December 23, 1971.

[6] Document 5a. NSCID 6, "Signals Intelligence," February 17, 1972.

7. Sugar Grove i West Virginia, Misawa Air Base i Japan, Puerto Rico (dvs. Sabana Seca), Guam, Yakima i staten Washington nævnes som SIGINT-stationer.
8. Der nævnes yderligere stationer, hvor Naval Security Group er aktiv, uden at disse dog betegnes som SIGNIT-stationer.
9. Dokumenterne giver oplysning om, hvordan amerikanske borgeres privatliv skal beskyttes.

Dokumenterne giver intet bevis, men stærke indicier, der sammen med andre indicier giver grundlag for konklusioner.

5.6. Oplysninger fra forfattere og journalister

5.6.1. Nicky Hager

I den newzealandske forfatter Nicky Hager's bog "Secret Powers – New Zealands role in the international spy network", der udkom i 1996, beskrives Echelon-systemet for første gang grundigt. Han baserer sig i den forbindelse på interviews med over 50 personer, der har været beskæftiget af den newzealandske efterretningstjeneste GCSB, eller på anden vis har været involveret i efterretningstjeneste. Endvidere har han evalueret talrige dokumenter fra nationale arkiver, aviser og andre offentligt tilgængelige kilder. Ifølge Hager går det globale aflytningssystem under navnet ECHELON, mens netværkets computere betegnes som ECHELON-dictionaries.

Ifølge Hager går efterretningssamarbejdet inden for UKUSA-aftalen tilbage til 1947, hvor Det Forenede Kongerige sammen med De Forenede Stater i tilknytning til krigssamarbejdet traf aftale om i fællesskab at fortsætte de hidtidige COMINT-aktiviteter på globalt plan. Landene skulle samarbejde om oprettelse af et så globalt aflytningssystem som muligt, idet de ville være fælles om de nødvendige specifikke faciliteter og de deraf følgende nødvendige udgifter og i fællesskab skulle have adgang til resultaterne. Senere tilsluttede Canada, Australien og New Zealand sig UKUSA-aftalen.

Ifølge Hager er aflytning af satellitkommunikation nøglepunktet i det **nuværende** system. Allerede i 70'erne begyndte man at aflytte afsendte meddelelser i jordbaserede stationer via Intel-satellitter - det første globale satellitkommunikationssystem[1]. Disse meddelelser blev derefter med computer gennemsøgt for fastlagte nøgleord og adresser med henblik på at kunne udskille de relevante meddelelser. Derefter blev overvågningen udvidet til andre satellitter, som f.eks. fra Inmarsat[2], der var koncentreret om maritim kommunikation.

Hager henviser i sin bog til, at aflytning af satellitkommunikation kun er én - om end vigtig - komponent i aflytningssystemet. Derudover er der talrige installationer til aflytning af radio- og kabelkommunikation, der ganske vist er mindre dokumenteret og vanskeligere at påvise, da de ikke falder i øjnene som aflytningsstationerne. "Echelon" bliver dermed til et synonym for et globalt aflytningssystem..

I et foredrag i udvalget den 24. april 2001 understregede Hager, at aflytningssystemet ikke var

[1] Intelsat's hjemmeside, http://www.intelsat.int/index.htm.

[2] Inmarsat's hjemmeside, http://www.inmarsat.org/index3.html.

almægtigt. Da de begrænsede ressourcer skulle anvendes så effektivt som muligt, var det ikke muligt at aflytte alt, men kun det, der kunne give vigtige oplysninger. Målene var derfor snarere af politisk eller diplomatisk interesse. Hvis der blev foretaget aflytning med henblik på økonomiske oplysninger, drejede det sig snarere om makro- end om mikroøkonomiske interesser.

Hvad angik aflytningssystemernes funktion, så førte hver partner egne lister over søgeord, hvorefter kommunikation blev aflyttet. Endvidere blev kommunikation også gennemsøgt efter nøgleord, som USA indgiver i systemet via såkaldte "dictionary manager". Englænderne skulle derfor f.eks. ikke have kontrol med og vidste heller ikke, hvilke informationer der samles i Morwenstow, fordi disse videresendes direkte til USA.

I den forbindelse understregede Hager den risiko, de britiske aflytningsstationer indebar for Kontinentaleuropa. Han anførte flere eksempler på, at UKUSA-partnerne udspionerede handelspartnere i Stillehavsområdet. De eneste, der var undtaget fra spionage, var UKUSA-partnerne selv. Efter hans opfattelse ville den engelske efterretningstjeneste i lighed med den newzealandske meget nødigt sætte UKUSA-partnerskabet på spil ved at vægre sig ved at kooperere og aflytte Kontinentaleuropa. Man kunne ikke forstille sig nogen grund til, at Storbritannien skulle give afkald på interessante efterretningsoplysninger, og da de altid ville være hemmelige, ville spionage inden for rammerne af UKUSA-aftalen ikke udelukke en officiel loyalitetspolitik over for Europa.

5.6.2. Duncan Campbell

Den engelske journalist Duncan Campbell baserer sig i sine mange udgivelser på Hagers og Richelons arbejde, samt på samtaler med tidligere efterretningsmedarbejdere og andre forskningsarbejder. Ifølge ham er ECHELON del af et globalt aflytningssystem, der aflytter og forarbejder international satellitkommunikation. Hver medlemsstater råder over "Dictionary" Computer, der gennemsøger den aflyttede kommunikation efter nøgleord.

Duncan Campbell har i STOA-studie 2/5 fra 1999, der beskæftiger sig indgående med den tekniske side, redegjort for, at og hvordan ethvert medium, der anvendes til transmission af kommunikation, kan aflyttes. I et af sine sidste arbejder gør han det imidlertid klart, at også Echelon har sine grænser; den oprindelige opfattelse af, at komplet overvågning er mulig, har vist sig at være falsk, "hverken Echelon eller det elektroniske spionagesystem, det er en del af, er i stand til dette. Der findes heller ikke udstyr, der har kapacitet til at bearbejde og genkende indholdet af enhver sproglig meddelelse eller enhver telefonsamtale." [1]

I en tale for udvalget den 22. januar 2001 var Capbell af den opfattelse, at USA anvendte efterretningstjenesten til at støtte amerikanske virksomheder med at få kontrakter. Relevante oplysninger skulle via CIA og med bistand fra Advocacy Center og Office of Executive Support i Handelsministeriet blive videregivet til virksomhederne. Til støtte for denne teori forelagde han dokumenter, der dokumenterede, at Advocacy Center griber ind til fordel for amerikanske virksomheder. Det drejer sig om oplysninger, der befinder sig på centrets hjemmeside.[2] At Advocacy Centers resultater skyldes aflytning er ren spekulation og

---

[1] *Duncan Campbell*, Inside Echelon. Om historie, teknik og funktion i forbindelse med det globale aflytnings- og filtersystem, der er kendt som Echelon, 1, http://www.heise.de/tp/deutsch/special/ech/6928/1.html.

[2] Advocay Centers hjemmeside, http://www.ita.doc.gov/td/advocacy/index.html.

underbygges ikke af dokumenter.

Campbell understregede i sit indlæg, at flere europæiske landes aflytningskapacitet var vokset betydeligt inden for de seneste år, f.eks. i Schweiz, Danmark og Frankrig. Der var også en stigning i det bilaterale og multilaterale samarbejde inden for efterretningssektoren.

5.6.3. Jeff Richelson

Den amerikanske forfatter Jeffrey Richelson, tidligere medlem af National Security Archives, har pr. Internet gjort 16 tidligere klassificerede dokumenter tilgængelige; disse giver et indblik i NSA's (National Security Agency)[1] opståelse, udvikling, management og mandat.

Derudover har han skrevet forskellige bøger og artikler om efterretningstjenestelige aktiviteter i USA. I arbejdet baserer han sig på talrige deklassificerede dokumenter, på Hagers forskningsarbejde samt egne undersøgelser. Under mødet med udvalgets delegation i Washington D.C. den 11. maj 2001 forklarede han, at ECHELON var betegnelsen på et computernetværk, der filtrerede data, der blev udvekslet mellem efterretningstjenesterne.

I sin bog fra 1985 „The Ties That Bind“[2] beskriver han udførligt UKUSA-aftalens tilblivelse og de aktiviteter, de hemmelige tjenester i USA, Det Forenede Kongerige, Canada, Australien og New Zealand gennemfører under denne aftale.
I sin meget omfattende bog fra 1999 „ The U.S. Intelligence Community“[3] giver han et overblik over USA's efterretningstjenestelige aktiviteter, han beskriver tjenesternes organisationsstrukturer, deres metoder til indsamling og analyse af information. I kapitel 8 kommer han detaljeret ind på efterretningstjenesternes SIGINT-kapaciteter og beskriver nogle modtagestationer. I kapitel 13 beskriver han USA's forbindelser til andre efterretningstjenester, bl.a. UKUSA-aftalen.

I artiklen „Desperately Seeking Signals“[4], der udkom i 2000, gengiver han i kortform UKUSA-aftalens indhold, nævner satellitaflytningsanlæg til kommunikationssatellitter og beskriver muligheder og grænser for aflytning af civil kommunikation.

5.6.4. James Bamford

Den amerikanske forfatter James Bamford, der baserer sit arbejde på lige dele undersøgelser i arkiver og interviews med medarbejdere i efterretningstjenesten, var en af de første, der beskæftigede sig med NSA's SIGNIT-virksomhed. Allerede i 1982 offentliggjorde han bogen "The Puzzle Palace"[5], hvis kapitel 8 "Partners" udførligt beskriver UKUSA-aftalen. Ifølge

---

Ordføreren ville give Advocacy Center mulighed for at tage stilling til disse anklager i forbindelse med en rejse til Washington DC. Det aftale møde blev imidlertid aflyst med kort varsel af Commerce Department Center.

[1] *Jeffrey T.Richelson,* The National Security Agency Declassified, National Security Archive Electronic Briefing Book no. 24, George Washington University, http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB23/index.html.

[2] *Jeffrey T. Richelson, Desmond Ball,* The Ties That Bind, Boston UNWIN HYMAN (1985).

[3] *Jeffrey T. Richelson,* The U.S. Intelligence Community[4], Westview Press (1999).

[4] *Jeffrey T. Richelson,* Desperately Seeking Signals, The Bulletin of the Atomic Scientists, Vol. 56, No. 2/2000, 47-51, http://www.bullatomsci.org/issues/2000/ma00/ma00richelson.html

[5] *James Bamford,* The Puzzle Palace, Inside the National Security Agency, America's most secret intelligence organization (1983).

hans seneste bog "Body of Secrets"[1], der bygger på resultaterne i "Puzzle Palace", kaldes computernetværket, der forbinder efterretningstjenesterne, "Platform". ECHELON skulle derimod være betegnelsen for det software, der blev anvendt på samtlige stationer, og som muliggør en ensartet bearbejdning og direkte adgang til andres data. [2] I senere kapitler bruger han imidlertid betegnelsen ECHELON for aflytningssystemet inden for rammerne af UKUSA-aftalen.

I "Body of Secrets" og det i denne sammenhæng interessante kapitel "Muscle" giver Bamford en oversigt over den historiske udvikling inden for NSA's kommunikationsovervågning, samt en beskrivelse af systemets omfang, UKUSA-partnerskabets funktion og mål. Han understreger, at interviews med dusinvis af nuværende og tidligere NSA-ansatte har vist, at NSA ikke beskæftiger sig med konkurrencespionage for øjeblikket.

Dette bekræftede han under høringen i ECHELON-udvalget den 23. april i år. Anvendelsen af NSA til konkurrencespionage ville kræve en entydig politisk beslutning på højeste politiske niveau, og en sådan var hidtil ikke blevet truffet. Under sine 20 års forskningsaktiviteter var han aldrig stødt på et bevis for, at NSA videregav efterretningsoplysninger til amerikanske virksomheder, selv om man aflyttede private virksomheder for at sikre f.eks. overholdelsen af embargoer.

Ifølge Bamford er det største problem for Europa ikke spørgsmålet om, hvorvidt ECHELON-systemet stjæler forretningshemmeligheder og videregiver dem til konkurrenter, men krænkelsen af den grundlæggende ret til en privatsfære. I "Body of Secrets" beskriver han udførligt, hvordan beskyttelsen af "US persons" (det er US-statsborgere og personer, der opholder sig lovligt i USA) har udviklet sig, og at der også er interne begrænsninger for andre "UKUSA-residents". Samtidig påpeger han, at der ikke er nogen beskyttelse for andre personer, heller ingen pligt til at slette data, og at NSA's lagerkapacitet var uudtømmelig.

Bamford understreger imidlertid også systemets begrænsninger, der dels skyldes, at det kun er en ringe del af den internationale kommunikation, der går via satellit, og at det er langt vanskeligere at aflytte fiberoptiske kabler, og dels, at NSA kun råder over begrænset kapacitet til en endelig analyse, hvortil kommer en konstant voksende kommunikationsstrøm frem for alt via Internet.

5.6.5. Bo Elkjær og Kenan Seeberg

De to danske journalister, Bo Elkjær og Kenan Seeberg oplyste den 22. januar 2001 over for udvalget, at Echelon allerede var stærkt udviklet i 80'erne. Danmark, der havde udvidet aflytningskapaciteten væsentligt inden for de sidste 10 år, arbejdede sammen med USA siden 1984.

Som det fremgår af en artikel i Ekstra Bladet[3], hvor de henviser til et lysbilledforedrag (25

[1] *James Bamford,* Body of Secrets. Anatomy of the Ultra-Secret National Security Agency. From the Cold War Through the Dawn of a New Century, Doubleday Books (2001).

[2] *James Bamford,* Body of Secrets. Anatomy of the Ultra-Secret National Security Agency. From the Cold War Through the Dawn of a New Century, Doubleday Books (2001), 404.

[3] *Bo Elkjær, Kenan Seeberg,* ECHELON singles out the Red Cross, A bombshell in the surveillance scandal: The organization is a possible surveillance target, Ekstra Bladet, Denmark, 8.3.2000, http://cryptome.org/echelon-red.htm.

lysbilleder) af en ukendt officer fra 544. Intelligence Group under Air Intelligence Agency, påpegede de, at også forskellige ngo'er (bl.a. Røde Kors) var ECHELON-mål.

5.7. Udtalelser af tidligere efterretningsmedarbejdere

5.7.1 Margaret Newsham (tidligere medarbejder i NSA)[1]

Margaret Newsham var fra 1974 til 1984 ansat hos Ford og Lockheed og arbejdede i denne periode ifølge egne oplysninger for NSA. Hun var uddannet til dette arbejde i NSA's hovedkvarter i Fort George Meade i Maryland, USA, og i 1977-1981 beskæftiget i Menwith Hill, den amerikanske jordstation på britisk territorium. Der konstaterede hun, at en samtale, som US-senator Strohm Thurmond førte, blev aflyttet. Allerede i 1978 kunne Echelon opfange enkeltpersoners telekommunikation, der gik via satellit.

For så vidt angik hendes egen rolle hos NSA, var hun ansvarlig for at opbygge systemer og programmer, at konfigurere dem og at installere dem på store computere. Softwareprogrammerne kaldtes SILKWORTH og SIRE, Echelon var derimod betegnelsen på netværket.

5.7.2. Wayne Madsen (tidligere NSA-medarbejder)

Wayne Madsen[2], tidligere medarbejder i NSA, bekræfter ligeledes eksistensen af Echelon. Han mener, at indsamling af økonomiske data har højeste prioritet og udnyttes af amerikanske virksomheder. Han giver navnlig udtryk for bekymring over, at Echelon kan udspionere ngo'er som Amnesty International og Greenpeace. Som begrundelse anfører han, at NSA har måttet indrømme, at det havde over 1000 sider oplysninger om prinsesse Diana, der med sin kampagne mod landminer gik imod den amerikanske politik.

Under mødet med udvalgsdelegationen i Washington D.C. var han særlig bekymret for den fare, det globale spionagesystem indebar for europæiske borgeres privatsfære.

5.7.3. Mike Frost (tidligere medarbejder i den canadiske efterretningstjeneste

Mike Frost var i over 20 år beskæftiget i den canadiske efterretningstjeneste, CSE[3]. Aflytningsstationen i Ottawa er kun en del af et verdensomspændende netværk af spionagestationer.[4] I et interview med CBS oplyste han, at der "overalt i verden, hver dag sker aflytning af telefonsamtaler, e-mails og telefax'er via ECHELON, et hemmeligt overvågningsnetværk under regeringen".[5] Dette omfatter også civil kommunikation. Som eksempel anførte han i et interview med en australsk sender, at CSE faktisk i en databank over mulige terrorister registrerede navn og telefonnummer på en kvinde, der havde anvendt et tvetydigt udtryk i en telefonsamtale med en ven. Computeren havde ved gennemsøgning af kommunikationen fundet et stikord og gengivet samtalen; den for analyse ansvarlige person

---

[1] *Bo Elkjær, Kenan Seeberg*, Echelon was my baby – Interview with Margaret Newsham, Ekstra Bladet, 17.1.1999.

[2] NBC-fjernsynsinterwiev "60 Minutes" af 27.2.2000; http://cryptome.org/Echelon-60min.htm.

[3] Communication Security Establishment, under det canadiske forsvarsministerium, driver Sigint.

[4] NBC-fjernsynsinterwiev "60 Minutes" af 27.2.2000; http://cryptome.org/Echelon-60min.htm.

[5] *Florian Rötzer*, Die NSA geht wegen Echelon an die Öffentlichkeit;
http://www.heise.de/bin/tp/issue/download.cgi?artikelnr=6633&rub_ordner=special

var ikke sikker og havde derfor registreret hendes personlige data.[1]

UKUSA-staternes efterretningstjenester hjalp også hinanden på den måde, at den ene spionerede for den anden, således at man i det mindste ikke kunne bebrejde den nationale efterretningstjeneste noget. Således skal GCHQ have anmodet den canadiske CSE om for den at udspionere to engelske ministre, da premierminister Thatcher ville vide, om de var på hendes side.[2]

5.7.4. Fred Stock (tidligere medarbejder i den canadiske efterretningstjeneste)

Fred Stock blev ifølge egne oplysninger udelukket fra den canadiske efterretningstjeneste, CSE, fordi han havde udtalt sig imod den nye prioritering af økonomiske oplysninger og civile mål. Opfanget kommunikation havde rummet oplysninger om forretninger med andre lande, bl.a. også forhandlingerne om NAFTA, kinesiske kornopkøb og franske våbensalg. Ifølge Stock havde tjenesten også rutinemæssigt fået oplysninger om Greenpeace-skibes protester til søs.[3]

5.8 Regeringsoplysninger

5.8.1. Udtalelser fra amerikansk side

Den tidligere CIA-direktør, James Woolsey, oplyste på en pressekonference,[4] som han afgav på anmodning af US-State Department, at USA driver spionage i Kontinentaleuropa. "Economic Intelligence" opnås for 95 procents vedkommende gennem evaluering af offentligt tilgængelige informationskilder, kun 5% er stjålne hemmeligheder. Økonomiske data i andre lande udspioneres, når der er tale om overholdelse af sanktioner og dual-use-varer, samt om at bekæmpe bestikkelse i forbindelse med indgåelse af ordrer. Disse oplysninger videregives imidlertid ikke til amerikanske virksomheder. Woolsey understreger, at det, selv når man under udspionering af økonomiske data støder på økonomisk anvendelige oplysninger, vil være meget tidskrævende for en analytiker at analysere den store mængde data med henblik herpå, og at det desuden ville være misbrug at bruge tid på spionage mod venligtsindede handelspartnere. Derudover påpeger han, at det, selv hvis man gjorde det, på grund af det internationale samarbejde ville være vanskeligt at afgøre, hvilken virksomhed, der hørte hjemme i USA, og som man derfor skulle videresende oplysningerne til.

5.8.2. Udtalelser fra engelsk side

Det fremgår af forskellige forespørgsler i House of Commons[5], at RAF-stationen Menwith Hill henhører under det engelske forsvarsministerium, men som kommunikationsinstallation stilles til rådighed for NSA[6], der udpeger stationslederen [7] [1]. I midten af 2000 var der i RAF

[1] NBC-fjernsynsinterwiev "60 Minutes" af 27.2.2000; http://cryptome.org/Echelon-60min.htm.

[2] Interview i den australske sender Channel 9 af 23.3.1999;
http://www.geocities.com/CapitolHill/Senate/8789/sunday1.htm.

[3] *Jim Bronskill*, Canada a key snooper in huge spy network, Ottawa citizen, 24.10.2000, http://www.ottawacitizen.com/national/990522/2630510.html.

[4] *James Woolsey*, Remarks at the Foreign Press Center, Transcript, 7.3.2000, http://cryptome.org/Echelon-cia.htm.

[5] Commons Written Answers, House of Commons Hansard Debares.

[6] 12.7.1995.

[7] 25.10.1994.

Menwith Hill beskæftiget 415 militærpersoner fra USA, 5 militærpersoner fra UK, 989 US-civilister und 392 UK-civilister, idet tilstedeværende GCHQ-medarbejdere ikke medregnedes.[2] Tilstedeværelsen af US-tropper blev reguleret via NATO-traktaten og specielle hemmelige[3] administrative aftaler, der blev anset for hensigtsmæssige for de eksisterende forbindelser mellem regeringerne i UK og USA med henblik på et fælles forsvar.[4] Stationen er en integral del af det amerikanske forsvarsministeriums verdensomspændende netværk, der understøtter UK, USA og NATO-interesser.[5]

I årsberetningen for 1999/2000 understreges udtrykkeligt den værdi, det snævre samarbejde under UKUSA-aftalen har, og som genspejles i kvaliteten af de efterretningsmæssige resultater. Der henvises navnlig til, at GCHQ, da NSA-anlæggene faldt ud i tre dage, udover UK-kunderne også direkte betjente US-kunderne.[6]

5.8.3. Udtalelser fra australsk side[7]

Martin Brady, direktør for den australske efterretningstjeneste, DSD[8], bekræftede i en skrivelse til programmet "Sunday" på den australske senders "Channel 9", at DSD i UKUSA-regi samarbejder med andre efterretningstjenester. I samme skrivelse understreges, at samtlige Australiens efterretningsmæssige tjenester drives af australske tjenester alene eller sammen med amerikanske tjenester. I de tilfælde, hvor anlæg drives i fællesskab, er den australske regering fuldt bekendt med alle aktiviteter, og australsk personale deltager på alle niveauer.[9]

5.8.4. Udtalelser fra newzealandsk side

Som anført under 5.4.2.2. henvises der i en publikation fra det newzealandske statsministerium fra sidste år om de nationale efterretnings- og sikkerhedstjenester udtrykkeligt til partnerskabet mellem efterretningstjenesterne i USA, Det Forenede Kongerige, Canada, Australien og New Zealand og fordelene for New Zealand.[10]

5.8.5. Udtalelser fra nederlandsk side

Den 19. januar 2001 forelagde den nederlandske forsvarsminister det nederlandske parlament en rapport om tekniske og retlige aspekter af global aflytning af moderne

---

[1] 3.12.1997.

[2] 12.5.2000.

[3] 12.7.1995.

[4] 8.3.1999, 6.7.1999.

[5] 3.12.1997.

[6] Intelligence and Security Committee (UK), Annual Report 1999-2000, s. 14, forelagt parlamentet af premierministeren i november 2000

[7] *Martin Brady,* Direktør for DSD, Skrivelse af 16.3.1999 an Ross Coulthart, Sunday Program Channel 9, http://sunday.ninemsn.com/01_cover_stories/transcript_335.asp; http://sunday.ninemsn.com/01_cover_stories/article_335.asp.

[8] Defence Signals Directorate, australsk efterretningstjeneste, der driver SIGINT.

[9] Skrivelse fra *Martin Brady*, direktør for DSD af 16. marts 1999 til Ross Coulthart, Sunday Program Channel 9, http://sunday.ninemsn.com/01_cover_stories/transcript_335.asp; http://sunday.ninemsn.com/01_cover_stories/article_335.asp.

[10] Domestic and External Secretariat des Department of the Prime Minister and Cabinet von Neuseeland, Securing our Nation's Safety. How New Zealand manages its security and intelligence agencies (2000).

telekommunikationssystemer.[1] Den nederlandske regering indtager heri den holdning, at det, selv om den ikke er i besiddelse af egen viden, på grundlag af de disponible oplysninger fra anden side er meget sandsynligt, at Echelon-netværket eksisterer, men at der også er andre systemer med samme muligheder. Den nederlandske regering kommer til den konklusion, at global aflytning af kommunikationssystemer ikke er begrænset til de stater, der deltager i Echelon-systemet, men også gennemføres af regeringsmyndigheder i andre lande.

5.8.6. Udtalelser fra italiensk side

Luigi Ramponi, tidligere direktør for den italienske efterretningstjeneste SISMI, giver i et interview i dagbladet "il mondo" udtryk for, at der ikke er tvivl om, at "Echelon" eksisterer.[2] Ramponi erklærer udtrykkeligt, at han i sin egenskab af chef for SISMI vidste besked om Echelon's eksistens. Siden 1992 havde han været orienteret om stærke aflytningsaktiviteter vedrørende bølger af lav, mellem og høj frekvens. Da han i 1991 begyndte hos SISMI, beskæftigede man sig mest med Det Forenede Kongerige og De Forenede Stater.

5.9. Forespørgsler til Rådet og Kommissionen

Allerede den 17. februar 1998 stillede Elly Plooij-van Gorsel[3] en første omfattende forespørgsel til Rådet vedrørende STOA-rapporten om et globalt aflytningssystem drevet af USA med deltagelse at Det Forenede Kongerige, samt en eventuelt dermed forbunden skade for europæiske virksomheders kommercielle interesser. Der fulgte talrige forespørgsler til dette emne.[4] Rådets formandskab svarede, at Rådet selv ikke havde oplysninger herom, at det ikke var involveret i sådanne spørgsmål og derfor ikke kunne svare.

De tilsvarende forespørgsler til Kommissionen[5] blev besvaret med, at den var bekendt med

---

[1] Skrivelse til det nederlandske Andetkammer om "Het grootschalig afluisteren van moderne telecommunicatiesystemen" af 19.01.01.

[2] *Francesco Sorti*, Dossier esclusivo. Caso Echelon. Parla Luigi Ramponi. Anche i politici sapevano, Il mondo, 17.4.1998.

[3] Skriftlig forespørgsel P-0501/98 af Elly Plooij-van Gorsel (ELDR) til Rådet (17.1.1998). Allerede den 14.5.1997 havde Jonas Sjöstedt stillet et spørgsmål (H-0330/97) til Rådets resolution af 17.1.1995 om overvågning af telekommunikation, hvori der forespurgtes, om dette stod i forbindelse med ECHELON. Denne del forblev ubesvaret. Forespørgsler af Mihail Papayannakis (G-004/98) og Nel van Dijk (H-0035/98) om britisk spionagevirksomhed blev den 18.2.1998 besvaret med, at efterretningsvæsenet alene henhørte under de nationale myndigheder, og at Rådet ikke havde oplysninger herom.

[4] Skriftlig forespørgsel E-0499/98 af Elly Plooij-van Gorsel (ELDR) til Rådet (27.2.1998), skriftlig forespørgsel E-1775/98 af Lucio Manisco (GUE/NGL) til Rådet (8.6.1998), mundtlig forespørgsel H-1086/98 til Rådet af Patricia McKenna (16.121998), mundtlig forespørgsel H-1172/98 til Rådet af Patricia McKenna (13.1.1999), mundtlig forespørgsel H-1172/98 til Rådet af Inger Schörling (13.1.1999), mundtlig forespørgsel H-0526/99 til Rådet af Pernille Frahm (6.10.1999), mundtlig forespørgsel H-0621/99 til Rådet af Lone Dybkjær (19.11.1999), m. fl.

[5] Skriftlig forespørgsel E-1039/98 af Nel van Dijk (V) til Kommissionen (15.5.1998), skriftlig forespørgsel E-1306/98 af Cristiana Muscardini (NI) til Kommissionen (15.6.1998), skriftlig forespørgsel E-1429/98 af Daniela Raschhofer (NI) til Kommissionen (25.6.1998), skriftlig forespørgsel E-1987/98 og E-2329/98 af Nikitas Kaklamanis til Kommissionen (3.9.1998, 25.9 1998), skriftlig forespørgsel 1776/98 af Lucio Manisco (GUE/NGL) til Kommissionen, skriftlig forespørgsel 3014/98 af Paul Lannoye (V) til Kommissionen (6.11.1998), mundtlig forespørgsel H-0547/99 af Pernille Frahm til Kommissionen, H-1067 af Patricia McKenna (V) til Kommissionen (16.12.1998), mundtlig forespørgsel H-1237/98 af Inger Schörling til Kommissionen (13.1.1999), mundtlig forespørgsel H-0092/99 af Ioannis Theonas til Kommissionen (13.1.1999), mundtlig forespørgsel H-0547/99 af Pernille Frahm til Kommissionen (6.10.1999), mundtlig forespørgsel H-0622/99 af

rapporten, men at der hverken forelå belæg eller klager over, at en medlemsstat skulle overtræde EF-traktaten i så henseende[1]. Den forsvarer dog altid ihærdigt Fællesskabets interesser og bestræber sig bestandig på at forbedre sikkerheden for sit datanetværk.[2] På plenarmødet den 18. september erklærede Bangemann, at Kommissionen har ikke, hverken fra medlemsstaterne eller fra nogen anden, hvis rettigheder kunne være krænket, en borger, en virksomhed, hvem som helst, nogen som helst indikation af, at dette system eksisterer i den form, som er blevet skildret. "For hvis systemet eksisterede i den form, så ville det naturligvis være en himmelråbende krænkelse af rettigheder, af borgernes individuelle rettigheder og naturligvis også et angreb på medlemslandenes sikkerhed. Det er fuldstændigt klart. I det øjeblik, hvor noget sådant blev officielt bekræftet, ville Rådet og naturligvis også Kommissionen og Parlamentet måtte reagere på det. I så fald ville Kommissionen kæmpe imod det med alle til rådighed stående midler for at bevæge medlemslandene til ikke at indhente informationer illegalt på denne måde".[3]

5.10. Parlamentsrapporter

5.10.1. Rapporter fra det belgiske kontroludvalg Comité Permanent R

Det belgiske kontroludvalg, Comité Permanent R, har allerede behandlet Echelon i to rapporter.

Rapporten "Rapport d'activités 1999" drejede hele kapitel 3 sig om, hvordan de belgiske efterretningstjenester reagerer på den mulige eksistens af et Echelon-system til kommunikationsovervågning. Rapporten på godt 15 sider konkluderer, at de to belgiske efterretningstjenester, Sûreté de l'Etat og Service général du Renseignement (SGR), kun har modtaget information om Echelon via offentlige dokumenter.

Den anden rapport "Rapport complémentaire d'activités 1999" beskæftiger sig væsentligt mere indgående med Echelon-systemet. Den tager stilling til STOA-undersøgelserne og bruger en del af fremstillingen på at beskrive de tekniske og lovgivningsmæssige rammebetingelser for aflytning af telekommunikation. Rapporten konkluderer, at Echelon rent faktisk eksisterer og også er i stand til at aflytte alle informationer, der transmitteres via satellit (ca. 1% af alle internationale telefonsamtaler), hvis der anvendes søgeord, og at dets kapacitet med hensyn til kryptering er betydeligt større end angivet fra amerikansk side. Der er fortsat tvivl om udsagnene om, at der ikke finder industrispionage sted i Menwith Hill. Det understreges udtrykkeligt, at det er umuligt at konstatere med sikkerhed, hvilke aktiviteter Echelon driver.

5.10.2. Rapport fra den franske Nationalforsamlings Udvalg for Nationalt

---

Lone Dybkjær til Kommissionen (17.12.1999) m.fl.

[1] Kommissær Bangemann for Kommissionen den 25.9.1998 som svar på skriftlig forespørgsel E-1776/98 af Lucio Manisco (GUE/NGL).

[2] Kommissionens formand, Santer, for Kommissionen, den 3.9.1998 som svar på skriftlig forespørgsel E-1987/98.

[3] Europa-Parlamentets forhandlinger, mødet mandag den 14.9.1998, Punkt 7 på dagsordenen, De transatlantiske forbindelser/Echelon-systemet.

Forsvar

I Frankrig forelagde Udvalget for Nationalt Forsvar en rapport om aflytningssystemer for Nationalforsamlingen[1]. På mødet den 28.11.2000 forelagde ordføreren, Arthur Paecht resultaterne for Europa-Parlamentets ECHELON-udvalg.

Efter en udførlig drøftelse af en lang række aspekter konkluderer ordføreren, Arthur Paecht, at Echelon eksisterer, og at der er tale om det eneste kendte multinationale overvågningssystem. Systemets kapacitet er reel, men har dog nået sine grænser, ikke kun fordi indsatsen ikke længere kan stå mål med den eksplosive vækst i kommunikationen, men også fordi bestemte mål har fundet ud af at beskytte sig.

Echelon-systemet har fjernet sig fra sine oprindelige mål, der var udformet ud fra konteksten under den kolde krig, således at det ikke er umuligt at anvende de indsamlede informationer til politiske og økonomiske formål mod andre NATO-stater.

Echelon kan absolut udgøre en fare for grundlæggende frihedsrettigheder, og der opstår adskillige problemer i denne forbindelse, som der skal findes et svar på. Det er forkert at forestille sig, at de stater, der er medlem af Echelon, vil opgive deres aktiviteter. Flere indicier synes snarere at pege i retning af, at der bliver skabt et nyt system med nye samarbejdspartnere for at overvinde Echelons grænser med nye midler.

5.10.3. Rapport fra det italienske parlamentariske udvalg om informations- og sikkerhedstjenester og statssikkerhed

I Italien udarbejdede det parlamentariske udvalg om informations- og sikkerhedstjenester og statssikkerhed en rapport om informations- og sikkerhedstjenesternes rolle i forbindelse med ECHELON[2], der fremsendtes til det italienske parlaments formand den 19. december 2000.

Konklusionerne vedrørende eksistensen af et system ved navn ECHELON er vage. Ifølge rapporten kunne man på grundlag af høringerne i udvalget i overvejende grad udelukke, at der kunne eksistere et integreret aflytningssystem af dette navn, som blev anvendt af de fem UKUSA-stater (USA, Det Forenede Kongerige, Australien, New Zealand og Canada) med det formål at aflytte kommunikation globalt. Det var klart, at der fandtes et snævrere samarbejde mellem de angelsaksiske lande, men udvalgets undersøgelser gav ikke grundlag for at påstå, at dette samarbejde var stilet mod etablering af et integreret aflytningssystem eller endog et globalt aflytningsnet. Efter udvalgets opfattelse var det sandsynligt, at betegnelsen ECHELON stod for et stadium i den teknologiske udvikling inden for satellitaflytning. Der henvises udtrykkeligt til, at det italienske efterretningsvæsen SISMI havde udelukket, at der for øjeblikket findes en proces for automatisk talegenkendelse, således at det heller ikke er muligt målrettet at foretage en aflytning af samtaler, der indeholder disse nøgleord.

---

[1] Rapport d'information déposé en application de l'article 145 du règlement par la commission de la défense nationale et des forces armées, sur les systèmes de surveillance et d'interception électroniques pouvant mettre en cause la sécurit´nationale, N° 2623 Assemblé nationale, enregisté à la Présidence de l'Assemblée nationale le 11 octobre 2000.

[2] "Il ruolo dei servizi di informazione e sicurezza nel caso 'Echelon'." Relazione del comitato parlamentare per i servizi di informatione e sicurezza e per il segreto di stato. Approvata nella seduta del 29 novembre 2000. Trasmessa alle Presidenze il 19 dicembre 2000.

6. Kan der findes andre globale aflytningssystemer?

6.1. Forudsætninger for et sådant system

6.1.1. Teknisk-geografiske forudsætninger

Til global aflytning af international kommunikation, der transmitteres via førstegenerationssatellitter kræves der modtagestationer i Atlanterhavsområdet, i Det Indiske Ocean og i Stillehavsområdet. I forbindelse med den nyere generation af satellitter, der muliggør transmission i underområder, stilles der yderligere krav til aflytningsstationernes geografiske placering, hvis den samlede kommunikation, der transmitteres via satellit, skal aflyttes.

Et yderligere globalt arbejdende aflytningssystem vil være tvunget til at oprette stationer uden for UKUSA-staternes territorium.

6.1.2. Politisk-økonomiske forudsætninger

Oprettelse af et sådant verdensomspændende arbejdende aflytningssystem må imidlertid også være økonomisk og politisk hensigtsmæssigt for operatørerne. Brugerne af et sådant system må have globale økonomiske, militære eller andre sikkerhedsinteresser, eller i det mindste tro, at de hører til de såkaldte verdensmagter. Dermed begrænses kredsen i princippet til Kina og G8-staterne uden USA og Det Forenede Kongerige.

6.2. Frankrig

Frankrig har egne territorier, departementer og andre lokale strukturer i alle de tre ovenfor anførte områder.

I Atlanterhavsområdet ligger øst for Canada Saint Pierre og Miquelon (65° W / 47° N), nordøst for Sydamerika Guadeloupe (61° W / 16° N) og Martinique (60° W / 14° N) og ved Sydamerikas nordkyst Guyana (52° W / 5° N).

I Det Indiske Ocean ligger øst for det sydlige Afrika Mayotte (45° Ø / 12° S) og La Réunion (55° Ø / 20° S) og helt sydpå Terres Australes og Antarctiques Francaises. I Stillehavsområdet ligger Ny Kaledonien (165° Ø / 20° S), Wallis og Futana (176° V / 12° S) samt Fransk Polynesien (150° V / 16° S).

Der foreligger kun meget lidt om eventuelle franske stationer under den franske efterretningstjeneste DGSE (Direction générale de la sécurité extérieur) i disse oversøiske områder. Ifølge oplysninger fra franske journalister[1] findes der stationer i Kourou i Fransk Guyana og i Mayotte. Der foreligger intet om stationernes størrelse, antallet af satellitantenner og disses størrelse. Andre stationer hævdes at ligge i Frankrig i Domme i nærheden af Bordeaux og i Alluetts-le-Roi i nærheden af Paris. Antallet af satellitantenner anslår Jauvert til i alt 30. Forfatteren Erich Schmidt-Eenboom[2] hævder, at der også drives en station i Ny Kaledonien, og at den også benyttes af den tyske efterretningstjeneste.

Teoretisk set vil Frankrig også kunne drive et globalt aflytningssystem, da landet ud over de geografiske forudsætninger også har de nødvendige tekniske og økonomiske forudsætninger. Ordføreren disponerer imidlertid ikke over tilstrækkelige offentligt tilgængelige oplysninger til at kunne fremsætte seriøse påstande.

6.3. Rusland

Den russiske efterretningstjeneste FAPSI (Federalnoye Agentstvo Pravitelstvennoy Svyazi), der er ansvarlig for kommunikationssikkerhed og SIGINT, driver sammen med den russiske militære efterretningstjeneste GRU aflytningsstationer i Letland, Vietnam og Cuba.

Ifølge retsgrundlaget har FAPSI til formål at indsamle oplysninger inden for det politiske, økonomiske, militære og forskningstekniske område til understøttelse af den økonomiske udvikling og det forskningstekniske og militære fremskridt[3]. Desuden nævner FAPSI's direktør tapning af krypteret kommunikation med udlandet og global aflytning som de primære opgaver[4].

I Atlanterhavsområdet ligger en station i Lourdes på Cuba (82°V, 23°N), som drives sammen med den cubanske efterretningstjeneste. Fra denne station samler Rusland både strategiske

---

[1] *Jean Guisnel*, L'éspionage n'ést plus un secret, The Tocqueville Connection, 10.7.1998.

Vincent Jauvert, Espionnage comment la France écoute le monde, Le Nouvel Observateur, 5.4.2001, Nr. 1900, s. 14.

[2] *Erich Schmidt-Eenboom*: Streng Geheim, Museumsstiftung Post und Telekommunikation, Heidelberg 1999, s. 180.

[3] Den Russiske Føderations lov om efterretningstjenester, vedtaget af Dumaen den 8.12.1995, sektion 5 og 11.

[4] Citeret i *Gordon Benett*: Conflict Studies and Research Center, The Federal Agency of Government Communications and Information, august 2000, http://www.csrc.ac.uk/pdfs/c105.pdf.

oplysninger og militær og kommerciel kommunikation.[1] I Det Indiske Ocean ligger stationer i Rusland, som der ikke foreligger nærmere oplysninger om. En anden station i Skrunda i Letland blev nedlagt i 1998.[2] I Stillehavsområdet hævdes der at være en station i Cam Rank Bay i Nord Vietnam. Der foreligger ingen enkeltheder om stationerne, for så vidt angår antal antenner og disses størrelse.

Sammen med stationerne i selve Rusland muliggør dette teoretisk set global dækning. Heller ikke her foreligger der imidlertid tilstrækkelige oplysninger til, at der kan fremsættes sikre påstande.

6.4. De øvrige G-8 stater og Kina

Hverken de øvrige G8-stater eller Kina har eget territorium eller nære forbundsfæller i de nødvendige dele af verden, der muliggør drift af et globalt aflytningssystem.

[1] Citeret i *Gordon Benett*: UK Ministry of Defence, The Federal Agency of Government Communications and Information, og hjemmesiden for Federation of American Scientists.

[2] Hjemmesiden for Federation of American Scientists (FAS), http://www.fas.org.

7. Foreneligheden af kommunikationsaflytningssystemer af "Echelon"-typen med EU-retten

7.1. Bemærkninger

Udvalgets mandat omfatter bl.a. den udtrykkelige opgave at undersøge foreneligheden af et kommunikationsaflytningssystem af "Echelon"-typen med EU-retten.[1] Det vil navnlig blive vurderet, om et sådant system vil være foreneligt med de to databeskyttelsesdirektiver, 95/46/EF og 97/66/EF, med EF-traktatens art. 286 og Unionstraktatens art. 8, stk. 2.

Det forekommer nødvendigt at foretage vurderingen ud fra to forskellige synspunkter. Det første aspekt fremgår af det i kapital 5 anførte indiciebevis, hvoraf det fremgår, at det system, der kaldes "Echelon", er udformet som et kommunikationsaflytningssystem, som via indsamling og evaluering af kommunikationsdata skal give den amerikanske, canadiske, australske og newzealandske efterretningstjeneste oplysninger om forhold i udlandet. Der er dermed tale om et klassisk spionageinstrument for efterretningstjenester.[2] Som et første skridt undersøges derfor et sådan efterretningssystems forenelighed med EU-retten.

Derudover har Campell i den forelagte STOA-rapport kritiseret, at dette system er blevet misbrugt til konkurrencespionage, og at de europæiske landes økonomier som følge deraf har lidt store tab. Desuden har den tidligere CIA-direktør R. James Woolsey udtalt, at USA ganske vist udspionerer europæiske virksomheder, men kun for at sikre ligevægt på markedet, da kontrakter kun kunne opnås via bestikkelse.[3] Er det korrekt, at systemerne anvendes til konkurrencespionage, dukker spørgsmålet om foreneligheden med EU-retten op på ny. Dette andet aspekt vil derfor blive behandlet separat i en senere fase.

7.2. Det efterretningstjenestelige systems forenelighed med EU-retten

7.2.1. Forenelighed med EF-retten

Aktiviteter og foranstaltninger vedrørende statssikkerhed, hhv. strafforfølgelse, omfattes principielt ikke af EF-traktatens bestemmelser. Da Det Europæiske Fællesskab på grund af princippet om begrænset enekompetence kun kan agere, hvor det har kompetence til det, har det derfor i databeskyttelsesdirektiverne, der er baseret på EF-traktaten, navnlig dennes art. 95 (ex-artikel 100 A), udtrykkeligt undtaget disse områder fra anvendelsesområdet. Direktiv 59/46/EG om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger og om fri udveksling af sådanne oplysninger[4] og direktiv 97/66/EF om behandling af personoplysninger og beskyttelse af privatlivets fred inden for telesektoren[5]

---

[1] Jf. ovenstående kapitel 1, 1.3.

[2] Jf. ovenstående kapitel 2.

[3] Jf. kapitel 5, 5.6. og 5.8.

[4] EFT L 281 af 23.11.1995, s. 31.

[5] EFT L 24 af 30.1.1998, s. 1.

gælder ikke for behandling[1]/aktiviteter[2],"der vedrører den offentlige sikkerhed, forsvar, statens sikkerhed (herunder statens økonomiske interesser, når behandlingen er forbundet med spørgsmål vedrørende statens sikkerhed) og statens aktiviteter på det strafferetlige område". Samme formulering er overtaget i det direktivforslag om behandling af personoplysninger og beskyttelse af privatlivets fred i den elektroniske kommunikationssektor[3] , Parlamentet i øjeblikket har til behandling. En medlemsstats deltagelse i et aflytningssystem, der tjener statens sikkerhed, kan dermed ikke stride mod EU's databeskyttelsesdirektiver.

Lige så lidt kan der være tale om en overtrædelse af EF-traktatens art. 286, der udvider anvendelsesområdet for databeskyttelsesdirektiverne til også at omfatte Fællesskabets institutioner og organer. Det samme gælder for forordning 45/2001 om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger i fællesskabsinstitutionerne og -organerne og om fri udveksling af sådanne oplysninger.[4] Også denne forordning kan kun anvendes, for så vidt som organerne handler inden for rammerne af EF-traktaten.[5] For at hindre misforståelser skal det her udtrykkeligt understeges, at det aldrig fra nogen side er hævdet, at fællesskabsorganer og -institutioner deltager i et aflytningssystem, og at ordføreren heller ikke har holdepunkter herfor.

7.2.2. Forenelighed med anden EU-ret

For så vidt angår områderne omfattet af afsnit V (fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik) og VI (politisamarbejde og samarbejde og retligt samarbejde i kriminalsager), er der ingen databeskyttelsesbestemmelser, der kan sammenlignes med EF-direktiverne. Europa-Parlamentet har allerede gentagne gange påpeget, at der her er et stor behov for handling.[6]

Beskyttelsen af personers grundlæggende rettigheder og frihedsrettigheder sikres på disse områder kun gennem EU-traktatens artikel 6 og 7, navnlig art. 6, stk. 2, hvori Unionen forpligter sig til at respektere de grundlæggende rettigheder, således som disse garanteres ved den europæiske menneskerettighedskonvention, og som de følger af medlemsstaternes fælles forfatningsmæssige traditioner. I tilknytning til medlemsstaternes forpligtelse til at respektere de grundlæggende rettigheder og navnlig den europæiske menneskerettighedskonvention (jf. nedenstående kapitel 8) opstår der dermed en forpligtelse for Unionen til at respektere de grundlæggende rettigheder i forbindelse med dens lovgivningsmæssige og administrative aktiviteter. Da der imidlertid hidtil ikke på EU-plan er sket nogen regulering af kompetencen til overvågning af telekommunikation til sikkerhedsmæssige eller efterretningstjenestelige formål[7], er spørgsmålet om overtrædelse af EU-traktatens art. 6, stk. 2, i øjeblikket ikke

---

[1] Art. 3, stk. 2, i direktiv 95/46.

[2] Art. 1, stk. 3, i direktiv 97/66.

[3] KOM (2000) 385, EFT C 365 E/223.

[4] Forordning (EF) nr. 45/2001, EFT L 8 af 12.1.2001, s. 1.

[5] Art. 3, stk. 1; jf. også betragtning 15: Når denne behandling finder sted i fællesskabsinstitutioner og -organer som led i udøvelsen af aktiviteter, som ikke hører under denne forordnings anvendelsesområde, navnlig de aktiviteter, der er omhandlet i afsnit V og VI i traktaten om Den Europæiske Union, sikres beskyttelsen af fysiske personers grundlæggende rettigheder og frihedsrettigheder under overholdelse af artikel 6 i traktaten om Den Europæiske Union.

[6] Jf. f.eks. punkt 25 i beslutningen om Rådets og Kommissionens forslag til handlingsplan for, hvorledes Amsterdam-traktatens bestemmelser om indførelse af et område med frihed, sikkerhed og retfærdighed bedst kan gennemføres (13844/98 - C4-0692/98 - 98/0923(CNS)), EFT C 219 af 30.7.1999, s. 61 ff.

[7] For så vidt angår overvågning af telekommunikation, findes der på EU-plan i øjeblikket kun to retsakter, hvoraf

relevant.

7.3. Spørgsmålet om foreneligheden, hvis et aflytningssystem misbruges til konkurrencespionage

Hvis en medlemsstat støtter et aflytningssystem, der også driver konkurrencespionage, ved at anvende de nationale efterretningstjenester hertil, hhv. stiller territorium til rådighed for fremmede efterretningstjenester med dette sigte, vil der dog være tale om overtrædelse af EF-retten. Medlemsstaterne er nemlig i henhold til EF-traktatens art. 10 forpligtet til omfattende loyalitet, navnlig til at afholde sig fra alle foranstaltninger, der kan bringe virkeliggørelsen af traktatens mål i fare. Selv om aflytning af telekommunikation ikke sker til fordel for det nationale erhvervsliv (hvilket i øvrigt i virkningen ville svare til statsstøtte og dermed ville udgøre en overtrædelse af EF-traktatens artikel 87), men til fordel for tredjelande, ville en sådan aktivitet være i direkte modstrid med det koncept om det fælles marked, der ligger til grund for EF-traktaten, da den vil medføre forvridning af konkurrencen.

En sådan adfærd vil i øvrigt efter ordførerens mening udgøre en krænkelse af databeskyttelsesdirektivet for telekommunikationsområdet[1], da spørgsmålet om direktivernes anvendelighed må løses efter funktionelle synspunkter og ikke efter organisatoriske. Dette fremgår ikke blot af ordlyden af retsakten om anvendelsesområdet, men også af retsaktens hensigt. Anvender efterretningstjenester deres kapaciteter til konkurrencespionage, gennemføres aktiviteterne ikke med henblik på sikkerhed og strafforfølgelse, men med et forkert formål og omfattes dermed fuldt ud af direktivets anvendelsesområde. Dette forpligter i art. 5 medlemsstaterne til at sikre telekommunikationshemmeligheden, navnlig ved at forbyde "aflytning, registrering, lagring og andre måder, hvorpå samtaler kan opfanges eller overvåges af andre end brugerne". Ifølge art. 14 må der kun ske undtagelse, når dette er nødvendigt af hensyn til statens sikkerhed, forsvaret og retsforfølgning. Da økonomisk spionage ikke legitimerer undtagelser, ville der i så fald være tale om overtrædelse af fællesskabsretten.

7.4. Resultat

Sammenfattende kan det siges, at et efterretningssystem af Echelon-typen i den nuværende situation derfor principielt ikke kan stride mod EU-retten, da det ikke udviser de berøringspunkter med EU-retten, der kræves for at der er tale om uforenelighed. Dette gælder ganske vist kun, så længe systemet virkelig udelukkende anvendes med sigte på statens sikkerhed i bred betydning. Anvendes det derimod til andet formål og til

---

ingen regulerer spørgsmålet om kompetence:

- Rådets resolution af 17. januar 1995 om lovlig aflytning af telekommunikation (EFT C 329 af 4.11.1996), der i bilaget indeholder tekniske krav til gennemførelse af lovlige overvågningsforstaltninger i moderne telekommunikationssystemer, og

- Rådets retsakt af 29. maj 2000 om udarbejdelse i henhold til artikel 34 i traktaten om Den Europæiske Union af konventionen om gensidig retshjælp i straffesager mellem Den Europæiske Unions medlemsstater (EFT C 197 af 12.7.2000, s.1, art. 17 f), hvori det reguleres, på hvilke vilkår retshjælp i straffesager vedrørende telekommunikationsovervågning skal være mulig. De aflyttedes rettigheder begrænses på ingen måde herved, da den medlemsstat, i hvilken den aflyttede befinder sig, altid kan nægte retshjælp, hvis denne ikke er lovlig i henhold til den pågældende stats nationale ret.

[1] Direktiv 97/66/EF, EFT L 24 af 30.1.1998, s. 1.

konkurrencespionage mod udenlandske virksomheder, strider det mod EU-retten. Hvis en medlemsstat deltager i noget sådant, overtræder den fællesskabsretten.

8. Efterretningstjenesters kommunikationsovervågning og foreneligheden heraf med den grundlæggende ret til privatsfæren

8.1. Kommunikationsovervågning som et indgreb i den grundlæggende ret til privatsfæren

Enhver aflytning af kommunikation, ja sågar enhver tapning af data, som foretages af efterretningstjenester til dette formål[1] er et alvorligt indgreb i den enkeltes privatsfære. Kun i en "politistat" er uindskrænket aflytning fra statens side tilladelig. I EU-medlemsstaterne, som derimod er fuldtudviklede demokratier skal statsorganer og dermed også efterretningstjenester ubetinget respektere retten til privatlivets fred, der som regel er nedfældet i medlemsstaternes forfatninger. Privatsfæren nyder således en særlig beskyttelse, og indgreb i denne ret er kun tilladt efter overvejelse af retsgoderne og under hensyntagen til proportionalitetsprincippet.

Også i UKUSA-staterne er man sig denne problematik bevidst. De gældende bestemmelser for beskyttelse af privatsfæren finder imidlertid kun anvendelse på landets egne borgere, og den europæiske borger kan derfor som regel ikke påberåbe sig disse bestemmelser. I de amerikanske love, der fastlægger betingelserne for elektronisk overvågning, afvejes den interesse, som staten har i en funktionsdygtig efterretningstjeneste, ikke mod betydningen af en effektiv generel beskyttelse af grundlæggende rettigheder, men mod den fornødne beskyttelse af amerikanske statsborgeres privatsfære ("US-Persons").[2]

8.2. Beskyttelse af privatsfæren gennem internationale aftaler

Respekten for privatsfæren som grundret er optaget i mange folkeretlige aftaler[3] På verdensplan bør navnlig henvises til den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder"[4] , som blev vedtaget inden for rammerne af FN i 1966. Artikel 17 i denne konvention omhandler beskyttelsen af privatsfæren. I forbindelse med klager over andre stater har alle UKUSA-stater underlagt sig de beslutninger, der træffes af den Menneskerettighedskomité, som er nedsat i henhold til konventionens artikel 41. USA har

---

[1] Deutsches Bundesverfassungsgericht (BVerfG), 1 BvR 2226/94 vom 14.7.1999, Abs. Nr. 187 "Eingriff ist [...] schon die Erfassung selbst, insofern sie die Kommunikation für den Bundesnachrichtendienst verfügbar macht und die Basis des nachfolgenden Abgleichs mit den Suchbegriffen bildet."

[2] Jf. rapport til den amerikanske Kongres fra slutningen af februar 2000: "Legal Standards for the Intelligence Community in Conducting Electronic Surveillance", http://www.fas.org/irp/nsa/standards.html, der henviser til Foreign Intelligence Surveillance Act (FISA), i Titel 50 Kapitel 36 U.S.C. § 1801 ff. og Exec. Order No. 12333, 3 C.F.R. 200 (1982), i Titel 50, Kapitel 15 U.S.C. § 401 ff., http://www4.law.cornell.edu/uscode/50/index.html.

[3] Art. 12 verdenserklæringen om menneskerettigheder; art. 17 FN's internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder; art. 7 i EU-charteret, art. 8 EMK; OECD-rådets henstilling om retningslinjer vedrørende informationssystemers sikkerhed, vedtaget den 26./27.11.1993 C(92) 188/Final; art. 7 i Europarådets konvention om beskyttelse af det enekelte menneske i forbindelse med elektronisk databehandling; jf. STOA-rapporten om overvågningsteknologiens udvikling samt risikoen for misbrug af økonomiske oplysninger; Vol 4/5: The legality of the interception of electronic communications: A concise survey of the principal legal issues and instruments under international, European and national law“ (Chris Elliot), oktober 1999, 2.

[4] FN's internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder, vedtaget af FN's generalforsamling den 16. 12. 1966.

dog ikke underskrevet tillægsprotokollen[1], som udvider Menneskerettighedskomiteens beføjelser til også at omfatte klager fra den enkelte borger. Den enkelte har derfor i tilfælde af krænkelse af konventionen ingen mulighed for at indbringe en sag mod USA for Menneskerettighedskomiteen.

Også på EU-plan forsøger man at gennemføre en særlig europæisk beskyttelse af de grundlæggende rettigheder ved indførelse af et EU-charter om grundlæggende rettigheder. I charterets artikel 7 under overskriften "Respekt for privatlivet og familielivet" nævnes retten til respekten for den enkeltes kommunikation sågar eksplicit[2]. Desuden fastlægges i artikel 8 den grundlæggende ret til "Beskyttelse af personoplysninger". Det kunne beskytte den enkelte borger i de tilfælde, hvor vedkommendes personoplysninger behandles (elektronisk eller på anden vis), hvilket som regel er tilfældet ved aflytning og altid ved anden opsnapning.

Charteret er indtil videre ikke indarbejdet i traktaten. Det har derfor kun bindende virkning for de tre institutioner, som ved den højtidelige proklamation i Nice den 7. december 2000 underkastede sig dets bestemmelser: Rådet, Kommissionen og Europa-Parlamentet. De er , så vidt det er ordføreren bekendt, ikke involveret i efterretningsvirksomhed. Også hvis charteret får fuld virkning ved optagelse i traktaten, må der tages hensyn til dets begrænsede anvendelsesområde. I henhold til artikel 51 er charteret "rettet til Unionens institutioner og organer ... samt til medlemsstaterne, dog kun når de gennemfører EU-retten." Charteret ville derved have relevans for forbuddet mod konkurrenceforvridende statsstøtte (jf. kapitel 7, 7.3.)

Den europæiske menneskerettighedskonvention er det eneste effektive instrument på internationalt plan i forbindelse med beskyttelse af privatsfæren.

8.3. Den europæiske menneskerettighedskonvention (EMK)

8.3.1. EMK's betydning for EU

Den beskyttelse af de grundlæggende rettigheder, som ydes ved EMK, får særlig betydning derved, at alle EU-medlemsstater har ratificeret konventionen, og at den danner et ensartet europæisk beskyttelsesniveau. Signatarstaterne har indgået en folkeretlig forpligtelse til at sikre de rettigheder, der er fastlagt i EMK, og har underlagt sig de domme, der afsiges af Menneskerettighedsdomstolen i Strasbourg. Nationale bestemmelsers overensstemmelse med EMK kan derfor efterprøves af Menneskerettighedsdomstolen og signatarstaterne kan i tilfælde af en krænkelse af menneskerettighederne dømmes og forpligtes til at udbetale en erstatning. Desuden har EMK vundet i betydning ved, at De Europæiske Fællesskabers Domstol i sine afgørelser i forbindelse med efterprøvning af love gentagne gange har henvist til den sammen med medlemsstaternes retsprincipper. Med Amsterdam-traktaten blev EU's forpligtelse til at respektere de grundlæggende rettigheder, således som de er garanteret i EMK, optaget i traktaten, jf. artikel 6, stk. 2.

8.3.2. Rækkevidden af EMK's rumlige og personlige beskyttelse

De rettigheder, der garanteres i EMK, er universelle menneskerettigheder og er derfor ikke bundet til et statsborgerskab. De garanteres enhver person under signatarstaternes jurisdiktion.

---

[1] Fakultativ protokol til den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder, vedtaget af FN's generalforsamling den 19.12.1966.

[2] "Enhver har ret til privatliv og familieliv, sit hjem og sin kommunikation."

Det betyder, at menneskerettighederne skal garanteres på en stats territorium som helhed, og at lokale undtagelser er en overtrædelse af konventionen. Desuden gælder de også uden for en signatarstats territorium i det omfang, der er tale om statens højhedsområde. Rettighederne i henhold til EMK i forhold til en signatarstat tilkommer også personer uden for territoriet, hvis en signatarstat uden for sit territorium griber ind i privatsfæren[1].

Det sidste er navnlig vigtigt, fordi der er det særlige aspekt ved spørgsmålet om de grundlæggende rettigheder i forbindelse med telekommunikationsovervågning, at der kan være langt mellem den stat, der er ansvarlig for overvågningen, den overvågede og stedet for den konkrete aflytning. Det gælder navnlig for international kommunikation, men i visse omstændigheder også for national kommunikation, hvis oplysningerne overføres via udenlandske ledninger. Det er typisk tilfældet ved udenlandske efterretningstjenesters fremgangsmåde. Og det kan ikke udelukkes, at en efterretningstjeneste videregiver oplysningerne fra en overvågning til andre stater.

8.3.3. Telekommunikationsovervågning og artikel 8 i EMK

I henhold til artikel 8, stk. 1 i EMK har "enhver […] ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sin korrespondance." Beskyttelsen af telefonsamtaler og telekommunikation nævnes ikke eksplicit, men er efter Menneskerettighedsdomstolens afgørelser i kraft af begreberne "privatliv" og "korrespondance" omfattet af den beskyttelse, som ydes ved artikel 8 i EMK.[2] Beskyttelsen af denne grundlæggende ret omfatter ikke kun kommunikationens indhold, men også registrering af yderligere data vedrørende samtalen. Det betyder, at der også er tale om en krænkelse af privatsfæren, hvis en efterretningstjeneste kun registrerer data, såsom forbindelsens tidspunkt og varighed og de valgte numre.[3]
Den grundlæggende ret i henhold til artikel 8, stk. 2, i EMK er ikke uindskrænket. Indgreb i denne ret kan være tilladt, hvis der er et retsgrundlag i den nationale lovgivning.[4]
Bestemmelsen skal være almen tilgængelig og dens konsekvenser skal være forudsigelige.[5]

Medlemsstaterne er ikke frit stillet med hensyn til gennemførelsen af disse indgreb. I henhold til artikel 8 i EMK er de kun tilladt til formål, der er opført i stk. 2; det er navnlig hensynet til den nationale sikkerhed, den offentlige tryghed og orden, forebyggelse af forbrydelser, men også landets økonomiske velfærd[6], hvilket imidlertid ikke berettiger økonomisk spionage, da

---

[1] Menneskerettighedsdomstolen, Loizidou/Tyrkiet, 23.3.1995, Z 62 med yderligere henvisninger "...the concept of 'jursidiction' under this provision is not restricted to the national territory of the High Contracting Parties.[...] responsibility can be involved because of acts of their authorities, whether performed within or outside national boundaries, which produce effects outside their own territory", med henvisning til Menneskerettighedsdomstolen, Drozd og Janousek, 26.6.1992, Z 91. Jf. *Francis G. Jacobs, Robin C. A. White*, The European Convention on Human Rights, Clarendon Press (1996), 21 ff, *Jochen Abr. Frowein*, *Wolfgang Peukert*, Europäische Menschenrechtskonvention, N. P. Engel Verlag (1996), Rz. 4 ff.

[2] Menneskerettighedsdomstolen , Klass u.a., 6.9.1978, Z 41.

[3] Menneskerettighedsdomstolen, Malone, 2.8.1984, Z 83 ff; og Davy, B/Davy/U, Aspekte staatlicher Informationssammlung und Art. 8 MRK, JBl 1985, 656.

[4] Efter Menneskerettighedsdomstolens retspraksis (særlig Sunday Times, 26.4.1979, Z 46 ff, Silver m.fl., 25.3.1983, Z 85 ff) omfatter begrebet "lov" i Art. 8, stk. 2 , ikke kun lov i ordets formelle forstand, men også retsforskrifter på et lavere trin, i visse tilfælde sågar uskrevet ret. Den pågældende skal dog til enhver tid kunne vide, under hvilke omstændigheder et sådant indgreb er muligt. Jf. *Wolfgang Wesseley*, Das Fernmeldegeheimnis – ein unbekanntes Grundrecht? ÖJZ 1999, 491 ff, 495.

[5] Silver u.a., 25.3.1983, Z 87 f.

[6] Menneskerettighedsdomstolen har i et tilfælde accepteret "den økonomiske velfærd" som berettiget grund. Det

artiklen kun omfatter indgreb, som "er nødvendigt i et demokratisk samfund". Til hvert indgreb vælges det mest lempelige middel, der kan føre til resultat, og der må desuden være fyldestgørende garantier mod misbrug.

8.3.4. Betydningen af artikel 8 i EMK for efterretningsvirkomhed

Hvis efterretningstjenesterne i deres virke skal respektere de grundlæggende rettigheder, skal følgende generelle principper overholdes: hvis det af hensyn til den nationale sikkerhed synes at være nødvendigt, at efterretningstjenester skal kunne aflytte telekommunikationsindhold eller i det mindste registrere oplysninger om forbindelser, skal en sådan bestemmelse optages i den nationale lovgivning. Bestemmelsen skal være alment tilgængelig, og konsekvenserne for borgeren skal være forudsigelige, samtidig med at der tages hensyn til de særlige krav med hensyn til fortrolighed. Menneskerettighedsdomstolen har i en udtalelse om, hvorvidt tjenestemænds hemmelige kontrol i forbindelse med sager, der berører den nationale sikkerhed, er i overensstemmelse med konventionens artikel 8, fastslået, at man i dette særlige tilfælde ikke kan påberåbe sig kravet om forudsigelighed som i andre tilfælde.[1] Domstolen har også krævet, at det altid skal fremgå af loven, under hvilke omstændigheder og på hvilke betingelser den offentlige anklager kan indlede et hemmeligt og derved potentielt farligt indgreb i privatsfæren.[2]

Hvis efterretningsvirksomhed skal være i overensstemmelse med menneskerettighederne, må man være opmærksom på, at hensynet til den nationale sikkerhed ganske vist kan gøre den berettiget, men at det i henhold til artikel 8, stk. 2, i EMK er underlagt proportionalitetsprincippet. Selv den nationale sikkerhed kan kun bruges som berettigelse for indgreb, når de er nødvendige i et demokratisk samfund. Menneskerettighedsdomstolen har entydig fastslået, at en stats interesse i at beskytte den nationale sikkerhed må afvejes mod indgrebets omfang og borgerens interesse i respekten for privatsfæren.[3] Indgrebene er ikke begrænset til det strengt nødvendige, men det er ikke tilstrækkeligt, at de blot er nyttige eller ønskværdige.[4] Den opfattelse, at aflytning af al telekommunikation er den bedste beskyttelse mod organiseret kriminalitet, ville være i strid med artikel 8 i EMK, selv om den skulle være tilladt i henhold til national lovgivning.

På grund af efterretningsaktiviteternes særlige karakter, som kræver hemmeligholdelse og derved en særlig afvejelse af interesser, er der desto mere brug for gode kontrolmuligheder. Domstolen har eksplicit påpeget, at et hemmeligt overvågningssystem til beskyttelse af den nationale sikkerhed rummer den fare, at det under foregivende af at forsvare demokratiet undergraver eller sågar ødelægger det. Derfor er det nødvendigt med adækvate og effektive garantier mod sådant misbrug.[5] En efterretningstjenestes legitime virksomhed er kun i overensstemmelse med de grundlæggende rettigheder, hvis den pågældende EMK-stat har

---

drejede sig om videregivelse af medicinske oplysninger, som var vigtige for tildeling af offentlige ydelser. M.S./Schweden, 27.8.1997, Z 38, og i et tilfælde, hvor der var tale om udvisning fra Nederlanden af en person , som levede af bistandsydelser, efter at grunden for hendes opholdstilladelse var bortfaldet. Ciliz/Nederlandene, 11.7.2000, Z 65.

[1] Menneskerettighedsdomstolen, Leander, 26.3.1987, Z 51.

[2] Menneskerettighedsdomstolen, Malone, 2.8.1984, Z 67.

[3] Menneskerettighedsdomstolen, Leander, 26.3.1987, Z 59, Sunday Times, 26.4.1979, Z 46 ff.

[4] Menneskerettighedsdomstolen, Silver m.fl., 24.10.1983, Z 97.

[5] Menneskerettighedsdomstolen, Leander, 26.3.1987, Z 60.

etableret fyldestgørende kontrolsystemer og andre garantier mod misbrug. Domstolen lagde i forbindelse med Sveriges efterretningsvirksomhed stor vægt på tilstedeværelsen af parlamentarikere i politiets kontrolorgan, og overvågningen ved justitsministeren, parlamentets ombudsmand og retsudvalget. Ud fra denne betragtning forekommer det betænkeligt, at Frankrig, Grækenland, Irland, Luxemburg og Spanien ikke har et tilsynsudvalg for efterretningstjenester[1] og at de heller ikke har et kontrolsystem, som kan sidestilles med den parlamentariske ombudsmand i de nordiske lande.[2] Det er derfor glædeligt, at forsvarsudvalget i den franske Assemblée Nationale bestræber sig på nedsættelse af et kontroludvalg[3], navnlig fordi Frankrig i teknisk og geografisk henseende råder over bemærkelsesværdige kapaciteter inden for efterretningsvirksomhed.

8.4. Pligten til at være på vagt over for udenlandske efterretningstjenester

8.4.1. Omgåelse af artikel 8 i EMK ved at inddragelse af udenlandske efterretningstjenester

Som det allerede er udførligt belyst, skal signatarstaterne opfylde en række forudsætninger for at sikre, at deres efterretningstjenester opfylder forpligtelserne i henhold til artikel 8 i EMK. Det siger sig selv, at disse efterretningstjenester ikke kan frigøre sig for disse forpligtelser ved at gribe tilbage til andre efterretningstjenester, som er underlagt mindre strenge regler. Ellers ville legalitetsprincippet og dets to elementer - tilgængelighed og forudsigelighed - være gjort virkningsløse og Menneskerettighedsdomstolens retspraksis indholdsmæssigt svækket.

Det betyder for det første, at udveksling af data mellem efterretningstjenester er underkastet begrænsninger. En efterretningstjeneste kan kun få oplysninger fra en anden efterretningstjeneste, hvis videregivelsen er i overensstemmelse med landets egen lovgivning. Den ved lov fastsatte rækkevidde af efterretningstjenesternes aktioner må ikke udvides ved aftaler med andre tjenester. Ligeledes må den kun udføre efterretningsvirksomhed for en anden efterretningstjeneste efter dennes anvisninger, når den har forvisset sig om , at de er i overensstemmelse med gældende national ret. Selv om oplysninger er beregnet til en anden stat, ændrer det intet ved det forhold, at et indgreb, som ikke er forudsigeligt for borgeren, er en krænkelse af denne persons grundlæggende ret.

For det andet må EMK-staterne ikke lade fremmede efterretningstjenester udføre deres virke på deres højhedsområde, hvis der foreligger begrundet formodning om, at de udenlandske tjenesters virksomhed ikke opfylder forpligtelserne i henhold til EMK.[4]

---

[1] Ordføreren er bekendt med, at hverken Luxembourg eller Irland har en udenlandsk efterretningstjeneste, og at de ikke driver Sigint. Kravet om en særlig kontrolinstans vedrører her kun efterretningstjenester inden for landets grænser.

[2] For kontrollen med efterretningstjenester i medlemsstaterne jf. kapitel 9.

[3] Det franske lovforslag ("Proposition de loi tendant à la création de délégations parlementaires pour le renseignement") og betænkningen herom af Arthur Paecht, medlem af det franske parlament, Rapport fait au nom de la Commission de la défense nationale et des forces armées sur la proposition de loi (N° 1497) de M. Paul Quilès et plusieurs de ses collègues tendant à la création d'une délégation parlementaire pour les affaires de renseignement, enregistré à la Présidence de l'assemblée nationale le 23. novembre 1999.

[4] *Dimitri Yernault*, "Echelon" et l'Europe. La protection de la vie privée face à l'espionnage des communications, Journal des tribunaux, Droit Européen 2000, 187 ff.

8.4.2. Konsekvenserne af at tåle ikke-europæiske efterretningstjenesters virke på EMK-staternes territorium

8.4.2.1. Menneskerettighedsdomstolens relevante retspraksis

Med ratificering af EMK har signatarstaterne forpligtet sig til at lade udøvelsen af deres suverænitet underkaste en kontrol med respekten for de grundlæggende rettigheder. De kan ikke tilsidesætte denne forpligtelse ved at afstå fra deres suverænitet. Disse stater er fortsat ansvarlige for deres territorium og derved forpligtet over for EU-borgerne, også i det tilfælde, hvor udøvelse af suveræniteten sker ved en anden stats efterretningstjeneste. Menneskerettighedsdomstolen bekræfter imidlertid i sin retspraksis, at signatarstaterne er pligtige til at træffe positive foranstaltninger for at beskytte privatsfæren, således at den grundlæggende rettighed i henhold til artikel 8 i EMK ikke krænkes af private (!), dvs. også på horisontalt plan, hvor den enkelte ikke står over for myndighederne, men en anden person.[1] Hvis en stat tillader, at en udenlandsk efterretningstjeneste udøver sin virksomhed på dette lands territorium, er der meget større behov for beskyttelse, fordi det i så fald er en anden myndighed, der udøver sin overhøjhed. Det forekommer kun at være logisk, at staten må føre tilsyn med, at den efterretningsvirkomhed, der udøves på dens territorium, er i overensstemmelse med menneskerettighederne.

8.4.2.2. Konsekvenser for aflytningsanlæg

I Tyskland har man i Bad Aibling stillet et eget territorium til rådighed for USA udelukkende til brug for satellitovervågning. I Menwith Hill i Storbritannien blev der givet tilladelse til anvendelse af et areal til samme formål. Hvis en amerikansk efterretningstjeneste via disse anlæg foretager aflytning af ikke-militær kommunikation fra private eller virksomheder, som har oprindelse i en stat, der har tiltrådt EMK, udløser det tilsynspligten i henhold til EMK. Det betyder i praksis, at Tyskland og Det Forenede Kongerige som kontraherende parter i EMK er pligtige til at forvisse sig om, at den amerikanske efterretningstjeneste i sit virke respekterer de grundlæggende rettigheder. Det er desto mere vigtigt, eftersom repræsentanter for ngo'er og medierne gentagne gange har udtrykt deres bekymring over NSA's fremgangsmåde.

8.4.2.3. Konsekvenser for aflytning foranlediget af udenlandske tjenester

I Morwenstow i Storbritannien gennemføres efter oplysningerne fra GCHQ aflytning af civil kommunikation i samarbejde med NSA og strikt efter dennes anvisninger, og disse oplysninger videregives som råmateriale til USA. Også i de tilfælde, hvor arbejdet udføres for tredjepart, er man pligtig til at efterprøve, om opgaven opfylder kravet om respekt for de grundlæggende rettigheder.

8.4.2.4. Særlig omhu ved tredjelande

Er der tale om EMK-stater, kan man til en vis grad gensidigt gå ud fra, at den anden stat også opfylder sine forpligtelser i henhold til konventionen. Det gælder i hvert fald, indtil det er bevist, at en EMK-stat systematisk og vedvarende overtræder EMK. USA har imidlertid ikke undertegnet EMK og har heller ikke underkastet sig et tilsvarende kontrolsystem. De amerikanske efterretningstjenesters aktiviteter er underlagt meget nøje regler, for så vidt angår

[1] Menneskerettighedsdomstolen, Abdulaziz, Cabales og Balkandali, 28.5.1985, Z 67; X u Y/Nederlandene, 26.3.1985, Z 23; Gaskin vs Det Forenede Kongerige 7.7.1989, Z 38; Powell og Rayner, 21.2.1990, Z 41.

amerikanske borgere hhv. personer, som har legalt ophold i USA. Der gælder imidlertid andre regler for NSA's virksomhed i udlandet, og mange af disse regler er tilsyneladende fortrolige og derved utilgængelige. Det forekommer endnu mere foruroligende, at den amerikanske efterretningstjeneste ganske vist er underlagt kontrol fra udvalg i Kongressen og Senatet, men at disse parlamentariske udvalg kun udviser ringe interesse for NSA's aktivitet i udlandet.

Det synes derfor at være på sin plads at appellere til Tyskland og Det Forenede Kongerige om at tage de forpligtelser, der udspringer af EMK, alvorligt og gøre NSA's udførelse af yderligere efterretningsvirksomhed på deres territorium betinget af, at den opfylder EMK-bestemmelserne. I den sammenhæng er der tre centrale aspekter, som man bør holde sig for øje:

1. I henhold til EMK må indgreb i privatsfæren kun ske på grundlag af retsforskrifter, som er alment tilgængelige, og hvis konsekvenser er forudsigelige for borgeren. Dette krav er kun opfyldt, hvis USA gør det klart for den europæiske befolkning, hvordan og under hvilke forhold aflytningen finder sted. I det omfang, hvor dette virke er uforeneligt med EMK, må bestemmelserne tilpasses til det europæiske beskyttelsesniveau.

2. I henhold til EMK må indgreb ikke gå længere end nødvendigt. Derfor må man vælge det lempeligste middel. For EU-borgeren må et indgreb, der gennemføres fra europæisk side, skønnes at være mindre alvorligt end et indgreb fra amerikansk side, da borgeren i første tilfælde kan påberåbe sig sin grundlæggende ret hos nationale instanser.[1] Indgreb må derfor i videst muligt omfang ske fra tysk hhv. engelsk side, følgelig i hvert fald de indgreb, der sker af hensyn til strafferetsplejen. Fra amerikansk side har man gentagne gange forsøgt at bruge påstande om korruption og bestikkelse som berettigelse for aflytning af telekommunikation.[2] Det bør påpeges overfor USA, at alle EU-stater råder over en velfungerende strafferetspleje. Foreligger der grund til mistanke, må USA overlade retsforfølgelsen til værtslandene. Foreligger der ingen grund til mistanke, må overvågningen anses for at være uforholdsmæssig, følgelig en krænkelse af menneskerettighederne, og derfor ikke tilladt. Der foreligger derfor kun forenelighed med EMK, hvis USA begrænser sig til overvågningsforanstaltninger, som er nødvendige for den nationale sikkerhed, men afstår fra overvågning med henblik på strafferetlig forfølgelse.

3. Som allerede anført, stiller Menneskerettighedsdomstolen i sin retspraksis tilstedeværelse af fyldestgørende kontrolsystemer og garantier mod misbrug som forudsætning for overensstemmelse med de grundlæggende rettigheder. Det betyder, at den amerikanske telekommunikationsovervågning fra europæisk territorium kun er i overensstemmelse med menneskerettighederne, hvis USA i de tilfælde, hvor den fra europæisk territorium tapper kommunikation af hensyn til den nationale sikkerhed, sikrer en tilsvarende effektiv kontrol hhv. hvis NSA i sit virke på europæiske territorium underkaster sig de kontrolforanstaltninger, der gælder i den stat, hvor tapningen finder sted (dvs. Tyskland eller Storbritannien).

Kun efter opfyldelse af de i disse tre punkter nedfældede krav kan man sikre, at USA's fremgangsmåde ved aflytning af telekommunikation er i overensstemmelse med EMK, og at det

[1] Derved opfyldes også kravene i Art. 13 i EMK, som giver enhver, der krænkes i sine rettigheder adgang til effektiv oprejsning for en national myndighed.

[2] *James Woolsey* (forhenværende direktør for CIA), Why America Spies on its Allies, The Wall Street Journal Europe, 22.3.2000, 31; idem., Remarks at the Foreign Press Center, Transskript, 7.3.2000, http://cryptome.org/echelon-cia.htm.

ved EMK garanterede ensartede beskyttelsesniveau i Europa opretholdes.

9. Er EU's borgere tilstrækkeligt beskyttede over for efterretningsvirksomhed?

9.1. Beskyttelse over for efterretningsvirksomhed: en opgave for de nationale parlamenter

Om end efterretningstjenesternes aktiviteter i fremtiden kan henføres under FUSP (den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik), er der endnu ikke udarbejdet bestemmelser herom på EU-plan[1], og ordninger om beskyttelse af borgere over for efterretningstjenesternes aktiviteter afhænger alene af de nationale retssystemer.

De nationale parlamenter har her en dobbelt funktion: som lovgiver træffer de afgørelser om efterretningstjenesternes karakter og beføjelser og udformningen af ordninger vedrørende kontrol heraf. Som det er redegjort detaljeret for i de forrige kapitler, skal de nationale parlamenter, når det drejer sig om spørgsmål, hvorvidt telekommunikationskontrol er tilladt overholde de begrænsninger, der er fastsat i artikel 8 i den europæiske menneskerettighedskonvention, dvs. relevante bestemmelser skal være nødvendige og forholdsmæssige og deres konsekvenser for den enkelte skal være forudsigelige. Desuden skal der fastlægges tilstrækkelige og effektive kontrolforanstaltninger vedrørende kontrolmyndighedernes beføjelser.

Desuden spiller de nationale parlamenter i de fleste lande en aktiv rolle som kontrolmyndighed, da kontrol med den udøvende myndighed (og dermed også med efterretningstjenesterne) udover lovgivningen udgør et parlaments anden "klassiske" opgave. Der er imidlertid store forskelle i udøvelsen af denne kontrol i EU's medlemsstater, ofte findes der parlamentariske og ikke-parlamentariske organer side om side.

9.2. De nationale myndigheders beføjelser til gennemførelsen af overvågningsforanstaltninger

Overvågningsforanstaltningerne skal fra statens side som en generel regel have til formål at håndhæve loven, opretholde ro og orden og beskytte national sikkerhed[2] (over for udlandet).

I alle medlemsstater kan princippet om hemmelig telekommunikation brydes, når formålet er at håndhæve loven, forudsat der er tilstrækkelig bevis for, at en person har begået en forbrydelse (eventuelt under særlige alvorlige omstændigheder). Da indgreb i udøvelsen af retten til privatsfæren er alvorlig, kræves generelt en dommerkendelse til en sådan aktion[3]. Kendelsen indeholder præcise oplysninger om kontrollens tilladte varighed, de relevante kontrolforanstaltninger og tilintetgørelse af indsamlede data.

---

[1] Se kapitel 7.

[2] Disse målsætninger anerkendes også i artikel 8, stk. 2, i den europæiske menneskerettighedskonvention som grunde, der berettiger indgreb i privatlivet. Jf. også ovennævnte kapitel 8.3.2.

[3] Britisk ret er en undtagelse, da indenrigsministeren har beføjelse til at udstede sådanne afgørelser (Regulation of Investigatory Powers Act 2000, Section 5 (1) og (3) (b).

For at garantere national sikkerhed og orden udvides statens ret til at indhente oplysninger udover individuelle undersøgelser i tilfælde af konkret mistanke om at en forbrydelse er begået. Nationale love giver staten tilladelse til at træffe supplerende foranstaltninger for at sikre oplysninger om bestemte personer eller grupper med henblik på på et tidligt tidspunkt at afsløre ekstremistbevægelser eller undergrundsbevægelser, terrorisme og organiseret kriminalitet. Indsamlingen af relevante data samt analyse heraf foretages af særlige indenrigsefterretningstjenester.

Endelig gennemføres en stor del af kontrolforanstaltninger med henblik på at beskytte statens sikkerhed. Som generel regel henhører ansvaret for at bearbejde, analysere og forelægge relevant oplysning om udlandet under statens egen udenrigsefterretningstjeneste[1]. Målet for overvågningen er som regel ingen konkret enkeltperson, men snarere et bestemt område eller bestemte frekvenser. Alt afhængig af, hvilke midler og juridiske beføjelser de eksterne efterretningstjenester råder over kan overvågning omfatte et vidt spektrum, der varierer fra ren militær overvågning af kortbølgeradiotransmissioner til overvågning af alle udenlandske telekommunikationsforbindelser. I visse medlemsstater er overvågning af telekommunikationsmidler alene for at indhente oplysninger ganske enkelt forbudt[2], i andre medlemsstater – i visse tilfælde efter tilladelse fra en uafhængig kommission[3] foretages overvågningen på grundlag af en ministeriel ordre[4] for nogle kommunikationsveje endog uden nogen form for indskrænkning[5]. De forholdsvis vide beføjelser, som visse udenlandske efterretningstjenester nyder, kan begrundes af, at deres aktiviteter er målrettet mod overvågning af udenlandsk kommunikation og således kun vedrører en lille del af deres egne borgere og bekymringen herom derfor er væsentlig mindre.

9.3. Kontrol med efterretningstjenesterne

Det er derfor særlig vigtig med en effektiv og omfattende kontrol, for det første fordi en efterretningstjeneste arbejder hemmeligt og på længere sigt, således at de berørte personer først længe efter overvågning eller alt afhængig af retssituationen slet ikke erfarer, at de er mål for en overvågning, og for det andet fordi overvågningsforanstaltninger ofte vedrører bredere, vagt definerede persongrupper, således at staten meget hurtigt kan indhente en stor mængde personlige oplysninger.

Uafhængig af formen står alle kontrolorganer naturligvis over for samme problem, at det på grund af efterretningstjenesternes særlige karakter, ofte er yderst vanskeligt at fastslå, om alle oplysninger er forelagt, eller om en del tilbageholdes. Derfor må bestemmelserne herom

---

[1] Med hensyn til udførlig redegørelse for de eksterne efterretningstjenesters aktivitet, se kapitel 2.

[2] Bl.a. i Østrig og Belgien.

[3] Bl.a. i Tyskland, lov om indskrænkning af post- og telekommunikationshemmelighed (lov om artikel 10 i grundloven). I henhold til artikel 9 skal Kommissionen orienteres (undtagen ved fare for at forsinkelsen kan hindre aktionen) inden overvågningen gennemføres.

[4] Bl.a. i Storbritannien (Regulation of Investigatory Powers Act, Section 1) og i Frankrig for kabelkommunikation (Artikel 3 une 4 Loi 91-646 af 10. juli 1991, loi relative au secret des correspondances émises par la voie des télécommunications).

[5] Bl.a. for kabelkommunikation i Frankrig (Artikel 20 Loi 91-646 af 10. juli 1991, loi relative au secret des correspondances émises par la voie des télécommunications).

udarbejdes meget omhyggeligt. Principielt kan man gå ud fra, at overvågningen er yderst effektiv og indebærer en vidtgående garanti for, at indgreb er i overensstemmelse med loven, hvis beføjelser til at beordre overvågning af telekommunikationsmidler er forbeholdt de øverste administrative myndigheder, hvis overvågning alene kan gennemføres på grundlag af en dommerkendelse og hvis et uafhængigt organ kontrollerer gennemførelsen af overvågningsforanstaltningerne. Desuden er det ud fra demokratiske og forfatningsmæssige hensyn ønskeligt, at efterretningstjenestens arbejde som helhed underlægges kontrol af et parlamentarisk organ i overensstemmelse med princippet om magtfordeling.

Dette er i vidt omfang gennemført i Tyskland. Her bestemmes telekommunikationsovervågningsforanstaltninger på nationalt plan af den ansvarlige forbundsminister. Med mindre der er risiko for, at yderligere forsinkelse kan hindre aktionen, må en uafhængig kommission, der ikke er bundet af regeringsinstruktioner forud for gennemførelsen af overvågningsforanstaltninger ("G-10-Kommission"[1]) underrettes, således at den kan afgøre, om der er behov for den foreslåede foranstaltning og om den er tilladt. I de tilfælde, hvor den tyske forbundsefterretningstjeneste, BND, har tilladelse til at gennemføre overvågning af ikke-kabeltelekommunikation gennem filtrering på grundlag af søgebegreber træffer Kommissionen afgørelse om disse søgebegreber er tilladte. G-10-Kommissionen er ligeledes ansvarlig for at kontrollere, at de personer, der er underkastet kontrol, får meddelelse herom i henhold til loven, og at BND tilintetgør indsamlede data.

Derudover findes der et parlamentarisk kontrolorgan (PKGr)[2], som består af ni medlemmer af Forbundsdagen og fører tilsyn med alle Tysklands tre efterretningstjenesters aktiviteter. PKGr har ret til aktindsigt, til at høre medarbejdere af efterretningstjenesten, at aflægge besøg hos tjenesten og har ret til at indhente oplysninger, og disse kan kun nægtes af tvingende grunde vedrørende adgang til information, hvis det er nødvendigt for at beskytte en tredjeparts ret til privatliv, eller hvis det vedrører kerneområdet af regeringens ansvar. PKGr's drøftelser er hemmelige og medlemmerne er forpligtet til at udvise fuld fortrolighed – også efter at de har nedlagt deres hverv. Halvvejs og ved udløbet af valgperioden forelægger PKGr den tyske Forbundsstat en beretning om sin kontrolaktivitet.

En sådan omfattende kontrol med efterretningstjenesten er imidlertid en undtagelse i medlemsstaterne.

I Frankrig[3] kræves f.eks. kun tilladelse fra premierministeren til overvågningsforanstaltninger som indebærer aftapning af kabelkommunikation. Kun foranstaltninger af denne art er underkastet kontrol af en kommission, der er nedsat til dette formål (Commission nationale de contrôle des interceptions de sécurité), hvis medlemmer omfatter et medlem af parlamentet og en senator. Ansøgning om tilladelse til at gennemføre aflytning forelægges Kommissionens formand af en minister eller dennes repræsentant. Hvis der er tvivl om lovligheden af den forestående foranstaltning kan formanden indkalde til et møde i kommissionen, som udsteder

[1] En udtømmende redegørelse findes i: Parlamentarisk kontrol med efterretningstjenesten i Tyskland (9.9.2000, udgivet af Den Tyske Forbundsdag, den parlamentariske kontrolgruppes sekretariat).

[2] Lov om kontrol med Forbundsstatens efterretningstjenestes aktiviteter (PKGrG) af 17. juni 1999, BGB1 I 1334, idgF.

[3] Loi 91-646 af 10. juli 1991, loi relative au secret des correspondances émises par la voie des télécommunications.

henstillinger, og ved mistanke om en strafbar handling, orienterer statsanklageren. Aflytningsforanstaltninger af hensyn til nationale interesser, som indebærer aflytning af radioudsendelser og således også af satellitkommunikationer, er ikke underkastet nogen form for begrænsning, og heller ikke en kontrolkommission.

Den franske efterretningstjenesters arbejde er i øvrigt ikke underlagt kontrol af et parlamentarisk kontroludvalg, men der arbejdes herpå. Nationalforsamlingens forsvarsudvalg har allerede godkendt et sådant forslag[1], men forslaget er endnu ikke behandlet i plenum.

I Det Forenede Kongerige kræver enhver overvågning af telekommunikation på britisk jord en tilladelse fra indenrigsministeriet. Imidlertid fremgår det ikke klart af lovens formulering, hvorvidt målrettet aflytning af kommunikationsmidler, som kontrolleres via nøgleord, også omfattes af begrebet "aflytning" som defineret i "Regulation of Investigatory Powers Act 2000" (RIP), hvis oplysningerne ikke analyseres på britisk jord, men blot transmitteres til udlandet som "råmateriale". Kontrol med overholdelse med RIP's bestemmelser gennemføres "ex-post" af kommissærer, som udnævnes af premierministeren og enten en fungerende eller tidligere overretsdommere. Den kommissær, der er ansvarlig for aflytning (Interception Commissioner), kontrollerer tildeling af tilladelser til aflytning og bistår ved undersøgelser vedrørende klager over aflytningsforanstaltninger. Intelligence Service Commissioner overvåger tilladelser til efterretningstjenestens og sikkerhedstjenesternes aktiviteter og bistår undersøgelser vedrørende klager over disse tjenester. Investigatory Powers Tribunal, som ledes af en overretsdommer, undersøger alle klager vedrørende aflytningsforanstaltninger og ovennævnte tjenesters aktiviteter.

Intelligence and Security Committee (ISC)[2], som kontrollerer alle tre civile efterretningstjenesters (M15, M16 og GCHQ) aktiviteter, står for den parlamentariske kontrol. Dette udvalg er navnlig ansvarlig for gennemgang af udgifter og administration samt kontrol af sikkerhedstjenestens, efterretningstjenestens og GCHQ's aktiviteter. Udvalget består af ni medlemmer fra Underhuset og Overhuset, hvoraf ingen må være minister. Til forskel for andre staters kontroludvalg, der som regel vælges af det nationale parlament eller udnævnes af parlamentets formand, udnævnes de af premierministeren i samråd med lederen af oppositionen.

Disse eksempler viser allerede klart, at beskyttelsesniveauet varierer ret betydeligt. Med hensyn til parlamentarisk kontrol ønsker ordføreren at understrege, at det er meget vigtigt, at der findes særlige kontroludvalg, der er ansvarlige for tilsyn med efterretningstjenesternes aktiviteter. De har frem for hovedudvalgene den fordel, at de nyder større tillid hos efterretningstjenesterne, da deres medlemmer er bundet af reglen om fortrolighed og møderne finder sted for lukkede døre. Desuden har de med henblik på udførelsen af deres særlige opgaver specielle rettigheder, der er altafgørende for kontrol med hemmelige aktiviteter.

---

[1] Jf. lovforslag "Proposition de loi tendant à la création de délégations parlementaires pour le renseignement" og betænkning herom af *Arthur Paecht*, Rapport fait au nom de la Commission de la défense nationale et des forces armées sur la proposition de loi (N° 1497) de M. Paul Quilès et plusieurs de ses collègues tendant à la création d'une délégation parlementaire pour les affaires de renseignement, enregistré`à la Présidence de L'Assemblée nationale le 23 novembre 1999.

[2] Intelligence Services Act 1994, Section 10.

Det er glædeligt, at de fleste af EU's medlemsstater har nedsat et særligt parlamentarisk kontroludvalg, der skal gennemgå efterretningstjenesternes aktiviteter. I Belgien[1], Danmark[2], Tyskland[3], Italien[4], Nederlandene[5] og Portugal[6] findes der et parlamentarisk kontroludvalg, som både er ansvarlig for kontrol med militære og civile efterretningstjenester. I Det Forenede Kongerige[7] overvåger det særlige kontroludvalg kun (om end væsentlig mere omfattende) civile efterretningstjenester, mens den militære efterretningstjeneste overvåges af det normale forsvarsudvalg. I Østrig[8] henhører de to grene af efterretningstjenesten under to separate kontroludvalg, som imidlertid er organiseret på samme måde og har de samme rettigheder. I de nordiske lande Finland[9] og Sverige[10] varetages opgaver vedrørende parlamentarisk kontrol af ombudsmænd, som er uafhængige og vælges af parlamentet. I Frankrig, Grækenland, Irland, Luxembourg og Spanien findes der ikke noget parlamentarisk udvalg, og kontrolopgaverne varetages her kun af hovedudvalgene som led i det almindelige parlamentariske arbejde.

9.4. Vurdering af situationen for de europæiske borgere

Situationen i Europa synes utilfredsstillende for de europæiske borgere. De nationale efterretningstjenesters beføjelser inden for overvågning af telekommunikation varierer ret betydeligt i omfang, og det samme gælder kontroludvalgenes beføjelser. Ikke alle de medlemsstater, som har en efterretningstjeneste, har nedsat uafhængige parlamentariske kontrolorganer med passende overvågningsbeføjelser. Man er endnu langt fra et ensartet beskyttelsesniveau.

Fra et europæisk synspunkt er dette så meget mere beklageligt som denne situation ikke først og fremmest berører de pågældende medlemsstaters borgere, som kan påvirke beskyttelsesniveauet gennem deres stemme ved valg. Den uheldige virkning rammer først og

---

[1] Comité permanent de contrôle des services de renseignements et de sécurité, Comité permanent R, Loi du 18. juli 1991/IV, organique de contrôle des services de police et de renseignements.

[2] Udvalget vedrørende efterretningstjenesterne, Lov om etablering af et udvalg om forsvarets og politiets efterretningstjenester, lov 378 af 6/7/88.

[3] Das parlamentarische Kontrollgremium (PKGr), Gesetz über die Kontrolle nachrichtendienstlicher Tätigkeit des Bundes (PKGrG) af 17. juni 1999 BGB1 I 1334 idgF.

[4] Comitato parlamentare, L. 24. oktober 1977, n. 801, Art. 11, Istituzione e ordinamento dei servizi per le informazioni e la sicurezza e disciplina del segreto di Stato.

[5] Tweede-Kamercommissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten, 17. Reglement van orde van de Tweede Kamer der Staten-General, Art. 22.

[6] Conselho de Fiscalização dos Serviços de Informações (CFSI), Lov 30/84 af 5. september 1984, ændret ved Lov 4/95 af 21. februar 1995, Lov 15/96 af 30. april 1996 og Lov 75-A/97 af 22. juli 1997.

[7] Intelligence and Security Committee (ESC), intelligence services act 1994, Section 10.

[8] Stående underudvalg under det nationale forsvarsudvalg, der er ansvarlig for kontrol med efterretningsforanstaltninger for at beskytte militær sikkerhed og det stående underudvalg under udvalget om interne anliggender, der er ansvarlig for kontrolforanstaltninger for at beskytte forfatningsorganer og deres handlekraft (Art. 52a B-VG, §§ 32b ff forretningsordenen 1975.

[9] Ombudsmand, retslig grundlag for politikontrol (SUPO): Poliisilaki 493/1995 §33 og Laki pakkokeinolain 5 a luvun muuttamisesta 366/1999 §15, for militæret: Poliisilaki 493/1995 §33 og Laki poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa 1251/1995 §5.

[10] Rikspolisstyrelsens ledning, Förordning (1989:773) med instruktion for Rikspolisstyrelsen (Forordning (1989:773) om nationale politimyndigheder).

fremmest statsborgere fra andre lande, eftersom efterretningstjenester i sagens natur arbejder udenlands. Enkeltpersoner er for det meste værgeløse over for udenlandske systemer, og her er behovet for beskyttelse endnu større. Man må heller ikke glemme, at EU-borgere på grund af efterretningstjenesternes særlige karakter kan rammes af flere efterretningstjenesters aktiviteter samtidig. I denne forbindelse er det ønskeligt med et ensartet beskyttelsesniveau i overensstemmelse med demokratiske principper. Det bør også overvejes, om databeskyttelsesbestemmelser kunne gennemføres på EU-plan.

Desuden vil spørgsmålet om beskyttelse af europæiske borgere blive placeret i en fuldstændig ny sammenhæng, når de første skridt som led i en fælles sikkerhedspolitik tages i retning af samarbejde mellem medlemsstaternes efterretningstjenester. Borgerne vil så forvente, at de europæiske institutioner vedtager passende sikkerhedsbestemmelser. Europa-Parlamentet skal som fortaler for konstitutionelle principper således kræve, at det som et demokratisk valgt organ tildeles de beføjelser, der er nødvendige for at gennemføre passende kontrol. Europa-Parlamentet skal imidlertid også skabe forudsætningerne for en fortrolig behandling af følsomme data af denne art og af andre hemmelige dokumenter i et særligt udvalg, hvis medlemmer har tavshedspligt. Først når disse forudsætninger er opfyldt, vil det være realistisk og med henblik på et effektivt samarbejde mellem efterretningstjenesterne – som er en forudsætning for en seriøs fælles sikkerhedspolitik – forsvarligt at kræve disse kontrolrettigheder.

10. Beskyttelse mod økonomisk spionage

10.1. Spionagens mål: erhvervslivet

Hvad angår fortrolighed kan en virksomheds informationer opdeles i tre kategorier. For det første oplysninger, der bevidst gives **størst mulig udbredelse**. Dertil hører fakta om virksomhedens produkter (f.eks. produktets egenskaber, pris, osv.) og annonceoplysninger, som bidrager til virksomhedens image.

Der findes også informationer, som **hverken beskyttes eller aktivt udbredes,** fordi de ingen betydning har for virksomhedens konkurrencestilling. Som eksempel kan nævnes datoen for virksomhedens årlige skovtur, kantinens menu, eller faxens mærke.

Og til sidst findes der oplysninger, som **beskyttes mod, at andre får kendskab dertil** .Disse oplysninger beskyttes mod konkurrencen, men også mod staten, hvis en virksomhed ikke vil overholde loven (skat, embargoregler, m.m). Der findes også forskellige grader af fortrolighed frem til strikt hemmeligholdelse, f.eks. af forskningsresultater forud for patentering eller ved fremstilling af våben eller våbendele.[1].

Spionagen afhænger af arten af de oplysninger, som en virksomhed ønsker at hemmeligholde. Er den angribende part en konkurrerende virksomhed, taler man om **konkurrencespionage** (også erhvervsspionage eller industrispionage). Er angriberen en statslig efterretningstjeneste, taler man om **økonomisk spionage**.

10.1.1. De enkelte spionagemål

Strategiske oplysninger, som er vigtige for økonomisk spionage, kan opdeles efter følgende erhvervssektorer og virksomhedsområder:

10.1.1.1. Erhvervssektorer

Det er klart, at der er stor interesse for oplysninger om følgende områder: bioteknologi, genteknologi, medicinteknik, miljøteknik, avanceret computerteknik, software, optoelektronik, billedsensor- og signalteknik, oplagring af data, teknisk keramik, legeringer med stor kapacitet, nanoteknologi. Denne liste er ikke udtømmende og ændrer sig i øvrigt fortløbende i trit med den teknologiske udvikling. På disse områder drejer spionagen sig navnlig om tyveri af forskningsresultater eller særlige produktionsteknikker.

10.1.1.2. Virksomhedsområder

Spionagens angrebspunkter ligger selvfølgelig i områderne forskning og udvikling, indkøb, personale, produktion og distribution, salg, marketing, produktionslinjer og finansielle forhold. Betydningen og værdien af disse data bliver ofte undervurderet (jf. kapitel 10, 10.1.4).

10.1.2. Konkurrencespionage

En virksomheds strategiske position på markedet er afhængig af dens situation med hensyn til

[1] Informationen für geheimschutzbetreute Unternehmen, Bundesministerium für Wirtschaft, 1997.

forskning og udvikling, produktionsprocesser, produktlinier, finansiering, markedsføring, salg, distribution, indkøb og arbejdsstyrken[1]. Oplysninger herom er af stor interesse for enhver konkurrent på markedet, da man derved får indblik i planer og svagheder og kan træffe strategiske modforanstaltninger.

En del af disse oplysninger er offentligt tilgængelig. Der findes specialiserede konsulentfirmaer, som fuldt lovligt kan udarbejde en konkurrenceanalyse, heriblandt ansete firmaer som f.eks. Roland & Berger i Tyskland. „Competitive Intelligence“ er i USA blevet et fast værktøj for virksomhedsledelsen.[2]. Ved professionel bearbejdelse af mange enkeltinformationer skabes et klart situationsbillede.

Overgangen fra lovlig til strafbar konkurrencespionage sker ved valget af de midler, som bruges til at indhente informationerne. Først når de anvendte midler er ulovlige i den pågældende retsorden, overskrider man grænsen til det kriminelle - udarbejdelse af analyser er i sig selv ikke strafbar. De oplysninger, som er af særlig interesse for konkurrenten, bliver selvfølgelig beskyttet mod indgreb og kan kun fås ved at overtræde loven. De teknikker, der anvendes i den sammenhæng, er ikke forskellige fra de almindelige spionagemetoder, som er omhandlet i kapitel 2.

Der foreligger ingen præcise tal for omfanget af konkurrencespionage. Usikkerheden er - ligesom ved den klassiske spionage - meget stor. De involverede parter (den spionerende part og offeret) er ikke interesseret i offentlighed. For de skadelidte virksomheder er det ensbetydende med et tab af image, og den spionerende virksomhed er selvfølgelig heller ikke interesseret i, at dens aktiviteter bliver offentliggjort. Derfor kommer kun få tilfælde for retten.

Alligevel er der igen og igen forlydender om konkurrencespionage i pressen. Ordføreren har desuden drøftet dette spørgsmål med sikkerhedscheferne i et par store tyske virksomheder[3] og med ledelsen i amerikanske og europæiske virksomheder. Konklusionen er den, at konkurrencespionage afsløres regelmæssigt, men at den ikke bestemmer den daglige forretningsgang.

10.2. Skaden som følge af økonomisk spionage

På grund af den store usikkerhed er det ikke muligt at foretage nøjagtige beregninger af omfanget af skaden som følge af konkurrencespionage/økonomisk spionage. Dertil kommer, at en del af de anførte tal bevidst er sat højt. Sikkerhedskonsulenter og sikkerhedstjenester har en forståelig interesse i, at placere skadens omfang i den høje ende af skalaen af det realistisk mulige. Ikke desto mindre gør tallene et vist indtryk.

Allerede i 1998 anslog Max Planck-Instituttet skaden som følge af økonomisk spionage i Tyskland til mindst 8 mia. DM[4]. Formanden for sammenslutningen af sikkerhedskonsulentfirmaer i Tyskland, Klaus-Dieter Matschke, nævner under henvisning til

[1] *Michael E. Porter*, Competitive Strategy, Simon & Schuster (1998).

[2] *Roman Hummelt*, Wirtschaftsspionage auf dem Datenhighway, Hanser Verlag, (1997).

[3] Enkeltheder og navne beskyttet.

[4] IMPULSE,3/97,S.13 ff.

sagkyndige et beløb på 15 mia. DM om .året. Formanden for de europæiske politiorganisationer, Hermann Lutz anslår skaden til 20 mia. DM om året. FBI[1] nævner for årene 1992/1993 en skade på 1,7 mia. US-dollar, som den amerikanske økonomi har lidt som følge af konkurrencespionage og økonomisk spionage. Den forhenværende formand for udvalget om tilsyn med efterretningstjenester i Repræsentanternes Hus, USA taler om 100 mia. US-dollar i tab som følge af mistede kontrakter og yderligere forsknings- og udviklingsomkostninger. Mellem 1990 og 1996 har dette ført til tab af 6 mio. arbejdspladser.[2]

Det er i grunden ikke nødvendigt at kende den nøjagtige skade. Staten er forpligtet til via politi- og efterretningsinstanser at gribe ind mod konkurrencespionage og økonomisk spionage uanset omfanget af den skade, der påføres nationaløkonomien. Tallet for den samlede skade danner heller ikke et brugbart grundlag for virksomhedens beslutninger om beskyttelse af oplysninger og interne foranstaltninger for at beskytte sig mod spionage. Den enkelte virksomhed må selv beregne den største, potentielle skade som følge af tyveri af oplysninger, foretage en vurdering af sandsynligheden for, at spionage finder sted, og afveje de således beregnede beløb mod sikkerhedsomkostningerne. Problemet ligger egentlig ikke i, at der mangler nøjagtige tal for den samlede skade. Det er snarere det, at der bortset fra meget store virksomheder næppe foretages sådanne cost-benefit-beregninger og sikkerheden derfor forsømmes.

10.3. Hvem spionerer?

Ifølge en undersøgelse af firmaet Ernest Young LLP[3] er de vigtigste bagmænd for spionage mod virksomheder konkurrenter (39%), kunder (19%), leverandører (9%) og efterretningstjenester (7%). Det er egne medarbejdere, private spionagefirmaer, betalte hackere og fagfolk fra efterretningstjenester, der udfører spionage.[4]

10.3.1. Egne medarbejdere (insiderdelikt)

Den anvendte litteratur, oplysningerne fremsat af sagkyndige i udvalget, og resultaterne fra ordførerens samtaler med sikkerhedschefer og -myndigheder viser enslydende, at skuffede og utilfredse medarbejdere udgør den største risiko for spionage. Som ansatte har de direkte adgang til oplysninger, de lader sig hyre for penge og spejder efter virksomhedshemmeligheder for deres bagmænd.

Store risici opstår også ved jobskifte. Nu om stunder behøver man ikke længere at kopiere enorme mængder papir for at kunne fjerne vigtige oplysninger fra virksomheden. De indlæses upåagtet på disketter og kan ved skiftet til en ny arbejdsplads tages med til den nye arbejdsgiver.

10.3.2. Private spionagefirmaer

Antallet af private firmaer, som har specialiseret sig i at spejde efter data, er i stadig vækst. Sådanne firmaer beskæftiger til dels tidligere medarbejdere i efterretningstjenester. Disse

---

[1] Erklæring i Kongressen, *Louis J. Freeh*, Director FBI, Statement for the Record, Hearing on Economic Espionage, House Judiciary Committee, Subcommittee on Crime, Washington D.C., 9.5.1996.

[2] *Robert Lyle*, Radio Liberty/Radio free Europe, 10.februar 1999.

[3] Computerzeitung, 30.11.1995, s. 2

[4] *Roman Hummelt*, Spionage auf dem Datenhighway, Hanser Verlag (1997), s. 49ff.

firmaer arbejder ofte som sikkerhedskonsulenter og som detektivbureauer, som på bestilling skaffer oplysninger. Som regel anvendes lovlige metoder, men der findes også firmaer, der benytter ulovlige metoder.

10.3.3. Hackere

Hackere er computerspecialister, som i kraft af deres viden kan skaffe sig adgang til edb-net. I hackertidsalderens første år var det computernørder, som morede sig ved at knække edb-systemers sikkerhedskoder. Nu om stunder findes der hackere, der arbejder på bestilling såvel inden for tjenesterne som på markedet.

10.3.4. Efterretningstjenester

Efter Den Kolde Krigs slutning har efterretningstjenesternes opgaver forrykket sig. International organiseret kriminalitet og økonomiske forhold er nye opgaver.(Jf. kapitel 10.10.5).

10.4. Hvordan spioneres der?

Ifølge oplysningerne fra sikkerhedsmyndighederne og sikkerhedscheferne i store virksomheder anvender man i økonomisk spionage alle afprøvede efterretningsmetoder og -midler (jf. kapitel 2.2.4.). Virksomheder har dog en mere åben struktur end militæret og efterretningstjenester eller regeringsinstanser. Der er derfor betydelige ekstra risici ved økonomisk spionage:

- det er lettere at rekruttere medarbejdere, og en virksomhedskoncerns muligheder med hensyn til sikkerhed kan ikke sammenlignes med sikkerhedsmyndighedernes;
- arbejdspladsens mobilitet bevirker, at vigtige oplysninger kan medtages på en bærbar computer. Tyveri af laptops eller hemmelig kopiering af en harddisk efter indbrud i et hotelværelse er en af standardteknikkerne for økonomisk spionage;
- indbrud i edb-net gennemføres lettere end ved sikkerhedsfølsomme statslige anlæg, mens sikkerhedsbevidstheden og -foranstaltninger netop hos små og mellemstore virksomheder er langt mindre;
- aflytning på stedet (jf. kapitel 3.3.2) er af samme grunde simplere.

Det fremgår af de indhentede oplysninger, at økonomisk spionage hovedsageligt gennemføres på stedet eller ved den mobile arbejdsplads og at de ønskede oplysninger med få undtagelser (jf. kapitel 10, 10.6) ikke kan fås gennem aflytning af de internationale telekommunikationsnet.

10.5. Staters økonomiske spionage

10.5.1. Efterretningstjenesters strategiske økonomiske spionage

Efter Den Kolde Krigs slutning er der i efterretningstjenester opstået ledig kapacitet, som nu i højere grad end hidtil indsættes på andre områder. USA erklærer offentligt, at en del af dens efterretningsvirksomhed også beskæftiger sig med erhvervslivet. Det omfatter f.eks. overvågning af overholdelse af økonomiske sanktioner, overvågning af overholdelse af våbenleveringsregler og produkter med dobbelt anvendelse (dual-use), udviklingerne på råstofmarkederne og situationen på de internationale finansmarkeder. Så vidt det er ordføreren

bekendt, er det ikke kun de amerikanske efterretningstjenester, der beskæftiger sig med dette område, og der er heller ingen omfattende kritik heraf.

10.5.2. Efterretningstjenesters deltagelse i konkurrencespionage

Kritik ytres i de tilfælde, hvor nationale efterretningstjenester misbruges til gennem spionage at skaffe landets egne virksomheder internationale konkurrencefordele. I den sammenhæng kan der skelnes mellem to former:[1].

10.5.2.1. Hightech-stater

Højtudviklede industrilande kan have stort gavn af industrispionage. Ved at udspionere udviklingstilstanden i en bestemt sektor kan der træffes foranstaltninger i forbindelse med landets egen udenrigsøkonomi og støttepolitik, som enten styrker konkurrenceevnen for landets egen industri eller er støttebesparende. Et andet tyngdepunkt kan ligge i udformningen af enkeltheder ved meget store kontrakter (jf. kapitel 10, 10.6).

10.5.2.2. Teknisk mindre avancerede stater

For en del af disse stater drejer det sig om at fremskaffe teknisk knowhow for at kunne indhente et efterslæb hos landets egen industri uden udviklingsomkostninger og licensgebyr. Desuden drejer det sig om fremskaffelse af originale produkter og fremstillingsteknikker med henblik på at opnå konkurrenceevne på verdensmarkedet med billigere (lavere lønomkostninger) kopiprodukter. Det er dokumenteret, at den russiske efterretningstjeneste har fået tildelt denne opgave. I Den Russiske Føderations lov nr. 5 om efterretningsvirksomhed i udlandet nævnes eksplicit fremskaffelse af økonomiske og forskningstekniske oplysninger som en opgave for efterretningstjenesten.
For en anden gruppe stater (herunder Iran, Irak, Syrien, Libyen, Nordkorea, Indien og Pakistan) drejer det sig om fremskaffelse af oplysninger til deres nationale oprustning, fremfor alt på det nukleare område og til fremstilling af biologiske og kemiske våben. En anden aktivitet for efterretningstjenesterne i disse stater er drift af kamuflagefirmaer med henblik på at undgå mistanke i forbindelse med indkøb af dual use-varer.

10.6. Egner Echelon sig til industrispionage?

Afsløring af oplysninger af betydning for konkurrencespionage beror ved den strategiske kontrol af international telekommunikation kun på et tilfælde. Følsomme virksomhedsoplysninger befinder sig jo først og fremmest i selve virksomheden, og **det betyder, at der med henblik på konkurrencespionage først og fremmest gøres forsøg på at få oplysninger via medarbejdere** eller indslusede personer eller ved at trænge ind i det interne edb-net. Kun når følsomme data kommer ud via nettet eller radio (satellit), kan et kommunikationsovervågningssystem anvendes til konkurrencespionage. Det sker systematisk:

- ved virksomheder, der arbejder inden for tre tidszoner, således at mellemresultater sendes fra Europa til Amerika og videre til Asien.
- ved multinationale selskabers videokonferencer via VSAT eller kabel;
- når der forhandles om vigtige kontrakter på stedet (f.eks. i bygge- og anlægssektoren, telekommunikationsinfrastruktur, nyoprettelse af transportsystemer osv.) og der derfra skal føres samråd med hovedkontoret.

[1] Private oplysninger fra en efterretningstjeneste til ordføreren. Kilde beskyttet.

Hvis virksomheder i disse tilfælde ikke beskytter deres kommunikation, giver tapning af denne kommunikation værdifulde oplysninger til konkurrencespionage.

10.7. Offentliggjorte tilfælde

Der findes et antal tilfælde af økonomisk spionage hhv. konkurrencespionage, som er offentliggjort i medierne og i relevant litteratur. En del af disse kilder er undersøgt og har dannet grundlaget for nedenstående tabeller. Det anføres kort, hvem der var involveret, hvornår det skete, hvad det drejede sig om, hvad der var målet og konsekvenserne.
Det er påfaldende, at indberetningerne om et og samme tilfælde for en del er meget forskellige. F.eks. i Enercon-sagen nævnes NSA eller det amerikanske handelsministerium eller den fotograferende konkurrent som gerningsmand.

Sag	Hvem	Hvornår	Hvad	Hvordan	Mål	Følger	Kilde
Air France	DGSE	Til 1994	Samtaler mellem rejsende forretningsfolk	I Air France's kabiner på 1. klasse afsløres skjulte mikrofoner – flyselskabet fremsatte en offentlig undskyldning	Fremskaffelse af informationer	Ikke nævnt	"Wirtschaftsspionage: Was macht eigentlich die Konkurrenz?" af Arno Schütze, 1/98
Airbus	NSA	1994	Informationer om en flyvemaskinehandel mellem Airbus og saudiarabisk flyselskab	Aflytning af faxmeddelelser og telefonsamtaler mellem forhandlingsparterne	Videreformidling af information til de amerikanske konkurrenter Boeing og Mc-Donnell-Douglas	Amerikanerne afslutter 6-million-dollar-forretningen	„Antennen gedreht“, Wirtschaftswoche Nr.46 / 9. november 2000
Airbus	NSA	1994	Kontrakt på 6 mia. dollar med Saudi-Arabien Afsløring af bestikkelse af det europæiske Airbus-konsortium	Aflytning af faxmeddelelser og telefonsamtaler mellem: det europæiske Airbus-konsortium og det saudiske luftfartsselskab/regeringen om kommunikationssatellitter	Afsløring af bestikkelse	McDonnell-Douglas, den amerikanske konkurrent til Airbus, afslutter handelen	Duncan Campbell i STOA 1999, bind 2/5, under henvisning til Baltimore Sun, America's fortress of Spies, by Scott Shane and Tom Bowman, 3.12.1995 og Washington Post, French Recent US Coups in New Espionnage, by William Drozdiak
BASF	Sælger	Ikke nævnt	Beskrivelse af fremgangsmåden for produktion af hudcremeråstof i BASF (kosmetiksektion)	Ikke nævnt	Ikke nævnt	Ingen, fordi afsløret	„Nicht gerade zimperlich“, Wirtschaftswoche Nr.43 / 16. oktober 1992
Forbunds-økonomimi-nisteriet, DE	CIA	1997	Information om hightech-produkter i Forbundsøkonomiministeriet	Benyttelse af agent	Fremskaffelse af informationer	Agenten afsløres ved forsøg og udvises	„Wirtschaftsspionage: Was macht eigentlich die Konkurrenz?“ af Arno Schütze, 1/98
Forbunds-økonomimi-nisteriet, DE	CIA	1997	Baggrunden for Mykonos-processen i Berlin, Hermeslån vedr. Iran-eksport, fortegnelse over tyske virksomheder, der leverer hightech-produkter til Iran	CIA-agent under dække af US-ambassadør fører venskabelige samtaler med lederen af den for det arabiske område (hovedvægt Iran) ansvarlige sektion i det tyske økonomiministerium	Fremskaffelse af informationer	Ikke nævnt. Embedsmanden henvender sig til tyske sikkerhedsmyndigheder, der signaliserer over for de amerikanske organer, at en CIA-operation er uønsket. CIA-agenten bliver derefter "trukket tilbage"	„Wirtschaftsspionage. Die gewerbliche Wirtschaft im Visier fremder Nachrichtendienste“, Landesamt für Verfassungsschutz Baden-Württemberg, Stuttgart, Situation: 1998
Dasa	Russisk efterretnings-tjeneste	1996 – 1999	Salg og videregivelse af oprustningsteknologiske dokumenter fra en virksomhed for forsvarsteknik i München (ifølge SZ af 30.5.2000: rustningsvirksomheden Dasa i Ottobrunn)	2 tyskere handler efter ordre	Fremskaffelse af informationer om styrede missiler, våbensystemer (panser- og luftforsvar)	SZ af 30.5.2000: "(..) Ud fra militære synspunkter er forræderiet "ikke særligt tungtvejende". Dette gælder også for den økonomiske skade, konstaterede domstolen"	„Anmerkungen zur Sicherheitslage der deutschen Wirtschaft“, ASW; Bonn, 2001 „Haftstrafe wegen Spionage für Russland“, SZ / 30. mai

Sag	Hvem	Hvornår	Hvad	Hvordan	Mål	Følger	Kilde
							für Russland“, SZ / 30. maj 2000
Embargo	BND Den tyske efterretnings-tjeneste	ca. 1990	Fornyet eksport af embargo-beskyttet teknologi til Libyen (bl.a. ved Siemens)	Aflytning af telefonvæsenet	Afsløring af illegal våben- og teknologitransfer	Ingen særlige konsekvenser, leveringer forhindres ikke	"Maulwürfe in Nadelstreifen", Andreas Förster, s. 110
Enercon	Ekspert i vindenergi fra Oldenburg, en kvindelig medarbejder fra Kenetech	Ikke nævnt	Vindkraftanlægget, ejet af firmaet Enercon i Aurich	Ikke nævnt	Ikke nævnt	Ikke nævnt	„Anmerkungen zur Sicherheitslage der deutschen Wirtschaft“, ASW; Bonn, April 2001
Enercon	NSA	Ikke nævnt	Vindmølle til elfremstilling, udviklet af den østfriesiske ingeniør Aloys Wobben	Ikke nævnt	Videregivelse af Wobbens tekniske retningslinjer til amerikansk firma	Amerikansk firma anmelder vindmøllen til patentmyndigheden før Wobben (overtrædelse af patentrettigheder)	„Aktenkrieger“, SZ, 29. März 2001
Enercon	US-virksomhed	1994	Vigtige detaljer i et hightech-vindkraftanlæg (fra omstillingsanlæg til elektroniske kredsløbskort)	Fotografier	Vellykket patentsag i USA	Enercon GmbH lægger planer om åbning af det amerikanske marked på is	„Sicherheit muss künftig zur Chefsache werden“, HB / 29. August 1996
Enercon	Oldenborgsk ingeniør W. og US-firmaet Kenetech	Marts 1994	Vindgenerator type E-40 fra Enercon	Ingeniør W. videregiver oplysninger, medarbejder ved Kenetech fotograferer anlæg plus elektriske detaljer	Kenetech: foretager undersøgelser med henblik på senere (1995) klage på grund af overtrædelse af patentrettigheder over for Enercon for illegal fremskaffelse af forretningshemmeligheder; ifølge medarbejder fra NSA blev detaljerede oplysninger fra Enercon om Echelon givet videre til Kenetech	Ikke nævnt	„Klettern für die Konkurrenz“, SZ 13. Oktober 2000
Enercon	Kenetech Windpower	Inden 1996	Oplysninger til vindenergianlæg fra Enercon	Kenetech-ingeniører fotograferer anlæg	Kopiering af anlægget hos Kenetech	Enercon får ret: mod spioner anlægges sag; anslået tab: flere hundrede millioner DM	„Wirtschaftsspionage: Was macht eigentlich die Konkurrenz?“ af Arno Schütze, 1/98
Japans handels-ministerium	CIA	1996	Forhandlinger om importkvoter for amerikanske biler på det japanske marked	Hacker i det amerikanske handelsministeriums computersystem	Den amerikanske forhandlinger Mickey Kantor skal indvillige ved laveste tilbud	Kantor accepterer laveste tilbud	„Wirtschaftsspionage: Was macht eigentlich die Konkurrenz?“ af Arno Schütze, 1/98

Sag	Hvem	Hvornår	Hvad	Hvordan	Mål	Følger	Kilde
Japanske biler	Den amerikanske regering	1995	Forhandlinger om import af japanske luksusbiler Oplysninger om japanske bilers emissionsnormer	COMINT, ikke nøjere beskrevet	Fremskaffelse af informationer	Ingen oplysninger	Duncan Campbell i STOA 2/5 fra 1999 under henvisning til Financial Post, Canada, 28.2.1998
López	NSA	Ikke nævnt	Videokonference fra VW og López	Aflytning fra Bad Aibling	Videregivelse af oplysninger til General Motors og Opel	Gennem aflytnings-foranstaltninger ville statsadvokaten have fået meget nøje oplysninger med henblik på afsløring	Kaptajn i det tyske Bundeswehr, Erich Schmidt-Eenboom, citerer i „Wenn Freunde spionieren“ www.zdf.msnbc.de/news/54637.asp?cp1=1
López	López og tre af hans med-arbejdere	1992 - 1993	Dokumenter og oplysninger fra områderne forskning, planlægning, fabrikation og indkøb (dokumenter til fabrik i Spanien, udgiftsoplysninger om forskellige modelserier, projektstudier, indkøb og sparestrategier)	Indsamling af materiale	VW's benyttelse af dokumenter fra General Motors	Forlig uden om domstolene. López træder i 1996 tilbage som manager for VW og betaler 100 mio. dollars til GM/Opel (angiveligt sagførerudgifter) og erhverver i 7 år reservedele for i alt 1 mia. dollar	„Wirtschaftsspionage. Die gewerbliche Wirtschaft im Visier fremder Nachrichtendienste“, Landesamt für Verfassungsschutz Baden-Württemberg, Stuttgart, Stand: 1998
López	NSA	1993	Videokonference mellem José Ignacio López og VW's chef Ferdinand Piëch	Båndoptagelse af videokonferencen og dennes videregivelse til General Motors	Beskyttelse af forretningshemmeligheder i den amerikanske General Motors, som López tilsigtede at give videre til VW (prislister, hemmelige planer om ny bilfabrik og nye små biler)	López afsløres, retssag indstilles i 1998 mod betaling af bøder Vedrørende NSA intet	„Antennen gedreht“, Wirtschaftswoche Nr.46 / 9. november 2000 „Abgehört“, Berliner Zeitung, 22. januar 1996 „Die Affäre López ist beendet“, Wirtschaftsspiegel, 28. juli 1998 „Wirtschaftsspionage: Was macht eigentlich die Konkurrenz?“ af Arno Schütze, 1/98
Los Alamos	Israel	1988	To medarbejdere i Israels atomforskningsprogram bryder koden for centralcomputeren i atomvåbenlaboratoriet Los Alamos	Hackere	Fremskaffelse af informationer om nye amerikanske atomvåbentændere	Ingen særlige konsekvenser, da hackerne flygter til Israel, én bliver dér foreløbig sat fast, ingen officiel forbindelse til Israels efterretningstjeneste	"Maulwürfe in Nadelstreifen", Andreas Förster, s. 137
Smugling	BND	70'erne	Smugling af computeranlæg til DDR	Ikke nævnt	Afsløring af teknologitransfer til Østblokken	Ingen særlige konsekvenser, leveringer blev ikke forhindret	"Maulwürfe in Nadelstreifen", Andreas Förster, s. 113
TGV	DGSE	1993	Siemens-udgiftsberegning Ordre til levering af højhastighedstog til Sydkorea	Ikke nævnt	Dumpingpris	ICE-producenten går glip af ordren til fordel for Alcatel-Alsthom	„Wirtschaftsspionage: Was macht eigentlich die Konkurrenz?“ af Arno Schütze, 1/98

Sag	Hvem	Hvornår	Hvad	Hvordan	Mål	Følger	Kilde
TGV	Ukendt	1993	Udgiftsberegning fra AEG og Siemens med hensyn til offentligt udbud i Sydkorea til levering af højhastighedstog	Siemens påstår, at dets telefon- og faxforbindelser er blevet aflyttet i filialen i Seoul	Forhandlingsfordel for den britisk-franske medansøger GEC Alsthom	Ordregiverne vælger GEC Alsthom, selv om det tyske tilbud først var bedre	„Abgehört“, Berliner Zeitung, 22. januar 1996
Thomson-Alcatel vs. Raytheon	CIA/ NSA	1994	Tildeling af en brasiliansk milliardkontrakt vedr. satellitovervågning af Amazonas til det franske Thomson-Alcatel (1,4 mia. dollars)	Aflytning af kommunikationsforbindelserne hos vinderen af udbuddet (Thomson-Alcatel, FR)	Afsløring af korruption (udbetaling af bestikkelsespenge)	Clinton indgiver klage hos den brasilianske regering; efter den amerikanske regerings insisteren ny tildeling af kontrakten til det amerikanske firma "Raytheon"	"Maulwürfe in Nadelstreifen", Andreas Förster, s. 91
Thomson-Alcatel vs. Raytheon	Det ameri-kanske økonomi-ministerium "har gjort en indsats"	1994	Forhandlinger om milliardprojekt til radarovervågning af den brasilianske regnskov	Ikke nævnt	Overtagelse af kontrakten	De franske koncerner Thomson CSF og Alcatel mister kontrakten til fordel for det amerikanske firma Raytheon	„Antennen gedreht“, Wirtschaftswoche Nr.46 / 9. november 2000
Thomson-Alcatel vs. Raytheon	NSA Department of Commerce		Forhandlinger om milliardprojekt (1,4 mia. dollars) til overvågning af Amazonas (SIVA) Afsløring af bestikkelse af det brasilianske Selection Panels. Anmærkning fra Campbell: Rayethon udruster aflytningsstation i Sugar Grove	Aflytning af forhandlingen mellem Thomson-CSF og Brasilien og videregivelse af resultaterne til Raytheon Corp.	Afsløring af bestikkelse Overtagelse af kontrakten	Raytheon får kontrakten	Duncan Campbell i STOA 1999, bind 2/5 under henvisning til New York Times, How Washington Inc makes a Sale, by David Sanger, 19.2.1995 og http://www:rayethon:com/sivam/contract:html
Thyssen	BP	1990	Millionkontrakt om gas- og olieudvinding i Nordsøen	Aflytning af faxmeddelelser fra den udvalgte bydende (Thyssen)	Afsløring af korruption	BP sagsøger Thyssen for at få skadeserstatning	"Maulwürfe in Nadelstreifen", Andreas Förster, s. 92
VW	Ukendt	Forløbne år	Ikke nævnt	Bl.a. i jordhøje nedgravet infrarød kamera, som via radiosignaler formidler billeder	Fremskaffelse af informationer om nye udviklinger	VW meddeler tab i trecifret omfang	„Sicherheit muss künftig zur Chefsache werden“, HB / 29. august 1996
VW	Ukendt	1996	VW's teststrækning i Ehra-Lessien	Skjult kamera	Oplysninger om nye modeller fra VW	Ikke nævnt	„Auf Schritt und Tritt“ Wirtschaftswoche Nr. 25, 11. juni 1998

10.8. Beskyttelse mod økonomisk spionage

10.8.1. Retlig beskyttelse

I alle industrilande er tyveri af produktionshemmeligheder strafbart. Som det er tilfældet med andre aspekter af strafferetsplejen er der også forskelle med hensyn til de nationale beskyttelsesniveauer. Som regel er straffen dog betydelig lavere end for spionage, der skader den militære sikkerhed. I mange tilfælde er det kun konkurrencespionage mod virksomheder i eget land, der er forbudt, men ikke mod virksomheder i udlandet. Det gælder også for USA.

De relevante love forbyder i grunden kun spionage mellem virksomheder indbyrdes. Det er tvivlsomt om de også begrænser statslige efterretningstjenesters virksomhed. Disse har jo i kraft af loven om deres oprettelse tilladelse til at stjæle oplysninger.

Der er tale om grænsetilfælde, når efterretningstjenester stiller oplysninger, erhvervet ved spionage, til rådighed for den enkelte virksomhed. Normalt ville en sådan handling ikke være omfattet af de love, der tildeler efterretningstjenester særlige beføjelser. Navnlig indenfor EU ville det være ensbetydende med en krænkelse af traktaten.

I praksis vil det imidlertid være meget vanskeligt for en virksomhed at påberåbe sig retlig beskyttelse ved at henvende sig til en domstol. Aflytning efterlader ingen spor og giver intet i retten holdbart bevismateriale.

10.8.2. Andre forhindringer for økonomisk spionage

Det er accepteret blandt staterne, at efterretningstjenester i forbindelse med fremskaffelse af generelle strategiske oplysninger også beskæftiger sig med det økonomisk område. Dette "gentlemen's agreement" bliver imidlertid ved konkurrencespionage til fordel for egen industri krænket i vid udstrækning. Har en stat beviseligt gjort sig skyldig deri, får den store politiske problemer. Det gælder også og navnlig en verdensmagt som USA, hvis krav på den politiske føring på verdensplan i så fald ville lide alvorlig skade. Mellemstore stater ville snarere kunne tillade sig at blive anklaget, men ikke en verdensmagt.

Bortset fra de politiske problemer er der også et praktisk spørgsmål. Hvilken virksomhed skal resultaterne fra konkurrencespionage stilles til rådighed for? Inden for luftfartsindustrien er det let at besvare, da der her på verdensplan kun er tale om to store leverandører. I alle andre tilfælde, hvor der er tale om flere leverandører, som til og med ikke er statsejede, er det yderst vanskeligt at begunstige en bestemt virksomhed. Ved videregivelse til individuelle virksomheder af detaljerede oplysninger om konkurrenters bud i forbindelse med internationale udbud ville man måske kunne forestille sig , at disse spionageoplysninger blev videregivet til alle konkurrenter i eget land. Det gælder især, hvis der er statsstøtteordninger, som de nationale konkurrenter har ligelig adgang til, som det er tilfældet i USA ved det såkaldte Advocacy Center. Ved tyveri af teknologi, som nødvendigvis må udmunde i en patentering, ville ligebehandling af virksomheder selvfølgelig ikke længere være muligt.

Det ville navnlig i det amerikanske politiske system være et stort problem. Amerikanske politikere er i forbindelse med finansiering af deres valgkampagne i høj grad afhængige af bidrag fra virksomhederne i deres valgkreds. Hvis det blev offentligt kendt, at efterretningstjenesterne havde forfordelt en bestemt virksomhed, ville det, selv om der kun

var tale om et enkelt tilfælde, skabe enorme dønninger i det politiske system. Som den forhenværende direktør for CIA, Woolsey udtrykte det i en samtale med repræsentanter for udvalget: "In this case the hill (i.e. the US-Congress) would go mad!". Det er så sandt som det er sagt!

10.9. USA og økonomi efter Den Kolde Krig

Siden 1990 har den amerikanske regering i stigende grad sat lighedstegn mellem økonomisk sikkerhed og national sikkerhed. Årsberetningen fra Det Hvide Hus "National Security Strategy"[1] understreger igen og igen, "**at økonomisk sikkerhed er et integrerende element ikke kun i nationens interesser, men også i nationens sikkerhed".**

Denne udvikling har flere årsager. Der er faktisk tale om tre faktorer, der har spillet sammen:

- efterretningstjenesternes interesse i opgaver også efter Den Kolde Krig,
- udenrigsministeriets enkle erkendelse af, at USA's førende rolle i verden efter Den Kolde Krig ikke kun må bygge på militær styrke, men også på økonomisk styrke,
- præsident Clintons indenrigspolitiske interesse i en styrkelse af den amerikanske økonomi og skabelse af arbejdspladser.

Denne sammenlægning af regeringsinteresser har haft følger i praksis.

Som en konsekvens har FBI har siden 1992 koncentreret sine kontraspionageaktiviteter omkring økonomisk spionage og iværksatte i 1994 et "Economic Counterintelligence Program". Ifølge FBI-direktør Freehs udtalelse under en kongreshøring er der tale om et **defensivt** program. Det skal bidrage til at hindre, at den amerikanske økonomis konkurrenceevne svækkes som følge af informationstyveri.

Som en konsekvens, i det mindste set ud fra en amerikansk synsvinkel, har regeringen givet CIA og dernæst NSA til opgave at hindre konkurrencefordrejninger, der skyldes bestikkelse. Tidligere CIA-direktør James Woolsey gjorde dette helt klart på en pressekonference, som han holdt den 7. marts 2000 efter udenrigsministeriets ønske[2].

Som en konsekvens har handelsministeriet koncentreret sine eksportfremmeaktiviteter på en sådan måde, at amerikanske firmaer kun har kontakt med en enkelt partner, når de ønsker at eksportere. I den forbindelse sker der ikke kun en passiv, men også en aktiv koncentration af alle regeringens muligheder (se nærmere herom i kapitel 10, 10.9.4).

10.9.1 Udfordringen for den amerikanske regering: Økonomisk spionage mod amerikanske virksomheder

Det er hverken usædvanligt eller nyt, at den amerikanske økonomi udsættes for efterretningsoperationer. Både USA og andre vigtige industristater har i årtier været mål for økonomisk spionage. Under Den Kolde Krig kom tilvejebringelsen af økonomiske og

[1] National sikkerhedsstrategi.

[2] State Department Foreign Press Center Briefing, Subject: Intelligence Gathering and Democracies: The Issue of Economic and Industrial Espionage, Washington DC, 7.3.2000.

teknologiske informationer imidlertid først i anden række efter den klassiske spionage. Efter afslutningen af Den Kolde Krig har økonomisk spionage etableret sig som et selvstændigt mål.[1]

FBI-direktør Louis J. Freeh gjorde under en kongreshøring i 1996 omfattende rede for, hvordan USA's erhvervsliv er mål for andre staters efterretningstjenesters økonomiske spionage. Ordret sagde han: "Således går udenlandske regeringer på forskellig vis aktivt efter amerikanske personer, firmaer, industrier og selve regeringen for at stjæle eller uretmæssigt opnå kritiske teknologier, data og informationer med henblik på at give deres egne industrisektorer en konkurrencefordel".[2] På samme måde stiger imidlertid også antallet af tyverier af informationer, som amerikanere står bag. Nedenfor følger et kortfattet resumé af direktør Freeh's indlæg under kongreshøringen. Ordføreren beklager på dette sted, at den amerikanske regering ikke ville give en delegation fra udvalget lov til at drøfte disse spørgsmål med FBI. Dermed ville oplysningerne have kunnet ajourføres. Ordføreren går derfor i det følgende ud fra, at høringen i Repræsentanternes Hus i1996 efter den amerikanske regerings mening gengiver den aktuelle situation, for så vidt angår truslen fra økonomisk spionage mod det amerikanske erhvervsliv, og han har derfor henholdt sig til denne kilde.

10.9.1.1. Aktørerne

På det tidspunkt, hvor høringen fandt sted, havde FBI gang i undersøgelser mod personer eller organisationer fra 23 stater på grund af økonomisk spionage mod USA. Visse af USA's ideologiske eller militære modstandere fortsætter simpelthen deres aktiviteter fra Den Kolde Krig.[3]Andre regeringer driver derimod økonomisk og teknologisk spionage til trods for, at de længe har været USA's militære og politiske allierede. De udnytter i den forbindelse ofte deres lettere adgang til amerikanske informationer. Nogle har udviklet deres egen infrastruktur for udnyttelse af højteknologiske informationer og sætter dem ind i konkurrencen med amerikanske firmaer. Ingen lande nævnes ved navn, men der hentydes til Rusland, Israel og Frankrig.[4]

10.9.1.2. Målene for økonomisk spionage

De mål for økonomisk spionage, der nævnes af FBI, adskiller sig ikke fra dem, der er omtalt i kapitel 10, 10.1.1. Men som prioriterede mål nævnes højteknologi og forsvarsindustrien. Derudover nævnes, hvilket er ganske interessant, informationer om tilbud, kontrakter, kunder og strategiske oplysninger på disse områder som mål for økonomisk spionage, der forfølges **aggressivt**.[5]

---

[1] Statement for the Record of *Louis J. Freeh*, Director FBI, Hearing on Economic Espionage, House Judiciary Committee, Subcommittee on Crime, Washington DC, 9.5.1996.

[2] "Consequently, foreign governments, through a variety of means, actively target U.S. persons, firms, industries and the U.S. government itself, to steal or wrongfully obtain critical technologies, data, and information in order to provide their own industrial sectors with a competitive advantage".

[3] „The end of the Cold War has not resulted in a peace dividend regarding economic espionage“, *Freeh*, Statement for the Record of *Louis J. Freeh*, Director FBI, Hearing on Economic Espionage, House Judiciary Committee, Subcommittee on Crime, Washington DC, 9.5.1996.

[4] Ordførerens udlægning af *Louis J. Freeh's* kryptiske udtalelser under høringen.

[5] På disse områder er kommunikationsaflytning en særdeles lovende metode!

10.9.1.3. Metoder

FBIU har som led i Economic Counterintelligence Program konstateret en række forskellige spionagemetoder. For det meste anvendes en kombination af metoder og kun sjældent en enkelt metode. Ifølge FBI er den bedste kilde en person i en virksomhed eller en organisation, hvilket gælder generelt og ikke kun i USA (se kapitel 10, 10.3. og 4.).Under høringen udtalte FBI sig om, hvordan personer anvendes til spionage, men mærkeligt nok ikke om elektroniske metoder.

10.9.2 Den amerikanske regerings holdning til aktiv økonomisk spionage

CIA's forhenværende direktør, Woolsey, sammenfattede på en pressekonference[1] og under en samtale med medlemmer af udvalget i Washington kort det amerikanske efterretningsvæsens aflytningsvirksomhed således:

1. USA overvåger international telekommunikation for at få generelle oplysninger om økonomiske udviklinger, leveringer af dual use-varer og overholdelsen af embargoregler.

2. USA foretager målrettet overvågning af kommunikation fra bestemte virksomheder i forbindelse med udbud for at forhindre konkurrenceforvridning som følge af bestikkelse til skade for amerikanske virksomheder. Woolsey gav imidlertid ingen konkrete eksempler på et spørgsmål herom.

Det er forbudt for amerikanske virksomheder at benytte sig af bestikkelse, og revisorer er pligtige til at melde det, hvis de opdager udbetaling af bestikkelsesbeløb. Hvis der ved kommunikationsovervågning konstateres bestikkelse i forbindelse med offentlige udbud, vil den amerikanske ambassadør rette henvendelse herom til regeringen i det pågældende land. De amerikanske virksomheder, der deltager i udbuddet bliver derimod ikke direkte orienteret. Ren konkurrencespionage udelukkede han kategorisk

Den fungerende direktør for CIA, George J. Tenet, udtalte sig tilsvarende under en høring i udvalget om tilsyn med efterretningstjenester i Repræsentanternes Hus den 12. april 2000[2]: "Det er hverken USA's politik eller praksis at drive spionage, som ville give amerikanske virksomheder en unfair fordel". Under den samme høring sagde Tenet endvidere, at eventuelle oplysninger om bestikkelse ville blive givet videre til andre regeringsmyndigheder, som så måske kunne hjælpe amerikanske virksomheder.[3] På et spørgsmål af medlem af Repræsentanternes Hus Gibbons indrømmede Tenet, at der ikke fandtes noget lovforbud mod konkurrencespionage, og at han heller ikke anså det for nødvendigt, da tjenesterne ikke ville udføre den slags aktiviteter.

---

[1] *James Woolsey*, Remarks at the Foreign Press Center, Transskript, 7.3.2000, http://cryptome.org/echelon-cia.htm

[2] „It is not the policy nor the practice of the U.S. to engage in espionage that would provide an unfair advantage to U.S. Companies“.

[3] „As I indicated also in my testimony, there are instances where we learn, that foreign companies or their governments bribe, lie, cheat or steal their way to disenfranchise American companies. When we generate this information, we take it to other appropriate agencies, make them aware of it. They use that information through other means and channels to see if they can assist an American company. But we play defense, we never play offense, and we never will play offense.”.

Formanden for udvalget om tilsyn med efterretningstjenester i Repræsentanternes Hus , Porter Goss, tegnede under en samtale i Washington et tilsvarende billede af aflytningsaktiviteterne.

10.9.3. Retssituationen ved bestikkelse af embedsmænd[1]

Bestikkelse som middel til at opnå kontrakter er ikke noget europæisk, men et internationalt fænomen. Transparency International opstillede i Bribe Payers Index (BPI), som offentliggjordes i 1999, en liste over de 19 førende eksportlande baseret på, hvor hyppigt de tilbød bestikkelse, og her delte Tyskland og USA 9. pladsen. Sverige, Østrig, Nederlandene, Det Forenede Kongerige og Belgien havde en lavere bestikkelsesrate, og kun Spanien, Frankrig og Italien rangerede højere.[2]

Den amerikanske begrundelse for økonomisk spionage bygger på europæiske virksomheders korruptionspraksis i enkeltstående tilfælde. Dette er tvivlsomt, og ikke kun fordi fejlagtig adfærd ikke kan udgøre nogen begrundelse for omfattende spionage. Tværtimod ville en sådan praksis uden lov og ret kun kunne tolereres i et område, hvor der hersker lovløse tilstande.

I Europa gribes der til lige så hårde retsmidler over for korruption som i USA. De overensstemmende interesser førte i 1997 til vedtagelsen af OECD-konventionen fra 1997 om bekæmpelse af bestikkelse af udenlandske embedsmænd i internationale erhvervstransaktioner.[3] Den forpligter signatarstaterne til at gøre bestikkelse af en udenlandsk embedsmand strafbart og indeholder ud over en beskrivelse af, hvori den strafbare handling består, også bestemmelser om sanktioner, jurisdiktion og håndhævelse.

Konventionen, som trådte i kraft den 15.2.1999 er med undtagelse af Irland gennemført og ratificeret af alle EU-medlemsstaterne. USA gennemførte konventionen ved en tilpasning af Foreign Corrupt Practices Act (FCPA) fra 1977, som pålægger virksomheder bogføringspligt og forbyder bestikkelse af udenlandske embedsmænd, på grundlag af International Anti-Bribery and Fair Competition Act fra 1998.[4] Hverken i USA eller EU er bestikkelse af udenlandske embedsmænd fradragsberettiget.[5]

Medens OECD-konventionen kun er rettet mod bekæmpelse af bestikkelse af udenlandske

---

[1] *Albin Eser, Michael Überhofer, Barbara Huber* (Eds), Korruptionsbekämpfung durch Strafrecht. Ein rechtsvergleichendes Gutachten zu den Bestechungsdelikten im Auftrag des Bayerischen Staatsministeriums der Justiz, edition iuscrim (1997).

[2] Graden af bestikkelse bevæger sig mellem 10 (laveste) og 0 (højeste): Sverige (8,3), Australien (8,1), Canada (8,1), Østrig (7,8), Schweiz (7,7), Nederlandene (7,4), Det Forenede Kongerige (7,2) Belgien (6,8), Tyskland (6, 2), USA (6,2), Singapore (5,7), Spanien (5,3), Frankrig (5,2), Japan (5,1), Malaysia (3,9), Italien (3,7), Taiwan (3,5), Sydkorea (3,4), Kina (3,1).

http://www.transparency.org/documents/cpi/index.html#bpi.

[3] Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions

http://www.oecd.org/daf/nocorruption/20nov1e.htm.

[4] OFFICE OF THE CHIEF COUNSEL FOR INTERNATIONAL COMMERCE, Legal Aspects of International Trade and Investment, http://www.ita.doc.gov/legal/.

[5] http://www.oecd.org/daf/nocorruption/annex3.htm.

embedsmænd, vedtog Europarådet i 1999 to mere vidtgående konventioner, som imidlertid endnu ikke er trådt i kraft. Den strafferetlige konvention om korruption[1] omhandler også bestikkelse i den private sektor. Den er undertegnet af alle EU-medlemsstater undtagen Spanien og også af USA, men dog kun ratificeret af Danmark.
Den civilretlige konvention om korruption[2] indeholder bestemmelser om ansvar og skadeserstatning og særlig om kontrakters og kontraktbestemmelsers ugyldighed, hvis de indeholder en forpligtelse til at betale bestikkelse. Den er undertegnet af alle EU-medlemsstater, bortset fra Nederlandene, Portugal og Spanien, men heller ikke af USA.

Der er også blevet vedtaget to EU-retsakter om bekæmpelse af bestikkelse: konventionen om bestikkelse af tjenestemænd og den fælles aktion om bestikkelse i den private sektor.

Konventionen om bekæmpelse af bestikkelse, som involverer tjenestemænd ved De Europæiske Fællesskaber eller i EU's medlemsstater[3], har til formål at sikre, at passiv og aktiv bestikkelse er en strafbar adfærd overalt i EU. Medlemsstaterne forpligter sig til at gøre såvel aktiv som passiv bestikkelse, der involverer tjenestemænd, til en strafbar adfærd, uanset om det drejer sig om en af medlemsstatens egne statsborgere en tjenestemand i en anden medlemsstat eller en EU-tjenestemand.

Den fælles aktion om bestikkelse i den private sektor[4] skal sikre, at aktiv og passiv bestikkelse, der involverer virksomheder, gøres til en strafbar adfærd, og den indeholder bestemmelser om strafferetlige sanktioner ikke kun for fysiske personer, men også for juridiske personer. Den fælles aktions anvendelsesområde er imidlertid begrænset i forhold til konventionen om bestikkelse, der involverer tjenestemænd, idet den kun forpligter medlemsstaterne til at pålægge sanktioner for lovovertrædelser, der i det mindste delvis er begået på dens område. Medlemsstaterne er derimod frit stillet med hensyn til, om de vil udvide den strafbare adfærd til at omfatte lovovertrædelser, der begås af landets egne statsborgere i udlandet eller til fordel for indenlandske juridiske personer. I Tyskland og Østrig anses bestikkelse begået i udlandet for at være en strafbar adfærd, hvis den også er en strafbar adfærd dér, hvor den blev begået.

10.9.4. Advocacy Center og dets rolle i USA's eksportfremme

Med Executive Order 12870 oprettede præsident Clinton i 1993 den såkaldte Trade Promotion Coordinating Committee (TPCC)[5], som skal samordne udviklingen af regeringens handelsfremmepolitik og udarbejde en strategi på området. Ifølge den nævnte Executive Order har også en repræsentant for National Security Council (NSC)[6] sæde i TPCC. NSC

---

[1] Criminal Law Convention on Corruption, http://conventions.coe.int/treaty/EN/WhatYouWant.asp?NT=173&CM=8&DF=21/06/01.

[2] Civil Law Convention on Corruption ETS no.: 174, http://conventions.coe.int/treaty/EN/WhatYouWant.asp?NT=174&CM=8&DF=21/06/01.

[3] Konvention udarbejdet på grundlag af artikel K.3, stk. 2, litra c), i traktaten om Den Europæiske Union, om bekæmpelse af bestikkelse, som involverer tjenestemænd ved De Europæiske Fællesskaber eller i Den Europæiske Unions medlemsstater. EFT C 195 af 25.6.1997, s. 2.

[4] 98/742/RIA: Fælles aktion af 22. december 1998 vedtaget af Rådet på grundlag af artikel K.3 i traktaten om Den Europæiske Union, om bestikkelse i den private sektor, EFT L 358 af 31.12.1998, s. 2.

[5] Archive des Weißen Hauses, http://govinfo.library.unt.edu/npr/library/direct/orders/tradepromotion.html.

[6] Homepage des National Security Councils (NSC), http://www.whitehouse.gov/nsc

formulerer De Forenede Staters sikkerhedspolitik, såvel hvad angår indenrigspolitiske, udenrigspolitiske og militære spørgsmål, som hvad angår spørgsmål vedrørende efterretningstjenesten. NSC's prioritering af opgaverne ændrer sig i takt med de prioriteringer, præsidenten foretager. Præsident Clinton udvidede den 21. januar 1993 NSC med PDD2 og lagde samtidig større vægt på økonomiske spørgsmål ved formuleringen af sikkerhedspolitikken. Blandt NSC's medlemmer kan nævnes præsidenten, vicepræsidenten, udenrigsministeren og forsvarsministeren. CIA's direktør er rådgivende medlem.

10.9.4.1. Advocacy Center og dets opgave

Advocacy Center, som henhører under det amerikanske handelsministerium, er kernen i den nationale eksportstrategi, som blev fulgt af præsident Clinton og nu videreføres af præsident Bush. Det er TPCC's grænseflade til det amerikanske erhvervsliv. Centret blev oprettet i 1993 og har ifølge dets egne oplysninger siden da bistået flere hundrede amerikanske virksomheder i forbindelse med offentlige kontrakter i udlandet.

"The Advocacy Center helps U.S. Businesses by:[1]

- Marshalling the resources of the U.S. Government - from the various financing, regulatory, country and sector experts, through the world-wide network of commercial officers, to the White House;
- Fighting to level the playing field and promote open competition in the international bidding arena – from the multibillion dollar infrastructure project to the strategic contract for a small business;
- Pursuing deals on behalf of U.S. companies from start to finish, through "hands-on" support;
- Supporting U.S. jobs and boosting U.S. exports through the successes of U.S. companies who successfully bid for overseas projects and contracts;
- Assisting U.S. firms with stalled negotiations due to foreign government inaction or "red tape"."

10.9.4.2. Centrets arbejdsmåde[2]

Personalet selv består kun af direktøren og12 personer (pr. 6.2.2001). Projektledernes arbejdsområder er: Rusland og de nye uafhængige stater, Afrika, Østasien og Stillehavsområdet; Mellemøsten og Nordafrika; Sydasien, Bangladesh, Indien, Pakistan, Sri Lanka; Europa og Tyrkiet; Kina, Hongkong og Taiwan; Canada, Vestindien og Latinamerika; fly-, automobil- og forsvarsindustri i hele verden samt telekommunikation, informationsteknologi og computerindustri i hele verden.

Centret fungerer som kontaktpunkt mellem virksomhederne og de forskellige instanser i USA, som beskæftiger sig med eksportfremme. Det arbejder for alle firmaer uden forskelsbehandling, men støtter i henhold til klare regler kun projekter som er af national interesse for USA. Således skal mindst 50% af de leverede produkter (beregnet efter værdi) være af amerikansk oprindelse.

10.9.4.3. CIA's deltagelse i TPCC's arbejde

Duncan Campbell har forelagt udvalgsmedlemmerne forskellige deklassificerede dokumenter,

[1] TPCC-brochure om Advocacy Center, oktober 1996.

[2] Homepage des Advocacy Centers, http://www.ita.doc.gov/td/advocacy/.

som dokumenterer CIA's deltagelse i Advocacy Center's arbejde. De indeholder protokoller fra møder i TPCC's Indonesia Working Group i juli og august 1994.[1] Denne gruppe, som skulle udarbejde en handelsstrategi for Indonesien, havde ifølge dokumenterne deltagelse af indtil flere CIA-medarbejdere, som nævnes ved navn i protokollerne.
Derudover fremgår det af protokollerne, at en af CIA-medarbejderne definerede det som et af gruppens mål at finde frem til hovedkonkurrenterne og fremlægge disse oplysninger som baggrundsinformation.[2]

10.9.4.4. Åbne spørgsmål i forbindelse med centret

Den amerikanske regering gav ikke tilladelse til det planlagte møde mellem udvalgets medlemmer og centret, som dette havde givet tilsagn om. Derfor må to spørgsmål, som der hersker tvivl om, stå uløste hen, hvilket ordføreren beklager:

a) udvalget ligger inde med dokumenter (se kapitel 10, 10.9.4.3.) som beviser, at CIA er involveret i TPCC's arbejde.

b) Advocacy Center oplyser i den tidligere citerede informationsbrochure, som det selv har udarbejdet, at det samler ressourcerne fra 19 "US government agencies". Andetsteds i brochuren nævnes kun 18 af disse "agencies". Hvorfor er navnet på det 19. ikke offentliggjort?

Ordføreren forstår aflysningen af det planlagte møde med Advocacy Center på den måde, at der foregår aktiviteter, som den amerikanske regering ikke ønsker at drøfte.

10.10. Sikkerhed i forbindelse med edb-net

10.10.1. Betydningen af dette kapitel

Som allerede forklaret i kapitel 10, 10.4. er den næstbedste metode til økonomisk spionage i dag - ud over anvendelsen af spioner - indbrud i edb-net eller datatyveri fra bærbare computere. Redegørelserne i dette kapitel har ikke direkte noget med et globalt organiseret aflytningssystem for international kommunikation at gøre. Men udvalgets målsætning taget i betragtning kommer man i kapitlet om økonomisk spionage ikke uden om en kort fremstilling af et af de mest betydningsfulde værktøjer i den forbindelse. Den vil sikkert være en hjælp til at vurdere betydningen af et aflytningssystem for international kommunikation i forbindelse med økonomisk spionage.

10.10.2. Risikoen ved brugen af moderne informationsteknologier i erhvervslivet

Den moderne elektroniske databehandling har for længst holdt sit indtog i erhvervslivet. Den samlede mangfoldighed af data opbevares særdeles tæt på lagermedier. Edb-lagrede data er nu en af de vigtigste faktorer i virksomhedernes knowhow. Denne forvandling fra et industrisamfund til et informationssamfund åbner op for chancer, men indebærer også

[1] TPCC Working Group Meeting, Agenda, 18.7.1994, TPCC Indonesia Advocacy-Finance Working Group, Distribution List, protokol fra mødet den 17.8.1994, fra skrivelse af U.S. & Foreign Commercial Service af 25.8.1994.

[2] ibidem: "Bob Beamer suggested that any primary competitors known to the group for these projects should be included as background information". Bob Beamer er en af CIA-repræsentanterne.

betydelige sikkerhedsmæssige risici.[1]

10.10.2.1. Risikoen vokser

Den voksende risiko kan sammenfattes som følger:[2]
Stadig flere virksomheder kommer på nettet, og stadig flere informationer samles på et sted og kan simpelthen kopieres ved et indbrud i nettet. Samtidig decentraliseres andre følsomme informationselementer og gøres dermed vanskeligt tilgængelige for en central sikkerhedsstyring. Mobiliteten hos beslutningstagerne, der medbringer følsomme informationer på laptops, skaber yderligere risici. Outsourcing af tjenesteydelser medfører også på IT-området omlægning af serviceaktiviteter, hvilket set ud fra et sikkerhedsmæssigt synspunkt ikke er særlig heldigt. Den betydning, hierarkiet i virksomhederne tillægger sikkerhedsspørgsmålet, fører i forbindelse med beslutningstagernes manglende viden på sikkerhedsområdet til fejlbeslutninger.

10.10.2.2. Nogle risici i enkeltheder

Komprimering af informationer på kompakte datamedier
Forretningshemmeligheder optager i dag yderst lidt fysisk plads på komprimerede datamedier. Dermed er det muligt at opbevare de komplette planer til en ny fabrik på flytbare medier af størrelse som en pakke cigaretter og smugle dem ud fra en virksomhed, eller bryde ind i et edb-net og hurtigt "støvsuge" dem elektronisk uden at efterlade spor.

Decentralisering af hemmelige informationer
På de store datamaters tid var det let at kontrollere adgangen til hemmelige informationer, da der kun var tale om at forvalte en datamat. I dag har brugeren på nettet på hans eller hendes arbejdsplads adgang til betydelig computerkapacitet. Dette er naturligvis en stor fordel for brugeren, men set ud fra et sikkerhedsmæssigt synspunkt er det en katastrofe.

Forenklet mulighed for at kopiere informationer
Dengang da planer blev tegnet i hånden, og der anvendtes mekaniske skrivemaskiner, var det særdeles vanskeligt at kopiere bilag i stort antal uden at blive opdaget. I den elektroniske tidsalder er dette simpelt. Digitaliserede informationer kan mangfoldiggøres i stort antal, hurtigt og uden at efterlade spor. Det er således ofte muligt at skaffe sig ønsket materiale ved en enkelt manøvre. Dermed falder risikoen for at blive opdaget betydeligt.

Beslutningstagernes mobilitet
Virksomhedernes beslutningstagere medbringer strategisk vigtige informationer om virksomheden på deres laptops, ofte uden at have gjort sig dette tilstrækkelig klart. Hurtig kopiering af en harddisk ved en "toldkontrol" eller ved ransagning af et hotelværelse åbner store muligheder for efterretningstjenester. Eller en notebook bliver simpelthen stjålet. I øvrigt er det på grund af decentraliseringen vanskeligt at indpasse indholdet af harddiske i laptops tilhørende en virksomheds beslutningstagere i en central sikkerhedsstyring.

Outsourcing af vedligehold til eksterne tjenesteydere
Outsourcing kan i teorien føre til en driftsøkonomisk reducering af udgifter. I forbindelse med informationsteknologi og vedligehold af telefonanlæg har teknikere udefra adgang til næsten

[1] Computerspionage, Dokumentation Nr. 44, Forbundsøkonomiministeriet, juli 1998.

[2] *Roman Hummelt,* Wirtschaftsspionage auf dem Datenhighway, Hanser Verlag, München 1997.

alle informationer. Der kan ikke i tilstrækkelig høj grad gøres opmærksom på de dermed forbundne risici.

Utilstrækkelig netadministration
Ud over sikkerhedsmangler ved selve softwaren, som hackere normalt opdager, udgår den største fare fra netadministratorer, der ikke i tilstrækkelig grad er sig de forskellige risici bevidst. Grundindstillingen af Windows NT er konfigureret på en sådan måde, at stort set alle informationer om nettet afsløres, som der er brug for til et vellykket angreb.[1] Hvis disse indstillinger og standardpasswords ikke ændres, er det let at trænge ind på nettet. En udbredt fejl består også i at ofre meget på sikkerheden i form af firewall-beskyttelse, men at glemme at beskytte nettet ordentligt mod angreb indefra.[2]

10.10.3. Hyppigheden af angreb på net

Antallet af indbrud i edb-net fra Internettet vokser år for år.[3] Computer Emergency Response Team (CERT), en organisation for sikkerhed på Internettet, som blev oprettet i USA i 1988, modtog indberetning om 132 sikkerhedsepisoder i 1989. I 1994 var tallet steget til 2.241 og i 1996 til 2.573. Det ukendte antal er meget højt. Denne teori understøttes af et storstilet forsøg, som det amerikanske udenrigsministerium har gennemført på sine egne computere, og som bestod i, at man systematisk forsøgte at bryde ind i 8932 servere og mainframes udefra. Disse forsøg lykkedes i 7.860 tilfælde, de blev kun opdaget i 390 tilfælde og kun anmeldt i 19 tilfælde. Man skelner mellem angreb og sikkerhedsepisoder. Et angreb er et enkeltstående tilfælde, hvor en uautoriseret forsøger at få adgang til et system. En sikkerhedsepisode består af en række sammenhængende angreb. Langtidsstudier foretaget af Pentagon og amerikanske universiteter, hvis resultater er blevet ekstrapoleret for Internettet, går ud fra i alt 20.000 sikkerhedsepisoder og to millioner angreb i Internettet om året.

10.10.4. Gerningsmænd og metoder

Fremmede efterretningstjenester, der angriber IT-systemer, forsøger at skaffe sig de ønskede informationer så ubemærket som muligt. Der kan i princippet skelnes mellem tre grupper af gerningsmænd med tre forskellige modi operandi.

Interne gerningsmænd med uindskrænkede adgangsrettigheder
En indsluset eller hvervet spion, der er avanceret til sikkerhedsadministrator i et datacenter, behøver med henblik på sin efterretningsvirksomhed blot at varetage de beføjelser ekstensivt, som han officielt har fået overdraget, for at stjæle næsten hele sin arbejdsgivers knowhow. Det samme gælder for en ledende udviklingsingeniør med uindskrænkede adgangsrettigheder til alle virksomhedens teknikdatabaser.

En sådan spion er så effektiv, som tænkes kan. Han løber imidlertid en stor risiko for at blive opdaget, hvis der opstår mistanke, fordi undersøgelserne straks koncentreres om den lille personkreds, der har uindskrænket adgang til informationer. Derudover er det et rent lykketræf, som hverken kan planlægges eller styres, hvis en spion får omfattende adgangsrettigheder.

---

[1] *George Kurtz, Stuart McClure, Joel Scambray,* Hacking exposed, Osborne/McGraw-Hill (2000), s. 94.

[2] *Martin Kuppinger*, Internet- und Intranetsicherheit, Microsoft Press Deutschland (1998), s. 60.

[3] *Othmar Kyas,* Sicherheit im Internet, International Thomson Publishing (1998), s. 23.

Interne gerningsmænd med adgangsrettigheder fra en enkelt arbejdsplads
En spion, der opererer internt i en virksomhed, har en klar fordel i forhold til hackeren, der angriber udefra: han skal blot overvinde netsikkerhedssystemet og ikke også gennemtrænge en firewall. Fra en enkelt arbejdsplads kan han med den fornødne viden få indblik i netarkitekturen, og med de teknikker, der også benyttes ved hacking udefra, og andre internt anvendelige teknikker, kan man indsamle betydelige informationsmængder.[1] Hertil kommer, at spionen uden at vække mistanke kan kommunikere med andre ansatte og gennem såkaldt "social engineering" kan skaffe sig oplysninger om passwords.

Sådanne spioner kan være meget effektive, men effektiviteten er ikke så let at beregne som i det første tilfælde. Risikoen for opdagelse er mindre, især inden for net, hvis administrator ikke er så opmærksom på risikoen for angreb indefra. Det er betydeligt lettere at indsluse en spion, der er teknisk uddannet til at trænge ind i computernet (praktikanter, gæsteforskere osv.).

10.10.5. Hackerangreb udefra

At hackere gang på gang trænger ind i computernet udefra er almindelig kendt og veldokumenteret. Det er efterhånden blevet almindeligt, at også efterretningstjenester uddanner specialister til at trænge ind i computernet. Hvor effektivt et hackerangreb vil være, kan ikke forudses eller planlægges, da det i høj grad afhænger af, hvor godt organiseret "forsvaret" er, og f.eks. om forskningsafdelingens net overhovedet er forbundet med Internettet. Risikoen er for den professionelle spion er næsten lig nul, selv om angrebet som sådant opdages, for han behøver ikke være til stede for at kunne foretage det.

10.11. Undervurdering af risici

10.11.1. Risikobevidsthed i erhvervslivet

Risikobevidstheden omkring økonomisk spionage er endnu ikke særlig udpræget i erhvervslivet. Det kommer bl.a. til udtryk ved, at sikkerhedschefer ofte er placeret på mellemlederniveau og ikke sidder i virksomhedernes direktioner. Men sikkerhed koster penge, og direktionsmedlemmerne beskæftiger sig som regel først med sikkerhedsspørgsmål, når det er for sent.

Store virksomheder har imidlertid deres egne sikkerhedsafdelinger og beskæftiger også de nødvendige fagfolk på IT-området. Små og mellemstore virksomheder råder derimod kun sjældent over sikkerhedseksperter og er for det meste glade, når bare edb-systemet fungerer. Imidlertid kan også disse virksomheder blive udsat for økonomisk spionage, fordi en del af dem er meget nyskabende. Desuden er mellemstore underleverandørvirksomheder egnede operationsbaser for angreb på store virksomheder, fordi de er integreret i produktionsprocessen.

10.11.2. Risikobevidsthed i erhvervslivet

Forskere interesserer sig som regel kun for deres eget fagområde. Derfor er de undertiden et let bytte for efterretningstjenesterne. Ordføreren har med nogen undren konstateret, at også meget anvendelsesorienterede forskningsinstitutter udveksler ukrypterede oplysninger over e-

[1] *Anonymus*, Hacker's guide, Markt &Technik-Verlag (1999).

mail og over forskningsnettet. Det er groft letsindigt.

10.11.3. Risikobevidsthed i fællesskabsinstitutionerne

10.11.3.1. Den Europæiske Centralbank

Oplysninger om forberedelse af Den Europæiske Centralbanks beslutninger kan have stor værdi for efterretningstjenester. At der desuden er stor interesse for dem på markederne, siger sig selv. Udvalget har på lukkede møder også hørt repræsentanter for Den Europæiske Centralbank om sikkerhedsforanstaltninger til beskyttelse af oplysninger. Ordføreren er på baggrund heraf nået til den konklusion, at man er bevidst om risikoen, og at man efter evne sørger for sikkerhed. Men ifølge nogle oplysninger er risikobevidstheden ikke særlig udpræget i nogle af de nationale centralbanker[1]

10.11.3.2. Rådet for Den Europæiske Union

Før udnævnelsen af den høje repræsentant for den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik, koncentrerede Rådet først og fremmest sine hemmeligholdelsesbestræbelser om at holde beslutningstagningen og holdningerne i medlemsstaternes regeringer skjult for offentligheden og Europa-Parlamentet. Det ville aldrig have kunnet modstå en professionelt organiseret efterretningsoperation.[2] F.eks. skal vedligeholdelsen af de tekniske installationer i tolkekabinerne være blevet varetaget af et israelsk firma. Rådet har nu vedtaget sikkerhedsforskrifter[3], der er i overensstemmelse med den norm, der anvendes inden for NATO.

10.11.3.3. Europa-Parlamentet

Europa-Parlamentet har hidtil ikke haft med klassificerede dokumenter at gøre og har derfor ingen erfaring med beskyttelse af fortrolige dokumenter og ingen sikkerhedskultur. Behovet vil først opstå, når Parlamentet får adgang til klassificerede dokumenter. I øvrigt kan et parlament, der skal være så åbent som muligt, ikke føre en generel hemmeligholdelsespolitik. Dog bør det være muligt om nødvendigt at kryptere e-mail-korrespondancen mellem de forskellige medlemmers kontorer for at beskytte informanter og andragere.

10.11.3.4. Europa-Kommissionen

I Europa-Kommissionen er der generaldirektorater, der på grund af arten af de oplysninger, de har med at gøre, ikke har noget behov for hemmeligholdelse eller beskyttelse. Derimod bør der herske absolut gennemskuelighed inden for alle områder, der har med lovgivning at gøre. Europa-Parlamentet må være på vagt for at forhindre, at interesserede firmaers indflydelse på lovgivningsforslag ikke igennem upassende fortrolighedsbestemmelser unødigt tilsløres mere, end det allerede er tilfældet inden for disse områder.

Der er imidlertid også områder i Kommissionen, hvor man har med følsomme oplysninger at gøre. Bortset fra Euratom drejer det sig først og fremmest om områderne eksterne forbindelser og konkurrence. På grundlag af de informationer, som udvalget har fået på lukkede møder af de pågældende generaldirektorater, og først og fremmest andre informationer, som ordføreren

[1] Private oplysninger, kilden beskyttet.

[2] Meddelelse fra medlemmerne af Coreper og tjenestemænd i Rådet. Kilder er beskyttet.

[3] Rådets afgørelse af 19. marts 2001 om vedtagelse af Rådets sikkerhedsforskrifter, EFT L 101 af 11.4.2001, s. 1 ff.

råder over, hersker der alvorlig tvivl med hensyn til risikobevidstheden omkring spionage og den professionelle håndtering af sikkerheden i Europa-Kommissionen. Der er naturligvis ikke muligt at pege på mangler ved sikkerheden i en betænkning, der er offentligt tilgængelig. Ordføreren anser det imidlertid for særdeles nødvendigt, at Europa-Parlamentet hurtigt tager dette spørgsmål op i en passende sammenhæng.

Allerede i dag kan det konstateres, at de krypteringssystemer, Kommissionen anvender ved kommunikation med nogle af de eksterne kontorer, er forældede. Det betyder ikke, at sikkerhedsstandarden er dårlig, men de apparater, der anvendes, fremstilles ikke længere, og kun ca. halvdelen af de eksterne kontorer råder over krypteringsmuligheder. Det er presserende nødvendigt at indføre et nyt system, der arbejder på grundlag af krypteret e-mail.

11. Selvbeskyttelse ved kryptografi

11.1. Formål og virkning af kryptering (kodning)

11.1.1. Krypteringens/kodningens formål

Ved enhver overførelse af data er der en risiko for, at meddelelsen havner i forkerte hænder. Hvis man i et sådant tilfælde vil forhindre, at udenforstående får kendskab til indholdet, må budskabet gøres ulæseligt og uaflytbar, dvs. at det må kodes. Inden for militæret og diplomatiet har man siden tidernes morgen i den sammenhæng anvendt koder.[1]

I de sidste to årtier har kodning fået tiltagende betydning, eftersom en stadig voksende del af kommunikationen går til udlandet og ens egen stat ikke længere kan beskytte brev- og telefonhemmeligheden. Desuden har de øgede tekniske muligheder for legal aflytning/opsnapning af kommunikation i eget land fremkaldt et skærpet behov for beskyttelse hos foruroligede borgere. Og til sidst har forbryderes stigende interesse i illegal adgang til oplysninger og forfalskning deraf fremkaldt beskyttelsesforanstaltninger (f.eks. inden for banksektoren).

Ved opfindelsen af den elektriske og elektroniske kommunikation (telegraf, telefon radio, fjernskriver, fax og Internet) blev det meget enklere og umådeligt hurtigere at sende meddelelser. Ulempen var, at der ikke fandtes **teknisk** beskyttelse mod aflytning/tapning, og at enhver med et tilsvarende apparat kunne aflytte kommunikationen, når han fik adgang til kommunikationsmidlet. Gennemført professionelt efterlader aflytning få eller slet ingen spor. Derved har kodning fået en hel ny betydning. Banksektoren begyndte som den første med fremkomsten af den elektroniske pengetrafik regelmæssigt at beskytte den derved forbundne kommunikation gennem kryptering. Med den tiltagende globalisering af økonomien blev kommunikationen også inden for dette område i det mindste for en del beskyttet ved kryptering. Med den omfattende indførelse af den helt ubeskyttede kommunikation via Internet voksede også den private borgers behov for at beskytte kommunikationen mod aflytning.

Spørgsmålet er om der findes billige, lovlige, tilstrækkelig sikre og let anvendelige metoder til kryptering af kommunikation, som gør det muligt for den enkelte at beskytte sig mod aflytning.

11.1.2. Kodningens/krypteringens funktion

Krypteringens princip er at forvandle en læselig tekst til kodesprog på en sådan måde, at den ikke længere giver mening eller giver en anden mening. Indviede kan forvandle teksten tilbage til originalversionen. Ved kryptering eller kodning laves en betydningsbærende række bogstaver f.eks. om til en meningsløs række, som ingen udenforstående forstår.

Hertil anvendes en bestemt metode (kodens algoritme), som bygger på bytning af bogstaver (transposition) og/eller erstatning af bogstaver (substitution). **Kodningsmetoden (algoritmen)** hemmeligholdes nu om stunder ikke. Tværtimod, var der for nylig et offentligt verdensomspændende udbud for den nye globale krypteringsstandard til anvendelse i erhvervslivet. Det gælder også gennemførelse af en bestemt algoritme som hardware i et apparat,

[1] Dokumenteret så langt tilbage som til antikken.

f.eks. en kryptofaks.

Selve **det hemmelige** er den såkaldte nøgle. Det lader sig bedst forklare med et eksempel fra et beslægtet område. Det er som regel bekendt, hvordan en dørlås fungerer, eftersom den er omfattet af et patent. Den individuelle beskyttelse af en dør følger deraf, at der for en bestemt type lås kan findes mange forskellige nøgler. Det samme gælder for kodning af oplysninger: med **en almen kendt kodningsmetode** (algoritme) kan man ved hjælp af forskellige og af de involverede hemmeligholdte individuelle nøgler **hemmeligholde mange forskellige meddelelser**.

For at skabe klarhed om disse begreb henvises til eksemplet fra den såkaldte "Cæsarkode". Den romerske feltherre Cæsar kodede meddelelser, idet han simpelthen udskiftede hvert bogstav med det tredjefølgende i alfabetet, dvs. A med D, B med E osv. Ordet **Echelon** bliver således **HFKHORQ**. Selve **algoritmen** er en **forskydning af bogstaverne** inden for alfabetet, den konkrete nøgle er den anvisning, at det er **det tredjefølgende bogstav i alfabetet**. Både kodning og dechifrering følger samme regler: bogstaverne flyttes tre pladser. Der er tale om en symmetrisk metode. Nu til dags kan en sådan kode brydes på mindre end et sekund.

Ved en god kodning kan metoden være offentlig kendt, og alligevel kan kodningen betegnes som sikker. Dertil kræves imidlertid, at der er mange forskellige nøgler, at en efterprøvning af alle nøgler (et såkaldt **brute force attack**) også ved anvendelse af computere ikke er muligt inden for en rimelig tidsfrist. På den anden side er et stort udvalg af nøgler i sig selv ikke et tegn på kryptologisk sikkerhed, hvis algoritmen frembringer en kodet tekst, som indeholder angrebspunkter for dechifrering (f.eks. koncentration af bestemte bogstaver).[1] Cæsars kode er ud fra begge synsvinkler ingen sikker kode. Ved simpel substitution kan den hurtigt brydes om ikke andet, så på grund af bogstavernes forskellige hyppighed inden for et sprog. Der findes kun 25 forskydningsmuligheder, d.v.s. kun 25 nøgler, eftersom det latinske alfabet kun består af 26 bogstaver. Modstanderen kan her simpelthen forsøge sig frem til den passende nøgle og dechifrere teksten.

Hvordan skal et sikkert system være?.

11.2. Sikkerhed ved kryptering

11.2.1. Generelt

Hvis man forlanger, at et kodningssystem skal være sikkert, er der to muligheder. Man kan forlange, at det er absolut sikkert, at det er umuligt at dechifrere meddelelsen uden kendskab til nøglen og at denne umulighed kan bevises matematisk. Man kan også nøjes med, at koden med den nuværende teknik ikke kan brydes og dermed synes at give sikkerhed for en periode, som langt overstiger den "kritiske" periode, hvori meddelelsen skal holdes hemmeligt.

11.2.2. Absolut sikkerhed : det såkaldte one-time pad

En absolut sikker metode er indtil videre kun det såkaldte one-time pad. Dette system blev udviklet mod slutningen af Første Verdenskrig,[2] .men senere benyttet til den røde fjernskriver

[1] *Otto Leiberich*, Vom diplomatischen Code zur Falltürfunktion - Hundert Jahre Kryptographie in Deutschland, Spektrum der Wissenschaft, Juni 1999, 26 ff.

[2] Indført af Major Joseph Mauborgne, leder af den amerikanske hærs afdeling for kryptografisk forskning. *Simon*

mellem Moskva og Washington. Der er tale om en nøgle, som består af bogstaver i en fuldstændig tilfældig rækkefølge, og denne rækkefølge gentages ikke. Sender og modtager bruger disse bogstavsrækker kun en gang til kodningen og sletter nøglen omgående efter anvendelsen. Da der ikke findes en indre orden i nøglen er det for en kryptoanalytiker umuligt at bryde koden. Det er der matematisk bevis for.[1]

En ulempe ved denne fremgangsmåde er, at det ikke er let at skabe et stort antal af disse tilfældige nøgler [2]og at sikker fordeling af nøgler er vanskelig og upraktisk. Denne metode anvendes derfor ikke i almindelig erhvervskommunikation.

11.2.3. Relativ sikkerhed i forhold til den tekniske udvikling

11.2.3.1. Brug af kodnings- og dechifreringsmaskiner

Allerede inden opfindelsen af one-time pad blev der udviklet krypteringsmetoder, som gav et stort antal nøgler og kodede tekster, som indeholdt færrest mulige regelmæssigheder og derfor næsten ingen angrebspunkter for en kryptoanalyse. Med henblik på en hurtig praktisk anvendelse af disse metoder, blev der udviklet kodnings- og dechifreringsmaskiner. Den mest opsigtsvækkende af sin art var vel ENIGMA,[3] som under Anden Verdenskrig blev brugt i Tyskland. Det lykkedes en hær af kodningseksperter i Bletchley Park at bryde ENIGMAs kode ved hjælp af særlige maskiner, de såkaldte "bomber". Både ENIGMA og "bomben" var mekaniske maskiner.

11.2.3.2. Anvendelsen af computere inden for kryptologi

Opfindelsen af computeren var banebrydende for kryptologividenskaben, da dens kapacitet gjorde det muligt at anvende stadig mere komplicerede systemer. Selv om krypteringsgrundprincipperne ikke derved blev ændret, så var der dog tale om visse fornyelser. For det første blev mulighederne for endnu mere komplicerede krypteringssystemer mangedoblede, da der ikke længere var mekaniske grænser herfor, og for det andet blev krypteringsprocessen markant hurtigere.

Informationerne forarbejdes digitalt af computere med binære tal. Det betyder, at disse informationer udtrykkes i en rækkefølge af to signaler nemlig 0 og 1. 1 svarer fysisk til en elektrisk spænding hhv. en magnetisering (lys), 0 til bortfald af spænding hhv. magnetisering (ingen lys). I den forbindelse er ASCII-standarderne[4] blevet indført, hvor hvert bogstav er repræsenteret af en syvcifret kombination af 0 og 1[5]. En tekst udformes således som en række 0- og 1-taller; i stedet for med bogstaver krypteres ved hjælp af tal.

I den forbindelse kan der både anvendes transposition (ombytning) og substitution

---

Singh, Geheime Botschaften, Carl Hanser Verlag (1999), 151.

[1] *Simon Singh*, Geheime Botschaften, Carl Hanser Verlag (1999), 151 ff.

[2] *Reinhard Wobst*, Abenteuer Kryptologie[2] (1998), 60.

[3] Enigma blev udviklet af Arthur Scherbius og patenteret i 1928. Den har en vis lighed med en skrivemaskine, da den er forsynet med et tastatur til skrivning af en tekst, som skal kodes. Ved en tekniske anordning og roterende valse kodes teksten og den dechifreres med den samme maskine d ved hjælp af kodebøger.

[4] American Standard Code for Information Interchange.

[5] A = 1000001, B = 1000010, C = 1000011, D = 1000100, E = 1000101 osv.

(udskiftning). Substitution kan f.eks. ske ved at tilføje en nøgle i form af en tilfældig talrække. Ifølge den binære matematiks regler adderes ens tal til nul (altså 0 + 0 = 0 og 1+ 1 = 0), mens to forskellige tal adderes til 1 (0 + 1 = 1). Den nye krypterede talrække, som er opstået ved addition, er således en binær talrække, der enten kan videreforarbejdes digitalt eller kan gøres læselig igen ved at fjerne den tilføjede nøgle.

Anvendelsen af computere gør det muligt at producere hemmelige tekster ved hjælp af stærke krypteringsalgoritmer, der praktisk talt ikke længere frembyder angrebspunkter for en kryptoanalyse. Dekryptering kan i så fald kun finde sted ved gennemprøvning af alle mulige nøgler. Jo længere nøglen er, desto større er muligheden for at dette ikke lykkes, også selv om der anvendes de allerkraftigste computere, på grund af den tid, det vil tage. Der findes altså brugbare metoder, som på det nuværende tekniske stade må regnes for at være sikre.

11.2.4. Standardisering og forsætlig begrænsning af sikkerheden

Som følge af udbredelsen af computere i 70'erne blev det stadig mere presserende at få standardiseret krypteringssystemerne, da det var den eneste måde, hvorpå virksomheder kunne kommunikere sikkert med deres forretningsforbindelser uden alt for store udgifter. De første bestræbelser herpå fandt sted i USA.

En stærk kryptering kan også anvendes til illegale formål eller af en eventuel militær modstander og kan også vanskeliggøre eller forhindre elektronisk spionage. Derfor har NSA krævet, at der blev valgt en krypteringsstandard, der var tilstrækkelig sikker for erhvervslivet, men som Sikkerhedstjenesten selv var i stand til at dekryptere ved hjælp af sit særlige tekniske udstyr. Derfor blev nøglens længde begrænset til 56-bit. Det mindsker antallet af mulige nøgler til 100 000 000 000 000 000 stk.[1].

Den 23. november 1976 overtog man officielt Horst Feistels såkaldte luciferkryptografering i **56-bit udgaven** Data Encryption Standard (DES) (datakryptograferingsstandard), som i et kvart århundrede var den officielle amerikanske krypteringsstandard[2].Også Europa og Japan overtog den amerikanske krypteringsstandard, især inden for bankverdenen. DES-algoritmen har i modstrid med forlydender i diverse medier hidtil været ubrydelig; dog findes der i mellemtiden hardware, der er stærk nok til at gennemprøve alle nøgler ("brute force attack"). Triple-DES, som har en 112 bit-nøgle, regnes derimod fortsat for at være sikker. Afløseren for DES, AES (Advanced Encryption Standard - avanceret krypteringsstandard) er en europæisk metode[3], som blev udviklet under navnet Rijndael i Leuven i Belgien. **Den er hurtig og regnes for at være sikker, da man her ikke ville indføre nogen begrænsning af nøglens længde.** Dette beror på en ændret amerikansk krypteringspolitik.

Standardiseringen betød en væsentlig forenkling af krypteringen for virksomhederne.

---

[1] Dette binære tal består af 56 nuller og ettaller. *Simon Singh*, Geheime Botschaften, Carl Hanser Verlag (1999), s. 303.

[2] *Simon Singh*, Geheime Botschaften, Carl Hanser Verlag (1999), s. 302ff.

[3] Systemet er udviklet af to belgiske kryptografer ved Det Katolske Universitet i Leuven, *Joan Daemen* og *Vincent Rijmen*.

Dog er der fortsat problemer med nøgleadministrationen.

11.3. Problemerne i forbindelse med en sikker nøgleadministration/-udveksling

11.3.1. Asymmetrisk kryptering: public key-systemet

Så længe et system arbejder med en nøgle, som bruges til både kryptering og dekryptering (symmetrisk kryptering) er det uhåndterligt, når der er tale om **mange** kommunikationspartnere. Nøglen skal nemlig **forinden** udleveres til hver ny kommunikationspartner på en sådan måde, at ingen tredjepart har fået kendskab hertil. For erhvervslivet er det besværligt i praksis, for privatpersoner kun muligt i enkelttilfælde.

Asymmetrisk kryptering kan løse dette problem: der anvendes ikke samme nøgle til kryptering og dekryptering. Meddelelsen krypteres med en nøgle, som gerne må være kendt af alle, den såkaldte **offentlige nøgle**. Der er dog tale om en envejsmetode; den giver ikke mulighed for at føre en krypteret tekst tilbage til klartekst. Derfor kan enhver, der vil have en krypteret meddelelse, også uden særlige sikkerhedsforanstaltninger sende sin kommunikationspartner sin offentlige nøgle til kryptering af meddelelsen. Dekrypteringen af den således modtagne meddelelse sker ved hjælp af en anden nøgle, **den private nøgle**, der er hemmelig og ikke sendes[1]. For at forstå metoden kan man bruge billedet med en hængelås: enhver kan få en sådan lås til at snappe i og dermed lukke en dragkiste forsvarligt, men det er kun den, der har den rigtige nøgle, der kan åbne den[2]. Den offentlige og den private nøgle udgør et sammenhængende par, men det er ikke beregningsmæssigt muligt at bestemme den private nøgle ud fra den offentlige nøgle.

Ron Rivest, Adi Shamir og Leonard Adleman har opfundet et asymmetrisk krypteringssystem ved hjælp af RSA-metoden, som er opkaldt efter dem. Ved en envejsfunktion (en såkaldt faldlemsfunktion) anvendes det resultat, der opnås ved multiplikation af to meget store primtal som en del af den offentlige nøgle. Dermed krypteres klarteksten. Dekryptering kan kun ske ved hjælp af værdierne af de to anvendte primtal, men der findes ingen matematisk metode, der kan opløse multiplikationen af to primtal, så det bliver muligt at beregne de to basisprimtal af resultatet af multiplikationen. Hidtil er dette kun muligt ved systematisk afprøvning. Derfor er denne metode med den nuværende viden sikker, såfremt der vælges tilstrækkeligt høje primtal. Den eneste risiko ligger i, at en brillant matematiker på et eller andet tidspunkt finder en hurtigere metode til at opløse resultatet i faktorer. Hidtil er dette dog ikke lykkedes for nogen trods en ihærdig indsats.[3] Fra mange sider hævdes det oven i købet, at problemet er uløseligt, men et eksakt bevis herpå foreligger ikke.[4]

---

[1] Ideen med asymmetrisk kryptering i form af et public key-krypteringssystem stammer fra *Whitfield Diffie* og *Martin Hellmann*.

[2] *Simon Singh*, Geheime Botschaften, Carl Hanser Verlag (1999), s. 327.

[3] *Johannes. Buchman*: Faktorisierung grosser Zahlen, Spektrum der Wissenschaft 2, 199, s. 6 ff.

[4] *Simon Singh*, Geheime Botschaften, Carl Hanser Verlag (1999), s. 335 f.

Public key-krypteringssystemet kræver ganske vist meget længere computertid eller anvendelse af hurtige og store computere end symmetriske systemer (f.eks. DES).

11.3.2. Public key-kryptering for privatpersoner

For at sikre en bredere adgang til public key-kryptering kom Phil Zimmermann på den idé at forene public key-metoden, som kræver stor computerkapacitet, med en hurtigere symmetrisk metode. Selve meddelelsen skulle krypteres ved en symmetrisk metode, den i Zürich udviklede IDEA-metode, mens nøglen for den symmetriske kryptering samtidig skulle sendes efter public key-metoden. Zimmermann udviklede et brugervenligt program kaldet PGP-programmet ("Pretty Good Privacy"), som ved et tryk på en tast (hhv. museklik) skabte de nødvendige nøgler og foretog en kryptering. Programmet blev overført til Internettet, hvor enhver kunne downloade det til sin computer. PGP blev endelig købt af den amerikanske virksomhed NAI, men står stadig til gratis rådighed for privatpersoner.[1] Kildeteksten fra de tidligere versioner blev offentliggjort, så det må formodes, at der ikke er nogen skjult bagdør indbygget. Kildeteksten til den nyeste version PGP 7, der udmærker sig ved en særlig brugervenlig grafisk overflade, offentliggøres desværre ikke længere. Der findes ganske vist stadigvæk en anden implementering af Open PGP Standards: GnuPG, som indeholder de samme krypteringsmetoder som PGP og også er kompatibel med PGP. Der er dog tale om fri software, kildekoden er kendt, og enhver kan anvende og videregive den. Det tyske Forbundsministerium for Økonomi og Teknologi har støttet overførselen af GnuPG til Windows og udviklingen af en grafisk overflade, som dog endnu ikke er helt afsluttet. Så vidt ordføreren ved, arbejdes der dog på sagen.

Samtidig findes der konkurrerende standarder til OpenPGP som f.eks. S/MIME, som støttes af mange e-mail-programmer. Ordføreren har dog ingen oplysninger om frie implementeringer heraf.

11.3.3. Fremtidige metoder

Kvantekryptografien kunne i fremtiden åbne helt nye aspekter for en sikker nøgleudveksling. Den sikrer, at aflytning ved nøgleudveksling bemærkes. Sendes fotoner med en polarisering, kan denne ikke konstateres, uden at den ændres. Dermed kan det med sikkerhed konstateres, hvis der har været andre på linjen. Kun en nøgle, der ikke er blevet aflyttet, vil så kunne anvendes. Under forsøg er det allerede lykkedes at overføre data via 48 km lyslederkabler og over 500 m i luften.[2]

11.4. Sikkerheden ved krypterede produkter

Under drøftelserne om den effektive sikkerhed ved krypteringer er det gang på gang blevet hævdet, at amerikanske produkter altid har indbygget en skjult bagdør. I medierne har f.eks. Excel sørget for store overskrifter, idet det hævdes, at halvdelen af nøglen i den europæiske version er åbent registreret på edb-registerets titelside. Microsoft har også vakt opmærksomhed i pressen, idet en hacker har fundet en "NSA-nøgle" skjult i programmet, hvilket naturligvis er blevet kraftigt dementeret af

[1] Informationer om software, se www.pgpi.com.

[2] Med hensyn til kvantekryptografi se *Reinhard Wobst*: Abenteuer Kryptographie[2] , Adison-Wesley (1998), 234 ff.

Microsoft. Da Microsoft ikke har offentliggjort sin kildekode, er dette dog ren spekulation. Hvad angår de tidligere versioner af PGP og GnuPG, kan det i hvert fald med stor sikkerhed udelukkes, at der er indbygget en skjult bagdør, da kildeteksten i disse tilfælde er offentliggjort.

11.5. Kryptering i konflikt med statsinteresser

11.5.1. Forsøg på at begrænse kryptering

Visse stater har i første omgang forbudt brugen af krypteringssoftware eller krypteringsmaskiner og kræver tilladelse, hvis der ønskes undtagelser fra dette forbud. I den forbindelse skal det nævnes, at der ikke kun er tale om diktaturer som Kina, Iran eller Irak. Også demokratiske stater har ved lov indskrænket brugen eller salget af krypteringsprogrammer eller -maskiner. Ganske vist skulle kommunikationen beskyttes mod at blive læst af uvedkommende privatpersoner, men staten skulle nu som før i givet fald fortsat have ret til aflytning. Myndighedernes manglende tekniske overlegenhed skulle udlignes ved lovforbud. F.eks. har Frankrig indtil for nylig haft et generelt forbud mod brug af kryptering og har krævet tilladelse hertil. I Tyskland var der for nogle år siden ligeledes en debat om begrænsning af kryptering og obligatorisk deponering af nøgler. USA har i stedet tidligere begrænset nøglelængden.

11.5.2. Betydningen af en sikker kryptering for den elektroniske handel

I mellemtiden har disse forsøg en gang for alle vist sig at være omsonst. Det er ikke kun retten til beskyttelse af privatlivets fred, men også håndfaste økonomiske interesser, der står i vejen for statens interesse i at have adgang til dekryptering og dermed til klartekster. For elektronisk handel og elektronisk bankvirksomhed står og falder med sikker kommunikation på Internettet. Kan denne ikke garanteres, vil disse handelsformer bukke under, fordi kunderne så ikke længere vil have tillid hertil. Denne sammenhæng forklarer ændringen af den amerikanske eller franske krypteringspolitik.

Det skal her bemærkes, at elektronisk handel kræver sikrere krypteringsmetoder i to henseender: ikke kun for at kunne kryptere meddelelser, men også for problemfrit at kunne fastslå forretningspartneres identitet. Den elektroniske underskrift kan nemlig foregå ved en omvendt anvendelse af public key-metoden: den private nøgle anvendes til kryptering, den offentlige nøgle til dekryptering. Denne form for kryptering bekræfter underskriftens ejermand. Enhver kan overbevise sig om en underskrifts ægthed ved at bruge en persons offentlige nøgle, men kan ikke selv efterligne underskriften. Også denne funktion er brugervenligt indarbejdet i PGP.

11.5.3. Problemer for forretningsrejsende

I mange lande er det forbudt for forretningsrejsende at bruge krypterede programmer på deres medbragte laptops. Dette gør det umuligt at beskytte kommunikation med den rejsendes firma eller sikre medførte data mod indgreb.

11.6. Praktiske problemer i forbindelse med kryptering

Hvis man skulle svare på spørgsmålet om, hvem der under hvilke omstændigheder skulle rådes til kryptering, så bør man nok skelne mellem privatpersoner og virksomheder. Hvad privatpersoner angår, skal det siges åbent, at kryptering af fax og

telefonsamtaler via kryptotelefon hhv. Cypherfax ikke er praktisk gennemførlig, ikke kun fordi anskaffelsesprisen for disse apparater er relativ høj, men også fordi anvendelsen heraf forudsætter, at samtalepartneren også har sådanne apparater, og at dette vel kun sjældent er tilfældet.

E-mails kan og bør enhver derimod kryptere. Der kan imod den ofte fremsatte påstand om, at man ikke har nogen hemmeligheder og derfor ikke behøver at kryptere, indvendes, at man jo heller ikke normalt sender skriftlige meddelelser på postkort. En ikke-krypteret mail er ikke andet end et brev uden kuvert. Kryptering af e-mails er sikker og relativ problemløs, og på Internettet findes der allerede brugervenlige systemer, som f.eks. PGP/GnuPG, der oven i købet stilles til fri rådighed for privatpersoner uden betaling. Dette er dog desværre ikke tilstrækkelig udbredt. På det punkt burde det offentlige gå foran med et godt eksempel og selv generelt foretage kryptering for at afmystificere dette.

Hvad virksomhederne angår, så bør det strengt overvåges, at følsomme informationer kun fremsendes ad sikre kommunikationsveje. Dette synes selvfølgeligt, og er det vel også for store virksomheder, men netop små og mellemstore virksomheder vil ofte videregive ukrypterede interne firmaoplysninger via e-mail, fordi de ikke er tilstrækkeligt opmærksomme på problemet. Her kan man håbe på, at industrisammenslutninger og handelskamre i stadig højere grad sørger for at orientere herom. Ganske vist er kryptering af e-mails kun et af mange sikkerhedsaspekter og har frem for alt ingen effekt, hvis informationen allerede inden krypteringen gøres tilgængelig for andre. Dette betyder, at hele arbejdsmiljøet skal sikres, så sikkerheden i de anvendte lokaler og den fysiske adgang til kontorer og computere kontrolleres. Der må også skabes hindringer for uautoriseret adgang til informationer via nettet ved hjælp af hensigtsmæssige fire-walls. Særlige risici frembyder sammenkoblingen af det interne net og Internettet. Hvis sikkerhed tages alvorligt, bør man også kun anvende driftssystemer, hvis kildekode er offentliggjort og kontrolleret, da man kun i så fald med sikkerhed kan sige, hvad der sker med oplysningerne. For virksomhederne er der således en række opgaver på sikkerhedsområdet. Der findes allerede mange firmaer på markedet, som tilbyder sikkerhedsrådgivning og -gennemførelse til acceptable priser, og udbuddet stiger konstant i takt med efterspørgslen. Desuden kan man håbe på, at industrisammenslutninger og handelskamre tager disse problemer op og især henleder de små virksomheders opmærksomhed på sikkerhedsproblemerne og hjælper dem med at udvikle og gennemføre et samlet beskyttelseskoncept.

12. EU's eksterne forbindelser og indsamling af efterretningsoplysninger

12.1. Indledning

Med vedtagelsen af Maastricht-traktaten i 1991 blev den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik (FUSP) etableret i sin mest grundlæggende form som Den Europæiske Unions nye politiske instrument. Seks år senere indførtes med Amsterdam-traktaten en styrket struktur til FUSP, og der blev skabt en mulighed for fælles initiativer på forsvarsområdet i EU, samtidig med at de eksisterende alliancer blev opretholdt. På grundlag af Amsterdam-traktaten og med erfaringerne fra Kosovo i erindring iværksatte Det Europæiske Råd i december 1999 i Helsinki det europæiske sikkerheds- og forsvarsinitiativ. Dette initiativ har til formål at oprette en multinational styrke på omkring 50.000-60.000 mand inden 2. halvår af 2003. Tilstedeværelsen af en sådan multinational styrke vil gøre nødvendigt at oprette en selvstændig efterretningskapacitet. En simpel integrering af WEU's eksisterende efterretningskapacitet vil ikke være tilstrækkelig til dette formål. Herudover kan det ikke undgås, at medlemsstaterne efterretningsorganer har et yderligere samarbejde, der går langt videre end de eksisterende former for samarbejde.

Den videre udvikling af FUSP er imidlertid ikke det eneste, der vil føre til et tættere samarbejde mellem EU's efterretningstjenester. Den fortsatte økonomiske integration i EU vil også gøre det nødvendigt med et mere intensivt samarbejde om indsamling af efterretningsoplysninger. En fælles europæisk økonomisk politik gør det også nødvendigt med en ensartet opfattelse af den økonomiske virkelighed uden for EU. Det er nødvendigt med en fælles beskyttelse af et fælles standpunkt under handelsforhandlinger i WTO eller med tredjelande. Stærke europæiske industrier har brug for fælles beskyttelse mod økonomisk spionage fra tredjelande.

Endelig må det understreges, at en fortsat udvikling af Unionens anden søjle og Unionens aktiviteter inden for indre og retlige anliggender også må føre til et styrket samarbejde mellem efterretningstjenesterne. Den fælles kamp mod terrorisme, ulovlig handel med våben, handel med mennesker og hvidvaskning af penge kan navnlig ikke finde sted uden et intensivt samarbejde mellem efterretningstjenester.

12.2. Muligheder for samarbejde inden for EU

12.2.1. Eksisterende samarbejde[1]

Selv om der er en lang tradition hos efterretningstjenester for kun at overdrage de oplysninger, som de indsamler, til sig selv og måske endog en traditionel manglende tillid mellem de enkelte efterretningstjenester i EU, er samarbejdet mellem de enkelte tjenester allerede gradvist ved at blive øget. Hyppige kontakter eksisterer inden for NATO, WEU og Den Europæiske Union. Selv om efterretningstjenesterne inden for NATO stadig er betydeligt afhængige af de langt mere raffinerede bidrag fra De Forenede Stater, har oprettelsen af

[1] *Charles Grant,* Intimate relations. Can Britain play a leading role in European defence - and keep its special links to US intelligence? 4.2000, Centre for European Reform.

WEU's satellitcenter i Torrejon (Spanien) og efterretningsenheden i WEU's hovedkvarter bidraget til en mere selvstændig europæisk indsats på dette område.

12.2.2. Fordele ved en fælles europæisk efterretningspolitik

Ud over de tendenser som allerede finder sted, må det understreges, at der findes objektive fordele ved en fælles europæisk efterretningspolitik. De fordele kan beskriver på følgende måde.

12.2.2.1. Praktiske fordele

Først og fremmest findes der alt for meget klassificeret og uklassificeret materiale, som skal indsamles, analyseres og evalueres af et enkelt organ eller ved hjælp af en bilateral aftale i Vesteuropa. Kravene til efterretningstjenester spænder fra efterretningstjeneste på forsvarsområdet via efterretningsopgaver i forbindelse tredjelandes indenlandske og internationale økonomiske politik til efterretningsopgaver til fordel for bekæmpelse af organiseret kriminalitet og narkotikahandel. Selv om samarbejdet kun eksisterede i sin mest grundlæggende form, dvs. indsamling af frit tilgængelige oplysninger (OSINT), ville resultaterne fra dette samarbejde allerede være af stor betydning for EU's politikker.

12.2.2.2. Budgetmæssige fordele

På det seneste er midlerne til indsamling af efterretningsoplysninger blevet nedskåret og bliver i nogle tilfælde stadig nedskåret. Samtidig er behovet for oplysninger og dermed efterretningstjeneste steget. Disse budgetter, der er blevet nedskåret, muliggør ikke kun dette samarbejde, men gør det også lønsomt på lang sigt. Navnlig i forbindelse med opretholdelse og vedligeholdelse af tekniske faciliteter er det hensigtsmæssigt med fælles aktiviteter, når der er begrænsede midler til rådighed, men også i forbindelse med evaluering af de indsamlede oplysninger. Et forøget samarbejde vil øge effektiviteten ved indsamling af efterretningsoplysninger.

12.2.2.3. Politiske fordele

De indsamlede efterretningsoplysninger anvendes i princippet til at gøre det muligt for regeringer at træffe beslutninger på et bedre og velfunderet grundlag. Yderligere politisk og økonomisk integration i EU forudsætter, at oplysninger er tilgængelige på europæisk plan og baseret på mere end en enkelt kilde.

12.2.3. Afsluttende bemærkninger

Disse objektive fordele er kun eksempler på den stigende betydning af samarbejdet i EU. Tidligere stod nationalstaterne selv for deres eksterne sikkerhed, den indre orden, den nationale velstand og kulturelle identitet. Den Europæiske Union er i dag på mange områder ved at påtage sig en rolle, som i det mindste supplerer nationalstatens rolle. Det er umuligt at forestille sig, at efterretningstjenester vil være det sidste og eneste område, som ikke påvirkes af den europæiske integrationsproces.

12.3. Samarbejde uden for Den Europæiske Union

Siden 2. verdenskrig foregik samarbejdet inden for indsamling efterretningsoplysninger ikke i første omgang på europæisk plan, men langt mere på det transatlantiske plan. Dette er allerede blevet beskrevet tidligere, at der blev etableret meget tætte forbindelser inden for indsamling af efterretningsoplysninger mellem Det Forenede Kongerige og De Forenede Stater. De

Forenede Stater var og er imidlertid også inden for efterretningsvirksomhed på forsvarsområdet i og uden for NATO den absolut mest dominerende partner. Det vigtige spørgsmål er derfor, hvorvidt stigende europæisk samarbejde inden for indsamling af efterretningsoplysninger i alvorlig grad vil genere forbindelserne med De Forenede Stater, eller om den kan føre til en styrkelse af disse forbindelser. Hvordan vil forbindelserne mellem EU og USA udvikle sig under den nye Bush-regering? Og navnlig hvordan vil det særlige forhold mellem De Forenede Stater og Det Forenede Kongerige kunne opretholdes inden for disse rammer? Nogle mener, at der ikke behøver at være en modsætning mellem det særlige britisk-amerikanske forhold og en yderligere udvikling af FUSP. Andre mener, at navnlig indsamling af efterretningsoplysninger kan være et anliggende, der kan tvinge Det Forenede Kongerige til at vælge, hvorvidt dets skæbne ligger i Europa eller på den anden side af Atlanten. Det Forenede Kongeriges tætte forbindelser til USA (og til andre partnere i UKUSA-alliancen) kan gøre det vanskeligere for andre EU-stater at udveksle efterretningsoplysninger indbyrdes – idet Det Forenede Kongerige ville være mindre interesseret i en udveksling internt i Europa, og fordi EU-partnerne kan tænkes at have mindre tillid til Det Forenede Kongerige. Hvis USA mener, at Det Forenede Kongerige har udviklet særlige forbindelser med dets EU-partnere, og at landet er en del europæisk særaftale, kan det ligeledes være, at USA vil være tilbageholdende med at udveksle sine efterretningsoplysninger med Det Forenede Kongerige. Yderligere EU-samarbejde inden for efterretningsvirksomhed kan derfor være en alvorlig prøve for Det Forenede Kongeriges europæiske ambitioner såvel som for EU's mulighed for integration.

Under de nuværende omstændigheder er det imidlertid ret usandsynligt, at De Forenede Staters teknologiske fordel kan erstattes af selv særdeles hurtige fremskridt inden for samarbejdet mellem de europæiske partnere på kort og selv på længere sigt. Den Europæiske Union vil ikke være i stand at etablere et sofistikeret net af SIGINT-satellitter, satellitter til billedteknik og jordstationer. Den Europæiske Union vil ikke på kort sigt kunne udvikle et højt sofistikeret computernet, der er nødvendig for udvælgelse og evaluering af det indsamlede materiale. Den Europæiske Union vil ikke være rede til at afsætte de nødvendige midler i budgettet for at blive et reelt alternativ til De Forenede Staters bestræbelser inden for efterretningsvirksomhed. Det vil derfor allerede ud fra en teknologisk og budgetmæssig synsvinkel være i EU's interesse at opretholde tætte forbindelser med De Forenede Stater inden for indsamling af efterretningsoplysninger. Det vil imidlertid også ud fra en mere politisk synsvinkel være vigtigt at opretholde og i givet fald at styrke forbindelserne med De Forenede Stater navnlig med hensyn til den fælles bekæmpelse af organiseret kriminalitet, terrorisme, handel med narkotika og våben samt hvidvaskning af penge. Fælles efterretningsoperationer er nødvendige for at kunne støtte de fælles bestræbelser. Fælles fredsbevarende aktioner såsom i det tidligere Jugoslavien stiller krav om et større europæisk bidrag inden for alle indsatsområder.

På den anden side bør en stigende europæisk bevidsthed ledsages af et større ansvar fra europæisk side. Den Europæiske Union bør blive en mere ligeværdig partner ikke kun på det økonomiske område, men også på forsvarsområdet og derfor også inden for indsamling af efterretningsoplysninger. En mere selvstændig europæisk efterretningskapacitet bør derfor ikke betragtes som en svækkelse af de transatlantiske forbindelser, men bør anvendes som en styrkelse ved at gøre Den Europæiske Union til en mere lige og kapacitetsfyldt partner. Samtidig bør Den Europæiske Union gøre en selvstændig indsats for at beskytte sin økonomi og sin industri mod ulovlige og uønskede trusler såsom økonomisk spionage, cyber-

kriminalitet og terroristangreb. Det er derimod nødvendigt med forståelse på begge sider af Atlanten inden for industrispionage. Den Europæiske Union og De Forenede Stater bør blive enige om et regelsæt for, hvad der er tilladt, og hvad der ikke er tilladt på dette område. For at styrke det transatlantiske samarbejde på dette område kunne man tage et fælles initiativ i WTO for at bruge mekanismerne i denne organisation til at beskytte en fair økonomisk udvikling på verdensplan.

12.4. Afsluttende bemærkninger

Selv om det grundlæggende, nemlig beskyttelse af europæiske borgeres privatlivs fred, stadig er gældende, bør en yderligere udvikling af en fælles europæisk efterretningskapacitet anses for nødvendig og uundgåelig. Samarbejde med tredjelande og navnlig De Forenede Stater bør opretholdes, og hvad der er meget sandsynligt, styrkes. Dette indebærer ikke nødvendigvis, at europæiske SIGINT-aktiviteter automatisk bør integreres i EU's uafhængige Echelon-system, eller at EU skulle blive fuldgyldig partner af den eksisterende UKUSA-alliancen. Det bør imidlertid aktivt overvejes, hvorvidt der bør udvikles et behørigt europæisk ansvar inden for indsamling af efterretningsoplysninger. En integreret europæisk efterretningskapacitet forudsætter samtidig, at der indføres en ordning for politisk kontrol med disse organers aktiviteter. Der bør træffes beslutninger om måden, hvorpå efterretningsoplysninger skal vurderes, og hvordan man træffer de politiske beslutninger, som er resultatet af en analyse af efterretningsrapporteringer. Hvis en sådan ordning for politisk kontrol og dermed politisk bevidsthed om og ansvar for processen for indsamling af efterretningsoplysninger ikke indføres, vil det være til skade for den europæiske integrationsproces.

13. Konklusioner og henstillinger

13.1. Konklusioner

Eksistensen af et globalt aflytningssystem til privat og økonomisk kommunikation (Echelon)
Eksistensen af et verdensomspændende kommunikationsaflytningssystem, som fungerer i kraft af et samarbejde mellem USA, Det Forenede Kongerige, Canada, Australien og New Zealand inden for rammerne af UKUSA-aftalen, kan ikke længere drages i tvivl. At systemet eller dele heraf – i det mindste i en vis periode – er gået under betegnelsen "Echelon" kan antages på baggrund af de forhåndenværende indicier og mange overensstemmende erklæringer fra forskellige kredse. Det vigtigste er, at systemet ikke har til formål at aflytte militær kommunikation, men de private borgeres og erhvervslivets kommunikation.

Analysen har vist, at systemets tekniske muligheder sandsynligvis ikke er så omfattende, som mange medier har antaget. Alligevel forekommer det foruroligende, at mange ansvarlige i EU, der er blevet hørt, herunder navnlig medlemmer af Kommissionen, har erklæret, at de ikke havde kendskab til systemet.

Aflytningssystemets grænser
Aflytningssystemet er frem for alt baseret på verdensomspændende aflytning af satellitkommunikation. I områder med en stor kommunikationstæthed formidles kun en mindre del af kommunikationen via satellitter. Det betyder, at den overvejende del af kommunikationen ikke kan aflyttes af jordbaserede anlæg, men kun ved tapning af kabel og opsnapning af radiokommunikation. Undersøgelserne har imidlertid vist, at UKUSA-staterne kun har greb om en meget lille del af den kabel- og radiobaserede kommunikation og kun kan analysere en endnu mere begrænset del af kommunikationerne, eftersom det er en opgave, der kræver meget personale. Hvor omfattende de disponible midler og kapaciteter til aflytning af kommunikation end måtte være, så umuliggør det store antal i praksis en udtømmende og grundig kontrol med enhver kommunikation.

Den mulige eksistens af andre aflytningssystemer
Da aflytning af kommunikation er en almindelig anvendt fremgangsmåde blandt efterretningstjenester, kan et sådant system også drives af andre stater, for så vidt som de råder over de nødvendige finansielle midler og har de geografiske forudsætninger herfor. Frankrig er i kraft af sine oversøiske territorier som eneste EU-medlemsstat geografisk og teknisk i stand til på egen hånd at oprette et globalt aflytningssystem. Der er mange oplysninger, der tyder på, at også Rusland driver et sådant system.

Forenelighed med EU-retten
Hvad angår foreneligheden af et system som Echelon med gældende EU-ret, må der sondres mellem forskellige anvendelser:
Anvendes systemet kun til efterretningsformål, er det ikke i strid med EU-retten, da statssikkerhedstjenester og deres aktiviteter ikke er omfattet af EF-traktaten, men henhører under EU-traktatens Afsnit V (FUSP). Der foreligger endnu ingen relevante bestemmelser og følgelig er der ingen berøringspunkter. Misbruges systemet derimod til konkurrencespionage, er det i strid med medlemsstaternes pligt til loyalt samarbejde og tanken om et fælles marked med fri konkurrence. Hvis en medlemsstat deltager i en sådan aktivitet, er der tale om en

krænkelse af EU-retten. Under samlingen den 30. marts 2000 understregede Rådet, at man ikke kan acceptere et aflytningssystem, der strider mod medlemsstaternes retsorden og de grundlæggende principper for respekt for menneskets værdighed.

Forenelighed med den grundlæggende ret til privatsfæren (Artikel 8 i EMK)
Enhver aflytning af kommunikation er et alvorligt indgreb i den enkeltes privatsfære. I henhold til artikel 8, der beskytter privatsfæren, er indgreb kun tilladt med henblik på beskyttelse af den nationale sikkerhed, for så vidt som der er fastlagt bestemmelser herom i den nationale lovgivning. Disse bestemmelser skal være alment tilgængelige og fastlægge, under hvilke omstændigheder og forhold myndighederne må foretage et sådant indgreb. Indgreb skal være afpasset efter, hvad der er nødvendigt, og der skal derfor foretages en afvejning af interesser. Det er ikke tilstrækkeligt, at indgrebet er nyttigt eller ønskværdigt. Et efterretningssystem, som vilkårligt og varigt aflytter kommunikation, er ikke foreneligt med proportionalitetsprincippet og dermed heller ikke foreneligt med den europæiske menneskerettighedskonvention (EMK). Ligeledes foreligger der en krænkelse af EMK, hvis de bestemmelser, kommunikationsovervågningen er baseret på, savner et retsgrundlag, ikke er almen tilgængelig eller er formuleret på en sådan måde, at konsekvenserne ikke er forudsigelige for den enkelte borger. Da de bestemmelser, som danner grundlaget for den amerikanske efterretningstjenestes virke i udlandet, for det meste er fortrolige, er det i hvert fald tvivlsomt om proportionalitetsprincippet respekteres. Der er sandsynligvis tale om en krænkelse af de af Menneskerettighedsdomstolen fastlagte principper om en bestemmelses tilgængelighed og forudsigeligheden af dens virkning. Skønt USA ikke selv er kontraherende part i EMK, må medlemsstaterne opfylde deres forpligtelser i henhold til denne konvention. De kan ikke unddrage sig deres forpligtelser i henhold til EMK ved at lade andre landes sikkerhedstjenester, som er underlagt mindre strenge bestemmelser, udøve deres virke på deres territorium. Ellers ville legalitetsprincippet og dets to elementer - tilgængelighed og forudsigelighed - blive gjort virkningsløse og Menneskerettighedsdomstolens retspraksis miste sin betydning.

Efterretningstjenesters ved lov legitimerede virksomhed er kun i overensstemmelse med de grundlæggende rettigheder, hvis der desuden findes fyldestgørende kontrolsystemer, der udligner den risiko, dele af forvaltningsapparatets hemmelige aktiviteter medfører. Da Menneskerettighedsdomstolen udtrykkeligt har fremhævet betydningen af et effektivt kontrolsystem for efterretningsvirksomhed, forekommer det betænkeligt, at visse medlemsstater ikke har et selvstændigt parlamentarisk kontrolorgan for efterretningstjenester.

Er EU-borgerne tilstrækkelig beskyttet mod efterretningsvirksomhed?
Der kan næppe tales om tilstrækkelig beskyttelse, eftersom EU-borgernes beskyttelse afhænger af gældende ret i de enkelte medlemsstater, som udviser meget store forskelle på dette punkt og for en del slet ikke råder over parlamentariske kontrolorganer. EU-borgerne har en grundlæggende interesse i, at de nationale parlamenter har et officielt særligt kontroludvalg, som overvåger og fører kontrol med efterretningstjenesternes aktiviteter. Dér, hvor der findes kontrolorganer, fristes disse imidlertid i høj grad til snarere at beskæftige sig med indenrigsefterretningstjenesternes virke end med udenrigsefterretningstjenesterne, da det som regel kun er den førstnævnte tjenestes aktiviteter, som berører landets egne borgere.

I forbindelse med et samarbejde mellem efterretningstjenesterne inden for rammerne af FUSP og sikkerhedsmyndighederne inden for samarbejdet om retlige og indre anliggender, må

institutionerne vedtage regler, der yder EU-borgerne tilstrækkelig beskyttelse.

Økonomisk spionage
Det indgår i udenrigsefterretningstjenesters opgave at beskæftige sig med økonomiske data, herunder sektorudviklinger, udviklingen på råstofmarkederne, overholdelse af embargoer og regler for levering af varer med dobbelt anvendelse (dual use) m.m. Derfor foretages der ofte overvågning af de relevante virksomheder. USA's efterretningstjeneste opklarer imidlertid ikke kun generelle økonomiske forhold. Med den begrundelse at ville bekæmpe korruption aflytter de også kommunikation fra virksomheder i forbindelse med licitation. I forbindelse med en så detaljeret aflytning er der imidlertid risiko for, at oplysningerne ikke anvendes til bekæmpelse af korruption, med til udspionering af konkurrenter, selv om USA og Det Forenede Kongerige erklærer, at dette ikke er tilfældet. I den forbindelse skal det bemærkes, at den rolle, som Advocacy Center under det amerikanske handelsministerium spiller, stadig ikke er helt klar, og at dette center aflyste en samtale, der skulle have afklaret sagen. Der henvises endvidere til, at der inden for rammerne af OECD i 1997 blev vedtaget en aftale om bekæmpelse af korruption af tjenestemænd, hvorefter bestikkelse skal være strafbart på internationalt plan. Heller ikke ud fra aspektet bestikkelse i enkelttilfælde kan aflytning af kommunikation være berettiget. Under alle omstændigheder skal det understreges, at det er uacceptabelt, når efterretningstjenesterne lader sig bruge til konkurrencespionage, idet de udspionerer udenlandske virksomheder for at skaffe virksomheder i eget land en konkurrencefordel. Der findes imidlertid intet dokumenteret tilfælde, hvor det her undersøgte aflytningssystem anvendes til dette formål, selv om det ofte påstås. Følsomme virksomhedsoplysninger befinder sig jo først og fremmest i selve virksomheden, og det betyder, at der med henblik på konkurrencespionage først og fremmest gøres forsøg på at få oplysninger via medarbejdere eller indslusede personer eller stadigt hyppigere ved at trænge ind i det interne edb-net. Kun når følsomme data kommer ud via fast eller trådløs kommunikation (satellit), kan et kommunikationsovervågningssystem anvendes til konkurrencespionage. Det sker systematisk i følgende tre tilfælde:

- ved virksomheder, der arbejder inden for tre tidszoner, således at mellemresultater sendes fra Europa til Amerika og videre til Asien;
- ved multinationale selskabers videokonferencer via VSAT eller kabel;
- når der forhandles om vigtige kontrakter på stedet (f.eks. i bygge- og anlægssektoren, ved opbygning af telekommunikationsinfrastruktur, nyoprettelse af transportsystemer osv.) og der derfra skal føres samråd med hovedkontoret.

Risiko- og sikkerhedsbevidstheden hos små og mellemstore virksomheder er beklageligvis ofte utilstrækkelig, og risikoen for økonomisk spionage og aflytning af kommunikation ses ikke. Da sikkerhedsbevidstheden i de europæiske institutioner (med undtagelse af EIB, Generaldirektoratet for Eksterne Anliggender i Rådet og i Kommissionen) heller ikke altid er særlig udpræget, er der behov for handling.

Muligheder for selvbeskyttelse
Virksomheder skal sikre hele arbejdsmiljøet og alle kommunikationsmidler, som anvendes til overførsel af følsomme oplysninger. Der findes tilstrækkelig sikre krypteringssystemer til varierende priser på det europæiske marked. Også private må indtrængende opfordres til at kryptere deres e-mail, da en ikke-krypteret e-mail er som et brev uden konvolut. Der findes på Internettet relativt brugervenlige systemer, som sågar stilles gratis til rådighed til privat brug.

Et samarbejde mellem efterretningstjenester inden for EU

I december 1999 i Helsinki vedtog Det Europæiske Råd at udvikle mere effektive europæiske militære strukturer for at kunne leve op til hele spektret af Petersberg-opgaver til støtte for FUSP. For at nå dette mål skal EU inden 2003 være i stand til hurtigt at mønstre tropper i størrelsesordenen 50.000-60.000 mand, som er militært autonome og råder over de nødvendige færdigheder, hvad angår ledelse og strategisk opklaring samt den relevante efterretningskapacitet. De første skridt i retning af opbygning af denne kapacitet er allerede blevet foretaget inden for WEU og den faste politiske og sikkerhedspolitiske komité. Et samarbejde mellem efterretningstjenesterne inden for EU synes at være uomgængeligt, dels fordi det vil være ulogisk at tale om en fælles sikkerhedspolitik uden inddragelse af sikkerhedstjenesterne, og dels fordi det ville indebære mange erhvervsmæssige, økonomiske og politiske fordele. Det vil også være mere i overensstemmelse med tanken om at optræde som ligeværdig partner over for USA og vil kunne samle alle medlemsstater om et system, som er i overensstemmelse med EMK. En kontrol fra Europa-Parlamentets side må i så fald selvfølgelig være sikret. Europa-Parlamentet er i færd med at gennemføre Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1049/2001 af 30. maj 2001 om aktindsigt i Europa-Parlamentets, Rådets og Kommissionens dokumenter og tilpasse sin forretningsorden i forbindelse med adgang til følsomme dokumenter.

13.2. Henstillinger

Om indgåelse og ændring af internationale aftaler om beskyttelse af borgere og virksomheder

1. Europarådets generalsekretær opfordres til at forelægge Ministerudvalget et forslag om at tilpasse den i artikel 8 i EMK garanterede beskyttelse af privatsfæren til de moderne kommunikationsmetoder og aflytningsmuligheder enten i en tillægsprotokol eller sammen med reglerne om databeskyttelse inden for rammerne af en revision af databeskyttelseskonventionen, forudsat at der derved hverken sker en reduktion af det retsbeskyttelsesniveau, Menneskerettighedsdomstolen har sikret, eller af den fleksibilitet, der er nødvendig for tilpasning til videre udviklinger.

2. EU's medlemsstater opfordres til at skabe en europæisk platform bestående af repræsentanter for de nationale organisationer, der er ansvarlige for at overvåge, at medlemsstaterne overholder de grundlæggende og borgerlige frihedsrettigheder, og undersøge, hvorvidt de nationale forskrifter for efterretningstjenester er i overensstemmelse med EMK og EU's charter om grundlæggende rettigheder. Den skal endvidere have ansvaret for at vurdere de lovmæssige bestemmelser om sikring af brev- og telehemmeligheden. Endvidere skal medlemsstaterne have forelagt en henstilling om udarbejdelse af en adfærdskodeks, som sikrer beskyttelsen af privatsfæren, som fastlagt i artikel 7 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, for alle EU-borgere på medlemsstaternes territorium i dets helhed og desuden garanterer, at efterretningstjenesters virksomhed er i overensstemmelse med de grundlæggende rettigheder og opfylder betingelserne i beretningens kapitel 8, særlig 8.3.4. som afledt af artikel 8 i EMK.

3. Europarådets medlemsstater opfordres til vedtage en tillægsprotokol, som gør det muligt for De Europæiske Fællesskaber at tiltræde EMK eller at overveje andre foranstaltninger, som kan udelukke konflikter i retspraksis mellem Menneskerettighedsdomstolen i Strasbourg og Domstolen i Luxemburg.

4. Medlemsstaterne opfordres til at vedtage det europæiske charter om grundlæggende frihedsrettigheder på den næste regeringskonference som bindende ret for derved at højne beskyttelsen af de grundlæggende rettigheder, navnlig med henblik på beskyttelsen af privatsfæren. EU-organerne opfordres til at anvende de grundlæggende rettigheder i chartret inden for deres eget kompetence- og virksomhedsområde.

5. EU og USA opfordres til at indgå en aftale om gensidig anvendelse af forskrifterne om beskyttelse af privatsfæren og kommerciel fortrolighed inden for virksomhedskommunikation, som gælder for egne borgere.

6. Medlemsstaterne opfordres til at indgå en aftale med tredjelande med henblik på en øget beskyttelse af EU-borgeres privatsfære, hvorved alle stater forpligter sig til gensidig underretning i tilfælde af aflytningsforanstaltninger i en anden kontraherende stat.

7. FN's generalsekretær opfordres til at pålægge det kompetente udvalg at forelægge forslag om tilpasning af artikel 17 i den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder, som sikrer beskyttelse af privatsfæren, til den nye teknologiske udvikling.

8. USA opfordres til at underskrive tillægsprotokollen til den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder, således at enkeltpersoner kan indbringe sager mod USA for krænkelse af konventionen for konventionens Menneskerettighedskomité; de relevante amerikanske ngo'er, herunder navnlig ACLU (American Civil Liberties Union) og EPIC (Electronic Privacy Information Center) opfordres til at lægge pres på den amerikanske regering for at opnå dette.

9. Rådet og medlemsstaterne opfordres udtrykkeligt til at indføre et system for demokratisk overvågning og kontrol med de selvstændige europæiske efterretningskapaciteter samt andre dermed forbundne efterretningsforanstaltninger på europæiske plan. Europa-Parlamentet må spille en vigtig rolle i forbindelse med dette overvågnings- og kontrolsystem.

National lovgivning med henblik på beskyttelse af borgere og virksomheder

10. Medlemsstaterne opfordres udtrykkeligt til at vurdere, om deres nationale lovgivning om efterretningsvirksomhed er overensstemmende med de grundlæggende rettigheder i henhold til EMK samt Menneskerettighedsdomstolens retspraksis, og i givet fald at vedtage relevante bestemmelser. De opfordres til at tilsikre alle europæiske borgere samme retssikkerhed, for så vidt angår beskyttelse af privatlivet og posthemmeligheden. Såfremt lovgivningen vedrørende hemmelige tjenesters overvågningsbeføjelser indeholder diskriminerende bestemmelser, skal disse ophæves.

11. Medlemsstaterne opfordres til at tilstræbe et fælles beskyttelsesniveau over for efterretningsaktiviteter og med henblik herpå at udarbejde en adfærdskodeks, som er baseret på det højeste nationale beskyttelsesniveau, da de borgere, der er berørt af en udenrigsefterretningstjenestes virke, som regel er statsborgerne i andre stater og derfor også i andre medlemsstater. En tilsvarende adfærdskodeks skal også indgås med USA.

12. Medlemsstaterne opfordres til at integrere deres aflytningsfaciliteter for at øge FUSP's effektivitet inden for efterretningsvirksomhed, bekæmpelse af terrorisme, udbredelse af atomvåben og international narkotikahandel under overholdelse af bestemmelserne om

beskyttelse af borgerne privatsfære og fortrolighed omkring virksomhedskommunikation og under Europa-Parlamentets, Rådets og Kommissionens kontrol.

Særlige foranstaltninger til bekæmpelse af økonomisk spionage

13. Medlemsstaterne opfordres til at overveje, i hvilken udstrækning økonomisk spionage og bestikkelse med henblik på at skaffe kontrakter kan bekæmpes gennem europæisk og international ret, navnlig om der inden for rammerne af WTO er mulighed for en regulering, som tager højde for den konkurrenceforvridende virkning af sådanne fremgangsmåder, f.eks. ved at annullere sådanne kontrakter. USA, Canada, Australien og New Zealand opfordres til at tilslutte sig dette initiativ.

14. Medlemsstaterne opfordres til på bindende vis at forpligte sig til ikke at udøve økonomisk spionage direkte eller under dække af en udenlandsk magt, der er aktiv på deres territorium, eller at tillade, at en udenlandsk magt gør noget sådant fra deres territorium, og derved handle i overensstemmelse med EF-traktatens ånd og bestemmelser.

15. Medlemsstaterne og USA's regering opfordres til at indlede en åben dialog mellem USA og EU om økonomisk spionage.

16. Det Forenede Kongeriges myndigheder opfordres til at redegøre for deres rolle i UKUSA-alliancen i betragtning af et system af Echelon-typen og udnyttelsen heraf til økonomisk spionage.

17. Medlemsstaterne opfordres til at sikre, at deres efterretningstjenester ikke misbruges til fremskaffelse af konkurrenceoplysninger, da dette strider mod medlemsstaternes pligt til loyalitet og princippet om et fælles marked baseret på fri konkurrence.

Foranstaltninger vedrørende anvendelsen af gældende ret og kontrollen hermed

18. Medlemsstaterne opfordres til at sikre en passende parlamentarisk og retslig kontrol med hemmelige tjenester. Såfremt de nationale parlamenter ikke råder over selvstændige parlamentariske kontrolorganer til overvågning af efterretningstjenester, opfordres de til at oprette sådanne.

19. De nationale tilsynsudvalg for efterretningstjenesterne anmodes om under udøvelsen af de kontrolbeføjelser, der er tillagt dem, at lægge stor vægt på beskyttelse af privatsfæren, uanset om der er tale om overvågning af egne statsborgere, EU-statsborgere eller borgere fra tredjelande.

20. Medlemsstaternes efterretningstjenester opfordres til kun at tage imod oplysninger fra andre efterretningstjenester, hvis disse kan formidles under forudsætninger, der opfylder kravene i landets egen lovgivning, eftersom medlemsstaterne ikke kan frigøre sig fra de forpligtelser, som udspringer af EMK, ved at rette henvendelse til andre efterretningstjenester.

21. Tyskland og Det Forenede Kongerige opfordres til at gøre de amerikanske efterretningstjenesters fortsatte tilladelse til aflytning af kommunikation på deres territorium betinget af, at denne sker er i overensstemmelse med EMK, dvs., at proportionalitetsprincippet overholdes, at retsgrundlaget er tilgængeligt og konsekvenserne er forudsigelige for den enkelte, og at der gennemføres en effektiv kontrol, da de selv bærer

ansvaret for, at efterretningsvirksomhed på deres territorium, hvad enten den er tilladt eller blot tålt, sker i overensstemmelse med menneskerettighederne.

Fremme af borgernes og virksomhedernes selvbeskyttelse

22. Kommissionen og medlemsstaterne opfordres til at underrette borgerne om muligheden for, at international kommunikation eventuelt aflyttes. Denne information skal ledsages af praktisk bistand i forbindelse med udvikling og omsætning af omfattende beskyttelsesforanstaltninger, også hvad angår IT-sikkerhed.

23. Kommissionen, Rådet og medlemsstaterne opfordres til at udvikle og gennemføre en effektiv politik vedrørende sikkerhed i informationssamfundet. I den forbindelse skal man være særlig opmærksom på større bevidstgørelse af alle brugere af moderne kommunikationssystemer, for så vidt angår nødvendigheden af og mulighederne for beskyttelse af fortrolige oplysninger. Der skal oprettes et fælleseuropæisk net af agenturer, der er i stand til at sikre praktisk bistand i forbindelse med planlægning og gennemførelse af omfattende beskyttelsesstrategier.

24. Kommissionen og medlemsstaterne opfordres til at udarbejde hensigtsmæssige foranstaltninger til fremme, udvikling og fremstilling af europæisk krypteringsteknologi og -software og navnlig at støtte projekter, som sigter mod at udvikle brugervenlig krypteringssoftware med offentlig kildetekst (open source text).

25. Kommissionen og medlemsstaterne opfordres til at fremme softwareprojekter, hvis kildetekst er offentlig (såkaldt "open source software"), da det kun derved kan sikres, at der ikke er indbygget "backdoors". Kommissionen opfordres til at fastlægge en standard for softwaresikkerhed i forbindelse med udveksling af oplysninger ad elektronisk vej, således at software, hvis kildekode ikke er offentlig, placeres i kategorien "mindst troværdig".

26. EU-institutionerne og de offentlige forvaltninger i medlemsstaterne opfordres til systematisk at anvende kryptering af e-mails for derved på længere sigt at lade kryptering blive normen.

Foranstaltninger til forbedring af sikkerheden i institutionerne

27. Fællesskabets organer og de offentlige forvaltninger i medlemsstaterne opfordres til at sørge for, at de ansatte uddannes og i praksis og ved uddannelse gøres fortrolige med de nye krypteringsteknikker.

28. Det pålægges Kommissionen at lade udarbejde en sikkerhedsanalyse, hvoraf det fremgår, hvad der skal beskyttes, og et sikkerhedskoncept.

29. Kommissionen opfordres til at ændre sit krypteringssystem efter den nyeste standard, da en modernisering er absolut nødvendig, og budgetmyndigheden (Rådet og Parlamentet) anmodes om, at stille de nødvendige bevillinger til rådighed.

30. Det kompetente udvalg anmodes om at udarbejde en initiativbetænkning om sikkerhed og beskyttelsen af data i de europæiske institutioner.

31. Kommissionen opfordres til at sikre beskyttelsen af data, der behandles hos den, og øge beskyttelsen af ikke offentligt tilgængelige dokumenter.

32. Kommissionen og medlemsstaterne anmodes om inden for rammerne af det 6. forskningsrammeprogram at intensivere forskningen i nye krypteringsteknikker og sikkerhed mod krypteringsangreb.

Andre foranstaltninger

33. Virksomhederne opfordres til at samarbejde mere intensivt med kontraspionageorganer og gøre disse bekendt med angreb udefra med henblik på økonomisk spionage for derved at øge disse organers effektivitet.

34. Kommissionen opfordres til – i snævert samarbejde med erhvervslivet og medlemsstaterne – at forelægge et forslag om oprettelse af et fælleseuropæisk koordineret net af rådgivningsinstanser for informationssikkerhed i erhvervslivet – navnlig i medlemsstater, der endnu ikke råder over sådanne centre - som ud over at skærpe bevidstheden også skal yde praktisk hjælp.

35. Kommissionen opfordres til at være særlig opmærksom på ansøgerlandenes sikkerhedsposition. Såfremt disse på grund af teknologisk uafhængighed ikke kan sikre den nødvendige beskyttelse, bør de støttes heri.

36. Europa-Parlamentet opfordres til at arrangere en international kongres om beskyttelse af privatsfæren mod telekommunikationsovervågning for derved at skabe en platform, hvor ngo'er fra Europa, USA og andre stater kan drøfte de grænseoverskridende og internationale aspekter og koordinere aktivitetsområder og fremgangsmåder.

EUROPA-PARLAMENTET

1999 *2004*

Mødedokument

ENDELIG
A5-0264/2001
PAR 2

11. juli 2001

BETÆNKNING

om eksistensen af et globalt system til aflytning af privat og økonomisk kommunikation (Echelon-aflytningssystemet)

Del 2: Mindretalsudtalelser
Bilag

Det Midlertidige Udvalg om Echelon-aflytningssystemet

Ordfører: Gerhard Schmid

INDHOLD

Side

Mindretalsudtalelse fra Giuseppe di Lello, Pernille Frahm og Alain Krivine

Udvalgets betænkning bekræfter, at Echelon-aflytningssystemet eksisterer og forvaltes af flere forskellige stater, bl.a. Det Forenede Kongerige, der er medlem af Den Europæiske Union, i samarbejde med Tyskland.

Et sådant udifferentieret system til opfangning af kommunikation, oplysninger og dokumenter krænker den grundlæggende ret til privatlivets fred, der garanteres af artikel 8 i den europæiske menneskerettighedskonvention og artikel 6 i EU-traktaten.

Dette system udgør således en grov krænkelse af de europæiske borgeres grundlæggende frihedsrettigheder, ideen om det frie marked og Unionens sikkerhed. Uanset om man er for eller imod disse ideer og disse traktater, er en sådan krænkelse uacceptabel.

Konklusionerne i betænkningen burde indeholde en anmodning til Det Forenede Kongerige om at tage afstand fra Echelon-systemet og til Tyskland om at lukke den aflytningsstation, der er placeret på dets territorium. Man kan kun beklage, at Den Europæiske Union bekymrer sig mere om industrispionage end om aflytning af privatpersoner.

Mindretalsudtalelse fra Patricia McKenna og Ilka Schröder

Denne betænkning er vigtig, fordi den understreger, at Echelon rent faktisk eksisterer. Den indeholder imidlertid ingen politiske konklusioner. Det er hyklerisk, når Europa-Parlamentet kritiserer Echelon's aflytningsmetoder og samtidig deltager i planlægningen af en europæisk efterretningstjeneste.

I hele verden findes der ingen offentlige mekanismer til at kontrollere efterretningstjenester og deres udemokratiske metoder. Det ligger i efterretningstjenesters natur, at de ikke kan kontrolleres. De må derfor afskaffes. Denne betænkning tjener til at legitimere en europæisk efterretningstjeneste, der vil krænke de grundlæggende rettigheder - nøjagtig lige som Echelon gør det.

Flertallet i Parlamentet fokuserer på industrien, hvis profitinteresser menes at være truet af industrispionage. Det grundlæggende problem er imidlertid, at ingen længere kan kommunikere fortroligt over større afstande. Politisk spionage udgør en langt større trussel end økonomisk spionage.

I denne betænkning underspilles disse risici i forbindelse med Echelon gang på gang, mens der intet nævnes om planlægningen af ENFOPOL-aflytningen i EU. For ethvert samfund er det et grundlæggende valg, om man vil leve under permanent kontrol. Ved at vedtage denne betænkning viser Europa-Parlamentet, at det ikke bekymrer sig om beskyttelsen af menneskerettighederne og de borgerlige rettigheder.

Mindretalsudtalelse fra Jean-Charles Marchiani

UEN-Gruppen er ikke overrasket over resultaterne af afstemningen om Gerhard Schmids betænkning, der oprindeligt skulle omhandle det angelsaksiske spionagesystem Echelon.

Parlamentets flertal gav fra begyndelsen klart udtryk for sine planer ved at vælge dette ad hoc-udvalg frem for at nedsætte et rigtigt undersøgelsesudvalg. På den måde var der ikke mere noget at frygte, da ordførerens evne til systematisk at aflede opmærksomheden på ingen måde var truet af utilfredsheden hos gruppe, hvis motivationer var alt for forskellige.

Vort budskab er klart: Gerhard Schmids bestræbelser har ikke kunnet bortforklare, at Echelon-systemet eksisterer, eller at flere EU-medlemsstater deltager aktivt eller passivt i det.

Der er således tale om en alvorlig krænkelse af traktatens principper, der burde have udløst sanktioner eller i det mindste foranstaltninger med henblik på at forhindre, at solidariteten EU-landene imellem underordnes den angelsaksiske solidaritet.

Gerhard Schmids omfangsrige betænkning indeholder mange oplysninger, men skyder forbi målet. Det er os derfor magtpåliggende at tage afstand fra den og forkaste et system, der gør det muligt for Parlamentet at pålægge en demokratisk valgt regering "præventive" sanktioner eller i en tilsvarende situation at undlade at gøre det.

Mindretalsutalelse fra Maurizio Turco

A. Samtidig med at det er tydeligt, at der formentlig findes et engelsk-amerikansk system for "systematiske og omfattende aflytninger, som gennemgås ved hjælp af søgemaskiner", omtales det ikke, at denne tekniske mulighed sikkert benyttes af Tyskland og Nederlandene - og formentlig også af Frankrig. Det betyder, at nogle medlemsstater aflytter institutioners, borgeres og virksomheders aktiviteter i andre medlemslande, da efterretningsvæsenet af hensyn til den nationale sikkerhed og uden at have tilladelse hertil aflytter kommunikation, som stammer fra udlandet.

B. Mens den forbedrede kryptering øger beskyttelsen af privatlivets fred, indebærer den samtidig en styrkelse af de tekniske og legale metoder til dechifrering, fordi udviklingen af de kryptografiske, kryptoanalytiske systemer er uløseligt forbundet med aflytningsteknikken.

C. Der skal derfor findes løsninger på politisk niveau:

- gennem retslig og parlamentarisk kontrol af de aflytnings- og overvågningsaktiviteter, som udføres af politi, efterretningsvæsen og spionagetjenester

- ved at undgå, at der bliver stadig flere kontrolmyndigheder, som benytter forskellige normer for databeskyttelse, og uden at der findes en egentlig demokratisk og retslig kontrol

- ved at indføre bestemmelser - ud fra de optimale standarder og ved anvendelse af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols retspraksis - for at beskytte de europæiske borgere mod, at privatlivets fred krænkes af statens indblanding i forebyggende øjemed, og ved at den eksisterende forskelsbehandling af EU-borgerne i de forskellige medlemsstater afskaffes.

Bilag I.: Liste over eksperter, der har givet oplysninger i udvalget

1. Medlemmer af nationale parlamenter

Arthur PAECHT, den franske Nationalforsamling
Armand De DECKER, formand for det belgiske Senat
Anne-Marie LIZIN, det belgiske Senat
Hans VAN HEVELE, det belgiske Senats sekretariat
Guilherme SILVA, det portugisiske parlament
Ludwig STIEGLER, den tyske Forbundsdag
Dieter ANTONI, det østrigske parlament
Desmond O´MALLEY, det irske parlament

2. Repræsentanter fra efterretningssektoren

Ernst UHRLAU, efterretningskoordinator i Bundeskanzleramt, Tyskland
Harald WOLL, Landesamt für Verfassungsschutz, Baden-Württemberg, Tyskland

3. Eksperter i telekommunikation og netværks- und computersikkerhed

José Manuel MENDES ESTEVES SERRA VERA, teknisk direktør, Banco Espirito Santo, Portugal
Clive FEATHER, softwareudviklingschef, Demon Internet Ltd, Det Forenede Kongerige
Jacques VINCENT-CARREFOUR, tidl. leder af afdelingen for netværkssikkerhed, France Telecom
Bruno PELLERO, konsulent med speciale i aflytning af telekommunikation, Italien
Erhard MÖLLER, Lutz BERNSTEIN, Bernd SCHINKEN, Fachhochschule Aachen, Tyskland

4. Forfattere og journalister med Echelon som speciale

Duncan CAMPBELL, Det Forenede Kongerige
Bo ELKJÆR, Danmark
Kenan SEEBERG, Danmark
James BAMFORD, Washington D.C.
Nicky HAGER, New Zealand

5. Krypteringseksperter

Reinhard WOBST, Unix Software, Tyskland
Bernd ROELLGEN, Ciphers GmbH, Tyskland
Peter BAHR, Ciphers GmbH, Tyskland
Johan KEMPENAERS, KBC Bank, Belgien

Leo VERHOEVEN, KBC Bank, Belgien
Bart PRENEEL, professor i kryptologi, det katolske universitet i Louvain, Belgien
Danny de TEMMERMAN, Europa-Kommissionen
Desmond PERKINS, Europa-Kommissionen

6. Eksperter i økonomisk spionage og beslægtede spørgsmål

Sorbas VON COESTER, direktør i Salamandre (konsulentfirma), Frankrig
Christian HARBULOT, Ecole de guerre économique, Frankrig
Thierry LA FRAGETTE, Circé, Frankrig
Ralf NEMEYER, Articon-Integralis, Tyskland

7. Menneskerettigheder og beskyttelse af privatsfæren

Dimitri YERNAULT, det frie universitet i Bruxelles
Simon DAVIES, Privacy International, Det Forenede Kongerige
Jérôme THOREL, Privacy International, Frankrig
Yaman AKDENIZ, Cyber Rights and Cyber Liberties, Leeds UK
David NATAF, Alexandre COSTE, Millet-Sala-Nataf (advokatkontor), Paris
Rüdiger DOSSOW, Europarådet, Strasbourg

8. Repræsentanter for EU-institutionerne

Europa-Kommissionen
Kommissionsmedlem Christopher PATTEN (eksterne forbindelser)
Kommissionsmedlem António VITORINO (retlige og indre anliggender)
Kommissionsmedlem Erki LIIKANEN (virksomheder og informationssamfundet)
Lodewijk BRIET, Generaldirektoratet for Eksterne Forbindelser
Jacques DE BAENST, chef for protokol og sikkerhed
Françoise DE BAIL, Generaldirektoratet for Handel
Susan BINNS, Generaldirektoratet for det Indre Marked

Rådet for Den Europæiske Union
Brian CROWE, generaldirektør for eksterne forbindelser
Roland GENSON, Luxembourgs faste repræsentation, ansvarlig for retlige og indre anliggender
Hervé MASUREL, repræsentant for det franske formandskab
Ambassadør Gunnar LUND, repræsentant for det svenske formandskab

Den Europæiske Centralbank
Christoph BOERSCH, Wolfgang SCHUSTER, Dominique DUBOIS, Den Europæiske Centralbank

9. Samtalepartnere under rejser

Formandens og ordførerens rejse til Paris, 18.-19. januar 2001
Jean-Claude MALLET, generalsekretær i SGDN
Bertrand DUMONT, general i det franske luftvåben, vicegeneralsekretær i SGDN

Claude-France ARNOULD, direktør for internationale og strategiske anliggender, SGDN
Henri SERRES, direktør med ansvar for sikkerhed i forbindelse med informationssystemer, SGDN
Stéphane VERCLYTTE, konsulent for retlige og europæiske anliggender, SGDN
Philippe DULUC, konsulent for forskning og teknologi, SGDN
Gérard ARAUD, direktør for strategiske anliggender i det franske udenrigsministerium
Olivier MOREAU, direktør for sikkerhed i det franske udenrigsministerium
Eric PERRAUDAU, konsulent i det franske forsvarsministerium
Jean-Pierre MILLET, advokat

Formandens og ordførerens rejst til London, 24.-26. januar 2001
Tom KING, formand for udvalget om efterretningsvirksomhed og sikkerhed, Underhuset
Alistair CORBETT, leder af ISC-sekretariatet, Underhuset
Donald ANDERSON, formand for udenrigsudvalget, Underhuset
Bruce GEORGE, formand for forsvarsudvalget, Underhuset
Jack STRAW, statssekretær i det britiske indenrigsministerium
Michael GILLESPIE, sikkerhedskoordinator
Charles GRANT, direktør, Centre for European Reform
Casper BOWDEN, direktør, FIPR

Udvalgets formandskabs, koordinatorernes og ordførerens rejse til Washington D.C., 6.-12. maj 2001
H.E. Günter BURGHARDT, leder af Kommissionens delegation i Washington D.C.
James WOOLSEY, tidligere direktør i CIA
Jeffrey RICHELSON, direktør, National Security Archive, George Washington University
Marc ROTENBERG, Electronic Information Privacy Centre
Wayne MADSEN, Electronic Information Privacy Centre
David SOBEL, Electronic Information Privacy Centre
Barry STEINHARDT, underdirektør, American Civil Liberties Union
Porter J. GOSS, formand for efterretningsudvalget i Repræsentanternes Hus
Nancy PELOSI, næstformand for efterretningsudvalget i Repræsentanternes Hus
Robert DAVIS, vicekonsulent i direktoratet for efterretningspolitik i det amerikanske justitsministerium.

Bilag II.: Litteraturliste

CITERET LITTERATUR

Advocacy Center, homepage, http://www.ita.doc.gov/td/advocacy/

Andrew, Christopher, The growth of the Australian Intelligence Community and the Anglo-American Connection, 223-224 i *E. Hayden, H. Peake and S. Halpern* eds, In the Name of Intelligence. Essays in honor of *Walter Pforzheimer* (Washington NIBC Press 1995), 95-109

Andrew, Christopher, The making of the Anglo-American SIGINT Alliance, i: *Hayden B. Peake, Halpern, Samuel*. (Eds.): In the Name of Intelligence. Essays in Honor of Walter Pforzheimer, NIBC Press (1995), 95 -109

Andronov, Major *A.*, Zarubezhnoye voyennoye obozreniye, nr.12, 1993, 37-43

Anonymus, Hacker's guide, Markt &Technik-Verlag (1999)

Bamford, James, Body of Secrets. Anatomy of the Ultra-Secret National Security Agency. From the Cold War through the Dawn of a new Century, Doubleday Books (2001)

Bamford, James, The Puzzle Palace. Inside the National Security Agency, America's most secret intelligence organization, Penguin Books (1983)

Benett, Gordon, Conflict Studies and Research Center, The Federal Agency of Government Communications and Information, august 2000, http://www.csrc.ac.uk/pdfs/c105.pdf

Berliner Zeitung, Abgehört, 22.1.1996

Bode, Britta, Heinacher, Peter, Sicherheit muß künftig zur Chefsache erklärt werden Handelsblatt, 29.8.1996

Brady, Martin, Direktor der DSD, Brief vom 16.3.1999 an Ross Coulthart, Sunday Program Channel 9; http://sunday.ninemsn.com/01_cover_stories/transcript_335.asp; http://sunday.ninemsn.com/01_cover_stories/article_335.asp

Bronskill, Jim, Canada a key snooper in huge spy network, Ottawa Citizen, 24.10.2000, http://www.ottawacitizen.com/national/990522/2630510.html

Buchmann, Johannes, Faktorisierung großer Zahlen, Spektrum der Wissenschaft 2, 1999

Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie der Bundesrepublik Deutschland, Computerspionage, Dokumentation Nr. 44, juli 1998

Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie der Bundesrepublik Deutschland, Informationen für geheimschutzbetreute Unternehmen (1997)

Bundesverfassungsgericht der Bundesrepublik Deutschland, BVerfG-Urteil, 1 BvR 2226/94 vom 14.7.1999 (zu Art. 10 GG, Gesetz zu Artikel 10 Grundgesetz)

Campbell, Duncan, Teknikkens stade inden for kommunikationsefterretninger (Comint) i forbindelse med den automatiserede behandling i efterretningsøjemed af aflyttede faste eller fælles bredbåndsforbindelser på flere sprog og dens anvendelse på indhentning og udvælgelse af Comint, herunder talegenkendelse, del 2/5, i: STOA (Ed), Overvågningsteknologiens udvikling samt risikoen for misbrug af økonomiske oplysninger (oktober 1999), PE 168.184

Campbell, Duncan, Inside Echelon, Heise Online, 24.7.2000, http://www.heise.de/tp/deutsch/special/ech/6928/1.html

Comité permanent de contrôle des service de renseignement, Rapport d'énquête sur la manière dont les services belges de renseignement reagissent face à l'éventualité d'un système americain "echelon" d'interception des communications téléphoniques et fax en Belgique, http://www.droit.fundp.ac.be/textes/echelonfr.pdf

Commission on the Roles and Capabilities of the US Intelligence Community, Preparing for the 21st Century: An Appraisal of U.S. Intelligence, (1996) http://www.gpo.gov/int/report.html

Deutscher Bundestag, Sekretariat des PKGr, Die Parlamentarische Kontrolle der Nachrichtendienste in Tyskland (2000)

Domestic and External Security Secretariat, Department of the Prime Minister and Cabinet (New Zealand), "Securing our Nation's Safety", december 2000, http://www.dpmc.govt.nz/dess/securingoursafety/index.html

Dodel, Hans, Satellitenkommunikation, Hüthig Verlag (1999)

Elkjær, Bo & Seeberg, Kenan, Echelon was my baby, Ekstra Bladet, 17.1.1999

Eser, Albin, Überhofer Michael, Huber Barbara (Eds), Korruptionsbekämpfung durch Strafrecht. Ein rechtsvergleichendes Gutachten zu den Bestechungsdelikten im Auftrag des Bayerischen Staatsministeriums der Justiz, edition iuscrim (1997)

Federation of American Scientists (FAS), homepage, http://www.fas.org/

Fink, Manfred, Lauschziel Wirtschaft - Abhörgefahren und -techniken, Vorbeugung und Abwehr, Richard Boorberg Verlag, Stuttgart (1996)

Förster, Andreas, Maulwürfe in Nadelstreifen, Henschel Verlag (1997)

Frattini, Franco, Il ruolo dei servizi di informazione e sicurezza nel caso 'Echelon'. Relazione del comitato parlamentare per i servizi di informatione e sicurezza e per il segreto di stato. Approvata nella seduta del 29 novembre 2000, Trasmessa alle Presidenze il 19 dicembre 2000

Freeh, Louis J, Statement for the Record, Hearing on Economic Espionage, House Judiciary Committee, Subcommittee on Crime, Washington DC, 9.5.1996

Freyer, Ulrich, Nachrichten-Übertragungstechnik, Hanser Verlag (2000)

Frowein, Jochen Abr., Peukert, Wolfgang, Europäische Menschenrechtskonvention[2], N. P. Engel Verlag (1996)

Frost, Mike i et fjernsynsinterview på NBC "60 Minutes" af 27.2.2000, http://cryptome.org/echelon-60min.htm

Frost, Mike i et interview på den australske sender Channel 9 af 23.3.1999, http://www.geocities.com/CapitolHill/Senate/8789/sunday1.htm

Grant, Charles, Intimate relations. Can Britain play a leading role in European defence - and keep its special links to US intelligence? 4.2000, Centre for European Reform

Guisnel, Jean, L'espionnage n'est plus un secret, The Tocqueville Connection, 10.7.1998

Hager, Nicky, Secret Power. New Zealands´s Role in the international Spy Network, Craig Potton Publishing (1996)

Hager, Nicky, Exposing the global surveillance system, http://www.ncoic.com/echelon1.htm

Hoffmann, Wolfgang, Arbeitsgemeinschaft für Sicherheit der Wirtschaft e.V. (ASW), Aktuelle Anmerkungen zur Sicherheitslage der deutschen Wirtschaft, april 2001

Hummelt, Roman, Wirtschaftsspionage auf dem Datenhighway, Strategische Risiken und Spionageabwehr, Hanser Verlag (1997)

Intelligence and Security Committee (UK), Annual Report 1999-2000

Jacobs, Frnacis G, White, Robin C.A., The European Convention on Human Rights[2], Clarendon Press (1996)

Jauvert, Vincent, Espionnage - comment la France écoute le monde, Le Nouvel Observateur, 5.4.2001, nr. 1900, s. 14 ff.

Kreye, Andrian, Aktenkrieger, Süddeutsche Zeitung, 29.3.2001

Kuppinger, Martin, Internet- und Intranetsicherheit, Microsoft Press Deutschland (1998), 60

Kurtz, George, McClure, Stuar, Scambray, Joel, Hacking exposed, Osborne/McGraw-Hill (2000)

Kyas, Othmar, Sicherheit im Internet, International Thomson Publishing (1998), 23

Landesamt für Verfassungsschutz Baden Württemberg, Wirtschaftsspionage, Die gewerbliche Wirtschaft im Visier fremder Nachrichtendienste, 10/1998

Legal Standards for the Intelligence Community in Conducting Electronic Surveillance, beretning til den amerikanske Kongres ultimo februar 2000, http://www.fas.org/irp/nsa/standards.html

Leiberich, Otto, Vom diplomatischen Code zur Falltürfunktion - Hundert Jahre Kryptographie in Deutschland, Spektrum der Wissenschaft, juni 1999

Lyle Robert, Radio Liberty/Radio fre Europe, 10. februar 1999

National Security Councils (NSC), homepage, http://www.whitehouse.gov/nsc

Madsen, Wayne i fjernsynsinterview på NBC "60 Minutes" den 27.2.2000, http://cryptome.org/echelon-60min.htm

Paecht, Arthur, Rapport d'information déposé en application de l'article 145 du règlement par la commission de la défense nationale et des forces armées, sur les systèmes de surveillance et d'interception électroniques pouvant mettre en cause la sécurité nationale, N° 2623 Assemblée nationale, enregisté à la Présidence de l'Assemblée nationale le 11 octobre 2000

Paecht, Arthur, Rapport fait au nom de la Commission de la défense nationale et des forces armées sur la proposition de loi (N° 1497) de M. Paul Quilès et plusieurs de ses collègues tendant à la création d'une délégation parlementaire pour les affaires de renseignement, enregistré à la Présidence de l'assemblée nationale le 23. novembre 1999

Porter, Michael E., Competitive Strategy, Simon & Schuster (1998)

Richelson, Jeffrey T., Desperately seeking Signals, The Bulletin of the Atomic Scientists Vol. 56, No. 2/2000, s. 47-51, http://www.bullatomsci.org/issues/2000/ma00/ma00richelson.html

Richelson, Jeffrey T., The U.S. Intelligence Community[4], Westview Press, 1999

Richelson, Jeffrey T., The National Security Agency Declassified, National Security Archive Electronic Breefing Book no. 24, George Washington University http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB23/index.html

Richelson, Jeffrey T., Ball, Desmond, The Ties That Bind, Boston Unwin Hyman (1985)

Richter, Nicolas, Klettern für die Konkurrenz, Süddeutsche Zeitung, 13.9.2000

Rötzer, Florian, Die NSA geht wegen Echelon an die Öffentlichkeit, Heise Online, 26.2.2000, http://www.heise.de/bin/tp/issue/download.cgi?artikelnr=6633&rub_ordner=special

Schmidt-Eenboom, Erich, Streng Geheim, Museumsstiftung Post und Telekommunikation Heidelberg (1999)

Schütze, Arno, Wirtschaftsspionage: Was macht eigentlich die Konkurrenz? P.M. Magazin, Die Moderne Welt des Wissens (1998)

Shane Scott, Bowman Tom, America's Fortress of Spies, Baltimore Sun, 3.12.1995

Simon Singh, Geheime Botschaften, Carl Hanser Verlag (1999)

Smith, Bradley F., The Ultra-Magic Deals and the Most Secret Special Relationship 1940-1946, Presidio (1993)

Sorti, Francesco, Dossier esclusivo. Caso Echelon. Parla Luigi Ramponi. Anche I politici sapevano, Il Mondo, 17.4.1998

State Department Foreign Press Center Briefing, Subject: Intelligence Gathering and Democracies: The Issue of Economic and Industrial Espionage, Washington DC, 7.3.2000

Süddeutsche Zeitung, Haftstrafe wegen Spionage für Russland, 30.5.2000

TPCC, Broschüre über das Advocacy Center, oktober 1996

Thaller, Georg Erwin, Satelliten im Erdorbit. Nachrichten, Fernsehen und Telefonate aus dem Weltall, Franzis Verlag, München (1999)

Det Hvide Hus, Archive, http://govinfo.library.unt.edu/npr/library/direct/orders/tradepromotion.html

Wessely, Wolfgang, Das Fernmeldgeheimnis - ein unbekannts Grundrecht?, ÖJZ 1999, 491 ff.

Wirtschaftswoche "Antennen gedreht", Nr. 46/9, november 1999

Wirtschaftswoche "Nicht gerade zimperlich", Nr. 43/16, oktober 1992

Wobst, Reinhard, Abenteuer Kryptologie, Adison-Wesley (1998)

Woolsey, James, Why America Spies on its Allies, The Wall Street Journal Europe, 22.3.2000

Woolsey, *James,* Remarks at the Foreign Press Center, Transskript, 7.3.2000, http://cryptome.org/echelon-cia.htm

Wright, Steve, An appraisal of technologies for political control, STOA interim study (1998) PE 166.499/INT.ST.

Yernault, Dimitri, "Echelon" et l'Europe. La protection de la vie privée face à l'espionnage des communications, Journal des tribunaux, Droit Européen 2000, s. 187 ff.

VIDEREGÅENDE LITTERATUR

Air Intelligence Agency (AIA), homepage, http://www.aia.af.mil

America´s Military Community, homepage, http://www.military.com

Barr, Bob, Barr moves to expose "project ECHELON", 9.11.1999, http://www.house.gov/barr/p_110999.html

Bundesnachrichtendienst, Die Nachrichtendienste der Bundesrepublik Deutschland, 2000, http://www.bundesnachrichtendienst.de/diensteb.htm

Bundesamt für Verfassungsschutz, Spionage gefährdet die Sicherheit und die Interessen unseres Landes, 2001, http://www.verfassungsschutz.de/arbeitsfelder/spion/page.html

Campbell, Duncan, Somebody´s listening, They´ve got it taped, 12.8.1988, New Statesman, http://jya.com/echelon-dc.htm

Central Intelligence Agency (CIA), homepage http://www.odci.gov/index.html

Commander Submarine Force, U.S. Atlantic Fleet - Surveillance and Intelligence, http://www.sublant.navy.mil/roles.htm#survintel

Collingwood, John, Carnivore Diagnostic Tool, 16.8.2000, FBI-Press-Room, http://www.fbi.gov/

Ecole de Guerre Economique, homepage, http://www.ege.eslsca.fr/

Federal Bureau of Investigation (FBI), homepage, http://www.fbi.gov

Frankfurter Allgemeine Zeitung, Niederländische Wirtschaftsspionage, 19.4.2000

Frankfurter Allgemeine Zeitung, Wirtschaftsspionage, 3.2.2001

Freeh, J. Louis, Wirtschaftsspionage, 28.2.1996, tale til Senatet, http://www.fbi.gov

General Dynamics, Seawolf Class, http://www.gdeb.com/programs/seawolf/

Göbel, Jürgen, Kommunikationstechnik, Grundlagen und Anwendungen, Hüthig (1999)

Goss, J. Porter, Additional views of chairman Porter J. Goss, 2000, http://www.aclu.org/echelonwatch/goss.htm

Gralla, Preston, So funktioniert das Internet: ein virtueller Streifzug durch das Internet, Markt und Technik (1999)

Hager, Nicky, Wie ich Echelon erforscht habe, 11.4.2000, http://www.heise.de/tp/deutsch/special/ech/6728/1.html

Hayden, Michael, Statement for the record of House Permanent Select Committee on intelligence, 12.4.2000 http://www.nsa.gov/releases/DIR_HPSCI_12APR.HTML

Innenministerium Brandenburg, Abwehr von Wirtschaftsspionage, 1999

Kerr, M. Donald, Congressional Statement on Carnivore Diagnostic Tool, 6.9.2000, http://www.fbi.gov

Kerr, M. Donald, Congressional Statement on Internet and data Interception Capabilities Developed by FBI, 24.7.2000, http://www.fbi.gov

Mass, Christian, Satelliten Signale anzapfen und auswerten, Satellitenspionage für Einsteiger, Franzis Verlag, Funkschau Telekom, Poing 1998

Mathiesen, Thomas, On Globalisation of Control: Towards an Integrated Surveillance System in Europe, Statewatch Publication, 11.1999

Matschke, Klaus Dieter, Geheimdienste im Auftrag des Wettbewerbs, 5.9.1998, Seku Media Verlag Ingelheim

National Security Agency (NSA), homepage http://www.nsa.gov/

Preneel, Bart, Relative Security of Cryptographic, 18.11.1998, Presentation on Conference on Problems of Global Security

Schönleber, Claus, Verschlüsselungsverfahren für PC-Daten, Franzis Verlag, Poing 1995

Secretary of State for the Home Department, Interception of communication in the UK, juni 1999

Sénat et Chambre des représentants de Belgique, 14.2.2000, Rapport d´activités 1999 du Comité permanent de contrôle des services de renseignements et de sécurité

Tenet, George, redegørelse ved direktøren for Central Intelligence til the House Permanent Select Committee on Intelligence, 12.4.2000, http://sun00781.dn.net/irp/congress/2000_hr/tenet.html

The United States Navy, homepage, http://www.navy.mil

The US Army Intelligence and Security Command (INSCOM), homepage http://www.vulcan.belvoir.army.mil

The White House, Defending America's Cyberspace, National Plan for Information systems protection Version 1.0, 2000, The White House 2000

Ulfkotte, Udo, Marktplatz der Diebe, Wie die Wirtschaftsspionage deutsche Unternehmen ausplündert und ruiniert. Bertelsmann Verlag, München (1999)

V. Bülow, Andreas, Im Namen des Staates. CIA, BND und die kriminellen Machenschaften der Geheimdienste. Piper Verlag, München (1998)

Verfassungsschutz Brandenburg, Abwehr von Wirtschaftsspionage - eine Aufgabe des Verfassungsschutzes, 1999, http://www.brandenburg.de/land/mi/vschutz/wispion.htm

Wall, Stephen, Det Forenede Kongeriges faste repræsentant ved Den Europæiske Union, skrivelse til kommissionsmedlem Liikanen om GCHQ, 21.3.2000

Wojahn, Jörg, Die globalen High-Tech-Schnüffler, 1.9.2000, Der Standard

Bilag III.: Definitioner og oplysninger vedrørende kommunikationsovervågning med henblik på strafforfølgning

1. Forord

Under udvalgets arbejde blev der i diskussionerne om tilladelighed, konsekvenser og risici i forbindelse med globale aflytningssystemer gang på gang henvist til foranstaltninger og aktiviteter inden for EU, som nok har med kommunikationsovervågning at gøre, men som hører ind under det retlige samarbejde i straffesager.

Derfor har ordføreren i betænkningens hovedafsnit ikke henvist til disse foranstaltninger, da spørgsmålet om det legitime i at anvende kommunikationsovervågning i strafferetligt øjemed ikke bør sammenblandes med spørgsmålet om det legitime i at anvende kommunikationsovervågning til efterretningsformål. Selv om der i begge tilfælde er tale om indgreb i privatsfæren, som begrundes med sikkerhedshensyn (i ordets bredeste betydning), er der dog så store forskelle, hvad angår arbejdsmetoder og mål, at bestemmelser, der synes fornuftige og passende for det ene område, ikke nødvendigvis er det for det andet. Om strafferetlige foranstaltninger er hensigtsmæssige og står i et rimeligt forhold til den pågældende lovovertrædelse, bør således ikke diskuteres på baggrund af den politiske vurdering af efterretningsforanstaltninger.

For at afhjælpe eventuelle uklarheder skal der her tages stilling til nogle af de rejste spørgsmål og gives en definition på nogle begreber. I det følgende vil der for det første blive peget på forskellene mellem kommunikationsovervågning i strafferetligt øjemed og til efterretningsformål, for det andet vil der under hensyntagen til EU's kompetenceområder blive redegjort for de EU-retsakter, der berører den strafferetlige kommunikationsovervågning, og endelig vil der for det tredje blive givet en definition på andre begreber, der gentagne gange er blevet nævnt i udvalget i forbindelse med de tværnationale arbejder vedrørende kommunikationsovervågning.

2. To forskellige ting: kommunikationsovervågning i strafferetligt øjemed/til efterretningsformål

Kommunikationsovervågning foretaget af efterretningstjenester (som det såkaldte Echelon-system) har ikke til formål at overvåge enkeltpersoner i hjemlandet, men at foretage en generel overvågning af aktiviteter i udlandet for på forhånd at sikre sig sikkerhedsrelevante oplysninger. Denne overvågning finder sted i hemmelighed, og det er heller ikke på lang sigt formålet at nå ud til offentligheden. Med det argument, at sikkerheden kun kan garanteres ved hemmeligholdelse, og at det ikke drejer sig om landets egne borgere, tillades det hyppigt, at efterretningstjenester arbejder i en juridisk gråzone, hvor reglerne er uklare og kontrollen mangelfuld.

Strafferetlig kommunikationsovervågning tager derimod sigte på, såfremt mistanken

tilstrækkelig stor, at afholde den enkelte fra at fuldende sin handling eller at sanktionere strafbare handlinger. Overvågningsforanstaltningerne iværksættes af myndighederne i hjemlandet. Er det påkrævet med overvågningsforanstaltninger i udlandet, iværksættes de af myndighederne på stedet efter anmodning om retshjælp. Da indgrebene er rettet mod landets egne borgere, er der efter politistatens afskaffelse indført meget konkrete bestemmelser og effektive kontrolmekanismer, der er baseret på en afvejning af interesser. Overvågningsforanstaltninger må derfor kun iværksættes i konkrete tilfælde, hvor mistanken er tilstrækkelig stor, og skal i mange medlemsstater godkendes af en dommer. Også når overvågningen finder sted i det skjulte, er formålet at anvende beviserne i offentlige straffesager, hvorfor myndighederne selv har interesse i, at de tilvejebringes på lovlig vis.

3. Arbejder inden for EU på området strafferetlig kommunikationsovervågning

3.1. Generelt

Med indføjelsen af et afsnit om den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik i EU-traktaten er der skabt en mulighed for et samarbejde mellem efterretningstjenesterne på eurpæisk plan, som der imidlertid endnu ikke er gjort brug af.

De bestemmelser og arbejder på området kommunikationsovervågning, der måtte findes på EU-plan, vedrører udelukkende det strafferetlige aspekt, dvs. samarbejdet om retlige og indre anliggender.

3.2. Begrænsningen af EU's beføjelser til tekniske bestemmelser

Tilladeligheden af aflytningsforanstaltninger hører i øjeblikket udelukkende ind under medlemsstaterne. I overensstemmelse med princippet om begrænset bemyndigelse kan EU kun gribe ind på områder, hvor traktaterne giver den beføjelse til det. Men en sådan beføjelse findes vel ikke i EU-traktatens afsnit VI "Bestemmelser om politisamarbejde og retligt samarbejde i kriminalsager". På området politisamarbejde (EU-traktatens artikel 30, stk. 1) er fælles handling kun mulig i forbindelse med operative aspekter, dvs. i forbindelse med den måde, hvorpå politiarbejdet gennemføres. På området retligt samarbejde er der ganske vist i artikel 31, litra c) generelt hjemmel for fælles handling til "sikring af foreneligheden mellem medlemsstaternes gældende regler", men kun såfremt "det er nødvendigt for at forbedre samarbejdet". Bestemmelsen tager således sandsynligvis sigte på deciderede samarbejdsbestemmelser. Den "indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes strafferetlige regler (artikel 29, sidste led) er begrænset til fastsættelse af mindsteregler for, hvad der udgør kriminelle handlinger (artikel 31, litra e). Sammenfattende kan det altså konstateres, at det fortsat er national ret, der afgør, på hvilke betingelser overvågningsforanstaltninger er tilladelige. Så vidt ordføreren ved, ønsker ingen medlemsstater at røre ved denne rent nationale beføjelse.

Et samarbejde mellem medlemsstaterne på grundlag af EU-traktaten kan der derfor først blive tale om i forbindelse med gennemførelsen af de overvågningsforanstaltninger, der er tilladelige i henhold til national ret, dvs. på et lavere niveau. I de tilfælde, hvor

telekommunikationsovervågning er tilladt i henhold til den nationale retsorden, skal den pågældende medlemsstat kunne anmode de øvrige medlemsstater om hjælp til den tekniske gennemførelse. Om man betragter den tilstræbte tekniske forenkling, der sikkert øger effektiviteten af den grænseoverskridende aflytning i forbindelse med strafforfølgning især på området organiseret kriminalitet, som noget positivt eller negativt, afhænger nok i stor udstrækning af tilliden til ens egen retsstat. Det skal i hvert fald endnu en gang understreges, at betingelserne for aflytningens tilladelighed, som er et rent nationalt anliggende, ikke berøres, heller ikke selv om den grænseoverskridende overvågning bliver lettere på grund af den tekniske harmonisering, og det som altid er umuligt at forhindre misbrug i de konkrete tilfælde.

3.3. Arbejder og retsakter på området telekommunikationsaflytning

På området telekommunikationsaflytning er der hidtil kun vedtaget to EU-retsakter: Rådets resolution af 17. januar 1995 om lovlig aflytning af telekommunikation, som igennem et tilsvarende memorandum skulle udvides til at omfatte tredjelande, og som desuden efter planen skulle følges op af et "opdateringsforslag" (begge dokumenter blev forberedt i "ENFOPOL-dokumenter"), og konventionen om gensidig retshjælp i straffesager.

Rådets resolution af 17. januar 1995 om lovlig aflytning af telekommunikation[1]

Rådets resolution af 17. januar 1995 om lovlig aflytning af telekommunikation synes at kunne føres tilbage til samarbejdet mellem eksperterne på ILET-seminarerne (se nedenstående punkt 4) og i hovedtrækkene at være i overensstemmelse med de IUR (international user requirements), der blev udarbejdet der.

Denne resolution tager sigte på, at der i alle medlemsstater skabes de tekniske forudsætninger for, at myndighederne inden for rammerne af deres nationale bemyndigelse virkelig kan få adgang til oplysningerne, altså rent teknisk kan realisere de beføjelser, de har i henhold til national ret.

For at opnå dette medtages der i et bilag nogle meget detaljerede "specifikationer", som medlemsstaterne kan kræve opfyldt, og Rådet "tager til efterretning", at de "udgør en vigtig sammenfatning af de kompetente myndigheders behov, for så vidt angår den tekniske gennemførelse af lovlige aflytningsforanstaltninger i moderne telekommunikationssystemer". Til disse specifikationer hører bl.a. tidstro data i forbindelse med kommunikation eller mulighed for at overføre aflyttet kommunikation til aflytningsmyndighederne via netoperatørerne. Rådet går i resolutionen ind for, "at der bør tages hensyn til ovennævnte specifikationer ved afgrænsningen og gennemførelsen af foranstaltninger", og anmoder medlemsstaterne og de ansvarlige ministre om at samarbejde "med henblik på at gennemføre specifikationerne i relation til netoperatørerne og tjenesteudbyderne".

Det skal understreges, at den valgte retsakt, resolutionen, ikke har bindende karakter, og at den derfor ikke giver medlemsstaterne nogen rettigheder og pligter. Den opstandelse, som resolutionen og de dertil knyttede dokumenter gav anledning til, skyldes ikke så meget

[1] EFT C 329 af 4.11.1996.

indholdet som omstændighederne ved dens udarbejdelse, især den manglende gennemskuelighed.

Aftalememorandum

I et efterfølgende aftalememorandum, "Memorandum of Understanding"[1] blev tredjelande opfordret til at gennemføre de specifikationer, der var nævnt i Rådets resolution af 17. januar 1995. Desuden skulle det sikres, at tekniske nyskabelser og de deraf følgende nye specifikationer blev bekendtgjort for både FBI og Rådets sekretariat. Dette skete ud fra den betragtning, at produktionen af efterretningsteknik ofte varetages af multinationale koncerner, og det derfor er nødvendigt at samarbejde med aflytningsmyndighederne i de tredjelande, der er hjemsted for vigtige produktionssteder.

Memorandummet blev den 23. november 1995 undertegnet af EU-medlemsstaterne og af Norge, men ikke af andre tredjelande. Fra USA, Australien og Canada kom der blot skriftlige meddelelser om, at de ville iværksætte den nationale gennemførelse i deres lande.[2]

Beklageligvis er teksten endnu ikke blevet offentliggjort, og den har derfor givet anledning til mange spekulationer i pressen.

Udkast til Rådets resolution om lovlig aflytning af telekommunikation med særligt henblik på ny teknologi

Som ordføreren nævnte det i sin betænkning af 23. April 1999[3], er udkastet til Rådets resolution om lovlig aflytning af telekommunikation med særligt henblik på ny teknologi en "opdatering" af resolutionen fra 1995. Formålet med den nye resolution er at gøre det klart, at "specifikationerne" i Rådets resolution fra 1995, der suppleres med et par nye specifikationer, også gælder for nye kommunikationsteknologier, som f.eks. satellit- og internetkommunikation, og at de anvendte tekniske termer skal fortolkes i overensstemmelse med de nye teknologier (f.eks. telefonnummeridentifikation på Internettet). Udkastet blev godkendt af Europa-Parlamentet[4], men foreløbig lagt på is af Rådet.

Konventionen om gensidig retshjælp i straffesager[5]

---

[1] Nr 10.037/95 ENFOPOL 112, ikke offentliggjort.

Jf. det skriftlige svar af 16.12.1998 fra den østrigske indenrigsminister Karl Schlögel på spørgsmål fra parlamentsmedlem Alexander Van der Bellen; 4739/AB XX. GP,

http://www.parlament.gv.at/pd/pm/XX/AB/his/047/AB04739_.html.

[2] Det var udtrykkeligt, hvad den østrigske indenrigsminister Karl Schlögel gav udtryk for (jf. ovenstående fordnote); det svar, rådsformand Michiel Patijn i spørgetiden den 14.5.1997 gav på mundtlig forespørgsel af Jonas Sjödstaedt, H-0330/97, var noget uklart, idet han sagde, at "disse "bestemmelser" (dermed mente han specifikationerne i Rådets resolution af 17.1.1995) også var undertegnet af De Forenede Stater, Canada, Australien og Norge.

[3] A4-0243/99.

[4] Lovgivningsmæssig beslutning med Europa-Parlamentets udtalelse af 7.5.1999, EFT C 279 af 1.10.1999, s. , 498.

[5] Rådets retsakt af 29. maj 2000 om udarbejdelse i henhold til artikel 34 i traktaten om Den Europæiske Union af konventionen om gensidig retshjælp i straffesager mellem Den Europæiske Unions medlemsstater; EFT C 197 af 12.7.2000, s. 1, art 17 ff.

Den anden retsakt er en konvention om retshjælp i straffesager. I art. 17 ff. fastsættes det, på hvilke betingelser hvilken retshjælp skal kunne ydes i straffesager i forbindelse med aflytning af telekommunikation. Uden at gå i detaljer skal det blot nævnes, at konventionen på ingen måde beskærer de aflyttedes rettigheder, da den medlemsstat, hvor den aflyttede befinder sig, altid kan nægte at yde retshjælpen, hvis den ikke er i overensstemmelse med denne stats nationale ret.

4. Definitioner og oplysninger vedrørende andre grænseoverskridende arbejder inden for aflytning af telekommunikation

Ud over de forskellige EU-retsakter har de forskellige eksisterende og tidligere arbejdsgrupper om sikkerhedspolitik gentagne gange skabt forvirring. Derfor gives der i det nedenstående definitioner på nogle af de relevante begreber.

ILETS (International Law Enforcement Telecommunications Seminar)

ILET-seminarerne udsprang af et initiativ fra FBI. I 1993 indbød FBI strafforfølgningsmyndigheder og efterretningstjenester fra stater, til hvilke man havde et venskabeligt forhold, til at deltage i et møde i Quantico om aflytning af telekommunikation. Størstedelen af de nuværende EU-stater deltog sammen med Australien og Canada.[1] Siden har der regelmæssigt fundet møder sted til drøftelse af kravene til en effektiv international kommunikationsaflytning.

På et møde i Bonn i 1994 enedes ILET-deltagerne om et dokument med politiske retningslinjer, i hvis bilag der var en liste over "international user requirements" (IUR 1.0 eller IUR 95). Her var opført de specifikationer, som burde overholdes af de forskellige telekommunikationsoperatører for at lette aflytningsprocessen. IUR 1.0 tjente - omend ikke officielt - som grundlag for Rådets resolution af 17. januar 1995 om lovlig aflytning af telekommunikation. Efterfølgende blev der afholdt yderligere ekspertmøder om IUR og deres gennemførelse og tilpasning til den nye telekommunikation.

TREVI-Gruppen

Inden for rammerne af TREVI-Gruppen behandlede EU-staternes justits- og indenrigsministre før Maastricht-traktatens ikrafttræden (det var den, der med EU-traktaten indførte bestemmelser om samarbejde om retlige og indre anliggender) spørgsmål vedrørende indre sikkerhed. TREVI-Gruppen er ikke længere aktiv, da disse emner i mellemtiden er overtaget af Rådets særlige arbejdsgrupper.

Hvad angår det område, der behandles her, er især to særlige arbejdsgrupper interessante,

---

[1] Med hensyn til indholdet se den østrigske indenrigsminister Schlögels skriftlige svar på spørgsmål fra parlamentsmedlem Van der Bellen, 4014/AB XX.GP.
http://www.parlinkom.gv.at/pd/pm/XX/AB/texte/AB04014_.html.

arbejdsgruppen om retshjælp i straffesager, der inden for rammerne af samarbejdet om retlige og indre anliggender har behandlet konventionen om retshjælp i straffesager, og arbejdsgruppen om politisamarbejde, der beskæftigede sig med spørgsmål i forbindelse med lovlig aflytning af telekommunikation, herunder aflytning af nye kommunikationssystemer (mobiltelefoner, Internettet, E-mail); den sidstnævnte arbejdsgruppe beskæftigede sig også med harmonisering af normerne for de lovlige aflytningsmyndigheders krav til netoperatører og tjenesteudbydere.

"ENFOPOL"

"ENFOPOL" er - i modsætning til, hvad mange forfattere mener - ikke en arbejdsgruppe eller organisation, men en forkortelse, der dækker over arbejdsdokumenter vedrørende strafforfølgning og politiarbejde, en opfattelse, der deles af den særlige arbejdsgruppe om politisamarbejde. ENFOPOL er ikke en del af disse dokumenters titel, men det klassifikationssystem, de er ordnet efter.

[1] Jf. den østrigske indenrigsminister Schlögels skriftlige svar på spørgsmål fra parlamentsmedlem Van der Bellen, 4739/AB XX.GP http://www.parlinkom.gv.at/pd/pm/XX/AB/texte/040/AB04014_.html. .

Jf. Campbell, ILETS, die geheime Hand hinter ENFOPOL 98, http://heise.de/tp/deutsch/special/enfo/6396/1.html.

DA

Bilag IV.:

OVERSIGT

OVER

EFTERRETNINGSTJENESTER OG PARLAMENTARISKE KONTROLORGANER

I

MEDLEMSSTATERNE OG UKUSA-STATERNE

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
ØSTRIG	***Heeresnachrichtenamt (HnA)*** ***Abwehramt (AbwA)*** Militær efterretningstjeneste. Sorterer under forsvarsministeren.	*§ 20 Abs 3 Militärbefugnisgesetz (MBG) BGBl I 86/2000*	Militær efterretnings-virksomhed, forsvar mod udefrakommende aktiviteter, der kan true sikkerheden.		Parlamentarisk underudvalg: *Ständiger Unter-ausschuss des Landesverteidigungs-ausschusses zur Überprüfung von nachrichten-dienstlichen Maß-nahmen zur Siche-rung der militärischen Landesverteidigung (14 medlemmer, alle partier i parlamentet skal være repræsenteret)* *1 Rechtsschutzbeauf-tragter*	*A* *B* *g* *§* *G* *1*

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
ØSTRIG	**Sondereinheit für Observation (SEO)** Civil efterretningstjeneste. Sorterer under indenrigsministeren.	*§§ 6, 14, 15 Sicherheitspolizei-gesetz (SPG, BGBl 566/1991 idgF);* *Sondereinheiten-Verordnung* (BGBl II 207/1998)	Opretholdelse af den offentlige sikkerhed; kontraspionage på landets territorium; beskyttelse af de forfatningsretligt garanterede principper; bekæmpelse af ekstremistiske bevægelser, terrorisme og organiseret kriminalitet.		Parlamentarisk underudvalg: *Ständiger Unter-ausschuss des Ausschusses für innere Angelegen-heiten zur Über-prüfung von Maß-nahmen zum Schutz der verfassungs-mäßigen Einrichtungen und ihrer Handlungs-fähigkeit* *(14 medlemmer, alle partier i parlamentet skal være repræsenteret)* 1 Rechtsschutzbeauf-tragter	

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
BELGIEN	**Service Général du Renseignement et de la Sécurité des Forces armées (S.G.R.)** Militær efterretnings- og sikkerhedstjeneste. Sorterer under forsvarsministeren.	*Loi du 30 novembre 1998 organique des services de renseignement et de sécurité*	Informations- og dataindsamling på det militære, politiske, økonomiske og teknologisk/videnskabelige område. Opretholdelse af sikkerheden for militære anlæg og militærpersonale.		*Comité permanent de contrôle des services de renseignements et de sécurité (Comité permanent R)* Består af 3 medlemmer, der udpeges af Senatet; de må ikke udøve et mandat, som er opnået ved valg, og ingen andre aktiviteter, der kunne udgøre en risiko for deres uafhængighed. *Service d'enquêtes des services de renseignements* Tilknyttet Comité permanent R, medlemmer udpeges af Comité R.	*Lo (V co de re*
BELGIEN	**Sûreté de l'Etat (V.S.)** Civil efterretnings- og sikkerhedstjeneste. Sorterer under justitsministeren.	*Loi du 30 novembre 1998 organique des services de renseignement* et de sécurité	Opretholdelse af sikkerheden indadtil og udadtil, kontraspionage, overvågning af politisk ekstremisme.			

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
DANMARK	Forsvarets Efterretningstjeneste (FET), Militær efterretningstjeneste. Sorterer under Forsvarsministeriet.	*Lov om forsvarets formål, opgaver og organisation m.v.* *Lov 909 af 8.12.1993* ["Rammelov, hvor FET ikke nævnes] [en ny lov om FET og PET er på vej]	Indsamling og evaluering af fortrolige forsvarsrelevante oplysninger om GUS, Øst- og Centraleuropa på det militære, politiske, økonomiske og teknologisk/videnskabelige område, SIGINT; dekryptering. Medarbejdere og budget: fortroligt.	ja	2 kontrolorganer: *Kontroludvalget vedrørende Politiets og Forsvarets Efterretningstjenester (Wamberg-udvalget) (består af embedsmænd og advokater)* Udnævnes af justitsministeren.	In lo
DANMARK	Politiets Efterretningstjeneste (PET) Politiefterretnings-tjeneste. Sorterer under justitsministeren.	Intet specifikt retsgrundlag. [Ny lov om FET og PET er på vej]	Kontraspionage, forebyggelse og bekæmpelse af aktiviteter, der kan true Danmarks sikkerhed: spionage, terrorisme osv.; beskyttelse af regeringen og kongefamilien. Medarbejdere: ca. 370 (1998). Budget: fortroligt.		*Udvalget vedrørende efterretningstjenest-erne* Folketingsudvalg (består af 5 folke-ingsmedlemmer).	*Lo et fo et* lo

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
FINLAND	**Pääesikunnan tiedusteluosasto** "Militær efterretnings-tjeneste under det finske forsvar" Sorterer under forsvarsministeren.	*Laki puolustusvoimista* N:o 402/1974 2§ "Lov om forsvaret" (Efterretnings-tjenesten ikke nævnt)	Overvågning af landets land- og havområder samt luftrum i samarbejde med andre kontrolmyndigheder for at sikre landets territoriale integritet.	ja	Intet specifikt kontrolorgan. Forsvarsministeriet afleverer en årsrap-port om aktiviteterne til parlamentets ombuds-mand.	*P* *§3* "F *La* *m* *40* "L or [fo la m ko ni ha or
FINLAND	**Suojelupoliisi (SUPO)** "Det finske sikkerhedspoliti" Sorterer under indenrigsministeren.	*Laki poliisin hallinnosta N:o 110/1992, 1§, 10§ 1. ja 2. momentti* *Asetus poliisin hallinnosta N:o 158/1996 8§* *Laki poliisin henkilörekistereistä N:o 509/1995 23§, 9§* "Lov og dekret om politiforvaltningen", "Lov om oplysninger om ansatte i politiet"	Kontraspionage; forebyggelse af aktiviteter, der kan skade Finlands indre sikkerhed og internationale forbindelser, bekæmpelse af terrorisme, forebyggende sikkerhedsarbejde.		Intet specifikt kontrolorgan. Politiet skal rapportere alle tilfælde af aflytning til Indenrigsministeriet, som afleverer en årsrapport til parlamentets ombudsmand.	
FINLAND	**Tullin tiedusteluyksikkö** "Efterretningsafdelin-gen i det finske told-væsen" Sorterer under Finansministeriet.	*Tullilaki N:o 1466/1994* "Toldlov"	Indsamling og analyse af data med henblik på forebyggelse og undersøgelse af overtrædelser af toldbestemmelserne og udlevering af disse data til de relevante enheder til viderebehandling.		Intet specifikt kontrolorgan. Toldmyndighederne skal rapportere alle tilfælde af indgreb til Finlands nationale toldadministration og til Indenrigsministeriet, som afleverer en års-rapport til parlamen-tets ombudsmand.	

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed
FRANKRIG	**Direction générale de la sécurité extérieure (DGSE)** Sorterer under Forsvarsministeriet.	*Décret n°82-306 du 2 avril 1982*	Indsamling af efterretningsdata af politisk, militær, økonomisk og teknologisk/videnskabelig relevans. Indsamling og bearbejdning af oplysninger vedrørende Frankrigs sikkerhed Kontraspionage (uden for landets grænser). Personale: 4.100 medarbejdere; Budget: FF 1,7 mia.	ja	I øjeblikket intet specifikt parlamentarisk kontrolorgan (Er til debat. Forsvarsudvalget i Nationalforsamlingen har to gange fremsat forslag om etablering af et overvågningsudvalg. Nr. 1951 og 2270). Commission nationale de contrôle des interceptions de sécurité (Udelukkende kontrol med aflytningsforanstaltninger igennem tapning af ledninger). Omfatter bl.a. 1 medlem af Nationalforsamlingen og 1 medlem af Senatet.
FRANKRIG	**Direction du renseignement militaire (DRM)** Sorterer under Forsvarsministeriet.	*Décret n°92-523 du 16 juin 1992*	Giver militæret de nødvendige militære oplysninger 1.700 personer, FF 90 mio., intern militær sikkerhed, understøttelse af hæren.		
FRANKRIG	**Direction de la surveillance du territoire (DST)** Civil efterretningstjeneste. Sorterer under indenrigsministeren.	*Décret n°82-1100 af 22. december 1982*	Kontraspionage inden for landets grænser. Personale: 1.500 medarbejdere; opretholdelse af den offentlige sikkerhed, kontraspionage i indlandet.		

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
TYSKLAND	**Bundesnachrichtendienst (BND)** Sorterer under forbundskansleren.	*Gesetz über den Bundesnachrichtendienst (BNDG),* BGBl 1990 I 2954 idgF	Indsamling og bearbejdning af oplysninger om udlandet, som er af sikkerheds- og udenrigspolitisk betydning.	ja	*Parlamentarisches Kontrollgremium (PKGR*) Parlamentarisk kontrolmyndighed for alle tre efterretningstjenester, består af 9 medlemmer af Forbundsdagen. *G 10-Kommission* Ikke forpligtet til at udføre ordrer. Kan, men skal ikke bestå af parlamentsmedlemmer. 4 medlemmer udnævnt af PKGR.	*G* *K* *di* *de* *(P* *19* *id* *§* *G* *G* *(G* *A* *94* *(L* *af* *te* *he*
TYSKLAND	**Bundesamt für Verfassungsschutz (BfV)** Sorterer under indenrigsministeren.	*Gesetz über die Zusammenarbeit des Bundes und der Länder in Angelegenheiten des Verfassungsschutzes und über das Bundsamt für den Verfassungsschutz* (BVerfSchG, BGBl 1090 I 2954)	Indsamling og bearbejdning af oplysninger om aktiviteter, der truer sikkerheden, samt om fjendtlige efterretningstjenesters aktiviteter på landets territorium.			
TYSKLAND	**Militärischer Abschirmdienst (MAD)** Sorterer under forsvarsministeren.	*Gesetz über den militätischen Abschirmdienst (MADG*) BGBl 1990 I 2954 idgF	Sikring af forbundshærens effektivitet, overvågning af sikkerheden for militære anlæg og militærpersonale.			

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
GRÆKEN-LAND	**Ethniki Ypiresia Pliroforion (EYP)** "National efterretningstjeneste" Sorterer under KYSEA (Det Nationale Sikkerhedsråd: premierministeren, udenrigsministeren og forsvarsministeren).	Lov 1645/86 om den nationale efterretningstjeneste *(Ethniki Ypiresia Pliroforion)*	- Indsamling og behandling af oplysninger om landets nationale sikkerhed (oplysninger om organiseret kriminalitet, terrorisme samt militære, økonomiske og politiske oplysninger); underretning af relevante myndigheder. - Kontraspionage; overvågning af udenlandske efterretningstjenesters aktiviteter mod landet.		Særligt parlamentsudvalg til beskyttelse af kommunikationen og privatsfæren. Ingen særlig kontrolret. Sammensætning: 1 næstformand i parlamentet, 1 parlamentsmedlem pr. gruppe, 1 kommunikations-specialist.	Lo *Ap* (K he
					Institution til beskyttelse af personlige data	Lo *Pl* *ep* *de* *pr* (B be pe

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
IRLAND	**Garda Síochána** (Nationalt politi) Varetager de nationale sikkerhedsinteresser. Politiet sorterer under justitsministeren.	Bemyndigelse til aflytning på baggrund af *Interception of Postal Packets and Telecommunications Messages (Regulation) Act 1993*	Godkendelse af aflytning på grundlag af statens sikkerhedsinteresser.		*Joint Committee on Justice, Equality and Women's Rights*, ansvarligt for borgerlige rettigheder generelt.	
IRLAND	Efterretningspersonale		Irlands nationale sikkerhedsinteresser (især IRA), sikkerhed i forbindelse med det nationale militær, teknologisk udvikling i forbindelse med udenlandsk militær.		Ingen specifik kontrolmyndighed.	

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
ITALIEN	**Servizio per le informazioni e la sicurezza militare (SISMI)** **Servizio Informazione Operative Segrete (SIOS)** Sorterer under forsvarsministeren; denne udpeger direktøren for tjenesten og de ledende embedsmænd.	*L. 24 ottobre 1977, n. 801, art. 4 Istituzione e ordinamento dei servizi per le informazioni e la sicurezza e disciplina del segreto di Stato*	Efterretnings- og sikkerhedsopgaver på området militær beskyttelse og beskyttelse af statens uafhængighed og integritet, kontraspionage, indsamling af udenlandske oplysninger om politiske, militære, økonomiske og teknologisk/videnska-belige emner.		Parlamentsudvalg (4 parlaments-medlemmer + 4 senatorer) Regeringen forelægger Parlamentet en halvårlig rapport om informations- og sikkerhedspolitikken.	L. 80 Is or se in si de
ITALIEN	**Servizio per le informazioni e la sicurezza democratica (SISDE)** **Direzione investigazioni anti-mafia (DIA)** Sorterer under indenrigsministeren; denne udpeger direktøren for tjenesten og de ledende embedsmænd.	*L. 24 ottobre 1977, n. 801, art. 6 Istituzione e ordinamento dei servizi per le informazioni e la sicurezza e disciplina del segreto di Stato*	Efterretnings- og sikkerhedsopgaver til beskyttelse af den demokratiske stat og dens institutioner. Oplysninger om aktiviteter i indlandet, der kan bringe sikkerheden i fare, kontraspionage, foranstaltninger til bekæmpelse af terrorisme og organiseret kriminalitet.			

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
LUXEM-BOURG	**Service de renseignement** National efterretnings- og sikkerhedstjeneste. Sorterer under premierministeren.	*Loi concernant la protection des secrets intéressant la sécurité extérieure de l'État* af 30. juli 1960.	Sikring af fortroligheden som omhandlet i straffelovens art. 120, litra g* og indhentning af de oplysninger, som er nødvendige til bevarelse af den ydre sikkerhed, hvad angår Storhertugdømmet Luxembourg og de stater, med hvilke der er indgået en regional aftale om et fælles forsvar. * "Anslag imod Storhertugdømmet Luxembourg"		Ingen parlamentarisk kontrol. (Overvågningen af alle former for kommunikation med henblik på at afsløre anslag imod statens sikkerhed skal godkendes af et udvalg sammensat af præsidenten for højesteret, formanden for Statsrådets retsudvalg og formanden for statsrevisionen)	*(L* *19* *in* *d'* *de* *88*

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
HOLLAND	**Militaire Inlichtingendienst MID** (nu MIVD) Sorterer under Forsvarsministeriet.	*Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten Loi 635/87 du 3 décembre 1987, dernier amendement loi 194/1999 du 19 avril 1999.* [I øjeblikket er en helt ny lov til behandling]	Militær efterretningstjeneste, indsamling af oplysninger om udenlandsk militær.	ja	*Tweede-Kamercommissie voor de Inlichtingen- en veiligheidsdiensten* "Andetkammerets udvalg for efterretnings- og sikkerheds-anliggender" Parlamentsudvalg (4 medlemmer: formændene for de 4 største partier)	*17 or Ka G* "A fo 22 ef si ar
HOLLAND	**Binnenlandse Veiligheidsdienst** (**BVD** eller efter de seneste ændringer: AIVD) Sorterer under Indenrigsministeriet		Intern sikkerhedstjeneste, bekæmpelse af højre- og venstreekstremisme, kontraspionage.			

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
PORTUGAL	**Serviçio de Informaçoes Estrarégicas de Defesa e Militares (SIEDM)** Sorterer under forsvarsministeren.	Lov 30/84 af 5. september 1984, ændret ved lov 4/95 af 21. februar 1995, lov 15/96 af 30. april 1996 og lov 75-A/97 af 22. juli 1997.	Efterretningstjeneste for udlandet; strategisk efterretningstjeneste for politiske, militære og økonomiske anliggender.		*Conselho de Fiscalização dos Serviços de Informações (CFSI).* Sammensat af tre borgere valgt af *Assembleia da República* (parlamentet) for en periode på 4 år. *Assemblea República* kan indkalde direktørerne for både SIS og SIEDM for et parlamentsudvalg.	D op ko or
PORTUGAL	**Serviço de Informações de Seguranca (SIS)** Sorterer under indenrigsministeren.		Sikkerhedstjeneste for indre anliggender, efterretningstjeneste (ingen eksekutive beføjelser), indsamling og evaluering af oplysninger om kriminelle og statsfjendtlige aktiviteter.			

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
SPANIEN	**Centro Superior de Información de la Defensa (CESID)** Sorterer under forsvarsministeren.	*R.D. 2632/1985 de 27.12.1985 (BOE 20.01.1986) Estructura interna y relaciones del Centro Superior de la Defensa;* ændret ved *R.D. 266/1996 de 16.02.1996 Modif. de la estructura organica del CESID*	Udenlandsk og indenlandsk efterretningstjeneste, fremskaffelse af politiske, økonomiske, teknologiske/viden-skabelige og militære oplysninger, overvågning af udenlandske efterretningstjenester, kontraspionage inden for og uden for Spanien.	ja	Intet specifikt kontrolorgan; almindelig parlamentskontrol som ved andre regeringsorganer foretaget af parlamentsudvalg.	
SPANIEN	**Dirección General de la Guardia Civil (GC)** Sorterer under forsvarsministeren og indenrigsministeren.	*L.Org. 2/1986 de 13.03.1986 (BOE 14.03.1986) de Fuerzas y cuerpos de seguridad*	Central spansk paramilitær politimyndighed omfattende politiets efterretningstjeneste; bekæmpelse af organiseret kriminalitet på spansk territorium.			
SPANIEN	**Dirección General de la Policia** Sorterer under indenrigsministeren.		Central spansk politimyndighed omfattnde politiets efterretningsjeneste; intern og ekstern sikkerhedsjeneste, overvågning af terrorisme og islaisk fundamentalisme i Mellemøsten og Nordafrika.			

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
SVERIGE	**Säkerhetspolisen (SÄPO)** Civil efterretnings- og sikkerhedstjeneste Sorterer under justitsministeren.	*Polislag (1984:387) Förordning (1989:773) med instruktion för Rikspolisstyrelsen*	Ansvarsområder: - Sikkerhedskontrol - Kontraspionage - Bekæmpelse af terrorisme -"Efterretnings-virksomhed" Personale i 1999: ca. 800. Budget 1995: SEK 475 mio. (EUR 55,7 mio.)		NPB-kontrolorganet består af 5 rigsdagsmedlemmer, 2 medarbejdere og den svenske politidirektør. *Registernämnd*, som består af højst 8 medlemmer. For øjeblikket to embedsmænd, to rigsdagsmedlemmer, en advokat og en ekspert. Begge disse organer aflægger rapport til regeringen.	*Fo m R*
SVERIGE	**Militära Underrättelse och Säkerhetstjänsten (MUST)** Direktoratet for militær efterretning og sikkerhed, del af det svenske militærs overkommando. Militær efterretnings- og sikkerhedstjeneste. Sorterer under forsvarsministeren.	Lov 2000:130 og forordning 2000:131 om den militære efterretningstjeneste	Indsamling og behandling af fortrolige militære eller politiske oplysninger, kontraspionage; forholdsregler mod undergravende virksomhed, sabotage og oprør, beskyttelse af militæret og våbenindustrien.		*Försvarets underrättelsenämnd* Kontroludvalg for den militære efterretningstjeneste, består bl.a. af Rigsdagsmedlemmer.	*Fo or ur ud m ef*
SVERIGE	**Försvarets Radioanstalt (FRA)** Uafhængig enhed		Militær og ikke-militær efterretningsvirksom-hed, dekryptering af kommunikation,	ja		

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
	(radiostation)		radarovervågning.			

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
DET FORENEDE KONGE-RIGE	**Goverment's Communication Headquarters (GCHQ)** Sorterer under udenrigsministeren.		*Intelligence Services Act 1994* Udlandsspionage/ efterretningsvirksom-hed i udlandet; SIGINT på det politiske, økonomisk/videnska-belige og militære område.	ja	*The Security Service Commissioner* udnævnes af premierrninisteren, nuværende eller tidligere højtstående dommer. *The Investigatory Powers Tribunal*	*In Ac* *In Ac*
	Secret Intelligence Sevice (SIS) = MI6 Sorterer under udenrigsministeren.	*Intelligence Services Act 1994*	Indsamling af oplysninger om efterretningsvirksom-hed og politiske forhold i udlandet.		*The Intelligence and Security Committee (ISC)* Udvalget består af 9 medlemmer (Underhuset + Overhuset, ingen ministre), der udnævnes af premierministeren.	*In Ac*
DET FORENEDE KONGE-RIGE	**Security Service = MI5**, Sorterer under indenrigsministeren.	*Security Services Acts 1989 and 1996*	Tilvejebringelse af oplysninger til garanti af den indre sikkerhed; kontraspionage, bekæmpelse af ekstremistiske bevægelser (også IRA), terrorisme, undergravende elementer.		*The Security Service Commissioner* *The Intelligence and Security Committee*	*Se 19* *In Ac*

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
DET FORENEDE KONGE-RIGE	**Defense Intelligence Staff (DIS)** Sorterer under forsvarsministeren.		Understøttelse af den militære sikkerhed, evaluering og analyse af militære, politiske, teknisk/videnskabelige og udvalgte økonomiske oplysninger.			

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
USA	**Central Intelligence Agency (CIA)**	*National Security Act 1947*	International indsamling af efterretnings-informationer, kontraspionage i udlandet, centralt ansvar for al efterretningsvirksom-hed i USA.		*Senate*: S*enate Select Committee on Intelligence (SSCI)* *House of Representatives: House Permanent Select Committee on Intelligence (HPSCI)*	O be 19 *In* *A* H 95 O R H 17 *In* *A*
USA	**Defense Intelligence Agency (DIA)**	Oprettet af forsvarsministeren ved *Directive 5105.21* fra 1961. *Executive Order 11905* fra 1976 *DoD Directive 5105.21 1978 Executive Order 12036* *1981 Executive Order 12333*	Ansvarlig for militær efterretningsvirksom-hed for kamptropper og for beslutningstagere i Forsvarsministeriet og i regeringen.		S*enate Select Committee on Intelligence (SSCI)* *House Permanent Select Committee on Intelligence (HPSCI*	S e

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
USA	**National Security Agency (NSA)**	*Executive Order 12333 of 4 December 1981.*	Ansvarlig for sikkerheden i forbindelse med USA's informationssystemer, særlig for kryptering. Ansvarlig for kommunikations-aflytning i udlandet.	ja	S*enate Select Committee on Intelligence (SSCI)* *House Permanent Select Committee on Intelligence (HPSCI*	S
USA	**National Imagery and Mapping Agency (NIMA)**	*National Imagery and Mapping Agency Act of 1996.*	Ansvarlig for tilvejebringelse af billeder og kort og evaluering heraf.		S*enate Select Committee on Intelligence (SSCI)* *House Permanent Select Committee on Intelligence (HPSCI*	S
USA	**National Reconnaissance Office (NRO)**		Ansvarlig for udvikling og anvendelse af spionagesatellit-systemer (SIGINT).		S*enate Select Committee on Intelligence (SSCI)* *House Permanent Select Committee on Intelligence (HPSCI*	S

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
USA	**US Army Intelligence** **(f. eks. Deputy Chief of Staff for Intelligence,** **Intelligence and Security Command (INSCOM)**	*Executive Order 12333* (4. december 1981)	Indsamling og analyse af oplysninger på det militære område, udvikling af koncepter og systemer for militær efterretnings-virksomhed og elektronisk krigsførelse.	ja	S*enate Select Committee on Intelligence (SSCI)* *House Permanent Select Committee on Intelligence (HPSCI*	S
USA	**Marine Corps Intelligence Activity (MCIA)** **National Maritime Intelligence Center (NMIC)**	*Executive Order 12333* (4. december 1981)	Efterretnings-virksomhed for flåden, militær efterretnings-virksomhed og udvikling af kryptering og elektroniske hjælpemidler til krigsførelse.	ja	S*enate Select Committee on Intelligence (SSCI)* *House Permanent Select Committee on Intelligence (HPSCI*	S
USA	**Office of Naval Intelligence (ONI)**	*Executive Order 12333* (4. december 1981)	Efterretnings-virksomhed for flådespørgsmål og maritime spørgsmål, analyse af fremmede flåder, system til indsamling og overvågning af data vedrørende havene, undervandsplatforme og -våbensystemer.	ja	S*enate Select Committee on Intelligence (SSCI)* *House Permanent Select Committee on Intelligence (HPSCI*	S

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
USA	**Air Intelligence Agency (AIA)**	*Executive Order 12333* (4. december 1981)	Efterretnings-virksomhed for luftvåbenet, militær efterretnings-virksomhed.	ja	S*enate Select Committee on Intelligence (SSCI)* *House Permanent Select Committee on Intelligence (HPSCI*	S
USA	**Federal Bureau of Investigation (FBI)**	*Title 28, United States Code (U.S. Code)*, Section 533 Grundlagt 1908. Navn siden 1935.	Kontraspionage, Forbundspolitiet.		S*enate Select Committee on Intelligence (SSCI)* *House Permanent Select Committee on Intelligence (HPSCI*	S
USA	**Drug Enforcement Administration**	*Executive Order* (1. juli 1973)	Indsamling af oplysninger om narkotika og hvidvaskning af penge i ind- og udland.		S*enate Select Committee on Intelligence (SSCI)* *House Permanent Select Committee on Intelligence (HPSCI*	S

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
CANADA	**Communication Security Establishment (CSE)** Støttes af **Canadian Forces Supplementary Radio System (CFSRS)**	Det formelle mandat er fortroligt, sandsynligvis godkendt af regeringen.	Rådgivning af regering og erhvervsliv i sikkerhedsspørgsmål i forbindelse med datatransmission og –behandling (Infosec), udvikling af krypteringssystemer.	ja	Intet uafhængigt kontrolorgan (kun kontrol ved rigsrevisoren og forsvarsministeren, der er ansvarlig over for Parlamentet).	(1 *A*
CANADA	**Canadian Security Intelligence Service (CSIS)** Sorterer under indenrigsministeren.	*Canadian Security Intelligence Service Act (CSIS Act)* fra 1984	Kontraspionage, bekæmpelse af sabotage og international terrorisme på landets territorium.		**The Security Intelligence Review Committee (SIRC)** Uafhængigt organ bestående af 5 medlemmer, som ikke er parlaments-medlemmer.	*C* *In* *A* 19
CANADA	**Director General Intelligence Division** (Under *Deputy Chief of the Defence Staff)* Sorterer under forsvarsministeren.		Militær efterretnings-virksomhed.			

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
AUSTRA-LIEN	**Defence Signals Directorate (DSD**) Sorterer under forsvarsministeren.		Indsamling og udbredelse af signaloplysninger. Tilvejebringelse af produkter til bevarelse af informations-sikkerheden (Infosec) for regering og militær.		*Inspector General of Intelligence and Security (IGIS)* (Udnævnt af premierministeren)	In In Se
AUSTRA-LIEN	**Defence Intelligence Organisation (DIO)** Sorterer under forsvarsministeren.		Indsamling og evaluering af strategiske og militære oplysninger og efterretningsmateriale.		*Inspector-General of Intelligence and Security (IGIS)*	Se
AUSTRA-LIEN	**Australian Secret Intelligence Service (ASIS)** Ekstern efterretningstjeneste. Sorterer under udenrigsministeren.		Indsamling af oplysninger om udlandet, særlig Sydøstasien, af interesse for den nationale sikkerhed, økonomien og de eksterne forbindelser.		*Inspector-General of Intelligence and Security (IGIS)*	Se

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
AUSTRA-LIEN	**Australian Security Intelligence Organisation (ASIO)**	*The Australian Security Intelligence Organisation Act 1979 (the ASIO Act)*	Beskyttelse mod politisk motiveret vold, sikkerhed for personer og materiel. Bekæmpelse af international terrorisme og ulovlig teknologioverførsel.		*Parliamentary Joint Committee on the Australian Security Intelligence Organization* *Inspector-General of Intelligence and Security (IGIS)*	Se AS Se
AUSTRA-LIEN	**Office of National Assessments** Uafhængigt organ.	*Office of National Assessments Act 1977*	Aflægger rapport til premierministeren.		*Inspector-General of Intelligence and Security (IGIS)*	Se

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
NEW ZEALAND	**Government Communications Security Bureau (GCSB)** Sorterer under premierministeren.	Oprettet i 1977. Endnu intet retsgrundlag. Parlamentet har fået forelagt et forslag (*Government Communications Security Bureau Bill*)	Tilvejebringelse af oplysninger om udlandet. Kommunikations-, computer- og informationssikkerhed (Infosec), teknisk sikkerhed.	ja	*Inspector-General of Intelligence and Security* *Intelligence and Security Committee* (Premierministeren, oppositionslederen, 3 parlamentsmedlem-mer)	*Th of Se* *Th Se Ac*
NEW ZEALAND	**New Zealand Security Intelligence Service (SIS)** Indenlandsk efterretningstjeneste Sorterer under premierministeren.	*New Zealand Security Intelligence Service Act 1969*	Kontraspionage, beskyttelse mod terrorisme og politisk motiveret vold, henledning af erhvervslivets og industriens opmærksomhed på industrispionage og ulovlig teknologioverførsel.			
NEW ZEALAND	**External Assessments Bureau (EAB)** Ekstern efterretningstjeneste. Sorterer under premierministeren.		Analyse af den politiske udvikling og udarbejdelse af rapporter om politiske og økonomiske forhold og tendenser.			
NEW ZEALAND	**Directorate of Defense Intelligence and Security (DDIS)** Militær efterretningstjeneste		Militær efterretningstjeneste. Indsamling af militært relevante data, navnlig i Asien og Stillehavsområdet, analyse af taktiske og			

Land	Efterretnings-tjeneste	Retsgrundlag	Opgaver	SIGINT-kapacitet	Kontrolmyndighed	
	Sorterer under forsvarsministeren.		strategiske oplysninger.			